

ספר

מחזה עינים

יסודתו בכתוב

חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב כל יתיצב
לפני חשכים (משלי כב ט).

נכבדות מדבר בו. על דבר ראות עיני האדם, כי זאת ראשית כל
מעשה, עין רואה, ולב חומד, ונוף עושה, ואם האדם עוצם עיניו מראות
רע, לא ישלומ בו יצר הרע, ועיניו תחונה באור פני ה'.

סאתי

אליקים געציל מניד מישרים בעיר ביאליסטאק. מלפנים בעיר
זאמבראווא ובעיר דווינסק.

ווארשא

ברפוס של ר' מאיר יחיאל האלטער ושוחמו נ"י. ברחוב נאלעווקי 7 א

שנת תרס"ב לפ"ק

מהדורה שנייה

פעה"ק ירושלים תובב"א
תש"ל

לדמותו של המחבר זצ"ל

היתה או תקופת הנהגת ה"ריפורמה" בחינוך המסורתי בצורת ה"חדרים המתוקנים". שלומי אמוני ישראל קראו להם: "חדרים מסוכנים".

גדולי ישראל בדור הקודם ראו ב"חדרים מתוקנים" אלה סכנה עצומה לחינוך יהודי אמיתי. ר' אליקים גציל נשלח מטעם גאוני הדור בכלל ובפרט מטעם הרב מבריסק להטיף מעל בימות בתי הבנסת נגד השינויים והתיקונים המודרניים בחינוך הילדים.

המגיד ר' אליקים גציל עבר בהרבה ערים ועיירות. נפשו ליהטה גחלים, "אל תגעו במשיחי — אלו תינוקות של בית רבן" כך היה פותח את קול הזעקה

אחד המאורעות האופייניים לתקופה זו היתה, "פרשת העיר בוריסוב", אשר הטילה סערה גדולה. בעיר בוריסוב היה חובש, שהיה מקובל ופופולרי ברופא. חובש זה היה ציוני נלהב. הביא לבוריסוב את גיוס, שהיה מורה עברי במטרה לפתוח "חדר מתוקן". נודמן לבוריסוב ר' אליקים גציל. נודע לו, כי "החדר המתוקן" מתחרה עם המלמדים של העיר. וכן נסגרו כמה חדרים ותלמידים נוהרים אל "החדר המתוקן". ר' אליקים גציל נכנס לבקר באחד "החדרים החדשים" וראה בי שם במקום לימוד חומש לומדים "קצור" של סיפורי המקרא. מעל הבמה הרעיש ר' אליקים גציל על הסכנה של החינוך המסולף ורוב התלמידים עזבו את החדר החדש.

הדבר חרה מאד לחובש ולגיסו והם הלכו והלשינו לשר המחוז, כי הגיע לבוריסוב "מגיד" הדורש דרשות בלי רשיון הממשלה. שר המחוז הריסי חקר ודרש בדבר, והזמין את המגיד וגזר עליו להפסיק את הדרשות. רבני אליקים גציל הסביר לו, כי אין לו כסף להוצאות הדרך לחזור אל ביתו. שר המחוז שאל: איפה הכסף שלמנו לך עבור הדרשות? הראה לו המגיד שוברות המחאה כי שלח את הכסף לאשתו. לכן בקש משר המחוז כי ירשה לו להשמיע רק עוד דרשה אחת, לאסוף לעצמו כסף להוצאות הדרך. ושר המחוז הסכים.

בדרשה זו יצא ר' אליקים גציל חוצץ נגד המלשינים והכריז "חרם" על החובש

כששים שנה עברו מיום פטירתו של המגיד המפורסם רבי אליקים גציל לוויטאן זצ"ל, אשר בשנות חייו הנפלאות שמש במשרת מגיד מישרים בשלוש קהלות קדושות: דבינסק, ביאליסטוק ובריסק. נוסף על כך רגיל היה לנסוע ולבקר בערי ישראל ברוסיה, כדי להלהיב את לבם של בני ישראל לאביהם שבשמים. אביו של ר' אליקים גציל היה מלמד פרטי אצל האדמו"ר דקיינוב. לכן בינו אותו בשם "הפרוש מקיינוב". את בנו הצעיר הכשרוני שלח ללמוד לראיון. ואכן ר' אליקים גציל נתבשם הרבה מהתקרבותו אל ה"חפץ חיים" ושם נתגלה אצלו הכשרון לגאון, כתר הרכבות היה הולמו אבל ה"חפץ חיים" עזדו להתמסר לדרשנות ומגידות, וכשהתחתן בחר את הדרוש למקצועו ויצא טיבו בתפוצות ישראל.

כאשר נתקבל ר' אליקים גציל למגיד בקהלה הגדולה דבינסק היה משמיע יום יום שעורים ב"עין יעקב", "משניות" ודרשות מוסריות בבית-הבנסת שבעיר. המונים, המונים היו נוהרים לשעוריו בתורה, שנאמרו בכשרון רב, הניגון המיוחד שלו, המרטיט לבבות יראת אלקים שבערה בקרבו והציתה באישה כל שומע. כשרון ההשבעה שלו לשלב רעיונות עמוקים של מוסר ויראת-חטא בפסוקים ובמאמרי חז"ל — היו נוסכים על השומעים רוח טהרה. שמו יצא למרחקים והחמן אחר-יכן לכהן בתור מגיד בקהלת ביאליסטוק, ולבסוף נתבקש לקהלת בריסק המעטירה.

בבריסק נמצא ר' אליקים גציל תמיד במחיצתו של הגאון רבי חיים הלוי סולובייצק שהיה מכוונן ומעודדו. בתקופה ההיא תקפו את רחוב היהודים הזרמים, "הלאומיים" ואחריהם הסוציאליסטים. באבן חלמיש וכחומה בצורה עמד רבי אליקים גציל נגדם, מלחמה זו לא הנחילה לו חיי מנוח. סוערת היתה ומורטת את העצבים, כי פורקין-עול ושונאי-דת רדפתו בכל מיני רדיפות. בעתונות "ההשכלה" הרצג בתור "כוח שחור", והיו "גבאים" שגרתו בגלל כך וסגרו דלתות בתי הבנסת בפניו בהרבה ערים. בכל זאת היה מוצא לעצמו בכל מקום איזה בית כנסת צדדי והיו נוהרים מקרוב ומרחוק לשמוע את דרשותיו.

לדמותו של המחבר זצ"ל

משפחתו, אבל היה מומן לזמן נודד בעירות להתפרנס, ולא רבים היו הקופצים לאכסנו, והיה יושב כמה שבועות בביתו של ר' חיים מבריסק, ר' אליקום עשה את שליחותו וכן הקדיש בהצנע כל ההכנסה מדרשותיו עבור עני זה.

(ע"כ ממאמר הרב הגאון ר' י. ז. דיסקין שליט"א)

הוא לא היה חת מפני כל, כי דרשותיו היו לכבוד שם שמים, פעם הכריז בדרשתו שמו, שם אשתו וכתובתו והטעים כי מכיון שאיימו עליו אם ידרש, לכן אינו רוצה שאשתו תשאר עגונה, וכשפעם איימו עליו ממש בהריגה, חשף את לבו ואמר ירו בי!

הוא היה מבורך בכח השכנוע, כשנודע לו שבאיוו עירה מטלטלים בלי ערוב בשבת, הקהיל את הקהל ליום שבת קדש, דרש דרשה נלהבת על שמירת השבת וקדושתה, עד שכל אלו שהיו להם שעונים הסירו אותם והשאירו בבית הגנסת.

דרשותיו של ר' אליקום גציל שנאמרו בהתלהבות עצומה היו משפיעות על בריאותו, בשנת תרע"א התרגש באחת דרשותיו מאד ופקע אחד מעורקי-הדם, שנה שלימה התהפך ביסוריו, עד שבגיל חמישים הלך לעולמו (בשנת תרע"ב), בהשאירו את אלמנתו ויתומיו בעירום ובחוסר כל. רבי חיים מבריסק היה תומך בהם עד מלחמת העולם הראשונה, אחריה עלו לארץ ישראל ולבסוף עלה גם אחד מחתניו הרב אלחנן רבינוביץ ז"ל שנפטר בירושלם.

המחבר זכה להוציא כמה ספרים בחייו, ומחברי ספרי דרוש רבים פארו ספריהם בפנינים מדרשותיו, אצל בתו ובני משפחתו נמצאים עדיין כתיבי יד רבים המבקשים גואלם להוציאם לאור, אנו מחדים לה' שזכינו להוציא הספר היקר הזה שהוא דבר בעתו בדורנו וכמו שאמר ר' ישראל סלנטר אם הפרוש לומד מוסר בבית מדרשו, בליטא זה משפיע שהסטודנט היהודי בפריז לא ימיר דתו ונקיים, ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי העינים והוא יראנו נפלאות כימי יציאת מצרים.

המ"ל

המלשין. החובש שמע את ההכרזה וצחק: מי בומנו ישים לב להרם של מגיד נודד ובטלן שכמותו? למחרת היום ראה החובש, כי אפילו הגויים נמנעים מלהיכנס אליו כי מפחדים הם מפני, "החרם היהודי". הרועה, ה"שגץ" הצעיר, איננו רוצה לקבל את פרתו של החובש אל המרעה. החובש שאלו: למה? הרועה הפשוט עונה: שמעתי, כי "צדיק" יהודי גזר עליך, "חרם". רץ החובש לשר המחוח. היא עונה לו: "המגיד חמק עבר! אני בעצמי גזרתי עליו שיעזוב את העיר. לחפש אותו בכל מרחבי רוסיה זה לא מתפקידי, פנה אל הרבנים שלכם!".

בבוריסוב היה רב גאון. פנה החובש להרב והתחנן בפני רב העיר, והרב ענהו: "חרם של איש מזכה את הרבים כר' אליקום גציל אין בידי להתיר!". אולי תפנה למוינסק. בא החובש למוינסק והמרא דאתרא של מיונסק נרתע גם הוא מלהתיר את החרם. הגיע החובש עד לבריסק ונכנס לגאון הדור, לרבי חיים סולובייצקי. אחרי לבטים מרובים ומאמצים נזקק הרב להתיר את החרם. אחרי ששעת החובש בדבר, "חדר מתוקן" בבוריסוב הופרה מכבר.

משהשתקע ר' אליקום גציל בבריסק היה דורש מדי יום בימו, בדיוק בשעה שתיים עשרה של צהרים, בבית כנסת הנמצא בתוך המרכז המסחרי של העיר. חנונים רבים היו סוגרים לשעה את החנות, בעלי מלאכה היו נוטשים את הסדנאות והולכים להתבשם מדרשותיו של המגיד. גם מקצו העיר נחפשו רבים, שהיו שומעים יום יום בקביעות את שעורו ודרשתו ואחריו היו מתפללים "מנחה גדולה". היה מעריץ טללי אורה מספרי "האלישי", "עקדת יצחק" ועוד, ובלשון למדים ויציריות נלבבת רוכש את הלבבות ומוכך את הנשמות.

לפני שנים רבות החליטו העשירים בפלך גרדונה לייסד גמנסיה בעיר טשכונוביץ, או שלחו רבי חיים מבריסק "לכבות את השריפה" ומכיון שאצל ר' חיים לא היתה עבודת הכלל מאפילה על השתדלות לטובת הפרט, בקשו ר' חיים לבסס את קיומו של תלמיד חכם אחד עני וחולה שהתגורר בטשכונוביץ עם

מדר יהיה פק"ק ווארשא, הביא לפני הרב הגדול המפורסם בחורו ויראחו כו' מו"ה אליקים געציל שיחי, מ"מ בק"ק ביאלאסמאק. קונטרסים מספרו מחזה עינים. ואף שלא הי' לי פנאי לעיין בהם הרבה, אך באיזה מקומות, ראיתי והועב מאד בעיני, כי הוא מבאר דברי חז"ל בטוב טעם ודעת, ואולר יראה ה' אלור בהם, והפרע יעיד על הכלל, ובדאי אחב"י יראי ה', יחבבו את ספרו זה, כי"ד הבא עה"ח, יום ה' כ"ה אד"ש, תרס"ב. תוחס פ"ק ווארשא.

נאום רפאל שפירא מוואלאוין.

הנה, הרב הגדול בחורה ירא וחדר לדבר ה' נאה דורש וגאה מקיים כ"ש מוה"ר אליקים געציל כ"י, מ"מ דפה, חיבר ספר „מחזה עינים" אשר יסודו בהררי קודש, על הלאו דלא תחורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם, והרב המחבר כ"י אסף וקיבץ כעמור גורנה כל דברי רז"ל המפורים בשני החלמודים ובמדרשי רז"ל המדברים מראית העינים ההפסד שיבא לאדם שאינו גוהר בזה, וגדל השכר המוכן לאדם בהעולם הנלחי למי שהוא זהיר בזה, והרב המחבר כ"י הוסיף טפך משלו בהרבה מקומות לבאר את דברי רז"ל במקום שדבריהם סתומים וסתומים, והוא מבאר אותם בדברים נכונים וביאורים ישרים הקרובים למרכז האמת, כדרכו בקודש, ועיינתי בו הרבה וראיתי, שהוא מלא וגדוש בדברים החולבים להבות אש ביראח אלקים, ואשרי עין שישמור כל אלה, לכן הנני מסכים להדפסת ספרו זה, אשר בודאי יהי' לתועלת רב להמעיינים בו, כי יתגלה לפניהם גדולות מהרבה מאמרי רז"ל מהירושלמי והספרא וספרי ומדרשים אשר המה נעלמים ומכוסים מעיני כל, וגם ביאורים הרבה ערבים ומתוקים בדבריהם הקדושים המאירים את העינים, מהרב המחבר כ"י. אשר כוננו רלויה לשם שמים, ולראי' באתי עה"ח לכבוד הרב המחבר כ"י, יום א' כ"א ימים לחודש אדר שנת תרס"ב לפ"ק פה ביאלאסמאק. נאום ירונתן אבעלמאן בעהמ"ם תורת יהונתן. טביאלאסמאק.

ראיתי ספרו של ידידי ומצביי כנפשי הרב הגדול הלדיק החו"ב כש"מ אליקים געציל כ"י מ"מ דק"ק ביאלאסמאק יל"ו. נקוב בשם „מחזה עינים" כלול בו להלכה לעינים ראות עינים, לשמירת עינים, מכל דבר עומאה, ונקבץ ממאמרי חז"ל בגמ' ומדרשים ומהרבה פסוקים בתל"ך, וחלק הדרוש שחיבר הרב המחבר שיחי' במקצוע הזה מחוק מדבש ונפת לופים הן בדרוש והן בהמוסר, והנני מסכים על הדפסת הס' היקר הזה ומוצטחי שכל מי שיש לו יראה שמים יכניס בהרבה הואח לתוך ביתו ויקרא וישנה בו וגדל תועלת ימלא בו, ויהא רעוא שיכנסו דברים הללו בלב ב"י עם קדוש וזכה לקבוץ גלויות ובנין בית מקדשו ויחקיים בנו והיו עיניך רואות את מוריך כ"ד הכו"ח לכבוד הסורה ולכבוד הרב המחבר היום אור ליום ב' ס' יא'ה 'בר"י ת"י שלום לפ"ק.

נאום יעקב דוד החופ"ק סלוצק יל"ו אורח נטה ללון בביאלאסמאק יל"ו.

והגאון כו' מו"ר ר' יעקב דוד שליטא, הגאב"ד דסלוצק יל"ו, הוסיף על דברי, במחזה ב. גיא חיון אות א', מהא דחנן על כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים, תנא מעולם לא הולך אדם לכך אלא שאינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו (יומא דף סז), ואיחא בירושלמי יומא, על כל סוכה וסוכה אומר לו הרי מזון והרי מים ליפת את כוחו, למה שאין יצר הרע תאב אלא דבר שהוא חסור לו, כהדא רבי מנא סלק למצקרא (ביוה"כ"פ) לרבי חגי' דהוה חשיש, א"ל לחינא, א"ל שחה, שבקיה ונחת ליה, בחר שעה סלק לגביה, אמר ליה מה עבדת הוה לך לחיותך, א"ל כד שריח לי אזלת לה עכ"ל, וראה שם בק"ע ובפ"מ.

הקדושים המאירים את העינים, מהרב המחבר כ"י. אשר כוננו רלויה לשם שמים, ולראי' באתי עה"ח לכבוד הרב המחבר כ"י, יום א' כ"א ימים לחודש אדר שנת תרס"ב לפ"ק פה ביאלאסמאק. נאום ירונתן אבעלמאן בעהמ"ם תורת יהונתן. טביאלאסמאק.

קדם לעין

בעזרת רוכב שמים, נכתב זה הספר מחוה עינים. להודיע כי בעצימת העינים מראות רע, פני אשה זיה, פני רשע, ופני עבודה זרה תלוי כל החיים, לנוף בארץ ולנשמה בשמים, ולכן כל בני אדם יקראו בספר הזה בלי עצלותם, ואומר בדבר איש האלקים כליל החכמות והמדעים רמיה לוצאמו וצוקל בהקלסחו לספר מסילת ישרים, החבור הזה לא חברתיו ללמד לבני האדם את אשר לא ידעו אלא להזכירם את הודוע להם כבר ומפורסם אצלם פרסום גדול כי לא תמצא ברוכ דברי אלא דברים שרוכ בני אדם יודעים אותם ולא מתחמקים בהם כלל, אלא שכפי רוב פרסומם ובגוד מה שאמתתם נלויה לכל כן ההעלם מהם מצוי והשכחה רבה, על כן אין התועלת הנלקח מזה הספר יצא מן הקריאה בו פעם אחת כו' אבל התועלת יצא מן החזרה עליו והתמדה כי יזכרו לו הדברים האלה הגשכחים מבני האדם כמכע וישים אל לבו חובתו אשר הוא מתעלם ממנה וידעתי ערכי כי הנני עני בדעת לכאר היטב ענין, מחוה עינים על פי הלכה ועל פי אנדה ועל פי שכל האדם, אכן אמרתי אל לבי כי נמשלתי לאיש חולה מתהפך על משכבו ולא יכול לישון מרוב מכאוביו, והנה פעם אחת כחצות הלילה בנפול תרדמה על בני האדם השקיף בעד החלון, כי יצאה אש מתלקחת מבית אחד, ויצעק צעקה גדולה וטרה, אהה! שרפה בעיר" כקול צעקתו הקיץ אנשים אחדים משנתם, והמה רצו חיש מהר והקיצו את כל אנשי העיר, וכל אנשי העיר מהרו לצאת מבתיהם, ויכבו את השרפה. הנה איש אחד חולה כקול צעקתו שלט את כל אנשי העיר אותם ואת כיהם ואת ורעם ואת כל אשר להם. כן אנכי הנני חולה בתחלואי הגפש, מרוב מכאובי השקט לא אוכל, והנני צועק צעקה גדולה וטרה כי אש יצר הרע תצא מראות עינים ושורפת כל החיים, אהה! נורא כי עסירם (ראה קרושין דף פא וראה סוכה דף נב), לקול צעקתי רבים יקיצו משנת האולת. וינצרו את עיניהם מכל משמר, ועיני ישראל חכמי התורה, יתנו אל לבם לכאר ולכרר זה הענין, מחוה עינים על פי דת והלכה ועל פי דרש ואנדה, כי הם המה עיני העדה, והמה יאירו עינינו ללכת בדרך התורה והמצוה, ויהי רצון מלפניך ה' אלקינו, שתהא תורתך אוכנתנו, ואל יהיה לנו, ואל יחשבו עינינו (ברכות דף סז), ותחונה עינינו, כבוא נואלנו, כמהרה כימינו, אמן:

הנה בסדרש שיר השירים ובמדרש קהלת, מתחיל בקרא חיות איש מהיר במלאכתו ונוי. וספר מחוה עינים כלו, נסוד על סקרא הזה, ולכן הדורשים לפני קהל עדת ישרון, בחג המצות, מדרש שיר השירים, ובחג הסוכות, מדרש קהלת, נא ידרשו ארוח מחוה עינים, ויהי זכות הרבים תלוי בהם.

פתח עינים

מומאה. כי הנה זה ראשית כל חטא עון ופשע, העין רואה, והלב חומד והגוף עושה את העבירות" (פרש"י במדבר טו) ואמרו חז"ל נמירי אין יצר הרע שולט אלא במה שעניו רואות (סוטה דף ח, סנהדרין דף מה). ובדרך מליצה נכון לכאר מאמר חז"ל, אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים (ע"ז דף כ). כי הנה אמרו חז"ל הוא יצר הרע, הוא שמן הוא מלאך המות (כ"ב דף טז), יורד ומתעה עולה ומשטין נוטל רשות ונוטל נשמה (שם). והוא מתעה את האדם בהסיתו להביט ולראות בכל דבר תאוה וחמדה ובכל דבר פוטאה, ואם בן הלא מתי הוא מלאך המות, אם היה בתחלה שטן, ומתי הוא שטן אם היה בתחלה יצר הרע, והתעה את האדם ללכת בדרך רעה ולעשות און, ומתי אדם עושה און אם לבו חמד בתחלה, ומתי לבו חומד אם עיניו ראו בתחלה. והלא אחרית דבר אשר מלאך המות מטית את האדם, בא מראשית דבר אשר יחזה האדם בעיניו. ומה נפלאה המליצה מלאך המות כולו מלא עינים, כי העינים הם המה מלאכי מות, הם המה מביאים את המות על כל אדם. וכן ראשית אדם וחזה לאכול מפרי עץ הדעת, היה על פי מחזה עינים, שנאמר ותרא האשה כי טוב העין למאכל וכי תאוה הוא לעינים וגו' ותקח מפריו ותאכל וגו'. וגם אשר הנחש השיא לחזה היה מפני מחזה עינים, לדעת רבי יהושע בן קרחה מפני כי חזה הנחש והביט. בעת ידע אדם את חזה כמאמר חז"ל ותנהש היה ערום וגו' א"ר יהושע בן קרחה להודיעך מאיזה חטא קפץ עליהם אותו רשע מתוך שראה אותם מתעסקין בדרך ארץ נתאוה לה (כ"ר פי"ח). ולדעת רבי יהודה בן תימא מפני כי חזה הנחש והביט וראה כבוד אדם וגדולתו דתניא רבי יהודה בן תימא אומר אדם הראשון

החכם מכל אדם אמר חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב, כל יתיצב לפני חשכים (משלי כב כט). הנה מקרא זה אינו מבואר, מה מלמדנו החכם מכל אדם. כי אין במקרא זה, דבר חכמה, לא דת ודין, לא מדה טובה, ולא תוכחת מוסר. מי לא יודע כי בעל מלאכה אשר הוא אמן נפלא במלאכתו, הוא עושה מלאכת מלכים ושרים ולא מלאכת עניים מרודים אשר העולם חשוך בעדם, גם הנה יש איש מהיר במלאכתו, עושה מלאכתו במהרה, אבל עצם המלאכה לא טובה, ויש איש איננו מהיר במלאכתו, אבל עצם המלאכה אשר הוא עושה, טובה מאד. ואם כן מה זה אשר אמר בשבח האישי, רק שבח הזה שהוא מהיר במלאכתו, והלא גם כי מהיר במלאכתו, אם עצם מלאכתו לא טובה, כל יתיצב לפני מלכים, ואם עצם מלאכתו טובה מאד, אז גם כי לא יכול לעשות מלאכתו במהרה, יתיצב לפני מלכים לעשות מלאכתו. גם מדוע קורא לעניים ודלים בשם חשכים ולא נמצא עוד שם זה על עניים ודלים בכל כתבי הקדש, וראב"ע כתב, חשכים עניים וחרגום דלות חשיכן ומן העם הדלים (ירמיה לט) עמא השיבא ואין הדעת נוחה מזה, כי למה לא כתוב כל יתיצב לפני דלים כלשון הכתוב, גם אשר אמר, חזית דבר מהיר הוא, וגם אשר אמר, איש מהיר במלאכתו, יש לדקדק איש ולא אשה כאשר דקדקו חז"ל בכתוב אשרי איש ירא את ה' איש ולא אשה (ע"ז דף יט ע"ש). סוף דבר אין המקרא הזה אומר אלא דרשני [ונדרש בכמה אופנים במדרש שיר השירים ע"ש]. ויהי שם ה' מבורך הוא נלה עינים להביט נפלאות במקרא זה, כי החכם מכל אדם מוכיח את כל אדם על דבר, מחזה עינים אשר בעיניהם יחוו כל דבר תאוה וחמדה, ויביטו ויראו בכל דבר

פתח עינים

הראשון מיסב בנן עדן היה, וחיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין הציץ בו נחש וראה כבבורו ונתקנא בו (סנהדרין דףנט), ועל פי מחזה עינים נתגלגל הדבר כי אדם וחה אכלו מעץ הדעת, וננז מות על כל החיים בארץ. וגם רבים מתים במרם בוא קצם על פי מחזה עיניהם, כי בעיניהם יחוו כל אשר לאחריים עשרם וכבודם וכל תענוגות בני אדם ומחמדיהם ואין לאל ידם להשיגם, לכם נמס בקרבם ומתים מרוב תאותם וקנאתם. א) כרתנן רכי אלעזר הקפר

גיא הזיון

א) על פי אלה הדברים סבאר הכתוב בהדאתו את עשר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת נחלתו ימים רבים שמונים ומאת יום (אסתר א ד), מי לא יורע כי שמונים ומאת ימים, המה רבים, ולמותו כתוב ימים רבים". וגם למה כתוב יום בלשון יחיד, וחז"ל רדשו יום אחרון כיום ראשון (סדרש רבה אסתר וראה שם בעץ יוסף). אכן הגה אמרו חז"ל ימים רבים של צער בו ורבותיה ואשה כי יזוב זוב רמה ימים רבים, חני רבי חיאי ימים שנים רבים שלשה, וכי רבים הם אלא לפי שהן של צער לפיכך קורא אותן ימים רבים (סדרש רבה אסתר), כי כן טבע המצטרע יום לשנה נחשב בעיניו, ועיניו כלות מתי יעברו הימים, ומכע השמח מאד שנה ליום נחשב בעיניו ככתוב ועבר יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כימים אחרים כאהבתו אותה (בראשית כב ב), וכאשר הראה אחשוורוש לפני כל השרים והפרתמים מכל מרינות מלכותו, את עושר כבוד מלכותו, ואמרו חז"ל ששה גופין (אוצרות) היה מראה להם בכל יום ויום, ואין אחר מהם רומה לחבו (שמות יבה פ"ט). אלה הימים היו ימים רבים לשרים ופרתמים, ויום אחר לאחשוורוש. כי השרים והפרתמים נצטערו מאד בראותם מה רב טוב צפון באוצרות אחשוורוש, לכם נמס בקרבם מרוב קנאתם בו, ונפשם ברעה תחמוגנ. וכל יום לשנה נחשב בעיניהם מעוצר רעה ויגון, ואחשוורוש שמח מאד בהראותו את עשר ונוי. וכל אלה הימים כיום אחר בעיניו. ומה מאלו אלה המגלים כל טוב הצפון אתם, לעיני אחרים. כי ככל אשר מרבים לנלות כן ירבה וכן יפרוץ יגון הרואים מרוב קנאתם, אף אם בפייהם שלום ירכרו אתם וישישו בשמחתם, בלב ולב ירכרו, כי בקרב לכם נפשם ברעה תחמוגנ, ואם כן המגלים הונם ועשרם לעיני אחרים, עושים רעה לאחריים ולעצמם, לאחריים כי רבה מאד תנויין נפשם מרוב קנאתם ולמה להם לצערם, ולעצמם כי עין הרע שולטת בהונם ועשרם וגם פן יגנבו, וכן אמרו חז"ל המקלא קלי לה אי משום עינא אי משום ננבי (בימ רף ל ע"ש). ואם מגלים הונם לעיני זרים אויבי נפשם, יפחרו לנפשם פן יקומו עליהם ויבזו חילם וכבעשה שהיה במלך. חזקיהו (מלכים ב כ, ישעיה לט) ואמרו חז"ל ויאמר יעקב לבניו למה תהראו (בראשית מב א) אמר להם יעקב לבניו אל תראו עצמכם כשאתם שבעים לא בפני עשו ולא בפני ישמעאל כדי שלא יתקנאו בכם (תענית רף י' וראה שם במדרש"א), וזה דבר הכתוב לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב וד (משלי יד י') לב כל איש יודע מרת נפשו כי יתר על כל הרעות אשר לו, מרה נפשו על כל טוב אשר לאחריים כי רבה מאד קנאת אדם ככתוב וראיה אני את כל עמל ואת כל כשרון המעשה כי היא קנאת איש מערעו ונוי (קהלת ד ד) ולכן בשמחתו לא יתערב וד, כל יגלה לוד שמחתו, סנפשו יכיר נפשו וד, כאשר נפשו מרה בראותו כל טוב אשר לוד, כן נפשו זר מרה לו בראותו שמחתו. ואתה בן אדם תן לבך לרעת מה בין רורות הראשונים לרורות האחרונים. הגה אבותינו ספרו לו כי מלפנים כל איש ישראל גם אשר הון ועשר בביתו, יצא התוצה לבוש כרל ואביון, ועל כן כל איש יד למראה עיניו שפט, כי איש ישראל הוא עני ורש, ולא קנא בו. אבל כרוד הזה עולם הפרך כל רל נאות לבש, איש אשר ריש ועוני שורד בביתו יצא התוצה הרוד בלבושו כעשיר, ועל כן כל איש יד למראה עיניו ישפוט, כי אין בארץ עשיר כאיש ישראל, עם ישראל כלו, כסף תועפות לו, כל הון יקר נמצא בישראל. ולכן רבים שניהם יתקפו על ישראל לאמר, מאין לישראל מוצא לכסף אם לא מגנבות ונולות ונשך ומרכיבת וכל תרסית. ואמנם לחנם יתקפו שן, לחנם יקנאו, אין גוי אחד בארץ אשר יש בקרב עניים מרודים כמו בקרב עם ישראל. אהה! רבים מכני ישראל היענים לחם, רבים מאד העשופים ברע, ואין למו אבל לתחיות נפשם, רובם ריש ועוני שורד כבתום, רק ספני כי כל איש ואיש מכני ישראל ביישן כמעט,

כאשר

כחו עינא בישא (פסחים דף נ) וגם אם הוא אוהב נאמן לרעהו, בכל זאת בהביטו הונו ועשרו כי ירבה, ברגש עצום, גורם כי יאבד הונו דאמרו ליה רבנן לרבא סר לא בהסתר פנים איתיה ולא בוהיה לאכול איתיה, אמר'להו ומי ידעיתו כמה משדרנא בצינעא לבי שבור מלכא אפ"ה יהבו ביה רבנן עיניהו אדהכי שדור דבי שבור מלכא וגרבוהו כו' (חגיגה דף ה ע"ש), ואמר לו רב יהודה לרבין בר ר"נ רבין אחי לא תובין ארעא דסמיכא לסתא דאמר רבי אבהו א"ר הונא אמר רב אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חברו בשעה שעומדת בקמותיה (ב"ם דף קז). ב) וכתוב בספר חסידים (ס' קימ) יש נוזל ואינו נראה זה הדר עם בני אדם ועינו רעה בשלהם, ואני אומר כי הוא מויק, ורואה ואינו נראה, רואה בעין רעה על כל יושבי תבל, ומויק אותם ואת כל אשר להם, ואינו נראה לעיניהם כי הוא מויקם, המויק בידים יתפס ויאמר בבית האמורים, אבל המויק בראות עינים, מי יראה אותו ומי יכירונו כי הוא זה.

גיא חיזון

כאשר אמרו חז"ל שלשה סימנים יש באופו זו רחמנים כיישנים וגומלי חסדים (יבמות דף עט). ועל כן הוא כוש יבוש לצאת החוצה לכוש כנר פשוט, וכל אשר לו יתן כעד כנר חשוב ואין לו כס אם כנרו. מדה הבושת אף שהיא מדה טובה ואמרו חז"ל כוש פנים לנן ערן (אבות פ"ה), סימן יפה לאדם שהוא כיישן (גדרים דף ב), כל המתבייש לא כמדרה הוא תומא (שם), בכל זאת יש גם ככחה להרע כאשר אמרו חז"ל ולא הכיישן למד (אבות פ"ב) והבושת היא הביאה את כל ישראל איש ואשה להתהדר בכנדי פאר, עניים ועניות עכרים ושפחות מלובשים בכנדי הפארה כשרים ודוונים כאמרם כי כוש יבושו ללכת בכנדים פשוטים [כאשר כאר היטב יריר ה' ואנשים הרב הגדול מ"ה ניסן כיז ישראל הלוי נ"י כספרו האמת והשלום פ"י] וזאת הביאה על עם ישראל צרות רבות ומצוקות גדולות, זראיתי כרוכ כספר כי על דבר זה הוכיח הנביא ואמר והבושת אכלה את יגיע אבוהינו סנעודינו את צאנאם ואת כקדם את כנדיהם ואת כנודיהם (ירמיה ג כד) והבושת מרת הבושה היא אכלה וגו'. ועל אחת כמה וכמה בעת בהיות כל איש ישראל נע ונר בין העמים כמדינה למדינה ומעיר לעיר, יתהדר בכנדי פאר, למען יסוכר בעיניהם, כאשר אמרו חז"ל מפני מה הלכדי חכמים שבבל מצויינין ופרש"י מקושמים מצויינין עצמן בלבושים נאים] לפי שאינן בני מקומן ופרש"י שמא"י נלו לשם והגולה למקום נבדו מצוין עצמו במלבושים שיהא חשוב] דאמרי אינשי כמהא שומאי כלא מהא תהבאי (שבת דף קמז), אכן שונים מהם כי תלמידי חכמים אהובים לישראל, אבל ישראל שנואים לעמים ושנאה תעורר קנאה, והטשכיל יתבונן: ב) על פי סאמר חז"ל אסור לו לאדם שיעמוד על שדה חברו בשעה שעומדת בקמותיה למען לא ייק בעין רעה, מבואר הבהוב ויאמר עני: אל רעה, הלא שמעת בתי [ואולי הוא דבר אליה כלשון עברי והיא מואביה, על כן אמר לה הלא שמעת, מכבר הביני לשון עברי בהיותך אשת מחלון, ושמעת זה לשון הבנה בכחוב אשר לא ישמעו איש שפת רעהו (בראשית יא), השמע חלום לפתר אוהו (שם מא) וראה כפרש"י] אל הלכי ללקט בשדה אחר ונר תרכקין עם נערותי עיניך כשדה אשר יקצרון והלכת אחריהן וגו' (רות ב ח"ט) כי כשרה בעני קצרו נערים ונערות, הנערים קצרו כשדה אשר אצל רדך הריבים, ונערות קצרו כהיך השדה רחוק מן הדרך, וכל יגעו כהן לרעה, עוכרים ושבים, ורעה כבואה בקצה השדה אשר אצל הדרך עמדה ללקט אחרי הקוצרים ככתוב ותלך ותבוא ותלקט בשדה אדרי הקוצרים, כי יראה לנפשה לשאת עניה ולראות על פני כל השדה,

פתח עינים

הכתוב שאלו ואכדון לא תשבענה ועיני האדם לא תשבענה (משלי כז כ) שאלו ואכדון לא תשבענה מבלוע לתוכן כל האדם מפני זה אשר עיני האדם לא תשבענה, וחז"ל ספרו על אלכסנדרוס מוקדון, כי מטא לפתחא דנן ערן רמא קלא פתחו לי בבא אמרו ליה זה השער לה' צדיקים יבואו בו. אמר להון אנא נמי מלכא אנא מיחשבב חשיבנא הבו לי מידי יהבו ליה גולגלתא חדא, אתיא תקליה לכוליה כספא ודהבא דיליה בהדיה ולא הוה תקיל, אמר להון לרבנן מאי האי אמרו ליה גולגלתא דעינא דבשרא ודמא דלא קא שבע, אמר להו ממאי דהכי הוא דלא שבע, אמרו ליה שקול קליל עפרא וכמשייה ולא לתר תקיל דכתיב שאלו ואכדון לא תשבענה ועיני האדם לא תשבענה (תמיד דף לב וראה

והנה אלה הממיתים את אחרים ומזיקים אותם בעיניהם הרעות, אחריתם רעה, כי גם המה ימותו במרם בוא קצם ויחלו בחלאים רעים, כאשר אמרו חז"ל כל הנותן עיניו במה שאינו שלו מה שמבקש אין נותנין לו ומה שבידו נומלין היסנו (סוטה דף ט ע"ש) וכן המחסרים את הון אחרים בעין רעה, אחריתם רעה כי גם מהונם יחסר. וזה דבר הכתוב נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו (משלי כח כב), איש רע עין נבהל בראותו הון זרים ומכים בעין רעה ולא ידע לא יהן אל לבו לדעת בי מפני שנותן עיניו במה שאינו שלו חסר יבואנו בהוננו ומה שבידו נומלין היסנו. ג) סוף דבר מלאך המות כולו מלא עינים, עיני כל איש ואיש המה מלאכי מות ממיתים אותו ואת אחרים, וזה דבר

ניא חזיון

פן הויק בעין רעה, ועל כן לא ראתה ולא ידעה כי בתוך השרה יש נערות אשר קצרות. ויאמר לה בעני. ובה הרבין עם נערותי כי לא נאה ללקוט אצל נערים, ואבינה כי, א ידעת כי גם נערות קצרות בתוך השרה מפני כי יטרת לשאת עיניך ולדארה על פני כל השרה, הגני נתון לך רשות, עיניך בשרה אשר יקצרון, עיניך יביטו וירא בשרה. אנה תקצורנה הנערות שאי עיניך ועברי דרך שרה ו, אשר יקצרון הנערים, אשר צריכים עוד לקצור, והשרה עודנה עומדת בקסותיה, והלכת אחריהן אחרי הנערות ונראה כוה"ק ויקהל פסוק ייעש את ציץ: ג) וחז"ל אמרו נבהל להון איש רע עין זה עפרון שהבנים עין ראה כממונו של צדיק ולא ידע כי חסר יבואנו שחסרתו התורה וא"ו הה"ד וישמע אברהם אל עפרון וישקל אברהם לעפרון עפרון כתיב חסר וא"ו. ארבע מאות שקל כסף עובר לסחר רבי אבא בר ביזנא אמר פרנסמאי נפיק (ב"ר פרשה נח) כבר נודע אשר אמרו מבארי המדרש כי לכן חסרתו התורה וא"ו כי ע"פ"ך בלא וא"ו בנימטריא ארבע מאות. וכן ר"ע ע"ן בנימטריא ארבע מאות, כי הוא רע עין כלקחו ארבע מאות שקל כסף. אכן להבין היטב דבר הכתוב ולא ידע כי חסר יבואנו שחסרתו התורה וא"ו והוא בנימטריא רע עין. מה איכפת ליה לעפרון הרשע, אם יכתב שמו בתורה בלא וא"ו, וגם להבין מאמר רבי אבא בר ביזנא פרנסמאי נפיק, מה הוסיף לחדש על פשטא דקרא עבר לסחר. נראה לאמר כי הגה כל איש ישראל רוצה לרעת מה היה אחריה דבר. אם עפרון ראה פרי ברכה ורוב הצלחה בכסף ארבע מאות שקל כסף, אשר לקח מאברהם אבינו, כי בלי חסונה כל איש אשר לקח דבר מה מאברהם אבינו, ראה פרי ברכה, כאשר אמרו חז"ל באיוב מאי רבהיב מעשה ידיו ברכת כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך (פסחים דף ק"ב דף טו). ועל אחת במה וכמה אברהם אבינו שאמר לו ה' והיה ברכה וגו' ונברכו כך כל משפחות הארמה (בראשית יב כ"ג) ואמרו חז"ל לא שם אדם פרה מאברהם עד שנתברך ולא שמה לו עד שנתברך (ב"ר פ' ל"ט ע"ש היטב ובעין יופך) כל הנוטל פרוטה מאברהם אבינו מתברך, ואם הנוטל פרוטה אחת מתברך, על אחת כמה וכמה עפרון שלקח ארבע מאות שקל כסף, ראה ברכה מרובה מאד, מפרי כסף הנה, או אולי מפני שהיה רע עין והכנים עין רעה כמטנו של צדיק, לא ראה פרי ברכה בכסף הנה מאוכה, ועוד נהפך עליו הגלגל לזוע, כי גם כספו אשר לו סבבר נחסר ממנו מפני כסף הנה, כאשר אמרו חז"ל בא זה ואיבר את זה (ברכות דף טו ע"ש כפרש"י), ולכן חסרתו התורה וא"ו להודיע כי מפני שהוא רע עין, נותן עיניו במה שאינו שלו, נסלו ממנו וא"ו ברכות, כי הגה אמרו חז"ל כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש ברכות בו (ב"ב דף טו) ואם היה עושה חסר לאברהם והיה נותן לו מערת המכפלה במתנה, או לא היה לוקח מאברהם כסף במחירה יותר מאשר היא שוה, והיה מכים בעין סוכה כמטנו של צדיק, או היה מתברך בוא"ו ברכות, אבל עתה כי נתן עיניו במה שאינו שלו, ולקח בעד מערת המכפלה ארבע מאות שקל כסף והבנים עין רעה כמטנו של צדיק נחסר ממנו וא"ו, הן הגה שש ברכות, ונטל ממנו ברכת ה'

נס

שם במהרש"א) שאול זה הקבר ואבדון זה הניהגם לא תשבענה מפני כי עיני האדם לא תשבענה, מפני ראות עיניו בכל האוה וחמדה מאבד האדם נופו ונשמתו, מאכד שני עולמים עולם הזה ועולם הבא. (ד) ולכן כל בעל נפש יתן אל לבו לעצום עיניו מראות ברע, בכל תאוה וחמדה, ובכל טומאה, ואז לא ישלוט בו יצר ניא חזיון

גם מכפפו אשר בידו מכבר ונאכד ממנו כל הנו, ואיכה נאכד, הוא נתן כל כספו לסוחר, בער סחורות שונות, והסוחר פשט לו את הרגל, ולא השיב לו מאומה, הוא חשב כי יסחר בארץ ויעסק במסחר ויהי סוחר גדול, ואחרית דבר כי מ'ח'ר' נהפך ל'ח'ס'ר', ולא ידע כי חסר יבואנו, כי כבואו לסוחר ככסף אשר לקח בעיקפיו ולא ביושר, חסר יבואנו גם בכסף אשר לו מכבר. וזה דבר הברוב וישקל אברהם לעצמן את הכסף ונטי ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר, היה עובר מיד עפרן לסוחר אחר כל ארבע מאות שקל כסף ולא נשאר בידו כסף, ומי יכול לתאר חזיונו נפשו, איש רע עין פתאום נהעשר ולקח מאברהם אכינו ארבע מאות שקל כסף, ובלבו יחשוב כי ירבה עשרו הלך ורכ עד מאד מפני שלקח כסף רב מאברהם, וכל הטוטל גם פרוטה אחת מאברהם מתברך, ולפתע פתאום אבד כל הנו, הכי קרא שמו עפרן, כי שחה לעפר נפשו, וחסר יבואנו, בו בעצמו בא חסר, כי הלך וחסר מעצמו ובשרו מרוב תנינון נפשו, על חסרון הנו. ושב אל העפר מים בא יום מותו, מפני כי לקח ארבע מאות שקל כסף, בעד עפר שדה המכפלה, מאברהם אכינו שהמשיג את עצמו לעפר שנאמר ואנכי עפר ואפר, שכ אל העפר, והיה לדהאן עולם שמו עפרן:

(ד) ונכון לבאר הכתוב שאול ואבדון לא תשבענה ועיני האדם לא תשבענה, אף על פי כי שאול ואבדון לא תשבענה ותקוה אנוש רמה, ולא כמותו יקח הכל ולא מלוין לו בשעת פטירתו לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות (אבות פ"ו) ובכל זאת עיני האדם לא תשבענה. וכמאמר חז"ל אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאוה בידו אלא אם אית ליה מאה בעי דיעבדון הרתין מאה כ"י (קה"ד פ"א), כלומר אע"פ כי האדם באחריתו יצא מן העולם, בכל זאת אין חצי תאוה בידו כי עיני לא השבע עושר, וזכר לרבר עי"ן עיני האהיות שוח, [נכעין זה אמרו חז"ל הוא מא'ד הוא א'דים (ב"ר פ"ט), הוא יע"ן הוא ע'ני (ויק"ד פ' לד). ועל פי זה אפשר לאמר אשר אמרו חז"ל עתידים שניהם של אכילהם של ישראל לימות המשיח להיות יוצאין מפהם עשרים ושנים אמות כ"י (אותיות הרע"ק), כי רשו מכתוב שני רשעים שני רשעים שברת ואמרו חז"ל אל תקרי שברת אלא שרבת (ברכות דף נד) וכמה משהרבת שני רשעים שני רשעים עש"ר"ים. ולמה משהרבת כ"ב אמה, מפני שאכלו בשניהם את ישראל אשר קבלו את חתורה הצרופה מכ"ב אותיות וראה במדרש שה"ש נגילה ונשמחה כך, כך כהורתך, ככ"ב אותיות כ"י. ובמנהגיה דף ק"ב מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה מפני שכבר את הדורה שנתנה ככ"ב אותיות) כי יען עין לא תשבע מראות הוא עני כי איט שמח בחלקו, וחז"ל אמרו איותו עשיר השמח בחלקו (אבות פ"ד), איותו עשיר כל שיש לו נחת רוח בעשירו (שבת דף כה) ופרש"י שמח בחלקו אם מעט ואם הרבה, כלומר אם מעט והוא שמח בחלקו הוא עשיר, ואם הרבה ואינו שמח בחלקו הוא עני, וכן משמע כל שיש לו נחת רוח בעשירו גם אם עשיר הוא אם אין לו נחת רוח ואינו שמח בחלקו הוא עני: (ה) ועל פי אלה דברי אמת וצדק, מבואר הכתוב ויכרכם ביום ההוא לאמור כך יברך ישראל לאמר ישמך אלהים כאפרים וכמנשה (בראשית מח כ). כי כל איש בכרכו את בנו, בחכמה כי יהיה חכם חרשים, בגבורה כי יהיה גבור בארץ, ובעושר כי יהיה עשיר גדול מאד, מורא יעלה על לבו פן מפני רוב חכמתו נכורתו ועשרו תשלוט בו עין הרע, כי הלא מפני זה אמרה חנה בתפלחה, ונתתה לאמתך זרע אנשים (שמואל א א) ואמרו חז"ל זרע אנשים זרע שמובלה בין אנשים לא ארוך ולא נוץ כ"י לא חכם ולא טפש (ברכות דף לא) ופרש"י לא חכם יותר מראי שלא יהיה היססה בעיני הבריות ומתוך שמדברים בו שולמת בו עין הרע, ועל כן יוסף כל אב לכל ברכה וברכה אשר מתברך את בנו, לאמר ישמך אלהים וכמנשה אשר אין עין הרע שולמת בהם שנהברכו וירדו לרב בקרב הארץ ואמרו חז"ל מה רגים שבים מים מכסים עליהם ואין עין הרע שולמת בהם אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולמת בהם (ברכות דף כ), כלומר הם ידבו ברגים המכוסים מעיני בני אדם, גם כהיותם, בקרב הארץ" לעיני בני אדם, וכן בתרגום אונקלוס, וכונני ימא יסגון בנו בני אנשא על ארעא" ולכן כתיב בקרב הארץ ולא וירדו לרב בארץ וראה בכלי יקר דר"ל:

פתח עינים

ואפילו מלא עינים כמלאך המות (ע"ז דף כ).
 (ו) והוא מביא על האדם חלאים רעים למות תוצאות
 (ראה ברכות דף ח) בהביטו עליו בעיני הרעות,
 כי הנה אמרו חז"ל תשעים ותשעה מתים בעין
 רעה כו', אם האדם יכול להזיק ולהמית בעיניו
 הרעות, מלאך המות על אחת וכמה, אם האדם
 בשתי עינים יכול להזיק ולהמית מלאך המות
 שהוא כולו מלא עינים, על אחת כמה וכמה,
 ואמרו חז"ל אין בית רובע בחללו של עולם שאין
 בו כמה אלפים מזיקים וכל אחד פרמא [מסוה]
 נתונה בפניו שלא יביט באדם ויזיק ובשעה
 שעונותיו של אדם גורמים מעביר פרמא מפניו
 והוא מסתכל בו ומזיקו (דברים רבה פ"ד). ועל
 פי מאמר זה, באר הגאון מו"ר שא"ל טוילנא
 זצ"ל את מאמר חז"ל אלמלי נתנה רשות לעין
 לראות אין כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקים
 (ברכות דף ו) אלמלי נתנה דשות לעין כל מזיק
 לראות ולא היה פרמא ומסוה לנגד עיניו אז אין
 כל בריה יכולה לעמוד מפני המזיקים, כי היו
 מזיקים את כל האדם בעיניהם הרעות, ואם כל
 המזיקים בחם רב ועצום בעיניהם להזיק ולהמית,
 מלאך המות אשר הוא מזיק את המזיקים וממית

ניא חיוני

(ו) ועל כן רב אחא בר יעקב אמר רין גירא כעינא רשטנא (סוכה רף לח), ורב חסרא אבר ואי הוה נסיבנא
 כארכיסר הוה אמינא לשטן גירא כעיניך (קרושין דף ל) ופליכו הוה רגיל למיסר כל יומא גירא כעיניה
 רשטן (שם דף פא) למה כלם ירו חצם כעיני השטן, מפני כי הוא יצר הרע הוא שטן הוא מלאך המות (כ"כ
 דף טז) ומלאך המות הוא כולו מלא עינים, וכי יפגע בו חץ יפגע בעין. ודבר חדש מצאתי כהוב בספר
 עין יעקב (קרושין דף פא) כי כה יצר הרע להסיה כל אדם לעכירה, כח הזה הוא כעיני יצר הרע. וח"ל לכן
 אמר פליטו כל יומא גירא כעיניה רשטן קלל את עיניו לפי שעיקר כח הטהו כעיניו והוא כולו מלא עינים כי
 הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות, וכראיין בסנהדרין (דף סד) כחליגו לעיניה אהני דלא מהגרה
 בקרוכוהו ואלמלא נקריגו לעיניה כמש נהלק כח הכהתו לגמרי עכ"ל, ודבר זה מרובו כקרא צופה רשע
 לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעובנו כידו וגו' ודרשו חז"ל קרא זה על יצר הרע כי הוא מתגבר על האדם ככל
 יום (קרושין דף ל) כי הוא צופה וטבית כעיניו, להסיהו לחטוא. ואם כן, כי יצר הרע שולט כאדם להסיה,
 כעיניו, ומה הוא ראשית הסתהו לאדם, כי יביט האדם כעיניו בכל דבר האוה; ולכן אם האדם ישמור את
 עיניו טבית כרכר האוה או לא ישלום בו יצר הרע להסיהו לחטוא, כי כמה הוא מסית, כעיניו, וחז"ל אמרו
 עין שלא רצה ליוון ממה שאינו שלו אין עין הרע שולטת בו, ולא יוכל לשלום בו יצר הרע כעיניו הרעה
 להסיהו לרע. ולפי אלה הדברים ככרכר ישיטך אלהים וכמנשה שלא השלום עין רעה כמכואר לטעלה
 (אות ה), נכלל בכרכר זו, כרכר עצומה סאר שלא השלום עין רעה של יצר הרע להסיהו לחטוא. ואולי נכלל
 זה כמאמר חז"ל נמרו אין יצה"ר שולט אלא כפי שעניו ראות ודי לכפין:

(ז) רבים כדורנו המבלים ימיהם ושנותיהם לחקור ולדרוש ולנסח כל דבר, ומפכנים את עצמם כימים וכמכרכרות
 וכמגדלים הפורחים באויר, ולמה לא ינבו כתחבולות האלה, אשר הגירו חז"ל אולי ידאו כעיניהם כי
 יש ויש מזיקים, ואיכה ככחשיים ואומרים כי שרים ומזיקין דוחין ולילין לא היו ולא נבראו, ואין מי מהם מנכה
 כתחבולות

הוא יודע מה יש בסופו, הוא חכם הרואה את הנולד (תמיד דף לא) כי אם עין רואה אחרי כן הלב חומד ואחרי כן הנוף עושה את העבירות ולכן עוצם עיניו מראות רע. ופוקח עיניו לראות טוב כי אם עין רואה אחרי כן הלב חומד ואחרי כן הנוף עושה את המצות וכן אמרו חז"ל בציצית וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם. ראייה מביאה לידי זכירה. זכירה מביאה לידי מעשה (מנחות דף מג), וכל אדם יתן אל לבו על דבר אישון בת עין, צורת איש הנראה מתוך העין, כי זה בא להורות אשר כל האיש תלוי בעין כמאמר חז"ל רמ"ח אברים יש באדם וכולם אינם הולכים וחוזרים אלא אחר העינים (מדרש שה"ש פ"א) וכל מעשי האדם מוטב ועד רע הכל סובב הולך אחר מחזה העינים. ואמרו חז"ל כל כלה שענייה כעורות כל גופה צריך בדיקה, ושענייה יפות אין כל גופה צריך בדיקה (שם פ"ד), כמו אם עיני אשה יפות כל גופה יפה, כן האדם בעל נפש אשר ישמור מאוד את נפשו ולא יביט בעיניו בכל תאוה וחמדה, כל נפשו ממוהרה, מכל פצע עון וחטאה. וזה דבר הכתוב הנך יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים, הנך יפה במצות עשה הנך יפה במצות לא תעשה (שם פ"א ופ"ר ע"ש בארוכה) אם עיניך יונים אם לא תתורי אחרי עיניך ככתוב ולא התורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם ואמרו חז"ל אחרי עיניכם זה הרהור עבירה שנאמר ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני (ברכות דף יב) וההיינה עיניך כיונים כי הנה אמרו חז"ל אלמלי לא נתנה תורה לישראל

ניא היזין
 נופל ומת [במדבר רבה פי"ב איכה רבה פ"א וראה במבילתא בשלח פסוק ויסע משה ובמדרש תנחומא שם] על אחת כמה וכמה בראות ההולה את מלאך המות, וזה הדבר מדה כנגד מדה כי דאשית חמאת האדם על פי מחזה עינים. ועל כן תחלת מותו על פי מחזה עינים אשר בעיניו יחזה את מלאך המות והוא מזדעזע, וכמאמר חז"ל בסוטה בירך התחלה בעבירה תחלה כו' לפיכך תלקה הירך תחלה כו' (סוטה דף ה). סוף דבר כי כל האדם מת בראותו בעיניו את מלאך המות שכולו מלא עינים, ומלאך המות מביט בו בעיניו הרעות מפני כי ראשית חמאת האדם בעיניו, וכמאמר חז"ל שמשון בעיניו מרד שנאמר ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לפיכך נקרו פלשתים את עיניו שנאמר ויאחזוהו פלשתים וינקרו את עיניו (סוטה דף ט), וכתוב בספר חסידים כשהגיע זמן האדם למות, מלאך מזלו, רואה מלאך המות כולו מלא עינים על שאמר וכי תאוה הוא לעינים, ותפקחנה עיני שניהם לראות המלאך המות שהוא מלא עינים וידעו כי עירמים הם ערום יצאתי מכסני אמי וערום אשוב שמה (סימן תתשמ"ה), ולכן כל איש ישים אל לבו לשמור את עיניו בכל מאמצי כחו וכל יסוה דעתו מזה כי זה ראשית כל דבר. וכן כתוב בספר קהלת החכם עיניו בראשו (ביד), כל חכם לב בראשית הכל ישים לבו לשמור את עיניו מראות כל רע. וחז"ל אמרו החכם עיניו בראשו והכסיל עיניו ברנליו אלא עד שהחכם בראשו של ענין הוא יודע מה יש בסופו (קה"ר פ"ב) ועל כן בראשו של ענין כי מסית אותו יצר הרע לראות בעיניו

בתחבולות האלה. ואמרו חז"ל האי מאן רבעי למידע להו ליתיה קישמא נהילא ונהדר אפרייה ובצפרא חוי ככרעי הרגנולא (ברכות שם), והלא רבר זה נקל לנסות ולמה לא ינסו וראה היטב בפסחים (דף קכ). ואגב אבאר מאמר חז"ל כל הקורא ק"ש על מטתו מייקין כדלין ממנו שנאמר וכני רשף ינביוה עוף ואין עוף אלא הטרף כו' ואין רשף אלא מייקין שנאמר ולחובי רשף וקטב מרירי (ברכות דף ה) למה כתוב בקרא ולחמי רשף ולא ולחמי שדים וכן למה כתוב בקרא וכני רשף ונוי ולא שרים כי אמרו חז"ל רבי פרחי רוחי רבי ורדתא שידא דכי אינרי רשפי (פסחים דף קיא) ולכן כתוב ולחמי רשף, מאלה השרים רשף אשר שוכנים אצל בני אדם על גנות כתיבה יהיו גלחמים, וכל הקורא ק"ש על מטתו, לא לבר שדים ורוחות אשר אין דרכם לשכון רק כי פרחי וכי ורדתא, כי אף בני רשף השוכנים על גנות הבהים גם הם יברלו מהקורא ק"ש. ועוד יש לומר לכן כתוב רשף מפני כי נכלל כוח הרחי מייקים ויטורים ראה שם בפרש"י ד"ה ולחמי רשף וד"ל:

והכתוב

פתח עינים

היינו למדים עריות מיונה (ערובין דף ק), הגך יפה במצות הגך יפה בנמילות חסדים (שם פ"א ופ"ד) במצות הן הנה כל הדברים אשר בין אדם למקום, ובנמילות חסדים, הם המה כל הדברים אשר בין אדם לחברו (ראה היטב בפיה"ט לרמב"ם פאה פ"א משנה א) אם עיניך יונים, אם לא תביטי בעינים רעות על בני אדם עליהם ועל זרעם ועל כספם ועל כל אשר להם, ולא תחמדי כל אשר להם, וכמאמר חז"ל דעלך סני לחכרך לא תעביד זו היא כל התורה כולה ואיך פירושה הוא (שבת דף לא וד"ל) ותהייה עיניך כיונים, כי הנה אמרו חז"ל מאי דכתיב והנה עלה זית מרף בפיה אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונתי מרורים כזית וממורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש וממורים ביד בשר ודם (ערובין דף יח מנהדרין דף קח), וקל וחומר הדברים, אם לקחת מאיש אשר בעין יפה הוא נותן לו, כאשר נתן נח ליונה, לא טוב, לחמוד את כל אשר לאחרים, ולקנאות במ ולהביט עליהם בעינים רעות על אחת כמה וכמה. הגך יפה בעולם הזה הגך יפה בעולם הבא (שם פ"א ופ"ד) אם עיניך יונים, אם עיניך לא יביטו ליד מתנת בשר ודם, כי אם אל ה' ישכרו, כי אז אשריך בעולם הזה וטוב לך לעוה"ב כאשר אמרו חז"ל גדול הנהגה מיגיעו יותר מירא שמים דאילו גבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה' ואלו גבי נהנה מיגיעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ולגבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ביה (ברכות דף ח' וראה שם בהרי"ף על עין יעקב). אם עיניך יונים, אם לא תתורי אחרי עיניך, ולא תראי

גיא חזיון

(ח) וכתוב בתשובות הגאונים הנקרא שערי תשובה (סי' קעח) כי רב לא היה סכים לצרדין ואפילו לפניו, וכן כתוב בפרש"י (מנחות דף קי גדה דף כד ר"ה שי"ז). וגראה כי רב למעמיה אויל כי מרגלא בפומיה רב לא כעוה"ז עוה"ב, עוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה כו' אלא צדיקים יושבים ועמרהיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר ויחוו את האלהים ויאכלו וישתו (ברכות דף יז). ולמה סאמר זה מרגלא בפומיה רב, הלא למען לזכור לשמור את ראות העינים, כי כל תענוג העוה"ב, הוא בראות העינים, ואמרו חז"ל והסיר ה' מסך כל חולי אדם רב זו עין, רב למעמיה רב מליק לבי קברי עכר מאי רעבר אבר השעיס ותשעה מהים בעין רעה ואחר בדרך ארץ (ב"מ דף קו) ולמה מליק לבי קברי לרעת כי השעיס ותשעה מהים בעין רעה, הלא למען להכיח את כל האדם שיסמדר מאר את ראות עיניו והוא היה נאה הרש נאה מקיים ושמר את עיניו מכל משמר

פתח עינים

שנאמר ועוצם עיניו מראות ברע מה כתיב בתריה מלך ביפיו תחזינה עיניך וגו' (ויקרא רבה פ' כ"ג). ועתה נגלה סוד שיח החכם מכל אדם במקרא חזית איש סהיר במלאכתו וגו' כי במקרא זה מדבר על דבר מחזה עינים כאשר

ניא חזיון

משמר. ואמרו חז"ל ויפן אחריו ויראם ויקללם כשם ה' סאי ויראם אמר רב דאח דאח ממש כדהניא רשכ"ג אומר כל מקום שנתנו חכמים עיניהם בו או מיהא או עוני [מטות דף ס"ו], ראה שם ובכרכות דף נט רב ששת נתן עיניו בו כו', ובמדרש"א שם ור"ל. וכבר מביאר בספרים. על פי אלה הדברים, הכתוב רק כענין תכיש ושלמת רשעים תראה (ההלים צא) וכן הכתוב כי מכל צרה הצילני וכאויבי ראתה עיני (שם נד), וכתוב בספר יצירה שלש ראיות רעות עין נואפת, עין רעה, עין סגרת, וכתוב בסדר הרוחות כי רב חי איבע מאות שנה, מפני כי השעים והשעה מתים כעין רעה ומפני כי הוא שמר מאד את ראות עיניו לא שלטה בו עין רעה כמאמר חרל עין שלא רצהה ליוון מסה שאינו שלו אין עין הרע שולטת בו וראה בכ"ם דף קו בהור"ה תשעים. ועל פי זה סבואר הא דאמר רב יהודה אמר רב ואיתמא רב חמא בר' חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהניג עצמו ברכנות (מטות דף יג) כלומר הלא ביוסף לא שלטה עין רעה וצייט מתים כעין רעה, ואם כן מפני מה מת קודם לאחיו ור"ל:

ט) ואלה הדברים, כחבור סוף התורה לחתלהה נזכרים. לעיני כל ישראל בראשית"ל על דבר עיני כל ישראל ראוי לשום לב בראשית הכל. ואות האחרון מן התורה עם אות הראשון הוא לב כי רחמנא לבא בעי ואחר המרבה ואחר המטעם וכלכר שיכוין את לבו לשמים, כרכות דף יז סנחזה רף ק), וכתוב בהקוני זוהר הקון ר'. בראשית כתיב פתחו לי שערי צדק אבוא בס אודה יה (ההלים קח) פתחו לי דא אינון תרין עפעפי עינא ראינון פתחין וסגריין ועליהו איהמר והיו הברובים פורשי כנפים למעלה אלן הרי כרובי עינא, פורשי כנפים עפעפי עינא כו' ועלה איהמר שמרני כאישון בת עין וכלא כרוא רכראשיה הטן ראשי הטן בת. והיבא כספר ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ח), כי הגה כהב הר"ק השחור שמכנו האור נקרא אישון לפי שנראה בו צורת איש והואו והגיון להקטין לפי שהצורה היא קטנה. ועל כן נמשלים העינים לברובים כי אמרו חז"ל סאי כרוכ אייר אבהו כרכיא שכן בכבל קורין לינוקא רביא א"ל רב פפא לאכיי אלא מעתה דכתיב פני האחד פני הכרוב פני השני פני אדם היינו כרוב היינו אדם אפי רכרכי ואפי זוטרי (סוכה דף ה' חגיגה דף יג) ועפעפים הפרושים על העינים, נמשלים לכנפי הברובים הפרושים למעלה, וזה דבר בהרוב שמרני כאישון בת עין כצל כנפך הפתירני כי הגה אמרו חז"ל עיניך יונם הם המנהדרין שהם עינים לערה הה"ד והיה אם טעני הערה וגו' רמ"ח אברים יש באדם וכולם אינם הולכים וחוזרים אלא ארר העינים כן אין ישראל יכולים לעשות דבר חוץ מסנהדרין שלהם (מדרש שה"ש) ועל אחת כמה וכמה דור מלך ישראל, הוא עין הערה. ועל כן ההפלה אל ה' ואמר שמרני ה'. כאשר ישמור האדם את אישון בה עינו כי הגני אישון בת עין ערה ישראל, כצל כנפך הפתירני כאשר יסחיר האדם את אישון בת עינו כצל כנפים הם הגה העפעפים, ועל פי אלה הרברים, לעיני כל ישראל בראשית"ל גם על עיני הערה נאמרים, כי בראשית הכל, ראוי לשום לב, סי המה עיני הערה בכל קהל ישראל, כי אחריהם הולכים כל הקהל וזה מרומו כרכרי הקוני זוהר וכלא כרוא רכראשית, וכלא כלומר הן אישון בת עין האדם, והן ראשי הערה הנמשלים לאישון בת עין ור"ל — ורכרי הקוני זוהר בראשית"ל בת ראשי, סבואר היטב על פי רכרי כסלה ישרים, יסוד החסירות ושודש העבודה החמיטה הוא שיהברר ויהאמה אצל האדם מה חובתו כעולמו ולמה צריך שישם מכמו ומגמלו [מכמו מכס עיניו ומגמלו מנמת לבו כי העינים והלב הם המה המרמורים לכל רכר מטוב ועד רע] ככל אשר היא עמל כל ימי חייו. והנה מה שהורנו חז"ל הוא שהאדם לא נברא אלא להענג על ה' וליהנות מזיו שכינהו. שיהו ההענג ועדון הגדול מכל הערונים שיכולים להמצא, ומקום הערונן הוא כאמת, הוא העולם הבא כי הוא נברא בהכנה המצטרפה לרכר הזו, אך הדרך כרי להגיע אל מחוז חפצו הוא זה העולם, ודוא מה שאמרו ז"ל העוה"ז דושה לפירוורו כפני העוה"ב, והאמצעים המגיעים את האדם להכליה הוה, הם המצוה אשר צונו עליהן יה"ש ומקום עשיית המצות הוא רק העוה"ז, על כן הושם האדם ביה העולם בתחלה, כרי שעל ירי האמצעים האלה המורכבים לו כאן, יוכל להגיע אל המקום אשר הובן לו שהוא העוה"ב לרווח שם כמוב אשר קנה לו על ירי אמצעים אלה והוא מה שאמרו ז"ל היום לעשותם ומחר לקבל שכרם, עוד שם, והנה שכו הקב"ה לארם כמקום שרכים בו המרחיקים אוהו מטנו

פתח עינים

עיניך תלוי כל מעשיך, במחזה העינים, תלוי כל החיים, לנוף בארץ ולנשמה בשמים. ואם יחזה האדם בדבר ערוה אשר זה תענוג החומרי ככתוב שוכי שוכי ונחזה בך, וזה תענוג הגדול

גיא חזיון

ממנו יתברך והם הם התאוות החומריות אשר אם ישך אחריהן הנה הוא מתרחק והולך מן הטוב האמיתי ומצא שהוא מושם באניה בתוך הגלחמה החזקה בו' ואם יהיה לכן חיל וינצת המלחמה מכל הצדדים הוא יהיה אדם השלם אשר יוכה להרבך כבוראו ויצא מן הפרוזדור הזה ויבנס במרקלין לאור באור החיים". ונשובה נא ונתבונן כי ה' ברא את השמים ואת הארץ רק למען האדם, והאדם נברא לראות בטוב ה' לתוה באור פניו ולהנות מזיו שכינתו, ובמה יחזה הלא רק בעיניו ככתוב מלך כיפיו החזינה עיניך, ואנה יחזה אור פני ה' בעולם הבא, ואיה עולם הבא בשמים (ראה היטב חגיגה דף יב) ועל מה שם ה' את האדם עלי ארץ והמביע את נפשו בנפש עפר, מפני כי בארץ מקום למלחמה להלחם ביצר הרע לבלי המשך אחר התוה החומרי, ובמה יכבוש את היצר, בעצימת העינים, לא יראה בעיניו כל תאוה וחטרה וכל טומאה, כי אין יצר הרע שולט אלא כמה שענינו רואות, ואם יראה בעיניו כל דע בארץ, תחשכנה עיניו מראות בניו השכינה בשמים, וזה דבר הכתוב כדאשית' בת ראשי זה אישון בת עין, ברא אלהים את השמים כי שם יהיה האדם בעיניו אור פני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ואת הארץ כי פה בארץ ילחם ביצרו ולא יתור אחרי עיניו, ואשר אמר בת ראשי ראש שלי כי כן יאמר כל אדם מפני אישון בת עיני ברא אלהים את השמים ואת הארץ, כמאמר חז"ל כל אחר ואחר חייב לוטר כשבילי נברא העולם (סנהדרין דף לו), וכן לכאר "בת ראשי" בת ראשית כאשר דרשו חז"ל התכם עיניו בראשו בראשיתו, כי בת עין ראשית כל דבר, כשמים כל אברי הנפש מתענגים מזיו השכינה, אכן ראשית כלם העינים, כאור השמש כלא ככל הכית אכן הנה זה בא מבעד החלון, ואם יסתם החלון או חושך ככל הכית, ובארץ כל אברי הנוף חוסמים, אכן ראשית כלם העינים, העין רואה והלב תומך והנוף עושה את העכרה, ועל כן על האדם בראשית הכל לשמור את העינים. ועל פי אלה הרברים מבורא הכתוב בראשית כשביל רבד אשר הוא ראשית הכל, ברא וגו' ומה הוא הדבר אשר הוא ראשית הכל מרומנו בבראשית בת ראשי, כי בת עין, אשר בראש היא ראשית הכל, ואתבונן עור לבאר דברי הקוני וודר בראשית בת ראשי, כי הנה נודע כי מלך מלכי המלכים הקב"ה, נעלם מעיני כל חי ככתוב ויאמר לא הוכל לראות את פני כי לא יראני האדם וחי (שמות לג כ) ואמרו חז"ל אפילו מלאכים שחיים חיי עולם אינם רואים את הכבוד (ספרא פ"א ע"ש), ונראה מפעולותיו כמבואר במדרש המורה, מעשה שבא מין ואמר לרבי עקיבא העוה"ז מי בראו א"ל הקב"ה, א"ל הראני דבר ברור, א"ל למחד הבוא אלי, למחר בא אצלו, א"ל מה אתה לובש, א"ל כנר, א"ל מי עשאו, א"ל האורג, א"ל איני מאמינך הראני דבר ברור, א"ל ומה אראה לך ואין אתה יודע שהאורג עשאו. א"ל ואתה אינך יודע שהקב"ה ברא את עולמו, נפטר אותו המין, א"ל הלכידיו סרו הרכד ברור, א"ל בני כשם שהבית מודיע על הבנאי, והבנר מודיע על האורג והרלה על הנגר. כך העולם מודיע על הקב"ה שהוא בראו. וכאשר הבית בנוי להלפיות נאה מאד או הבית מודיע על הבנאי כי הוא אומן נאה במלאכתו לכן ברא הקב"ה שמים וארץ וכל צבאם דרי מעלה ודרי מטה, ברואים רבים ועצומים, גדולים מעשיו ער אין חקר ונפאוהו עד אין מספר, למען יראה האדם בעיניו את פעולותיו ויכירו, כאמור בשיר היחוד לא מצאנהו ולא ידענהו אך מבעשיו הברונו וברתנן כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכברו שגאמר כל הנקרא בשמי ולכברו בראתו יצרתיו אף עשיתיו ואומר ה' יטלוך לעולם ועד (אבות פ"ו וראה כארוכה שם כספר בית אבות). וזה דבר הכתוב בראשית', בת ראשי, למען לראות באישון בת עין כבוד ה', ברא אלהים את השמים ואת הארץ, כי בראות האדם בעיניו את מעשי ה', כי רבים ועצומים המה ער אין חקר ועד אין מספר, מהם יכיר את ה' העושה את הכל, וזה דבר הכתוב פתחו לי שער צוק אבוא בס אודה יה ומבואר בתקוני זוהר פתחו לי דא אינון תרין עפעפי עינא דאינון פתחין וסגרין, כי אם יפקח האדם את עיניו ויכיר ויראה מעשי ה', או יודה יה העושה את הכל, ואשר אמר זה השער לה' צדיקים יבואו בו, מתחלה אמר יה' ואחרי כן אמר לה' שם שלם, ורק צדיקים יבואו בו ולא רשעים, יבואר היטב על פי הדברים אשר אמרתי כבר במאמר חז"ל, חקוק התחיל צוות עד אנה ה' שועתי ולא תשמע וגו' למה תראני און ועמל הכיט וגו' אמר לו הקב"ה הוי רב את יוצרו הרש את חרשי ארמה כן תודה אתה ולא עם הארץ אתה לך כתרוב אליף בלוח ואחר כך האמר הריעני את הקיז וכן הוא אוטר ויענני ה'

יחזה באור פני ה', בזיו השכינה אשר זה תענוג ואת"פ שאין ראיה לכאורי בקרא חזית וגו', יש הרהורי ככתוב ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו. וזכר לדבר ממאמר חז"ל דורו של איוב שמופך

גיא חזיון

ה' ויאמר כהוב חזון וכאר על הלחות כו' כששמע חכקוק נפל על פניו אמר לפניו רבש"ע אל תדין אותי מיד אלא שונג שנאמר תפלה לחכקוק הנביא על שניוטה (ילקוט שמעוני חכקוק). חזרה הוא, "לך כהוב אליף בלוח ואחר כך האמר הודיעני את הקץ" אין פותר אותה כמוב מעם ודעת, וגראה בעליל כי כחירה זו ספון מסון תשובה כללית על כל שאלות חכקוק הנביא, ואשר אמר לו בן תורה אתה ולא עם הארץ אתה כלומר מה לך חכקוק כי שאלתני שאלות, הכי נא ידעת אהה לבדך מדעה עצמך כי מראש מוטל עליך לכתוב "אליף בלוח" הלא בן תורה אתה וידעת, ועל רבר זה הצטרק חכקוק, ואמר כי באמת לא ידע ואמר לפניו רבש"ע אל תדין אותי מיד אלא שונג, כי שונג היה ולא ההכונן כי מראש מוטל עליו לכתוב אליף בלוח, אכן בעת כאשר שמע רבר ה' כי מוטל עליו לכתוב אליף בלוח. עתה יודע היטב כי אין לו מה לשאול מאת ה', והנס צנח ער אנה ה' שועתי ולא השמע וגו', כי אליף הראוי לכתוב בלוח, תשובה כללית על כל שאלתיו, אכן מה היא התשובה לך כהוב אליף בלוח, חזרה נעלמה, ויהי שם ה' כבורך כי האיר עיני לפתור את החירה על פי מאמר חז"ל אז ישיר משה הה"ר נכון כסאך מאז איך ברכיה בשם רבי אברהם אע"פ שמעולם אתה לא נתיישב כסאך ולא נודעה בעולמך ער שאמר בניך שירה, לכן נאמר נכון כסאך מאז, משל למלך שעשה מלחמה ונצח ועשו אותו אנוסטמוס, אמרו לו עד שלא עשית המלחמה היית מלך, עכשיו עשינוך אנוסטמוס, מה יש כבוד בין המלך לאנוסטמוס, אלא המלך עומד על הכוח ואנוסטמוס יושב. כך אמרו ישראל באמת ער שלא בראת עולמך היית אתה ומשבראת אהוה אהה הוא אלא כביטול עומד שנאמר עמר ויסודר ארץ אכל משעמרת כים ואמרנו שירה לפניך באו, נתישבה מלכותך וכסאך נפון היו נכון כסאך מאז באו ישיר (שמיר פכ"ג), מרס נצח המלך את האנשים המודרים בו ונלחמים אתו, או מציירים את רמות תבניתו על הלוח, עומר, כאשר הוא עומר ונלחם נגר מודריו, אבל אחרי כן כאשר נצח את אייביו וכלם נבצעים תחתיו, או מציירים את רמות תבניתו על הלוח, יושב, כאשר הוא יושב על כסא מלכותו. כן מרס הכירו כל באי עולם את כבוד ה' ויסודרו בו, כבוד אנוש ורוד המבול ורוד הפלגה כו' או כביטול הוא עומר כי עמר ויסודר ארץ, עמר לרון אותם, ככתוב נצב לריב ה' ועומר לרון עמים (ישעיה ג). ויסודר להם את עונשם מרה כגנר מרה, אבל אחרי כן כאשר יצאו ישראל ממצרים כאחתות ובמפתים ועברו את הים כחרבה, וכלם הבידו את כבוד ה', נכנעו ההתיו ככהוב שמעו עמים דיגון וגו' הפול עליהם איסחה וגו' או כביטול הוא יושב על כסא מלכותו, ואשר אמרו, "מה יש כבוד בין המלך לאנוסטמוס אלא המלך עומר על הלוח ואנוסטמוס יושב" הנה רואי פני המלך אין להם להביט כצלם רמות המלך המצוייר עלי לוח, כי המה רואים את המלך עצמו, המה רואים אהו בעצמו עומר בעת הוא עומר ונלחם נגר מודריו, והמה רואים אותו בעצמו יושב בעת הוא יושב על כסא מלכותו. אכן כל אנשי פריונה המלך, המה אינם רואים את המלך עצמו, וכלם מכירים אהו רק בהביטם בצלם רמותו המצוייר עלי לוח, כן את מלך המלכים הקב"ה אין עין רואה ככהוב כי לא יראני הארם והי, וככל זאת כלם מכירים אהו בהביטם בצלם אלקים המצוייר עלי לוח, ומי הוא הלוח, שמים וארץ וכל צבאם, אשר מלך מלכי המלכים הקב"ה, בראם יצדע עשם, הם המה הלוח, על הלוח הלז מצוייר צלם רמותו כביטול, מגרולות אשר כנבראים אנו מכירים כי היא הגרול, מגרולות אשר כנבראים אנו מכירים כי הוא הגרול, ומגוראות אשר כנבראים אנו מכירים כי הוא הגרול (ראה יומא דף סז ובמהרש"א שם ור"ל). ואילם אחרי כן כאשר בא עמלק וילחם עם ישראל ברפרים כהוב בהורה, ויאמר כי יד על כם יה מלחמה לה' בעמלק כרד רד (שמות יז טז) ואמרו חז"ל כל זמן שזרעו של עמלק קיים בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם ש:אמר כי יד על כם יה, אבר זרעו סן העולם השם שלם והכסא שלם שנאמר האיוב המו חרבות לנצח ועירים נהשת אבר זכרם המה, מה כתיב בתריה וה' לעולם ישכ כונן לטשפט כסאו (ילקוט שמעוני ופרש"י כשלח). "לא השם שלם" הנה אמרו חז"ל אמר לו הקב"ה למשה שמי אהה מבקש לדע לפי מעשי אני נקרא כו' כשאני דן את הבריות אני נקרא אלקים כו' וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה', שאין ה' אלא מרת רחמים כו' הוי אהיה אשר אהיה אני נקרא לפי מעשי (שמ"ד פ"ג) וכל זמן שזרעו של עמלק קיים בעולם לא יתן ה' את הטוב את החסד והרחמים כלו בשלימות, לכן אין השם שלם כי השם לפי הנשמה ההלל יה היטב ערובין דף יה מיום שחרב בית המקדש דיו לעולם שישמש בשנה אותיות שנאמר כל הנשמה ההלל יה וצמרהש"א ועץ יוסף שם ור"ל. "ולא הכסא שלם" הנה אמרו חז"ל וזכר את אשר עשה לך עמלק בדרך כצאתכם ממצרים אשר קרך בדרך וגו' רבנן אמרין הקידן לפני אה"ע משל לאמבטי רותחה שלא היתה בריה יכולה לרדת

פתח עינים

בזמנה היה שנאמר הן אתם כלכם חויתם ולמה זה הבל תהכלו וכתוב שוכי שוכי ונחזה

גיא חזיון

לדרה בתוכה וכא כן כליעל אחר וקפץ להוכה אע"פ שנכרה. אלא הקידה לפני אהרים. כך ביון שיצאו ישיאל ממצרים נפלה אימתן על כל אה"ע שנאמר או נכהלו אלופי ארום וגו' תפול עליהם אימה וגו' וכוון שכא עסק וגודווגו להן, אע"פ שנמל את שלו מהתת יריהם הקרין לפני אוה"ע (ילקוט שמעוני תצא) ועליו נאמר ראשית גוים עמלק וכדבר כד כן כי הוא הראשון אשר שמר את כסא ה' אשר היה נכון מאז עברו ישראל את הים ושמעו עמים ירגונו וגו', הוא הראשון לאלה הבורקים מעליהם את עול מלכות שמים, וכשיאמר זרע עמלק מן העולם או יהיה, השם שלם" ככתוב כיום ההוא יהיה ה' אחר ושני אחר, כי אז יהיה כל הנוכח בשלימות כאשר אמרו חז"ל לעולם הבא כלו הטוב והטמיו נפחים רף נ ע"ש היטכן והשם לפי המעשה, ואז יהיה, הכסא שלם" ככתוב והיה ה' למלך על כל הארץ כי אז כלם יכירו את כבוד ה' ויקבלו עליהם את עול מלכותו. והנה אמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלקיך וגו' (ברכות דף לג), ואם מן השם שלם הוא בידי שמים כי השם לפי המעשה, והמעשים כידי שמים, אבל הכסא שלם הוא בידי בני אדם כי ייראו את ה' וילמדו תועים כינה, לקבל עול מלכות שמים, אשר למען זה פור הקב"ה את ישראל בין העמים כאשר אמרו חז"ל לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים וגרי צדק או גרי תושב) שנאמר וזרעיהו לי כארץ כלום אדם זרע סאה אלא להכניס ממנה כמה כורים (פסחים דף פז), ואולם זה הלוי כזה, השם שלם אשר זה בידי שמים, תלוי בהכסא שלם אשר זה בידי אדם. וזה דבר הכתוב והיה ה' למלך על כל הארץ כי כלם יקבלו עליהם את עול מלכותו ויהי הכסא שלם אז כיום התוא בו כיום יהיה ה' אחד כלו הטוב והטמיו ושמו אחד נכתב ביו"ד ה"א ונקרא ביו"ד ה"א (פסחים דף נ וראה שם כאי הים) ויהיה השם שלם כי השם שלם אשר זה מעשי ה' הלו בהכסא שלם אשר זה מעשי אדם ויהי שם ה' סכודך כי אחרי אלה רכבי אמה וצדק נגלה לעיני כל החידה לך כתוב אליף כלוח ואחר כך תאמר הוריעני את הקץ, כי עד יציאת מצרים כניכול עמד בלא כסא, ומאז עפרו ישראל את הים ישב על כסא, אבל מאז כא עמלק אין בהכסא שלם ככתוב כי יד על כס ומה חסר אליף מן כסא, ולכן תבקוק כאשר התחיל צוח, עד אנה ה' שועתי ולא תשמעו וגו', שועתי, ה' מפני מה אין השם שלם עד אנה תסתיר את כל הטוב סאתנו, הן כל הטוב כלו בשלימות, ועל זה ענה ה' לחבקוק כי השם שלם תלוי בלוח שלם, והכסא שלם הוא בידי אדם כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים לך כתוב אליף בלוח מלא אליף לכסא ויהי הכסא שלם והשב לב כלם ליראה את ה' ויקבלו כלם את עול מלכותו, ואחר כך אם לא יהיה השם שלם יש לך רשות לומר הוריעני את הקץ, הוריעני טעם הדבר מפני מה עוד הקץ לא בא, אבל כעת כאשר אין הכסא שלם, איכה תיכל לפצות פה ולאמר מפני מה אין השם שלם, הלא בן תורה אתה ולא עם הארץ אתה, הכי לא ידעת כי השם שלם הלוי בהכסא שלם. וזה דבר נעים ומדות ישראל פתחו לי שערי צדק אינון תרין עפעפי עינא. אבוא כס, כי אראה בעיני פעולות ה' ומפעולותיו אכיריהו. אודה י'ה' כי בעת אין השם שלם. זה השער לה' כאשר יהיה השם שלם, ואז רק צדיקים יבואו בו, והמה יראו בעיניהם כל הטוב כלו בשלימות. ואשר אמר פתחו לי לשון רבים כי אמרו חז"ל לעולם יבקש אדם רחמים שיהיו הכל סומצים את כחו (מגהדרין דף סד וראה ויק"ר פכ"ד וד"ל). ומרי דברי זכור אוכור מאמר זודר הקדוש בראשית סרא אלקים דא' היא פקודא קרמאה רכלא ואקרי פקודא דא יראת ה' דאקרי ראשית דכתיב ראשית חכמה יראת ה', יראת ה' ראשית דעת בנין דמלה דא ראשית אקרי ורא איהו תרעא לאעלא גו סוהמנוהא ועל פקודא דא אתיקים כל עלמא. אכן כל איש סאין יבוא כלבו יראת ה' ופחורו והוא לא ראה אותו, הלא רק כמעשי ה' אשר יראה אותם בעיניו וכן כתב הרמב"ם ה' הנכבד והנורא הזה, מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת את ה' אלקיך ונאמר את ה' אלקיך תירא והואך היא הדרך לאהבתו ויראתו בשעה שיהבונן האדם כמעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לו ערך ולא קץ מיד הוא אוהב ומשכח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לדעת השם הגדול וזה דבר הכתוב פתחו לי שערי צדק אינון תרין עפעפי עינא, אבוא כס לדאות מעשיו וברואיו הנפלאים, אודה יה אשכח ואפאר. זה השער עוור האוה לה', לרהאות תאוה גדולה לדעת השם הגדול וד"ל, כמו שאמר דוד צמאה נפשי לאלקים וגו' וכשמחשב ברכרים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפתח ויודע שהוא כריה קטנה שפלה אפלה עומרת כרעת קלה מעומה לפני המים רעות כמו שאומר דוד כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו' מה אנוש כי תוכננו (הלכות יסודי התורה פ"כ). וזה דבר הכתוב בראשית כשכיל ראשית, היא יראת ה' אשר היא ראשית חכמה ראשית דעת, ברא אלקים את השמים ואת הארץ, כי בראות האדם כעיני השמים והארץ וכל

כך (כ'ב דף טו) ויהי שם ה' מבורך אשר לפניו כי יעורני לכבוד ענין, מחזה עינים' לכל
היה בעזרי לפתוח, פתח עינים' עתה אתחנן
פרטיו:

ניא חויון

צבאם, מעשי ידי ה', מהם יכיר את גדולתו ויירא אותו ויפחד ממנו. ועל פי אלה הדברים, דברי סוף התורה
לתחלתה כחוכרים, ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו ה' פנים אל פנים לכל האהת והמופתים ונז'
ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל. בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ. כי הגה אמרו
חז"ל הכל כירי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אקך שואל בעמך כי אם ליראה ונז' אטו
יראת שמים מלתא זוטרתה היא והאמר רבי חנינא משום רשב"י אין להקב"ה כבית גניזו אלא אוצר של יראת
שמים שנאמר יראת ה' היא אוצרו אין לגבי משה מלתא זוטרתה היא משל לאדם שמכששים ממנו כלי גדול ויש
לו דומה עליו ככלי קטן. קטן ואין לו דומה עליו ככלי גדול (ברכות דף לג), למשה עצמו יראת שמים מלתא
זוטרתה מפני כי ידעו ה' פנים אל פנים, וראה כבוד ה' ונפל אימה ופחד עליו. וגם לגבי משה כלומר אנשי
דור המדבר אשר היו אצל משה ובעיניהם ראו את האהת והמופתים, מלתא זוטרתה להם יראת שמים. וזה דבר
הכתוב ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל ואמרו חז"ל וכמורא גדול זו נלוי שכינה (ספרי
דברים כ"ו), כי בעת נגלה כבוד ה', אהות ומופתים, נסים ונפלאות או הפול על בני אדם מורא גדול, וייראו
כל ישראל את ה', בראותם כניניהם את האהת והמופתים, ואז נהיה הדבר אשר כשילו נכרא העולם, זה
תכלית הכריאה, כי תכלית הכריאה, יראת שמים. בראשית כשביל יראת ה' שנקראת ראשית, ברא אלקים את
השמים ואת הארץ וכן אמרו חז"ל לא ברא הקב"ה את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו שנאמר והאלהים עשת
שייראו מלפניו (שבת דף לא), ואמרו חז"ל גדולה היא היראה ששמים וארץ לא נבראו אלא כזכות היראה
הה"ד והאלקים עשה שייראו מלפניו (קהלת רבה פ"ג):

מחזה עינים

מחזה א

כתוב בתורה ולא תתורו (א) אחרי לבבכם למען תזכרו (ג) ועשיתם את כל מצותי והייתם ואחרי עיניכם (ב) אשר אתם וזנים אחריהם קדושים לאלהיכם (במדבר מו למ ט) ופרש"י

גיא חזיון

א וְלֹא תתורו וְגו' לֹא זֶה נִמְנָה בְּמִנְיֵן הַלְאִיִּן בְּמַה"ס הַרְמַכ"ס מִצְוַת מ"ו. וּבִסְפַר חֲרָדִים חָשַׁב לֹא זֶה בְּמִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה מִתְּתוּרָה הַהֲלוּיָהּ בְּעֵינַיִם ח"ל נֹאמַר עַל חוֹשׁ הַרְאוֹת וְלֹא תתורו אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם, הוֹזְהַרְנוּ כֹּזֵה שְׁלֹא יִסְתַּכֵּל הָאָדָם כְּאִשֶׁת אִישׁ וּכְשֹׂאֵר עֲרִיזוֹת פֶּן יִנְקֹשׁ בָּם רַבֵּינוּ יוֹנָה (בְּשַׁעֲדֵי תְּשׁוּבָה שֶׁעַר נִי אוֹת סָה) מִמִּנְיֵן תְּרִי"ג, וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר רַע. אֲזַדְרָה שְׁלֹא לְהִסְתַּכֵּל בְּעֲרִיזוֹת, בְּפִסּוּק וְלֹא תתורו אַחֲרַי עֵינֵיכֶם אִסַּר הַסְּתַכְלוֹת לְשֵׁם זְנוּת וּבְפִסּוּק זֶה בֹּא לְאִסוּר הַסְּתַכְלוֹת אִפְּלוּ שְׁלֹא לְשֵׁם זְנוּת כּו' ע"ש. וְזֶה לְשׁוֹן הַחִינוּךְ מִצְוַת שְׁפ"ז שְׁלֹא נִתּוּר אַחַר מַחֲשַׁבוֹת הַלֵּב וְרֵאִית הָעֵינַיִם שֶׁנֹּאמַר וְלֹא תתורו וְגו' שׁוֹרֵשׁ מִצְוַת זוּ נִגְלָה כִּי כֹּזֵה יִסְמַר הָאָדָם מִחֲמַוָּא לְהִשָּׁם יִהְרַךְ כָּל יְמָיו. הַמִּצְוָה הַזֹּאת כְּאִמַּת יִסוּד גְּדוּלַּת בְּרַת כִּי הַמַּחֲשַׁבוֹת הַרְעוּת אֲבוֹת הַטּוֹסְמוֹת וְהַמַּעֲשִׂים יִלְדִיָּהֶם, וְאִם יִסוּת הָאָדָם מִרַם יוֹלִיד אֵין זָכַר לְכֵנִים. נִמְצְאוּת זֹאת הַמְּנִיעָה שׁוֹרֵשׁ שְׁכַל הַפְּיֻכּוֹת יוֹצֵאוֹת מִכִּנְהָ. וְדַע בְּנֵי וְתָהִי נֹא מִרְגָּלָא בְּפִסּוּךְ מַה שֶׁאִמְרוּ ז"ל עֲבִירָה גּוֹרֶרֶת עֲבִירָה וּמִצְוַת גּוֹרֶרֶת מִצְוַת שֹׂאֵם תְּשִׁית דַּעֲתֶךָ לְמַלְאוֹת תֹּאנֶתְךָ הַרְעָה פִּעֵם אַחַת, תִּמְשַׁךְ אַחֲרֶיהָ כִּכְהָ פַעֲמִים, וְאִם תִּזְכֶּה לְהִיּוֹת גְּבוּר לְכַבּוֹשׁ יִצְרָךְ וְלַעֲצוּם עֵינֶיךָ מִרְאוֹת בְּרַע פִּעֵם אַחַת, יִקַּל בְּעֵינֶיךָ לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּכְהָ פַעֲמִים. כִּי הַתְּאוּהָ חֲמִשּׁוֹךְ הַבִּשָּׂר כְּמִשּׁוֹךְ הַיָּיִן אֵל שׁוֹתִיו, כִּי הַסּוֹכְאִים לֹא תִשְׁבַּע נַפְשָׁם לַעֲוֹלָם בֵּינָן אֲבָל יִתְאוּ אֵלָיו תְּאוּהָ גְדוּלָה, וּכְפִי הַרְגִילָם נַפְשָׁם בּוֹ תַחֲזֹק עֲלֵיהֶם הָאוֹתָם, וְלוֹ יִשְׁתּוּ בּוֹם מִיָּס יִפְיֹג יִקּוּד אֵשׁ תֹּאנֶת הַיָּיִן יוֹעֵרֵב לָהֶם. כֵּן הַרְבֵּי הוּזָה כָּל אִישׁ בְּהַרְגִילוֹ בְּתַאוֹת וּבְהַתְמִידוֹ בְּהֵן יַחֲזֹק עֲלָיו יִצְרוּ הַרַע יוֹם יוֹם, וּכְרַמְנֵנוּ מִרַם יִשְׁמַח בְּחֻלְקוֹ תְּמִיד כָּל הַיּוֹם, וְיִרְאֶה כִּי הָאֱלֹהִים עֲשֶׂה אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל וְהִמָּה בְּקִשׁוֹ חֲשַׁבְנוֹת רַבִּים לֵלֹא תוֹעֵלֶת שֶׁל כְּלוֹם עֵבֶל :

ב) אִמְרוּ חוֹזֵל וְלֹא תתורו אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם מִכֵּאֵן אִמַּר רַבִּי אֵל יִשְׁתָּה אָדָם כְּבוֹם זֶה וְיִתֵּן עֵינָיו כְּבוֹם אַחַר אִמַּר רַבִּינָא לֹא נִצְרַבָּה אֲלֵא דִּאֲפִילוּ שְׁתֵּי נִשְׁוִי [גְּדָרִים דָּף כ וְרֵאֵה בְּמִסְפְּרֵי בְּמִדְבַר טו, שֵׁם כְּתוּב כְּבוֹם שֶׁל חֲבֵרוֹ וְצִרְיָךְ לְהִגִּיה בְּכוֹם אַחֲרַי], וְלֹא יִדְעֵתִי מִנְיֵן לְמַד רַבִּי דְבַר זֶה מִמְקַרָּא זֶה, וְאוּלָּי הָרִדֵּשׁ וְלֹא תתורו כְּמוֹ וְלֹא תתורו [רֵאֵה הֵיטֵב מִנְהַרְדֵּין דָּף ד תוֹר"ה כוֹלְהוּ, וּבְמִסְפְּרֵי שֵׁם הַגִּירָסָא רַבִּי נַחֲן וְכֵן בִּילְקוּפֵּי שְׁמַעוֹנֵי שֵׁם וּד"ל], וְהוּא מְלַשּׁוֹן וּבְהַנְיַע תֵּר נַעֲרָה וְגו' (אִמְרַת ב) וּבְהַנְיַע תֵּר אִסְתֵּר וְגו' (שֵׁם) וּפְרִש"י תֵּר זִמֵּן, וְהוּא עֹנֶת אִשָּׁה כְּכַתּוּב וְעֹנֶתָהּ לֹא יִרְעַע (שְׁמוֹת כֹּא), וְהִנֵּה וְלֹא תַעֲוֹנֵנוּ (וְיִקְרָא יֵט) דְּרִישׁוֹ חוֹזֵל אֵלוֹ נִתְּנִי עֵתִים (סְפָרָא שֵׁם) בְּעֵין זֶה הָרִדֵּשׁ רַבִּי וְלֹא תתורו עַל זִמֵּן וְעֹנֶתָהּ אִשָּׁה, כְּאִשֶּׁר תתורו תִּתְּנֵנוּ הָעֹנֶה, לֹא תתורו אַחֲרַי לְבַבְכֶם לְחֻשׁוֹב כְּאִשָּׁה אַחֲרַת וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם לְהַבִּיט כְּאִשָּׁה אַחֲרַת, וּבְאִשָּׁה שְׂאִינָה שְׁלוֹ גַם שְׁלֹא בְּשַׁעֲת עֹנֶה אִסוּר וְלֹא נִצְרַבָּה אֲלֵא דִּאֲפִילוּ שְׁתֵּי נִשְׁוִי :

ג) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְגו' אִם בְּאוֹר הַכְּתוּב וְהִיה לָכֶם לְצִיצִית לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְגו' וְרֵאִיתֶם אוֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוַת ה' וְעִשִׂיתֶם אוֹתָם, כִּי אִם בְּאוֹר הַכְּתוּב וְלֹא תתורו וְגו' לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְגו' וְכֵן מְבֹאֵר בְּסִפְרֵי כְּתַב סוֹפֵר, וְשְׁמַעֲתִי כִּי כֹּא אִישׁ אַחַר לְגְדוּלַת הַרְרֵר לְשֹׂאֵל מִמֶּנּוּ עֲצָה וּמְגוּלָה לְזַכְרוֹן. מַה יַעֲשֶׂה כִּי כַח זְכוּרְנוֹ הַלּוֹךְ וְחִסְרֵי מִיּוֹם לַיּוֹם, וְיַעַן וְיִאמַר לוֹ הֵלֵא זֶה הַדְּבַר אֲשֶׁר אַתָּה אוֹמֵר כְּמוֹ פִּיךָ כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ יוֹסֵם וְלִילָה כְּשַׁחְרִית וְעַרְבִית, וְלִמָּה בֹּאת לְשֹׂאֵל מִמֶּנּוּ דְבַר הַזֶּה, הֵלֵא מְקַרָּא מְפֹרֵשׁ בְּפִרְשַׁת צִיצִית, וְלֹא תתורו אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם וְזִנִּים אַחֲרֵיהֶם לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְגו' לְמַעַן יִהְיֶה לָכֶם כַּח הַזְּכוּרְנוֹ, כִּי הַסְּתַכְלוֹת בְּעִבְרִית וְהַרְעוּרֵי עֲבִירָה, הֵם הֵמָּה מֵאֲכָרִים כַּח הַזְּכוּרְנוֹ מִכָּל אָדָם, וְדַבַּר זֶה בְּרוּר וְטוֹסֵכֶם מִכָּל חֲכָמֵי הַרְפוּאָה. וְיֵשׁ זָכַר לְרַבִּי מִשְׁנֵי אִמּוּרָאִים, הֵם הֵיוּ סוֹמִים בְּשַׁתִּי עֵינֵיהֶם, וְגְדוּלִים סְכָלִם בְּכַח זְכוּרְנוֹ, וְהֵם הֵמָּה רַב יוֹסֵף וְרַב שֶׁשֶׁת, רַב יוֹסֵף הִיה סוֹמָא מְבֹאֵר כְּכִמָּה מְקוֹמוֹת (פְּסָחִים) דָּף קַמּוֹ קְדוּשֵׁין דָּף לֹא בִּיק דָּף פ) וְכֵן רַב שֶׁשֶׁת הִיה סוֹמָא מְבֹאֵר כְּכִמָּה מְקוֹמוֹת (פְּסָחִים) דָּף קַמּוֹ בְּרֻכּוֹת דָּף ל וְדָף נח גִּישׁוֹן דָּף ס) וּבְתוֹשׁוֹת הַנְּאוּנִים

הַגְּקָרָא

מחזה עינים

ולא תתורו כמו מתור הארץ, הלב והעינים הם רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות. מרגלים לגוף ומסרסרים לו את העבירות, העין וזה דבר הכתוב אשר אתם זונים מאחרי ה'

גיא חזיון

הנקרא שערי תשובה שם כתוב כי "רב לא היה מביט לצדדין ואפילו לפניו ונהניו רב יוסף רב ששת אחריו ולא יכלו לעמוד כזה וסימו את עיניהם". והמה היו גרולים מכלם בכח הזכרון. רב יוסף היה נקרא סיני (ברכות רף סר הוריות רף יד) ופרש"י רב יוסף קרו ליה סיני לפי שהיו משניות וברייתות מרורות לו כנהנינתן מהר סיני, וקרי רב יוסף אנפשיה ורב הכואות בכח שור (מנהדרין רף סב). ורב ששת אמרו עליו חז"ל רב חסדא ורב ששת כי פנעי כהרי הררי רב חסדא מרתען שפוחיה ממתנייתא ררב ששת (ערוכין רף סז וע"ש בפרש"י) רב ששת כי בעינא מילתא מיניה פשימו לי ממהנייתא (נכחים רף צו) ויש רבו בשם רב ששת כי הוא רב וגרול מכלם כשיתא סרדי משנה וברייתא. ועל פי זה מכואר הא דאמר רבה הקשה ארס קשה שהוא קשה ככרול ומנו רב ששת (מנחות רף צה) וכהבו הנוס' שבה הוא להלמדי חכמים כראמר כפ"ק רתענית כל תלמיד חכם שאינו קשה ככרול אינו תלמיד חכם, וראה בסדר הדרות, מה שכתב כרב ששת. ויש לזקקק הלא זה השבח הוא לכל תלמידי חכמים, וכלם המה כן כי כל שאינו כן אינו תלמיד חכם ולמה קרא רבה כן לרב ששת. אכן הלא נודע כי רבה הוא היה עוקר הרים (ברכות רף) וכאמר חז"ל אל תקרא אבניה אלא בניה (תענית רף ד) ורב ששת הרים, אבל לא כארץ אשר אבניה כרול וכמהר חז"ל אל תקרא אבניה אלא בניה (תענית רף ד) ורב ששת הוא קשה ככרול ונכור כי הוא בעל שמועות ואמרו חז"ל נכור זה בעל שמועות (חגיגה רף יר וע"ש במדרש"א, מנהדרין רף צג), ועל כן רב יוסף כיומא רעצרהא אמר עברי לי עגלא הלהא אמר אי לא האי יומא דקא גרים כמה יוסף איבא כשוקא (פסחים רף סח), הוא שמח יותר מכלם מפני כי הוא היה בעל שמועות יותר מכלם. ובה לבתר שם טוב סיני על שם הר סיני, והאי יומא דקא גרים ליה לכהר שם טוב הוה, ורייק ואמר, כמה יוסף איבא כשוקא" ולא אמר, כמה יוסף איבא כעלמא" כי אי לאו האי יומא, כלם עריפו מיניה, אינהו איבא כשוקא, סוכבים הולכים בשוקים וכרוכות, כי עיניהם פקוחות, והוא כלוא בכיה כי לא יראה בעיניו, אבל האי יומא דקא גרים כי הבל כאים אליו ושוקא איבא בכיהו מפני שהבל צריכים למרי חטיא (ברכות רף סד הוריות רף יד), ועל כן רב ששה כל הלחין יומין מהדר ליה תלמודיה והלי וקא כעיכרא דרשא ואמר חראי נפשאי חראי נפשאי לך קראי לך הנאי (פסחים רף סח), הוא שמח יותר מכלם מפני כי היא בעל שמועות יותר מכלם, וכי היה מהדר ליה תלמודיה וראה כי לא שבת מאוסה, אמר חראי נפשאי מפני שאמרו חז"ל כל השוכח דבר אחר ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח וגו' (אבות פ"ג וראה מנחות רף צט), והא דהלי וקא כעיכרא דרשא, לאמר כמו מפני עיכרא דרשא משהמר כל טוב אשר בכית אינו נגנב, כן מפני אשר סגר את עיניו וסימא אהם תורתו משתמרת בקרב לבבו ואינה נשכחת, ונראה כי לכן רבי אליעזר כן אליעזר בן הורקנוס היה בוד סוד שאינו מאכר מיפה (אבות פ"ב) מפני כי הוא אמר איזוהי דרך טובה שירבך בה הארס עין טובה, ואיזוהי דרך רעה שיהרחק ממנה האדם עין רעה. (ורבי אליעזר, ורב דאמר צ"פ כתים בעין רעה ואחר כדרך ארץ, אולי לטעמייהו דאברו חז"ל ורכנן להיבא אוול אמר רב בעין הרע מהו בו' כתנאי רבי אליעזר אמר בעין הרע מהו בו' (מנהדרין רף צג) וראה שם בסדרש"א), והוא שם כל מעינו לשמור את עיניו מראות ככל רבר תאוה, ולא הכיט בעין רעה על של אחרים. כי אם בעין טובה, ונאמר טוב עין הוא יבורך וגו' (משלי כב ט), כי כמרה שאדם מורד מורדין לו (מוטה רף ח) שכל הגוהן עיניו כמה שאינו שלו מה שכתבש אין נוהגין לו ומה שכירו נוטלין הימנו (שב דף ט), ומרה טובה מרובה ממדת פורענות (יומא רף ק), ולכן טוב עין הוא יבורך ונהבך רבי אליעזר כן הורקנוס בכח זכרוני כי לאקמי גירמא מייעהא מן שמיא הוא (מגילה רף ו). ונראה להוסיף תכלין כזה אשר קרי רב יוסף אנפשיה ורב הכואות בכח שור וכהבו הנוס' משום דיוסף איקרי שור דרתיב כבוד שורו הדר לו, ובעל שמועות הוא בעל חטים כראמר הבל צדיבין למרי חטיא (ראה כ"ב רף קמה), ואנידינן כשלהי הוריות דרב יוסף סיני עכ"ל כלומר ורב הכואות שמועות רבות בכח שור כרב יוסף איזר שמו כ"ש הנקרא שור כי שם שניהם יוסף, כי מלכר ששום כשכום שום כמדותיהם, יוסף שטר את עיניו ואברו חז"ל שנתנה אשה פוטימר שרתוע של כרול החה זוארו ער שיהלה עיניו ויביט בה אעפ"כ לא היה מביט בה הה"ד ענו כככר רגלו כרול כאה נפשי (כ"ד פ' זו תחומא וישב) ורב יוסף שמר את עיניו וכאשר לא יכול לעמוד כזה מימא איהם. ועל דבר זה נקרא יוסף שור כי היה מרכין פניו למטה שלא להביט באשה ושור עיניו למטה (ראה כ"ק רף כז בתורה"א לפי) ואינו רואה לצדדין (כ"ד פ"ח ע"ש). ועל פי זה אתי שפיר אשר קרי רב יוסף אנפשיה ורב הכואות בכח שור והלא כתב

מחזה עינים

לעשות בבל אשר תאווה נפשכם. אחריהם — אחרי הלב והעינים כי בראשונה ילכו המה ואחריהם יסעו בל אברי הגוף. ואשר הקדים בקרא הלב לעינים והלא נהפוך הוא כי בראשונה העין רואה ואחרי כן הלב חומד, מפני כי הרצון לפקוח העינים ולראות בא מן הלב, הלב חומד לראות ועין רואה ואחרי כן הלב חומד אל הדבר אשר ראו העינים (ו' וחז"ל דרשו אחרי לבבכם זו מינות וכן הוא אומר אמר נבל בלבו אין אלהים. ואחרי עיניכם זה הרהוד עבירה שנאמר ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני. אתם זונים זה הרהוד עכ"ם וכן הוא אומר ויונו אחרי הבעלים (ברכות דף יב). כי שני יצה"ר בדא הקב"ה בעולם, [א] יצר הכפירה, [ב] יצר התאוה, והם המה נקראים בפי חז"ל יצרא דע"ו ויצרא דונות (יומא דף סט מדרש שה"ש פ"ו). והנה יצר הכפירה לכפור במציאות ה', או לכפור בהשגחת ה' על כל בדואיו, או לכפור בתורה מן השמים

ביא חזיון

כתיב יהלך ור ולא פ"ך וגו' וגם הלא היה עניו (סוטה דף סט) כי בא ללמד לתלמידיו מפני מה זכה להיות רב תבואתי מרי דחפ"ם, כעל שמועות וסוכר ככתר שם טוב, סיני, מפני, כח שור"ם מפני שכבש את יצרו ככל בחו להיות כשור כיוסף שנרמז לשור לכלי לשאת עינים להביט למעלה ולצדדיו, וכן יעשו התלמידים ישמרו את עיניהם מראוה כרע, ואז תרומם תשהמר בקרב לבם ולא ישכחו מאומה. ולולא רכרי התום, נראה כי לכן קרי רב יוסף אנפשיה ורב תבואת ככח שור, לאמר כי הוא מרי רחמים ויש בירו חבילות של משנה, מפני יגיע הרבה וברחמי רבי אליהו לעולם ישים אדם עצמו על רכרי תורה כשור לעול כו' (עין דף וז), ולא כל אדם יכול להשיג עצמו על רכרי תורה כשור לעול כי צריך חילא לאורייתא (דף פד) ורק הוא יש לו כח שור שאמרו חז"ל כולו שנין רמלך רבה, רב יוסף אמילו אימנא לכיתיה לא קרא (הריות דף יד) ומבואר בהבזה על ע"י שם כי לא חלה רב יוסף כל אלה השנים עשרים ושתים שנה רמלך רבה, ואף גם אחד מכני כיתו לא חלה, ואף אומן להקין רם לא נצרך לקרוא לכיתו, ורב יוסף מפני רב ענותנותו (סוטה דף מח וראה באהבת איהן על ע"י ברכות דף סד) קרי אנפשיה, ורב תבואת ככח שור"ם לכן הוא רב תבואת יותר מאחרים מפני כח שור שלא חלה, ושם עצמו על רכרי תורה כשור לעול, ובאמת בשחלה שבת תלמודו (גדרים דף מא ע"ש). וגם למען לא יאמרו הכל, אמנם כן, כמי אתה מוציא מלחמה של תורה כמי שיש בירו חבילות של משנה, אכן מה נעשה כי אין לנו כח הזכרון, ולא כל אדם בעל זכרון כרב יוסף, על כן קרי רב יוסף אנפשיה ורב תבואת ככח שור כי יגע בתורה ושם עצמו כשור לעול ועל כן היה ה' בעזרו לכל ישבת כאשר אמרו חז"ל כל אתם ארבעים יום שעשה משה בהר היה לומר תורה ומשכחה ולכסף נתנה לו כמתנה וכל כך למח בשביל להחזיר את המפשים וירושלמי הריות פיג פ"י כל כך למח ככני מה לא נתנה לו כמתנה מיד, להחזיר את המפשים שחזרו על תלמודם ואע"פ ששוכחים מה שלוכדים, ולא יאמרו מה לנו ליגע כחנם, והתשובה מססה שהיה חזר ולוכד אף ששכח ער שלכסף נתן לו ה' כמתנה) כי בראת ה' כי האדם עמל בתורה כשור לעול, ישלח עזרו מקורש כי יזכור וכל ישכח (ראה מגילה דף ו):

(ו' לזה העירני היר צמח הבין קרין נ"י מהוונסק, וגם אולי לא זו אף זו אמר קרא לא זו שלא תתורו אחרי לבבכם לחשוב כרבר רע אשר ראו עיניכם כבר, אף זו שלא תתורו אחרי עיניכם לראות כרבר רע, כי

אלא כמה שענינו רואות (מוטה דף ח) עתה על כל אדם מוטל לנצור את עיניו מכל משמר, עתה כל אדם יעמול בכל נפשו להקים דבר ה' ולא תתורו, "אחרי עיניכם" ביתר שאת וביתר עז מעמלו להקים דבר ה' ולא תתורו אחרי לבבכם ה), וכל ירא ה' יתן אל לבו אם רואה דבר בעיניו, ומתאוה אותו וחומדו ברעיוניו אז נקל לו להכשל להתיר את האסור ולחשוב עבירה למצוה, כי משוחד הוא מתאותו וחמדתו, וכתוב בתורה כי השחד יעור עיני חכמים ואמרו חז"ל מה תלמוד לומר אם ללמד שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את הזכאי הרי כבר נאמר לא תטה משפט, אלא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אמרה תורה ושחד לא תקח וגו' (כתובות דף קה) אמר רבא טעמא דשוחדא כיון דקביל ליה שוחדא מיניה איקרבא ליה דעתיה לגביה והוי כגופיה ואין אדם רואה חובה לעצמו [פרש"י אין דעתו מתקרב לצד החובה ואפילו מתכוין לדין אמת] מאי שחד שהוא חד, אמר רב פפא לא לידון איש דינא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה, דרחים ליה לא חוי ליה חובה, דסני ליה לא חוי ליה זכותא (שם) ואם כן איכה ישפוט האדם וידין דין לעצמו לזכותו, כי טוב וכשד הדבר לפניו, אם בחד בדבר אשר ראה בעיניו וחמד אותו ברעיוניו, והלא הוא קרוב לעצמו ומשוחד מתאותו וחמדתו. גם כי ייגע ויעמול לדרוש ולחקור את האמת לא ימצאנו ולא יכירנו, בעודנו מתאוה אל הדבר, כי התאוה מעורת עיני שכלו, ואחריה יתהלך תועה ברעיונו, ולכן כל איש ירא את ה' ישמור את

האדם, והיא תביא כחדרי לבבו רוח שמות אולת ופתיות, והיא תשנה השם לקרוא לרוח שמות דעת, לאולת חכמה, ולפתיות תבונה, ואת שם עצמה תאוה, תשנה לקרוא בשם השכלה, ואת כל הרודפים אחריה ודבקים בה, תקרא בשם משכילים. וזה דבר הכתוב לתאוה יבקש נפרד, הנפרד מה' ותורתו. הוא נפרד מפני כי התאוה תאוה ואותה יבקש, בכל תושיה יתגלע רק לעיני אחרים יתגלע ויראה כאיש הונה דעות, מלא תושיה חכמה ודעת, ועל פי חכמתו נפרד. אבל לא כן הוא, כי אם נפרד מפני תאותו, והוא לתאוה יבקש מחפש וחוקר למצוא טעם להכריע לצד התאוה למען עשות כתאותו, וכן אמרו חז"ל יודעים היו ישראל בעכו"ם שאין בה ממש ולא עבדו ע"ז אלא להתיר להם עריות בפרהסיא (סנהדרין דף סג ע"ש היטב). הלא מפורש אמרו חז"ל כי יצרא דע"ז נובע ממקור יצרא דזנות, ויצרא דזנות ראשיתו ממראה עינים, ולכן ראשית הכל ישמור האדם את עיניו מראות ברע, ואז לא ישלוט בו יצר הרע, וגם הלא יצרא דע"ז היה שולט רק מלפנים, שכן אמרו חז"ל שני יצרים ברא הקב"ה בעולמו יצר ע"ז ויצר זנות, יצר ע"ז כבר נעקר ויצר זנות הוא קיים. אמר הקב"ה כל מי שהוא יכול לעמוד בזנות, מעלה אני עליו כאילו עומד בשתיהן (מדרש שה"ש פ"ז, וראה סנהדרין דף קכ, יומא דף סג, ע"ז דף יז). ואם כן עתה אשר אין שולט בעולם רק יצר זנות, ויצר הזה הנה בא ממראה עינים, כי מפורש אמרו חז"ל ואחרי עיניכם זה זנות, ועל יצר זנות אמרו חז"ל נמירי אין יצה"ר שולט

גיא חיוון

פן אם תראו בעיניכם תחמדו בלבבכם וראה אשר כתבתי למעלה (מחזה א' אות א') בשם ס' חרדים, ובספר אהל יעקב כפתיחתו לספר דברים כתב כשם הנאון מירד העשיל אשכנזי וצוק"ל כי מפני שהקדים בקרא הלב לעינים דרשו חז"ל אחרי לבבכם זו מינות ואחרי עיניכם זו זנות ע"ש. וגם הלא עור מיום הולדו, חומד בלבו, רק לא כמו הרואה בעיניו וכן סבואר כספרי על כתוב זה וראה שם בספר התורה והמצוה להג"ם מלבי"ם זצ"ל העורר חומד בלבו לינות מפני טבעו, והרואה לבו כועד כאש טרוב תאותו לזו אשר ראה אותה, ודי למכין: (ה) כי דעת חכמים רבים, שמלכד כי נעקר יצר ע"ז לעבוד אלילים אשר על זה נאמר אשר אתם זונים אחריהם ואמרו חז"ל אשר אהם זונים זו ע"ז, גם יצר הכפירה אשר על זה נאמר אשר אתם זונים אחריהם רבים מאמינים כי יש כורא שמים וארץ וכל צכאם ומנהיג לכל הכרואים, ורק יצר התאה היא עוברת. היא מטמטמת

מחזה עינים

נפשו ובל ישא את עיניו לראות בכל חמודות תבל, כי אם יראה בעיניו ויחמוד בלבו אז משוחד הוא ואף אם הוא צדיק ולא יעשה און בידון, יעשה בשגגה כי ידמה בלבו על דברים אסורים כי המה מותרים ועל עבירות כי המה מצות ו) ועל פי אלה דברי אמת וצדק מבואר הכתוב מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע (משלי כה כו), מעין זה עין האדם, כי שם עין אחד הוא על עין המים ועין הראות. ואמרו חז"ל דור המבול לא נתנאו אלא בשביל נלגל העין שדומה למים שנאמר ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו לפיכך דן אותם במים ניא חזיון

מטמטט לכו של אדם, היא מעורת עיני השכל לאמר אין אלקים, ולא שכל האדם והפלוסופיא הארורה בעוכריו לאמר אין אלקים כאשר היה מלפנים, וראה במרש"א (ברכות דף יב ד"ה מפני), וכאהבת איתן על עיי (מוטה דף ה') והבשכול יתכונן כדבר הזה:

ו) ומה נואלו פועלי און, כאמרם כי רק אחד שכלם לבם הולך, והלא נהפוך הוא כי רק אחר האות לבם שכלם הולך, מה גלו חרשות ברוב השכלתם כי מותר לאכול כל רבר האסור מן התורה, ולהקיף פאת ראש ולהשחית פאת זקן ולבוא על נדה ולחבק חיק נכריה, ולבשל ביום השבת ולאכול ביום צום הכפורים, ולעשן [סיגאר] ביום השבת וביום הכפורים, ולאכול חמץ בפסח, אלה וכאלה הכל כאשר התאוו נפשם, ולכן כל יעלה על לב איש לאמר, הנה שתי מפלגות יש בישראל, דעת רורות הראשונים והם המה התנאים, האסוראים, רבנן סבוראי, וגאונים אשר טרור דור. ודעה רורות האחרונים והם המה פריצי עם המכנים את עצמם בשם משכילים סלחמה גרולה ביניהם, כל אשר רורות הראשונים בונים, אלה האחרונים סותרים, אשר אלו גודרים אלו פרצים, אשר אלו אומרים אלו מתירים לא ידעתי למי אפנה ולמי אשמע? חלילה וחלילה לאיש לחשוב כן, ויתן אל לבו הלא אלה הראשונים כל אשר אמרו נדר התאוו והפך החמרה אמרו, ואם כן אינם משחרים מאומה, ואין עליהם חשר מאומה. אבל אלה האחרונים כל אשר אומרים כתאותם וחמרתם אומרים, התאוו מברכת מתוך גרונם. ואם כן איכה ישען האדם על כינת משוחרים מהאוו וחמדה, הלא שחר תאותם וחמרתם יעור עיני שכלם, ולא יראו אור האמת בכתוב האוו נהיה תערב לנפש ותועבת כסילים סור מרע (משלי יג יט) ופרש"י, "כשבאה חאותו לאדם היא ערבה לנפשו ולכן תועבת כסילים לסור מרע לפי שערב להם למלא תאוה", ועל פי אלה הרברים מבואר הכתוב קרבו רורפי זמה מתורתך רחקו (תהלים קיט) רורפי זמה אלה הרורפים אחרי מומת לבם ותאותם המה קרבו לכל אלה הרברים אשר אומרים כי כל אשר אומרים כתאות וחמרת האדם אומרים, ואם קרוב לעצבו, ולתאותו. ועל כן חלילה לאיש להשען על דבריהם כי המה משוחרים מהאווה וחמרתם. אבל מתורתך רחקו, אלה העושים ככל אשר ילמדו מתורתך, המה רחקו מכל אלה הרברים אשר אומרים, כי כל אשר אומרים הפך תאות וחמרת האדם אומרים משוחרים מאומה, ועל כן ישען כל איש על רבריהם כי כל דבריהם אמת וצדק — ובי ישאל איש על כל עוברי אליהם אשר עבדו להם ככל נפשם ובכל סאורם, שרפו את בניהם באש, וענו את עצמם בעגנים קשים ומרים מאד, אי זה רוח התאווה הריח אותם לכל אלה, הלא כל אלה הפך התאווה המה, על זה כבר ענו חז"ל ואמרו כך אומנתו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך ער שאומר לו לך עבור עבודה זרה והולך ועובד (שבת דף קה) בהחלה ספתה לאדם לאמר עשה ככל אשר תאוו נפשך ואל הירא סארון כל הארץ, בן חזיון אתה, ובסוף ידיחני מדחי אל דחי, ויביאנו תחת ארונים רבים אליל פלוני ואליל פלוני, יהערה כדמינוהו שוא וכחזיונות הכל כי יש ויש ארונים רבים עלי ארץ וילך ויעבוד להם (ראה היטב ע"ז דף נה), וכן אמרו חז"ל והסידר ה' ספך כל חולי זה יצר דרע שראשו מתוק וסופו מר (ירושלמי שבת פ' יד) ראשי מתוק כי מפתה איתו בתחלה לבחור בכל דבר ערב בכל רבר תאווה וחמדה, ולהתענג בכל תענוגות בני אדם כי בן חזיון הוא למלאות תאוהו, וסופו מר כי מפתה איתו בסוף כי יש אליהם ארונים עליו, והוא עבר להם, ועליו למלאות רצונם לזכות להם פרי בטנו ולענות

ולהתבונן (ראה ברכות דף יח בפרש"י ד"ה אלו) מראש, במה ישל"ו כי אין מכשול אלא בעינים כמאמר חז"ל אל תכשל בעיניך שאין מכשול אלא בעינים שכן אתה מוצא עוזא ועוזאל לא נכשלו אלא בעיניהם שנאמר ויראו בני האלקים את בנות האדם ונ' (בלה רבתי פ"ג) וככל אשר מרבים לראות בכל חמדות תבל בעיני גופם יעורו עיני שכלם. ונכשלים כמו עור באפלה. וזה דבר הכתוב החכם עיניו בראשו והכסיל כחשך הולך (קהלת ב יב), החכם הוא נותן אל לבו לשמור את עיניו בראשית הכל, עוצם עיני הגוף מראות בכל דבר תאוה וחמדה למען לא יחשבו עיני שכלו ועל כן הוא חכם ורואה אור בכל דרכיו. והכסיל הוא רואה ומביט בעיני הגוף על כל חמדות תבל ככתוב את פני מבין חכמה ועיני כסיל בקצה ארץ (משלי יז כד) ח ומפני זה נחשבו עיני שכלו, והוא בחושך הולך מפני חושך עיני שכלו הולך

לפני רשע לפני יצר הרע שנקרא רשע כמאמר חז"ל בכל יום יצרו של אדם מתגבר עליו ומבקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ונ' (קדושין דף ס' סוכה דף נב) אף אם צדיק הוא ירא את ה' ושומר מצותיו ואין עושה און בזדון, אכן אחרי כי ראה דבר און בעיניו וחומד אותו ברעיוניו, משוחד הוא מחמדתו, והחמדה מעוררת עיני שכלו לנסות ברעתו אחר הדבר ולאמר מותר וכשר הדבר ויחמא בשגגה זו) וזה דבר הכתוב דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יבשלו (משלי ד יט) דרך אשר הלכו בה הלוך ונסוע מחמא הקל אל החמור עד כי היו "רשעים" גמורים, היא, כאפלה" כי נחשבו עיני שכלם מפני כל תאוה וחמדה אשר ראו בעיני גופם, והתירו לעצמם את הדברים בשגגה כי השוחד עור עיני שכלם והלכו באפלה, זאת ראשית דרכם, ואחרי כן הלכו מדחי אל דחי לעשות כל רשע בזדון, לא ידעו" לא נתנו אל לבם לדעת

ניא חיוין

את נפשו ולעבוד להם כעבודת נהעבות ונאלחו קשות ומרות מאד, וזה דבר הכתוב הפנף דרך איש חד יז ישר פעלו (משלי כא ח), הפנף" איש דון מתהפך כדרכיו. "דרך איש" ראשו מתוק, מראש הולך כדרך התאוה כאשר ירצה האיש, למלאות תאוה וחמדתו, "וד" טופו סר כי כאחירתו מתהפך ללכת כדרך יו, אל יז, לעבוד עבודה זרה, וכן אמרו חז"ל וז שהם עובדים עבודה זרה (סדרש רוח כפתיחה נילקוט שמעוני משלי) סבבל רצון איש, כל תאוה וחמדתו מפני רצון אל יו. אבל "וד" אשר לא נעבר כתאוה ולא הלך כדרך אשר יתאוה האיש "ישר פעלו" הוא מיישרים ישפוט כי שוא עבודה האלילים וכסבואר כבאר מלכיים זצ"ל כי הוך הוא נקי מפסולת ויצדק על נקיון התאוה כשבל המעשי, והישר הוא כשבל העיוני (וראה היטב סנהדרין דף סג ור"ל), ואשר נעבר כתאוה לעשות כהאוהו, נתעות שכלו הישר. כמאמר חז"ל עכירה ספסמטת לבו של אדם שנאמר ולא המסא כהם ונממחם כם אל תקרי ונממחם אלא ונממחם (יוסא דף לט), וכאמת כל אלה הדברים מפרשים בקרא ולא תתורו אחרי לכככם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם ואמרו חז"ל אחרי לכככם זו מינות וכן הוא אומר אמר נבל בלבו אין אלקים ואחרי עיניכם זו ונות כו' אשר אתם זונים אחריהם זו עבודה זרה, וכן הוא אומר ויוגו אחרי הבעלים, מראש אומר כי אין אלקים. והוא כן חורין לעשות הכל כרצונו, והוא סל לא תאוהו כונות וככל דבר תאוה, וכסוף הוא זונה אחרי הבעלים, נתעה כשוא כי יש ויש אלהים רבים, כעלים וארונים עלי ארץ, ומסבבל רצונו מפני רצונם ועובר להם יומם ולילה כעבודת קשות ומרות מאד, ולא חס על חיוו חזי בניו וכנתויו ועל כן אשר לו הורף למלאות רצון האלילים, והמשיכי יתבונן:

ז ועל כן קריאים חז"ל לעור סני נהור (ברכות דף נח ירושלמי פאה פ"ה), מאד עינים (תגינה דף ה), מפני כאשר הארם רואה בעיני הגוף את כל חמדות תבל, או הוא עור בעיני השכל כי משוחד הוא מתמרנו והשוחד יעור עיניו, ואע"פ כי איש הרואה, עצם שכלו, רכ ועצום הוא מאיש עור וראה היטב עיו דף כח תורה שוריינו, ודכי יתורה פומר את הסומא סכל מצות האמרות בתורה כ"ק דף פו ור"ל, בכל זאת בראותו בעיניו כל דבר חמדה ותאוה, שוחד חסרתו ותאוהו יעור עיני שכלו, וכאשר הוא עור בעיני הגוף ואינו רואה דבר תאוה וחמדה או יאירו עיני שכלו, וזה דבר תנחומים לעור אשר הוא נחשב כמט (גדרים דף סד):

ח) את פני מבין חכמה ועיני כסיל בקצה ארץ, איש מבין חוקר דרכי עצמו, מה מעשיו בעולם, המוכים מהם אם רעים, אם המה על פי חכמה, על פי תורת ה' אם לא, וכסיל ססיה רעתו מעצמו, מה הוא עושה בעולם

מחזה עינים

מדחי אל דחי בדרכי מות, ראשיתו בשגנה כי חמדות תבל, ויפחד לנפשו פן אם יראה בעיניו, נחשבו עיני שכלו לומר על רע טוב ואחריתו יחמוד בלבו, ואז יחשבו עיני שכלו לומר על בזדון יבחר כל רע, ולכן כל בעל נפש יתן אל לבו להתחזק ולהתאמץ לעצום עיניו מראות בכל דרך איש ישר בעיניו ותוכן לבות ה' (משלי

ניא חזיון

בעולם, רק משים כל הגיון לבו לרעת מעשי העולם, מה נעשה עלי ארץ רבה, מנמת חפצו לרעה מה נעשה בכל מדינה ומדינה, ובכל עיר ועיר. והנה כדור הזה רבו הקוראים, על בן פרו ורכו העורכים מכתבי עתים חדשים לבקרים, בכל יום ויום נרפסים מכתבי עתים ונשלחים לכל עיר ועיר להודיע מה נעשה עלי ארץ, ובכל יום ויום בני אדם אלו לאלו שואלים אלו לאלו ממללים מה דבר חדש כתוב עלי הגליון, זה שואל זה משיב, זה מבאר כי הכונה בן הוא זה ואמר לא בן הוא, ולא עור אלא כי גם בכתבי סדרשים קוראים כמכתבי עתים, וגם בימי שבת ומועד מכלים המון הויקר מכל הון חרוץ, בקריאת מכתבי עתים. בן אדם מה לך לרעת מעשי אחרים, תולדות עמים וקורותיהם, ימי שלותם ומלחמותיהם, תן לך לרעה מעשי עצמך, הן לך לרעת על מה נבראת, על מה שולחת עלי ארץ, מאין באת ולאן אהה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון, למה שכחת כי ימיך תרוצים והמה כצל עובר. ולא ירעת מתי עת סותך, ומלאכתך מרובה, לעשות אלה הרברים אשר יעשה אותם האדם בעולם הזה, וחי בהם לעולם מכל החסר רעהך בחכמה מתורת ה' הכתובה והמסורה, אשר ארוכה מארץ מדה, הסחת רעתך ממלחמה העצומה אשר עליך להלחם יומם ולילה ביצרך הרע, ושמת לך אל מלחמות הממלכות גם להנה אשר בקצה ארץ, ואל תהלוכות כלכי ארץ ואל שיחה רזונים. ומה נמרצו רברי הדמכים פניהם על המשנה הקורא בספרים החיצונים אין לו חלק לעוה"ב (מנהגיו דף ז'), ספרים החיצונים אמרו שהם ספרי תועים וכן ספר בן סירא והוא היה איש שחבר ספרים יש בהם התוללים מעיני הכרת פנים אין בהם טעם ולא תועלת אלא אבוד המון כהבל כגון אלה הספרים הנמצאים אצל הערב מספור דברי הימים וההגה השונים יחוסו הערכים וסופרי בדים וכיוצא בהם מן הספרים שאין בהם חכמה ולא תועלת נאפני אלא אבוד המון בלבד. והנה הכסיל לא די לו אשר הוא שומע מכל בארץ, כי אם הוא נודד בארץ מעיר לעיר ומסרינה למדינה לראות בעיניו בכל קצוי ארץ, גם נכון לבאר את פני מבין חכמה, איש מבין משליך כל עניני ארץ אחרי גו, ואף אם רואה את כל אלה בעיניו, ככל זאת לא יחמוד אותם ברעיוניו, כי מתכונן לאחריתו כי לא לעולם יחיה עלי ארץ. אחריתו לחיי עולם הבא, והנחת ה' היא משיבת נפשו, ובסאמר חז"ל קנה לו דברי תורה קנה לו חיי עולם הבא (אבות פ"ה), אשרי מי שבא לבאן ותלמדו כידו (ב"ב דף ע"ו) ועל כן הוא משים פניו לקנות חכמה, תורת ה', ולשמור ולעשות בדת התורה, וכל אשר הוא עושה עלי ארץ, אוכל, שוהה, ישן. סוחר. פועל, את הכל יפנה לחכמה, להשיג על פיהם קצו והכליתו לחיי עולם הבא חיי עד אשר בשמים ובמבואר בהלכות דעות לרמב"ם. זה דבר הכתוב את פני מבין, ככל דבר אשר הוא פונה לעשות, מפון ממון בתעלומות לבבו לפניה אל חכמה, אשר היא משיבת נפשו המשבלת, כי בשמים כל נפשות הצדיקים יושבות בישיבה של מעלה וחיה הנה ומתענגות מחכמת התורה (ראה מכות דף יא, כ"ט דף טו, ברכות דף יח, פסחים דף יג וכו'). אבל הכסיל הוא משים עיניו בקצה והכלית אשר בארץ שוכח כי נפשו היא בת שמים ושם מקומה כי הכסיל רק למראה עיניו יפשוש ובעיניו רואה חיי ארץ, אבל חיי שמים אין האדם רואה בעיניו כי אם ברעיוניו. בתבונה לבו וכסיל לא יתכונן ככתוב לא יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו (משלי יח כ) כסיל לא יחפץ ברבר אשר איננו נגלה לעינים, כי אם מכורו על פי תבונה הלב, רכב זה לא יחפץ, כי אם חפץ ברבר אשר הוא נגלה לעינים ונגלה ללבו כלי תבונה. גם נכון לבאר כי הנה עיני השכל בעיני הגוף, כאשר יש גבול לעיני הגוף. עד כמה אמות לראות, ואין דומה ראית איש לרעהו, זה רואה עד כמה אמה ולא יותר וזה עד מאתים אמה ולא יותר זה עד שלש מאות אמה, אכן מה נחשבו אלה האמות לעומת כל אורך הארץ, הלא אין אדם רואה בעיניו אחד מאלף אלפי אלפים מכור הארץ, בן יש גבול לעיני השכל עד כמה לראות בחכמה, ואין דומה שכל איש לרעהו. אכן מה נחשבה החכמה אשר יראנה האדם, לעומת כל אורך החכמה הלא ארוכה מארץ מדה וגו'. והנה איש מבין מכיר את ערך ראות עיני שכלו עד כמה יכול לראות בחכמה. ואיננו מתכונן רק בחכמה אשר לפניו, ולא בחכמה הרחוקה ממנו, ככתוב בספר בן סירא כמובילא סמך אל תדוש ובמכוסה סמך אל תחקור כמה שהורשית התבונן (חגיגה דף יג) אבל הכסיל עיניו משוטטות לראות ממקום אשר הוא עומד שם עד קצה ארץ, ירמה בלבו כי יכול לראות את כל החכמה אשר היא רחוקה

ממנו

כא (כ) כאשר רואה איש דבר בעיני גופו או משוחך הוא ונרמזה הדבר ישר בעיני שכלו (ט) ואם כבר ראה דבר בעיניו וחוסר אותו ברעיוניו אז כל ישען על עיני שכלו כי אין אדם רואה חוכה לעצמו, ורק ישמע לעצת אחרים בכתוב דרך אויל ישר בעיניו ושומע לעצה חכם (משלי יב טו), וראיה לדבר סמאמר חו"ל אין דורשין

גיא חזיון

ממנו כמקרה אחר. ובתרגום משלי, ועיניו דסכלא בעומקא דארעאי כי הכסיל לא זו לבר כי ירסה בלבו לראות כמפלא, מפרש ומוכרל ממנו, כי אף גם ירסה בלבו לראות כמבוסה ממנו קצה הארץ אשר מעבר השני על התהום אשר אין מי יכול לראות שם (וראה היטב בהקדמה לספר עשרה למאה ואו תבין היטב הדברים האלה ודיל):

ט) ואמרו חו"ל מאי דכתיב תשת חשך ויהי לילה כי תרמש כל חיתו יעד (תהלים קד), תשת חשך ויהי לילה זה עולם הזה שרומה ללילה, כי הרמש כל חיתו יעד אלו רשעים שרומים לחיה שביער (ב"ט דף פג) כי שחר חמורות הכל יעור עיני שכל האדם, ויחשבו עיניו מראות את האמת. וה דבר הבהוב תשת חשך בארץ כל תאווה וכל חמדה אשר יחשיבו עיני שכל האדם, ואשר הוסיף לאמר ויהי לילה כבר באר הגאון רמ"ח לוצאמו זצ"ל כספר סכלת ישרים פ"ג חו"ל, והבן כמה נפלא המאמר הזה למי שמעמיק לזהבין כי הנה חשך הלילה שני מיני טעיות אפשר לו שיגרום לעין האדם או יכסה את העין עד שלא יראה מה שלפניו כלל (ואו שמעיה אותו עד שיראה לו עמוד כאלו הוא אדם ואדם כאלו הוא עמוד, בן תומריות וגשמיות העוה"ז. הנה הוא חשך הלילה לעין השכל וגורם לו שני טעיות א' אינו מניח לו שיראה המבשלות שברכי העולם ומצאים הפתאים הולכים לכפח וגופלים ואוכדים מכלי שהגיעם פחד החלה והוא מה שאמר הבהוב דרך רשעים כאפילה לא ידעו כמה יכשלו ואומר ערום ראה דעה ונסתר ופתיים עברו ונעשו ואומר וכסיל מתעבר ובוטח כי לכס בריא להם כאלו וגופלים מרם ידעו מהמכשול כלל, והטעות השני והוא קשה מדראשון הוא שמטעה דאיתם עד שרואים דע כאלו הוא מסש טוב והטוב כאלו הוא רע ומתוך כך מהחזקים ומחויקים מעשיהם ררעים כי אין די שחסרה כהם ראייה האמת לראות הרעה אשר נגד פניהם אלא שגראה להם לבצוא ראיות גדולות ונסיונות מוכיחים לסברותיהם הרעות ולרעותיהם הבהובות וזאת היא הרעה הגדולה המלפתם ומביאתם אל כאר שחת והוא מה שאמר הבהוב השמן לב העם הזה ואזניו הכבר ועיניו השע וגו', וכל זה מפני היותם תחת החשך וכבושים תחת משלח יצרם בו"ו ואין עצה להגצל, כי אם לעצום העינים לבלי לראות ולהביט בכל חמדות הכל. ומדי רברי ובוד אוכר לכאר הבהוב הכפירים שואנים לטרף ולבקש מאל אכלם, הכי סכקשים מאת ה' אכלם וראה כבאר מלכ"ם. וגם לפי דרש חו"ל (ב"ט דף פג) הכפירים הם הרשעים, הכי רשעים הבהובים בה' סכקשים מאת ה' אכלם, ואילו, מאלו באורו מאלה כבהוב כי את כל התועבות האל (ויקרא יח כו) וראה שם בראכ"ע, הכפירים סכקשים ומחפשים מאלה חיתו יעד את אכלם, והמה שואנים (א) לטרף, כעת כי יטרפו ויאכלו כבהוב אריה פורף ושואג (תהלים כב) וכהיב כאשר יהנה האריה והכפיר על טרפו (ישעיה לא). ב) ולבקש מאל אכלם גם כעת כי יבקשו ויחפשו מה לטרוף מחיתו יעד ולא יחושו פן כשמעם שאנה כפירים ינוסו וימלטו כהם, כי חיתו יעד בשמעם שאנה אריה יעמרו כמקמם מרוב פחד והוא כא אליהם וטרף אותם (כמבואר באבן עזרא ורד"ק עמסו נ פסוק ד'). ואולם כתרנום, ולמכעי מן אלקא סיבלהין' הלא הוא שם קודש, ואמרו חו"ל הכפירים שואנים לטרף אלו האנוטה עו"ג שהם כופרים בהקב"ה א"ר חנינא שואנים לטרף את ישראל, ולבקש מאל אכלם אלי ישראל שבהגללין ובבקשין פרנסתן מהקב"ה (מקדש מעט בשם כדרש שוח"ט, אבן כמרש שוח"ט אשר כירי לא נמצא זה), ומבואר היטב על פי סאמר חו"ל רבי שמעון בן חלפתא הוה קאזיל כאורחא פנעו ביה הנהו אריותא והו קא נהבי כאפיה (פרש"י לאבלו) אמר הכפירים שואנים לטרף נחיתו הרתו אמכארא חרא אכלוה וחרא שבקיה אית"ו (ס:הדרין דף נמו כה אמר רבי שמעון בן חלפתא, לפני ארון כל, הכפירים שואנים מפני רעובנם לטרף. וקמו עלי לטרף אותי ולאכלני, ועל כן כה אגשה, כי אם זאת, להתפלל ולבקש מה' אכלם שיהן אוכל לכפירים ובי ישבעו יעובגו. והנה אחרי כי שמע ה' הפלתו, והוריד בשר לכפירים, הוריד הרבה כי ישאר גם לרבי שמעון בן חלפתא. הרבה יותר, כאשר לכפירים, כי הנך אריותא אכלו ושבעו כחדא אמכארא, ולרבי

מחזה עינים

נזל ועריות נפשו מחמתן ומתאוה להן, אי הבי נזל נמי עריות בין כפניו בין שלא כפניו נפיש יצריה (') נזל כפניו נפיש יצריה שלא כפניו לא נפיש יצריה (חנינה דף יא) וכתבו התוספות (מוטה דף ח) גמירי אין יצר הרע שולט אלא בטה שעניו רואת מקשינן מפרק אין דורשין דאמר עריות בין כפניו בין שלא כפניו נפיש יצריה, ולא קשיא מידי דהתם הכי פירושו מאחר שראה הערוה פעם אחת שוב מהרהר אחריה לעולם אפילו שלא כפניה כו' (יא). והנה

לאסור לדרוש לשלשה מפני חשש פן תרי שקלו וטרו כהדי הדדי ולא ידעי מאי קאמר רביהו ואתו למישרי אמורא, דבר זה לא אסרו רבנן אלא בעריות דנפיש יצרא דעריות מיצרא דשאר עבירות, אבל להתרחק מן העבירה מראות בעיניו, מפני כי בראותו בעיניו יחמוד כרעיונו, ושחד חמדתו יתערו לאמר מותר הדבר, זה הוא ככל העבירות ולכן כל בעל נפש יחוש לנפשו ויעצום עיניו ככל חמדות תכל ואז יאירו עיני שכלו :

מחזה ב

כתוב בתורה כי תצא מחנה על איביך וגשמת מכל דבר רע (דברים כג') **ואפילו מבוערת א'** ולא ככנדי צבע של אשה **ואמרו חז"ל** וגשמת מכל דבר רע שלא יסתכל **ואדם באשה נאה ואפילו פנויה באשת איש** **ואפילו מבוערת א'** ולא ככנדי צבע של אשה **ולא בחומר ולא בחמורה ולא בחזיר ולא בחזירה**

ניא חזיון

ולרבי שמעון בן חלפתא לבדו חרא אטמאתא, כן כי הכפירים אלו האומות עוי'נן אם שואנים מפני סחוסם ורעבונם לטרף, יקובו על ישראל לטרף אותם, לבו ולחמוס את כל אשר להם, ועל כן מה יעשו ישראל כי אם זאת, להפלת ולבקש מה' אכלם שיתן אוכל לאומה, די בחסוס. והנה אחרי כי שומע ה' להפלת עמו ישראל, ונתן לאומה די סחוסם, נתן הרבה כי ישאר גם לישראל. סוף דבר רעת חז"ל כי הוא שם קורש :

(י) הנה מכואר כי עריות נפיש יצריה, מכל עבירות שבעולם, ולכן עריות קבלו עליהם ישראל כקטמה, שאמרו חז"ל כל מצוה שקבלו עליהם כקטמה כגון עריות רכתיב וישמע משה את העם כבה למשפתתיו (במדבר יא י), על עסקי משפחותיו, עדיין עושין אותה כקטמה דליבא כהובה דלא רמו כה היגרא (שבת דף קל), ואולי נכון לומר, כי הנה החכם מכל אדם אבר שנאה העורר מרנים ועל כל פשעים חכמה אהבה (משלי י יב וראה ככאור המלבי"ם), לכן אם היו מקבלים פרשת עריות כשמתה, ולא ירצו להתחתן בעריות מפני כי לא לרצון הוא לפני ה', וששים למלאה רצון ה' כרצונם, ואשר לא לרצון לפני ה' הוא לא לרצונם, אם כן אלה אשר יתחתו יחד, הלא כחרו זה בזה וזה כרצונם, מרוב אהבהם וישראל פשעים הוא רצה בתחלה אחרת והיא לא רצתה בו או היא רצתה אחר והיא לא רצה בה, הלא נאמר כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כו), ומפני כן נתקו מוסרות האהבה וד"ל, ועל כל פשעים חכמה אהבה. אכן בשקבלו פרשה עריות כקטמה, לכם הומה להתחתן בעריות, אך אטסים המה על פי הרבור לעשות שלא כרצונם, התתן כלבו רוצה כאחת מן העריות אשר גם היא רוצה בו, והכלה רוצה כאחד מן העריות אשר גם היא רוצה בה, ולמרות רצונם מהתתנים יחד, ואין אהבהם אהבה שלמה על פי רצונם על כן אין אהבה מכסה על כל פשעים, וליבא בתוכה ללא רמו כה היגרא, והמשכיל יתבונן :

(יא) כתיב הוי חכמים בעיניהם ונגד פניהם נבונים (ישעיה ה כא וראה שם במלבי"ם ככאור המלות). כי הנה החכם מכל אדם אבר אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור טרע (משלי נ ז), אל תהי חכם, לא תוכל להיות חכם, בעיניך, בדבר אשר ראית בעיניך, ותאיה הוא לעינים, כי שחד התאוה יעור עיני השכל, ירא את ה' ושמו את אשר צוה כתררתו ולא התורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ונ' וגשמת מכל דבר רע (ראה סחזה ב) וסור טרע סור כראות כרע. ועל דבר זה הוכיח הנביא ואמר הוי חכמים נשענים על חכמתם כדבר אשר ראו בעיניהם, והלא אחרי כי דאו בעיניהם את הרבר וחמרתו, שוחד החסדה יעור עיני חכמים לאמר על רע טוב גם כאשר אין הרבר נגד עיניהם, והמה עוד יוסיפו מרה כי גם ונגד פניהם כאשר דבר החמרה נצב נגד פניהם נבונים נשענים על בינתם לאמר על הרבר כי טוב היא ולא יתבוננו כי כפני דבר ההוא וההכרה נפיש יצריה וד"ל :

(א) הנה איסור המרכלות נלמד מן וגשמת, כי פן כראוה אשה בעיניו יהרדר כרעיונו, ולכן כפנויה מבוערת

ולא בעזפות בזמן שנוקקין זה לזה ואפילו מלא המות שכולו מלא עינים כו' (ע"ז דף כ). ולא עינים כמלאך המות. אמרו עליו על מלאך בבגדי צבע של אשה אמר רב יהודה אמר

ניא חזיון

מאד שמכיאה לאיש הרואה אותה לנועל נפש, אין אמר להסתכל, ולמה כאשת איש אפילו מכוערת, ונראה כי איסור אשה איש מיפה אותה ככהוב מים גנוכים ימהקו ולחם סתרים ינעם (משלי טו), וראה היטב (מנהררין דף עה סוטה דף ז), וזה רכר ה' אל אדם המן העץ אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת (בראשית נ יא), כי ענין התאוה יפרד לשני ראשים. א) מפני כי הוא בעצם ערב ומתוק. נפש האנושית מתאוה והוא כסבוע. ב) מפני כי הוא אמור ומזוהר, כח היצר מסתוו לעכור, ואם לא היה מצווה ומזוהר לא היה מתאוה לזה כלל, כי אינו דומה מי שיש לו פת כסלו למי שאין לו פת כסלו (יוטא דף ער), ועל כן גדול מצווה ועושה ויותר טמי שאינו מצווה ועושה (קדושין דף לא וראה שם בתורה גדול), ועל כן כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו (סוכה דף נב), כי לפי רוב גדלו כיראת חטא, וכחכמה ודעה, רחוק התמא ממנו, ואין דומה מי שיש לו פת רחוק אלף אמה ממנו, למי שיש לו פת רחוק פרסה ממנו. והוא אשר אמרו חז"ל מיום שחרב בית המקדש נשלה מעם ביאה ונתנה לעוברי עכירה (מנהררין דף עה), ופרש"י שיצד הרע תוקפן ומרכה תאוה. והוכיח ה' לאדם ויאמר לו, המן העץ, מפני אשר צויתך לבלתי אכל ממנו, לכן אכלת. אשר אכלת ממנו לא מפני שהוא ערב ומתוק סבל עץ הנין, כי אינו ערב מעץ החיים, כי אם מפני אשר צויתך לבלתי אכל ממנו, ואם לא צויתך אז גם בהיותך בתוך הנין ימים רבים לא היית אוכל ממנו, כי יש ויש בתוך הנין עץ פרי טובים ומתוקים מפרי עץ הרעת וכן מכואר כספי כל נשרים. ועל פי אלה הדברים מכואר הא דהנין רכי חנניה בן עקשיא אמרו מצות הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר ה' המן למען צדקו יגדיל תורה ויאיר (מכות דף כג), ופרש"י לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שלא היה צריך לצוות מצות הרבה וכמה אזהרות על שקצים ורמשים שאין לך אדם שאינו קץ בהם, אלא כרי שיקבלו שכר על שפורשים מהם. ולמה מקבלים שכר על הפרישה מאלה הדברים אשר גנש אדם קצה בהם, מפני כי כתי קצה נפש אדם בהם, רק כסרם צוה ה' לבלתי אכל אותם, אבל כאשר צוה ה' לבלתי אכל אותם, היצר כסית לאבלם, ועל כן כותב בתורה רק חוק לבלתי אכל הדם וגו' (דברים יב נג), ואמרו חז"ל לא בא הכתוב אלא להזהיר וללמדך עד כמה אתה צריך להתחוק במצות אם הדם שהוא קל להשמד ממנו שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחוקך בא הדם קל וחומר לשאר מצות (ספרי וראה פרש"י וט"ח שם). כי מפני אשר צוה ה' לבלתי אכל הדם היצר מפתה לאדם להתאות לדם, ומוטל על האדם להתחוק לכבוש את יצרו. וכאשר נתבונן הנה אלה המשחיתים את זקנם, נפש אדם קצה להכים בפניהם. וכלי ספק אם היה כותב בתורה להשחית את פאת זקן, או כל פודקי עול הדם, היו מגדלים את זקנם, וגם היו מושחים כסמנים למען יצחק ויגדל מהר, והיו אוטרים הלא הרדת פנים זקן (שבה דף קנב), ואיש אשר זקנו מגדל, הוא נשוא פנים, ואיכה נטל להשחית את הזקן הלא נראה כנערים צעירים לימים ומי יכבד אותנו לא נובל למלאות רצון ה' לגלח, בלי שפק מאומה, שככה היו אוטרים. אכן כעת שכתוב בתורה ולא השחית את פאת זקן (ויקרא יט), יצר הרע מסיתם להשחית. והנה זה אשר איש און מגלח קנו לא מפני שהוא בעצם רבר נאה לו, לא לא כי באמת כבויעד הרבר מאד. כי אם מפני שהרבר אמר היצר מסית אותו לעכור על רבר ה'. והוא באוכל כשר השקץ והעכבר, ועל כן עונו גדול ועונשו רב מאד כי אינו דומה מי שאוכל כשר בהמה טרפה בריא, ושכן, למי שאוכל בשר העכבר טרוח. ונהבונן אם אלה המשחיתים את זקנם מגמת חפצם כי בני אדם יחשבו אותם לצעירי ימים אם כן למה לא יגלחו שער אשר על השפה והלא הםה מסלמלים ומושכים זכות וזכ מצד זה וזכ מצד זה, ואם משחיתים זקנם מפני הנקיון כי ירבקו פד רי לחם וכל מאכל בשערות הזקן. אם כן למה לא יגלחו שער אשר על השפה. והלא מדי יאכלו וישחו, שערות הארוכות אשר על השפה נדבקות ככל מאכל ומשקה ואיכה אינם חוששים לרבר נמאם כזה והלא הםה אוהבים נקיון, אין זאת כי אם היצר מסיתם כי לא יגעו כשער אשר על השפה אשר כוהר לגלח. ולגלח הזקן למען יהיה נראה גלוי לעיני כל בני אדם שכל מגמת חפצם לרבר עכירה, לרבר האמור ומזוהר. ונתבונן עוד אם היה כותב בתורה כי מצוה לעמול בועת אפים לאסוף הון ולהרבות עושר, או כלי הפונה פודקי עול הדם היו אוטרים על מה נעסול יומם ולילה לאסוף ולהרבות הון ועושר. הכי לעולם נחיה. הלא ימינו כצל עובר. ולמה נעמול לצבור בעד אחרים. הנה אנתנו הולכים למות ולמה לנו הון רב, כלי הפונה שככה היו אוטרים כאשר אמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי כברה (בראשית כה). רק כעת שכתוב בתורה לא תחמד וגו' ולא התאוה וגו' וכתוב בתורה ושמרת את המצוה וגו' אשר אנכי מצוך היום לעשותם, וכתוב בתורה ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך

מחזה עינים

שמואל אפילו שמוחזין על נבי כותל אמר רב דקתני ולא בבגדי צבע של אשה ולא קתני פפא ובמכיר בעליהן אמר רבא דיקא נמי ולא בבגדי צבעונין שמע מינה. ולא שנא

גיא חזיון

בי אם ליראה את ה' אלקיך ונז', כעת שצוה ה' ללכוד וללמד לשמור ולעשות את הרי"ג מצות, יצר הרע ססיהם להשליך את כל דברי התורה ולבקש כסף ולחפש סממנים, וראיה לדבר כי באמת פעם אחת היה מצוה להרבות הון ועושר, וכל המרכה לקחה כסף וזהב הרי זה משובת, ואז לא רצו בני ישראל לקחת. וימצאו מעמים שונים לבלי לקחת, וזה היה במצרים שנאמר רב נא באוני העם וישאלו איש מאה רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב (שמות יא), ואמרו חז"ל אמרי דבי רבי ינאי אין נא אלא לשון בקשה אמר לו הקב"ה למשה, בבקשה סמך לך ואמור להם בבקשה סכס שאלו סממנים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר אוהו צדיק ועבדום וענו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם (ברכות דף ט), אברהם אבינו רוצה שבני ישראל יקחו כלי כסף וכלי זהב למען יקום דבר ה' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. ובני ישראל הם עצמם לא רצו לקחה. עד כי בקש משה אותם ברוב התנונים בשם ה'. וכאשר עברו את הים סוף כהוב בתורה ויסע משה את ישראל מים סוף ונז' (שמות טו), ופרש"י הסיען בעל כרחם שעמרו מצרים ססיהם כהכשמי זהב וכסף ואבנים טובות. והיו ישראל טוצאין אותן בים בו' לפיכך הוצרך להסיעם בעל כרחם ונראה ויקום שמעוני שסו. בהיותם במצרים לא רצו לקחה, ובעברם את הים סוף פעם להם בל ברכושם ולא רצו לנסוע מים סוף, ספני בי בהיותם במצרים היה זה דבר מצוה למען יקום דבר ה' ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. היצר הסית לבלי לקחת, והראה להם מעמים שונים, כי טוב להם שלא יקחו. אבל אחרי כן יצאו סממנים ורכוש גדול ביום ונתקיים דבר ה'. ועליהם לנסוע למדבר סיני לקבל את התורה, היצר הסיתם לבלי לנסוע מים סוף ולאסף עוד ונתקיים דבר ה'. ועליוס לנסוע מצרים וביזת הים, האיר ה' את עיני לכאר דברי חז"ל מאי ודי זהב אמרי דבי רבי ינאי כך אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעה להם לישראל עד שאמרו רי הוא נרס להם שעשו את העגל (ברכות דף לב), א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מניין שחזר הקביה ודורה לו לבשה שנאמר וכסף הרביתי לה וזהב עשו לכעל (שם) פליאה גדולה ועצומה אם הרכוש גדול נרס לישראל לעשות את העגל, למה מראש הבטיח ה' לאברהם את דבר זה ואמר לו ואחרי כן יצאו ברכוש גדול. ואחרי כן הביא את יוסף למצרים וישיבתו למושל. ויתן שבע שנים שבע גדול במצרים. ואחרי כן קרא לרעב כארצות הכל, למען בלס יביאו כספם למצרים. ועשה ה' ככה להבין רכוש גדול לבני ישראל. ואחרי כן אמר למשה דבר נא באוני העם וישאלו ונז'. הכי ה' יצוה דבר אשר הוא מכשול וגרם לעון, והלא ה' יודע אחרית דבר מראשיתו. והכל צפוי לפניו. הכי הוא יעשה דבר ואחרי כן יהחרט. אכן נהכונן נא בלשון הכתוב וכסף הרביתי לה וזהב עשו לכעל מקרא זה אומר דרשני כי כה היה לו לומר וכסף וזהב הרביתי לה עשו לכעל. ונראה לכאר על פי באמר חז"ל תודי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף תודי זהב נעשה זו ביזת הים עם נקודות הכסף זו ביזת מצרים כשם שהפרש בין כסף לזהב כן יש שכה סמון הים כביזת מצרים שנאמר והכואי בעדי עדיים בערי זו ביזת מצרים עריים זו ביזת הים (סדרש שה"ש סכילרא בא פרשה יג). והנה כיוס מצרים זה היה מצוה ה' ככתוב דבר נא באוני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב. למען הקים את דברו אשר אמר לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול כעה כי יצאו סממנים יצאו ברכוש גדול. וביזת מצרים היה כנסף וזהב של אנשי מצרים ככתוב וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה, ונאמר וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים ואמרו חז"ל שאין לך כל אחד ואחר מישראל שלא היו עמו השעים חסורים לוכיט טעונים מכספה וזהב של מצרים (כבורות דף ה), וזה היה לפישא כבר מאר על כל איש ואיש מישראל לנהל השעים חסורים ולהאכילם ולהשקותם ולקבץ כסף וזהב ולטעון על החסורים, ולא עשו רק לשם מציה, ועשו המצוה בעל כרחם טעום משוי (ברכות דף ט). ועל פי אלה הדברים מכוואר הכתוב חכם לב יקח מציה ואיל שפתים ילכט (משלי יח), ואמרו חז"ל נא וראה כמה חביבות מצות על משה רבינו שכל ישראל נתעסקו כביזת והוא נתעסק במצות שנאמר חכם לב יקח מצוה ואיל שפתים ילכט (סוטה דף יג), ויש לשאול: או יקח מצות יקח מצוה מכעי למיטר, שנתעסק במצוה אחת בארנו של יוסף [אכן זה יש לישב ע"פ המדרש משה היה עוסק בעצמותו יוסף ובכלי המשכן שהבין יעקב אבינו, שמ"ר פי"ח] בן הלא גם ישראל עסקו במצוה כי ביזת מצרים הייתה מצוה ה'. נ לפי דברי חז"ל כי חכם לב יקח מצוה נאמר על משה (ראה הויכב שמ"ר פ"ב) על מי נאמר סוף הכתוב ואיל שפתים ילכט. אכן בלי ספק משה עסק גם כביזת מצרים כי ביזת מצרים היא מצוה ה', והיה רזין לעסוק כביזת מצרים ובארנו של יוסף [וככלי המשכן] ועליו נאמר חכם לב יקח מצוה שהיה רזין לקחה מצות רבות כשכחה ונשא משאוי רב, ואם כן, ואיל

כמלאך המות" למה להם לאמר דבר כזה אשר לא נמצא בעולם, כי באו להוציא מלך האדם לכל יאמר אין הקב"ה בא במרוניא עם כריותיו (ע"ז דף ג) ואיכה אפשר לומר כי יצוה לכל איש ישראל להשמר מהביט באשה כל ימי חייו. ואף בצאתו למלחמה מול אויביו אשר אז עיניו פקוחות להביט בכל עבר ופנה להשמר מאויביו, ואיכה אפשר לומר כי בכל עת אשר יביט איש באשה אף אם אינו מהרהר בה מאומה הוא עובר בלאו ונשמרת מכל דבר רע שכן אמרו חז"ל כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה (עירובין דף צו וראה היטב כתובות

בעתיקי ולא שגא בחדתי (שם) ונכון לדרוש כי תצא מחנה, אף אם צדיק אתה ויש אתך מחנה אלקים מלאכי קודש, כי רבות מצות ומעשים טובים עשית, ותצא למלחמה על אויביך יצרא דע"ז ויצרא דזנות שכן אמרו חז"ל שני יצרים ברא הקב"ה בעולמו יצר ע"ז ויצר זנות כו' (מדרש שה"ש פ"ז), בכל זאת אל תאמר אראה ואביט בעיני בכל תאוה ולא תאוה אלי רעה ולא יפתני יצר הרע ולא יכול לי כי מחנה נדולה ועצומה אתי. כי אם ונשמרת מכל דבר רע עצום עיניך ואל תביט ברע, וישים בל אדם אל לבו, דברי חז"ל, ואפילו מלא עינים

ניא חזיון

ואויל, הוא אויל, אשר בשפתים ידבר, כי ילכט טרוב משא, אינך המיל עליו ה' לשאול כלי כסף וכלי זהב, והלא אין הקב"ה בא במרוניא עם כריותיו (ע"ז דף ג), ונגר עיניו משה יקח מצות רכוח, וזה בדבר חז"ל הלל מחייב את העניים רבי ארענר בן חרסום מחייב את העשירים כו' (יוטא דף לה), אבל ביות הים היו פו ופנינים יקרים מאד מאוצרות המלוכה [כמבואר בספרים ויש לי דברים ארוכים בזה], מעטים בכמותם ואינם למשא, ורבים מאד כאיכותם. ובכיות הים לא היתה מצות ה' לקחה, והאלקים נסה אותם בכיות הים לראות אם יקחו או לא, כי כאמת כל איש ירא חטא, ראוי כי אימה ופחד תפול עליו בקחתו הון רב, פן טרוב עשור ירום לכבו וישבח את ה'. והנה משה רבנו לא לקח מביית הים מאומה כי בזה לא היתה מצוה ה' לקחה, והוא נהעשר יוהר ככלם ספסולתן של לוחות (נדרים דף לח שמי"ד פס"ו), והנה במצוה ה' לא תצא מרכוש שלקחו כים סוף לא לשם מצוה כי ה' גא צוה לקחה בכיות הים, ולקחו מרצון עצמם מחמרת לבם להון, עשו את העגל. וזה דבר הכהוב, וכסף"ז או ביות מצרים, הרבית"י אני, לה"י וצויתיה לקחת, "וזהב" זו ביות הים המה כעצמם מרצונם, "עשו" ואספו וככהוב והעש הארץ וגו' בראשיה סא, והרצומו וכגשו ידירי ארעא וראה בפרש"י שכו, רבר זה הטב את לבם, "לכעל" לעשות את העגל ואמרו אלה אלהיך ישראל, העגל הוא בעל וארון להם. והוא אשר דבר משה רבנו ורי, "זהב" זו ביות הים, ואמרו חז"ל כך אמר משה רכש"ע בשביל כסף וזהב שהשפעה להם לישראל ער שאמרו די כלימט שאמרו די להם ביות הים אשר הוא מעט בכמות ונקל לנשוא ורב הוא מאד כאיכות, ולמה להם לנשוא משא לעיפה מביית מצרים אשר הוא רב בכמות השעים חמורים לובים טעונים לכל איש ישראל, והוא מעט מועד באיכות נגר ביות הים, ועל כן ביות מצרים נשאו בעל כרחם [וכאמת היה להם לשאת ביות מצרים בשמחה, לא להביט על ערך הרכוש אשר הוא ככסף נגר זהב לעינת ביות הים, ורק לשמח בעשותם מצות ה', כי מצוה זו ביות מצרים הוא ככל מצות האמודות בתורה וד"ל], ובכיות הים לא רצו לנסוע מים סוף ער שהסיעם משה בעל כרחם, וביות הים גרם להם לעשות את העגל ואם לא היה מנסה ה' אותם בנסיון הזה מביית הים. ולא היה טביא אוצרות המלוכה אליהם לנסותם אם יקחו או לא, [אשר כאמת היה להם לראות את הנולד, ולנסוע לקחת ביות הים מרוב מורא פן טרוב הרכוש אשר יקחו להם, לא לשם מצוה, כי אם מחמרת לבם לרכוש הרב, יכעשו אחרי כן בה'. וגם הלא נכון להתרחק טמעשי נסים דאמר רב מרי ברה רבה שבואל קאיכנא אנורא הנדר פפי וחוינא לרו להגתו מלאכי רדמו למלחי דקא מיתיה חלא ומליונהו לארבי ורוה קסחא דסמירא אתו כולי עלמא למזכן אמרנא לרו מהא לא תיזכנון רמעשה נסים הוא (תענית דף כד) וראה שם בפרש"י ד"ה אבר לרו, וד"ה אלא כאחר שעניי ישראל משום רמעשה נסים הוא ואסור ליהנות ממעשי נסים כו' וראה שם כאמת איתן על עין יעקב, וטראה כי אין רומה הגאה ממעשי נסים למלאות נפשו בי ידעב, לרגאה טמעשי נסים להיבות הון ועושר בי בזה איסורא איכא וד"ל]. אם לא היה להם ביות הים לא היו עושים את העגל. וזה אמר משה להקל חמאם כי ביות הים גרמה להם, וחטאו מרוב עשרם, ואין רומה עונש לחוטא עשיר ולחוטא עני, ועל דבר זה דודה הקב"ה למשה, והוא יורע ועד, כי כן הוא כי ביות הים נטבה להם

מחזה עינים

דף מו ובפרש"י ד"ה ונשמרת) הכי אפשר להשמר מדבר כזה, אין זה כי אם מה שכתוב בתורה ונשמרת, הוא אזהרה למוציא שם רע (כתובות דף טו), והוא אזהרה שלא יהרהר אדם ביום ויבוא לידי טומאה בלילה (ע"ז דף כ וראה שם בתורה"ה שלא) אבל על ראייה בעלמא באשה אין אזהרה בתורה כי מזה אי אפשר להזהר. על כל אלה הדברים ענו חז"ל ואמרו כי לא בן, כי באמת אפשר ואפשר להזהר, ואפילו אם האדם היה מלא עינים כמלאך המות גם אז היה יכול להשמר ולעצום כל עינו הרבות אשר בכל גופו מלפניו ומלאחריו, ועל אחת כמה וכמה בעת כי אין לו רק שתי עינים בראשו מלפניו, יכול כל איש להסיר פניו מנכח אשה, ואף אם הוא עומד בתוך ונשים רבות עומדות סביב לו יכול לעצום עינו, ולכן זה בכלל ונשמרת מכל דבר רע (ויתן כל אדם אל לבו כי ה' ברא באדם שתי עינים ושני עפעפים לכל עין, העינים לראות ועפעפים לעצום העינים לכלי לראות, וזה דבר הכתוב און שומעת ועין רואה ה' עשה גם שניהם (משלי כ יב) והנה מקרא זה אין מבואר הלא ה' עשה את כל האדם וכל יצורי עולמים והכל

גיא חזיון

להם ואם לא היה להם ביות הים לא היו עושים את העגל, ועל כן הוא מקיל בעונשם, ועל כן במחצית השקל אשר הוא לכפר עין העגל כתוב בתורה העשיר לא ירבה והרל לא ימעיט ממחצית השקל ולמה העשיר נותן פחות מן העני לפי ערך עשרו, מפני כי גם עין העשיר פחות מן עין העני לפי ערך עשרו, ודבר זה כבר כתוב בספר בתב סופר בפרשת כי תשא. סוף דבר לכן אמר להסתכל כאשה איש אפילו סבוערת מפני כי היצר מסיה לרבר האסיר ולכן אמר להסתכל בנברית סבוערת (וראה אכן העור סיסן כב סעיף כ), וכן כהן אמר להסתכל בנרובה סבוערת כי חר טעמא כבולן, ואשר לא חשבו חז"ל את בולן כי אמו כרובלא ליחשב וליזיל, אכן בקרובות האסירות לו, אולי אין אמר להסתכל בהן כשהיא סבוערת מפני כי אין היצר מסיה לקרובות שאמרו חז"ל כחלינהו לעיניה ושקדו ואהני רלא מינרי ליה לאינש כקרובתא (יומא דף סט) וצ"ע. אבל זה ששטס מאד בקרובה שהיא נאה אמר להסתכל, כי אמנם אין יצר הרע סתנרה ואינו מסיה לארם לחטוא מצד שהרבר אמר וסוזהר, ואינו טיפה לעיני הארם את קרובתו הסבוערת משום סיס גנובים ימתקו וגו' כמו כאשת איש, אבל לוו שהיא נאה נפש האנושית סתאוו והוא מצד הטבע, ואם סותר להסתכל אב בברו וכן באמו ואח באחותו צע"ג (וראה אכן העור סיסן כ: סעיף ז וסימן כב סעיף א), ורע כי כל זה במסתכל שלא לשם זנות אבל להסתכל לשם זנות ככל גוני אמר וראה במחזה א' אות א':

ב) ואולי אחרי כי מראש אמרו, ואפילו מלא עינים כמלאך המות" ולא אמרו, "כולו מלא עינים" כאמרם אחרי כן, אמרו עליו על מלאך המות שכולו מלא עינים" אולי כונתם לאמר אפילו בעידן ריתחא בעת מלחמה שמכיט על אויבו, אנשים ונשים, בעינים רעות, כמלאך המות בחמה שפוכה, כי הוא נלחם במ המית אותם, גם אז לא יביט בפני אשה כי גם בעידן ריתחא אשר מכיט בה בעינים מלאות רעה כמלאך המות, גם אז בהבישו

משופות כיתדות שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באוזניו (שם) ואף אם האוזן בעצמה שומעת בלי רצון האדם, אבל בידו לסגור בעד שמיעת האוזן באליה ואצבע. וזה דבר הכתוב, 'אוזן שומעת' מעצמה, 'ועין רואה' מעצמה, בלי רצון האדם, אכן ה' עשה ותקן ככתוב ומפיכושת וגו' לא עשה רגליו ולא עשה שפמו וגו' (שמואל ב יט) ופרש"י שם לשון תקון הוא, וכן ועשתה את צפרניה רבי אליעזר אומר תקיין (יבמות דף סח וראה פרש"י בראשית א ז ובש"ח ושם אפרים וד"ל), גם שניהם האוזן והעין, גם אותם תקן כי יהיו ברשות האדם ככל האברים, על פי תחבולות אליה ואצבע לאוזן ועפעפים לעין ויש ביד האדם למנוע אוזניו משמוע ועיניו מראות דברים שאינם מהוננים, ויתן כל אדם אל לבו כי למנוע את און משמוע ה' ברא תחבולה אשר לא נעשה מעצמה וגם לא נעשה ברנע אחד. להרים שתי ידיו אל עתי אוזניו ולכופף את האליה בתוך האוזן ולהניח

ניא חזיון

הבטיחו בה יהיה נרפך לכו כקרכו לחסור יפיה ולהאוות אליה. וזה מכואר בכתוב כי תצא מחנה על אויביך גם בעת הלחם על איש ואשה להמתים ונשמרת סכל דבר רע ואל תכיתם כפני אשה וראה מנהרין דף סה ור"ל), וכספר, 'עין יעקב' כתב שכונת חז"ל לאמר אפילו אם הוא בתוך נשים רכות ואו אין לו עצה להסיר פניו ספניהן כי לכל צד שיפנה נצכות סול עיניו. והוא כמו מי שכלא עינים במלאך הנות סלפניו ומלאחריו מכף דגל ועד ראש שאין לו עצה להסירם לצד אחר, ככל זאת לא יסתכל כי יכול לעצום עיניו ולסגורם כעפעפיו, ואולי רדשו חז"ל כי תצא מחנה וגו' גם אם היית יוצא פתוח, ככתוב הכמתנים אם כמתצדים (בטרבר יג יט), ופרש"י הכמתנים הרגומו הכפצחין, כרכים פצוחין ופתוחין סאין חוסה, כלומר גם אם היית יוצא מלא עינים פקוטה לראות במלאך הנות גם אז ונשמרת וגו' היה עליך להשמר מראות רע ועל אחת כמה וכמה כעת כי אין לך רק שתי עינים. ואולי הוכיחו מזה אשר שולף מלאך הנות ומכעית לאדם בעיניו מפני כי אדם חטא בעיניו ואחרי כי הוא מלא עינים כן האדם גם אם היה מלא עינים יש לו כיכולת שלא לחטוא בעיניו, כי אם אין כיכולת אדם שלא לחטוא בעיניו, אם היה מלא עינים, ורק חטאתו למה חטא כשתי עינים, איכ למה מכעיה אותו כרוב פחד, לרהאות מלא עינים, שזה פחד יותר גדול סאר כאשר לא היה נראה רק בשתי עינים:

ג) כתוב כברייתא ר"י כרות סרה כט, גיטמריא, בניין שרודשין גיטמריא כאנדה, אם לחשכון הרי הוא אומר שמונה עשר ושלוש מאות רעולה לבגין אליעזר, ואם להסורת האהיות הרי הוא אומר לב קמי (ריסיה גא א) בחלוף האותיות כשרים לב קמי סחליפן בא"ת כ"ש: והנה כן שאך (שם סא) בכל בא"ת כ"ש (בטרבר רכה פ' יח), וכן רדשו חז"ל וקח טוב (הישע יד ג) וקח נפש (ילקוט שמעוני) טוב נפש בא"ת כ"ש, ונראה לכאור על פי א"ה ב"ש את הכתוב כי לקח טוב נתתי לכם תורתו אל תעזבו (משלי ד כ), כי הנה אמרו חז"ל לעולם אל יסנע אדם את עצמו סמיהס"ד ומרברי תורה ואפילו בשעה מיתה שנאמר זאת התורה אדם כי יטת באהל אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בהורה (שבת דף פג), וכה יאמר ה' [כי כתוב זה הוא דבר ה' כסנואר כפרש"י שם וסוכח סמכה מאמרי חז"ל], כי לקח טוב כי גם כעת תלקח נפש אדם ונפרדת סן הגוף גם אז תהיה אל תעזבו. גם יבואר הכתוב כי הנה אמרו חז"ל בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה אמר להם אני נתון לכם תורתו הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואתגנה לכם כי אמרו הרי בנינו ערבים אותנו אמר הקב"ה הא וראי ערבים

מחזה עינים

תבל, ורק לעת מצוא, לדבר מצוה ולדבר המוכרח [הרמב"ם בפיה"מ אבות פ"א כתב כי הדבור נחלק לפי חיוב התורה לחמשה חלקים, וכן שמיעת האוזן וראית העין וד"ל] יפקח אותם, ואם האדם אין עוצם עיניו מראות רע, עונו גדול מאשר אין אוטם אזנו משמיע רע מפני כמה מעמים. א] כי הרע הוא בא אל חדרי לב האדם עמוק עמוק על פי ראות העין ביתר עז מאשר הוא בא על פי משמע האוזן ואין דומה שמיעה לראיה. ב] כי נקל לו לעצום

ניא חזיון

ערכים טובים על יריהם אתגנה לכם כו' בשעה שהלוי נתבע ואין לו לשלם מי נהפם לא הערב כו' (שה"ש רבה פ"א), ואמרו חז"ל שלשה שוהפין יש בארם הקב"ה ואכו ואמו כו' וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם הקב"ה נוטל חלקו וחלק אביו ואמו מניח לפניו (נדה רף לא), ובה יאמר ה', כי מפני לקח טוב, מן חלק נפש בניכם, כער חטאתכם, אשר נתתי את הנפש, זה חלקי, לכם אל הנוף אשר זה חלקכם, מן אטול חלקי מחלקכם, טפני פחרכם טנפשי בניכם תורת אל תעונו. גם יבאר הכתוב, כי הנה אמרו חז"ל תורת ה' חמיסה משיבת נפש (ההלים יט), למה היא המיטה שהיא משיבת נפש (ילקוט שמעוני), ומכאור היטב כספר כתב סופר כפרשת צו, כי המים הוא דבר השוה בכל מקום ובכל זמן. ורכב המשהנה לפי המקום והזמן אין זה דבר המים, ותורת ה' היא המיטה כלי הוספה וגרעון ככתוב לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא הגרעו ממנו לשמור את מצוה ה' אליכם אשר אנכי מצוה אתכם (דברים ד), ואמרו חז"ל מ"ח נביאים הו' נביאות שנתנבאו להם לישראל לא פתרו ולא הוסיפו על מה שכתוב בתורה כו' (מגילה רף יד), והנה קמו כבר אנשים אחרים אשר עמלו לכאור מעמי המצוה, והוכיחו וכתרו כי כל דברי התורה נתונים המה להועלת האדם עלי ארץ, כל חטא עון ופשע הבהוב כספר תורת ה' הוא כסם המות לאדם, וכל מצוה כסם החיים וזכרא לאדם, וזה ספר תורת ה', הוא ספר הרפואות מאת ה' הרופא כל בשר ככתוב כי אני ה' רופאך (שמות טו), ואלה אנשים אחרים, חשבו כי המה מרופאים את התורה כדראותם לעיני כל בני אדם כי כל דברי התורה רפואה המה לגופי בני אדם, אכן אחרית דבר, כי באו אחרים פורקי עול הרת ויאמרו כי כמו כל ספר הרפואות מרופא מומחה מפליא לעשות ברורו, כשהנה ברורות הבאים אחריו מפני כי טבע העולם משהנה [ואולי מפני זה נגזר חוקיו המלך ספר רפואות והדרו לו (כברות רף יפסחים רף נו), כראותו כי טבע העולם משהנה כדורו ועל כן נגזר ספר רפואות אשר מלפניו. כן דברי התורה משהנה לפי הזמן, ואולם מיעים המה כי אמנם כן היא ספר תורת ה' היא ספר הרפואות אבל לנפש האדם ולא רק לגוף, ונפש האדם מקור מחצבתה משמי טרום, והיא לא תשהנה מפני שני הטבע אשר בארץ, ועל כן גם התורה אשר היא מרפא לנפש לא תשהנה לעולמי עד: וזה דבר נעים ומזרח ישראל, "תורת ה' המיטה", ולא תשונה לפי הזמן ולפי המקום, ולמה היא המיטה כלי הוספה וגרעון לעולם, והלא טבע העולם משהנה מרור לדור, טפני כי היא "משיבת נפש", והנפש לא תשהנה, [ואולי ספר רפואות אשר נגזר חוקיה המלך, היה ספר טעמי המצוה, בו היה כתוב כי כל מצוה רפואה לגוף האדם עלי ארץ, וכראות חוקיה המלך כי הוא מכשול לרכים לאמר כי תשהנה התורה לפי הזמן ככל ספרי הרפואות על כן נגזר, ובה יאמר ה' מפני כי לקח טוב, טוב בא"ה כ"ש נפש, רפואת הנפש נתתי לכם, ועל כן תורת אל תעונו לא תוסיפו עליה ולא הגרעו ממנה לעולם ועד, ואמרו חז"ל וכן כסיל הונת אמו (משלי י) אפרא בעיני אמו (ילקוט שמעוני), כי הונת בא"ה כ"ש אפרא, ואמרו חז"ל ויראו בני האלקים את ננות האדם כי טבה הנה ונו' (בראשית ז), איר יורן טבת כתיב משהיו מטיבין אשה לבעלה היה נדון נבנם ובעלה תחלה (ב"ר שם) מה הלוי רדש זה אם טבת כתיב חסר ו' או טובות מלא. אכן נראה כי דרש ע"פ א"ת כ"ש טבת הוא נשא, בא"ה כ"ש, לאמר כעה כי הנה נשאות לבעל היה גדול נבנם ובעלה, ונראה לכאור ע"פ א"ה כ"ש את הבהוב אף חיוב עמים כל קרשיו כירך והם הכו להנלך ישא מרכבתך תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב (דברים ג ד) כי הנה אמרו חז"ל אדם אחר מאלף מצאהו (קהלת ז) כוהנה שבעולם אלף בני אדם נכנסים למקרא, יוצאים מהם טאה למשנה, יוצאים מהם עשרה להלמוד, יוצאים מהם אחר להוראה, הה"ד אדם אחר מאלף מצאהו (סדרש קהלת שם). וזה דבר הבהוב אף חובב עמים, אפילו כשעה שאהה מחבב אומות העולם, יהיו כל קדושי בירך (ב"ב דף ח ע"ש היטב) והם ואלה הם קדושי חסר ו' או טובות מלא. אכן נראה כי תבו אלף בא"ה כ"ש, תא כ"ל ו"פ, אשר הולכים להנלך. מאלף בני אדם הנמשכים אחריו (ראה היטב באבן עזרא) ונכנסים למקרא, מכל אלה האלף יוצא מהם אחר אשר הוא ישא מרכבתך, הוא ישא רגל התורה יורה דראות בישראל, ועל פי אלה הקדושים תורה אשר צוה לנו משה, היא מורשה לקהלת יעקב, ומחיימת ומשתמרת בחוק בני ישראל, ועתה כדורט כי האלף אינם

ממנו

מחזה עינים

עיניו מלאמוס זאנוני (ראה היטב מנחות דף מג מאומה ואיטיות אזונים זה עמל ועבודה רבה. וד"ל). עצימת עינים אין זה עמל ועבודה ומרחא ג] לעצום העינים לא יבוש האדם ולא יכלם,

גיא חזיון

נכנסים למקרא ואבות הכנים נהלים להן את בניהם צעירים לימים כבני עשר שנה ובני שמונה ושבע שנים לבית-הספר ללמודי חול, ולא יתבוננו כי בניהם יהיו עמי הארץ ובורים, מחללי כל קורש, פורקי עול הרה ועושי כל תועבת ה', אדה! מה יענו האבות ליום פקודה, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, כי יאמר להם, אתם האבות בערתם הכרם, ברם ה' בית ישראל, אהם הרחקתם את בניכם טה' והורתו, עליכם עליכם כל חטאת בניכם, אשמתם כראשיכם, גם כל חטאות בני בניכם עד סוף כל הרדות, תלוי. ככם, כי אתם הרחקתם את בניכם כקטנותם מהדות ה' ודרו, נאהבתו יראו ואונותו אם כן סאין יצא האחר להוראה, ומי ירעה את קהל ערת ישראל על פי התורה והמצות, אהה! שמה ושערודה נהיתה בארץ, ועל רכב זה אמר נעים זמרות ישראל הושיעה ה' כי נמר חסיד כי פסו אמונים סכני ארם (ההלים יב כ) הושיעה ה' כי נמר חסיד אחר, זה האחד הנמצא כאלף, לפני כי פסו אמונים סכני אדם מבנים הקטנים [כבמסור חז"ל או בן יתח או כה יתח לחייב על הקטנים ור"ל], הראויים להכנס למקרא, גם לאמר אמן אין סלמדים אותם, וראה סנררין דף קן קמא מיסתי בא לעהייב הנא משום ר"ם כשעה שיאמר אמן שנאמר פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים אל תקרא שומר אמונים אלא שאומר אמן ור"ל], ומבואר היטב למה כתוב והם הכו לרגלך, רבים, ישא מרברתיך יחוד. כי סאלף הנבנים למקרא רק אחר סרם יצא להוראה, הלא נגלה דמו נפלא בכתוב ע"פ א"ת ב"ש, וראה עור נפלאות בעזריית בספר ההלים הנה מזמור כ"ה ומזמור ל"ד שניהם מסודרים על פי א"ב, ופליאה כי בשניהם נחמד פסוק סאית ואיזי, במזמור כ"ה כתיב הרדיכני באמתך וגו' וזכר דחסיך וגו', ובמזמור ל"ד כתוב הכינו אליו ונהדו וגו' זה עני קרא וגו'. אכן נתבונן ונראה עור רכב נפלא, כי כאלה שני המסורים אחרי נמר סדר הא"ב, יש עור פסוק המתחיל באות פ', במזמור כ"ה כתוב הם וישר יצרוני כי קיהיך פודה אלקים את ישראל ככל צרותיו, ובמזמור ל"ד כתוב המתה רשע רעה ושנאי צדיק יאשמו פודה ה' נפש עבדיו ולא יאשמו כל החוסים בו. הלא פליאה כי בשניהם נוסף אחר סדר הא"ב פסוק המתחיל כאות פ' ובשניהם אות הפ' מפורד ונכרים דברי אמת כי נעים זמרות ישראל פסוק פסוק באות פ' תחת הפסוק באות ואיזי אשר הוא נחמד בסדר הא"ב כי באית ב"ש פ' הוא ו', ומסני שהחלוף סאית ו' לאות פ' לא אמר את הפסוק הזה בין אות ה' לאות ו' לבלי לערב סדר הא"ב, ואחר שנמר סדר הא"ב אמר אהו. ולמה לא אמר את אות ו' והחליף אותה לאות פ' נראה לומר על פי דברי חז"ל אמר רבי יוחנן מפני מה לא נאמרה נ' כאשרי מפני שיש סרה מפתן של שונאי ישראל שנאמר נפלה לא תוסף וגו' אמר רבי נחמן בר יצחק אפילו הכי חור דוד נמכה ברוח הקודש שנאמר סומך ה' לכל הנופלים (ברכות דף ד), האם אין ג' מענין טוב, הכעט מוסורים אמר דוד ע"פ א"ב ונאמר בכלם ג', אכן מבואר היטב בספר "ההלוכות המדרש" כי מענינא דקרא מוכח כי על דעה נעים זמרות ישראל עלה ברוח קרשו לאמר מענין נפילה סוה שאמר סומך ה' לכל הנופלים, ולא זכר בפיו הנפילה כי אם הכמיכה שה' סומך לכל הנופלים, כן כשני המסורים מסור כ"ה ומזמור ל"ד מענינא דקרא מוכח כי על רעה נעים זמרות ישראל עלה ברוח קרשו לאמר ו המתחיל וי (ראה סנהדרין דף ע, ילקוט שמעוני רות רסו תרי"ח, סגילה דף י ור"ל), מענין שבי כי שבי קשה סכלס (כ"ב דף ח ע"ש), סוה שאמר פודה וגו' למי פורין לשכוי, ולא זכר בפיו הוי משכי כי אם הפרות שה' פודה, ועתה כי ידענו שאחת מל"ב סרות שהתורה נדרשת, א"ת ב"ש, והאינו נפלאות בכתובים אחרים ע"פ א"ת ב"ש בעזריית, לא רחוק הרבר, להת זכר לרכב, כי עפעפי הארם הם דמה ישמרו אותו סחטוא, ועיני הארם דמה יסיתו אותו לחטוא, עפעפי הם השומרים ועל כן נקראים שמורות ככהוב אחות שמורות עיני (ההלים עז וראה שם ברביע) ועיניו הם הכסיתים, ועל כן יסגור המיד כעפעפיו כער, עיניו, כי עפעף כא"ת ב"ש זו וז לאמר רק זו רק זו [וכתוב בספר המלים כי זו משהוף עיני יו"ד], ישכור אותך ככל חטא עין ופשע כל ימי חיך ועל כן עפעף אשר סמעל לעין כעפעף אשר סהחת לעין, זו כזו ירככו לשמור את הארם סחטוא בעיניו. והנה שם אשר רק על עין הארם לכר לא נמצא כי אם שם כבת, כי שם עין גם על עין המים וגם על סראה כל דבר ככהוב ועינו עין הברלח (במדרב יא), ושם אישון גם על אישון לילה ואפלה (בשילז ז ס), רק שם "כבה" על עין הארם לכר ככתיב כי הנוגע בכם נוגע בכבת עינו (זכריה ב יב), והוא שם עינם על נגלל העין כתרנוטו בנגללי עינוהי, ויען נמצא שם בת ככהוב שמרני באישון בת עין (ההלים ז ח) וכתב שם רר"ק בת הוא שם עינם נגלל העין שסמנו האוד, סוה מיכח כי שם "כבת" הוא כסמך וכנפיר וכן כתיב כקונקורנציא ולא כדעת ספר המלים כי שם כבת הוא כסמיכה לעין, וכנפיר כבה או כוב, וראה למעלה בפרת העינים

מוחה עינים

ולאמים אזנים באליה ואצבעו יבוש ויכלם מאנשים כי ילענו לו (ד) ויתן כל אדם אל לבו כי העינים לאדם כחלונות לבית (כמבואר בב"ר פרשה ס"ה) ועפעפים כדלתים (לאדינים) לחלונות, והלא דרך כל האדם לפתוח דלתי החלונות בכוקר לאור היום למען יבוא אור היום מבעד החלונות, אל הבית פנימה, ויהי אור בכל חדרי הבית, ולסגור אותם בערב יום למען לא יבואו נגבים אל הבית מבעד החלונות, באישון לילה ואפלה, וכל אנשי הבית הווים שובכים על ערשותם. וינגבו כל מוב אשר בבית, כן דרך כל האדם, ואם ימצא איש אשר הוא משנה מדרך כל האדם, הוא סוגר דלתי החלונות בכוקר ופותח אותם בערב. כלם ילענו

גיא חזיון

אות ט כי כן דעת תקוני זוהר ור"ל, ועתה נגלה לעינינו זכר לדבר כי העינים יסיתו את האדם לחטוא, ע"פ א"ת כ"ש, כי שיש ששא עיניו השאה ופתי ככהוב ושכבתוך וששאתוך והעליהך כייכתי צפון (יחזקאל לט), והרגומו ואשרלינך ואטעניך ואסקינך מסיפי צפונא וכן מבואר בספר המלים וככת בא"ת כ"ש ששא לאמר כי העין מסית לחטוא עין רואה ולב חוטב ונף עושה:

(ד) בעזרת רוכב שמים. אשיחה מעט גם על רכב שמיעת אונים. רדש בר קפרא סאי רכתיב ויתר תהיה לך על אונך אל תקרא אונך אלא אונך שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו כאוניו, והיינו ראמר רבי אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם משופות ביהדות שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו כאוניו (כתובות דף ה' ע"ש). והנה עלינו להתבונן על מה דבר זה נרמז בקרא שכתוב על דבר נקיון המקום שנאמר ויד תהיה ונ' ויצאת שמה חוץ ויתר תהיה לך על אונך והיה בשבתך חוץ וחפרהה כה ונ' כי רוא זה מפני שיתבונן האדם ללמוד רכב זה סנקיון המקום כקל ותוטר, אם המקום אשר האדם עומד והולך עליו, דין הוא שיהיה נקי מגללים ומכל דבר מרחוץ, לב האדם על אחת כמה וכמה. דין הוא שיהיו כל חדרי לב מטהרים ונקיים מכל שמץ ורופי, מכל מחשבה רעה, אם במקום אשר אצל האדם כהוב ולא יראה כך ערות דבר ושב מאחרוך, המתעב ומשקץ את לבו כמחשבות נתעבות על אחת כמה וכמה, ולכן אל ישמע אדם לאוניו דברים שאינם מהוננים ואל יביא מחשבות און כחדרי לבו דרך אוניו. וכי ישב בין אנשים המרכרים דברים שאינם מהוננים, והוא לא יכול להתרחק מהם, ירים את ידיו לאוניו ויניח אצבע יד ימינו כאוניו היכנית, ואצבע יד שמאלו כאוניו השמאלית. ואל יבוש ואל יכלם מכני אדם המלעיגים, כההבוננו כי ישראל מלפנים כצאתם למלחמה דין הוא שישא כל איש יתר, למען לנקות המקום אשר אצלו, אף על פי שיתר למשא עליו, ומוב היה לו לשאת תחת היתר, עוד כלי זיין, חץ שנין או תנית, להלחם בשונאיו המכשקים את נפשו לספותה, ככל זאת הדין שכל איש ואיש ישא יתר למען לנקות את המקום אעי"פ שנוגע לו זה אל נפשו, קל וחומר שחייב כל איש להניח אצבעותיו כאוניו לשמור לבו כנקיון, לכל יתגאל מרכרים שאינם מהוננים מרכרים נאלחים ונתעבים. וזה נרמז בכתוב, "ותר תהיה לך" למוסר השכל, "על אונך" על רכב אונך כי האטום אונך משמיע דברים שאינם מהוננים, ואף גם זה שאמרו חז"ל מפני מה און כולה קשה ואליה רבה שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכופ אליה להוכה (שם) נרמז בכתוב ויתר תהיה לך על אונך ולא כהוב ויתר תהיה לך כאונך לאמר ויתר זה האצבע המשופה כיתר תהיה לך, על האליה של אונך, כי הסתם אונך באליה ואצבע יחד (וכן מצאתי כתוב בספר עיון יעקב), למען לא יהיה נשמע אל האון מאוסה, כמו כימי חורף מוסף איש ככיתו חלון זכוכית על חלון לכען לא יבוא קור מאוסה אל הבית. והנה נודע כי אין רומה שמיעה לראיה, לא יובא דבר כקרב כ האדם פנימה, כרגש חוק, על פי שמיעת אונים כמו על פי ראיית עינים, ואחרי כי על האדם לשמור את עצמו לכלי לחעב חדרי לבו על פי שמיעה על אחת בקה ובמה על האדם לשמור את עצמו לכלי לחעב חדרי לבו על פי

ראיה

מחזה עינים

לא יבוא נגב זה יצר הרע אל הבית זה הלב מכעד גם דרך כל חכם לב לראות ולהביט בכל דבר החלונות המה העינים, וינגוב את לבו תבונתו אשר יעורר את לבו לבחור במוב, ילך אל בית ודעתו, חכמתו ושכלו, וישיאנו לעשות כל רע, אבל לראות בעיניו סוף כל אדם, ושמה יקנה כמאמר הנודע עין רואה ולב חומד וגוף עושה. לב חכמים ה' ויתבונן לאחריתו כי יבוא יום

גיא חזיון

ראיה. ומדי דברי זכור אזכור מאמר חז"ל אל ישימיע אדם לאוניו דברים בטלים מפני שהם נכיים תחלה לאברים (שם), ופרש"י שהם רכות ודקות לכוות מכל האברים, ואין אלו אלא דבריתמה אם אונים היו עבים וקשים אז היה סתר להשמיע לאונים דברים בטלים, ורק מפני שהם דקות ורכות ונכיים תחלה מכל אברים, לכן אמר, מה הלוי איסור שמיעת דברים בטלים כזה שאונים נכיים תחלה לאברים וראה במהרש"א. ואולם כבר נודע כי נשמת האדם היא כלולה מרמ"ח אברים ושם"ה גידים רוחנים, והיא נתונה כגוף הכלול מרמ"ח אברים ושם"ה גידים נשמים, יד הרוחני משמשה ביד הגשמי מגוף, רגל הרוחני משמשה ברגל הגשמי מגוף וכן כלם (וראה בשערי הקדושה לרח"י זצ"ל). וכאשר האדם עושה עברה גוף ונשמה ביחד עושים כמפורש במגדל הדרין (דף צא), במשל משני שומרים אחד חגר ואחד סומא, וכי יחטא אדם בירו, יד הנשמה ויד הגוף עושים החטא, ביחד, והמה שניהם ביחד יענשו, וכי יחטא אדם ברגלו, רגל הנשמה ורגל הגוף עושים החטא, ושניהם ביחד יענשו, וכן כל האברים וכל הגידים, כאשר אמרו חז"ל שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו מלשחים את עיניו כיון אבשלום נהגה בשערו לפיכך נהלה כשערו כו' (מטה דף ט), ואולי אשר אמרו חז"ל חטאו בכפלים חטא חטאה ירושלים, ולקו בכפלים כי לקחה מיר ה' כפלים בכך חטאה, ומתנחמים בכפלים נחמו נחמו עמי (ילקוט שמעוני ישע' ט), כונתם חטאו בכפלים, כנשמה וגוף ביחד, ולקו בכפלים כנשמה וגוף ביחד, ומתנחמים בכפלים כנשמה וגוף ביחד. כי יהיה טוב לנשמה ולגוף, והנה יש ללמוד מכל אברי הגוף לכל אברי הנשמה, ויש ללמוד מאש הגשמי השורף את הגוף, לאש הרוחני השורף את הנשמה כניהם, ועל כן יש ללמוד מאזן הנוף הנבזה מאש הגשמי, לאזן הגשמה הנבזה מאש הרוחני של ניהם, כמו כנוף, האזן נבזה גם משלהבת קטנה, אשר כל האברים לא היו נכיים משלהבו; זו, והאזן נבזה בזמן מועט, אשר כל האברים לא היו נכיים בזמן מועט כזה, מפני שאזן רך וקטן מכל אברים, ככה כנשמה נבזה גם משלהבת קטנה של ניהם, אשר כל אברי הנשמה אינם נכיים משלהבת זו, והאזן נבזה כניהם בזמן מועט אשר כל אברי הנשמה אינם נכיים בזמן מועט כזה, מפני שאזן נשמה הרוחנית רכה ודקה ברוחנית מכל אברי הנשמה הרוחנים. ועתה מכאור המאמר אל ישימיע אדם לאוניו דברים בטלים שאינם של מצוה, אע"פ שהמה דברים מותרים (ראה במהרש"א), מפני כי בעבור זה אדם נדון בשלהבת קטנה כניהם וזמן מועט, ואם היה עושה כזה באברים אחרים לא יהיו נכיים באש שהוא אבל אנוני יהיו נכיים שהמה נכיים תחלה לאברים, וגיסי הרב המאור הגדול ירא אלקים כו' סו"ד זאב רוב וויינשטיין שליט"א (כעת אה למושב לו לשקוד בתורה יוסם ולילה, בישיבה הקדושה הנפלאה, אין מפורות למעלותיה, אשר בעיר לאמזא יצ"ו) אמר רב חכמה, כי הגה חז"ל אמרו, שאם ישמע אדם רב שאינו הגון יניח אצבעו באוניו ועוד הוסיפו לאמר, שיכוף אליה להוכה על זה באו חז"ל והוסיפו לאמר כי טוב שאל ישימיע אדם לאוניו דברים בטלים כלל אפילו אינם דברים שאינם מהוגנים, ויניח אצבעו באוניו ויכוף אליה לחובה מראש כי מהחיל מי לדבר דברים בטלים, והוא לא יכול ללכת מאתו, ואם יכול ללכת מאתו טוב יותר כי ילך ממנו, מפני כי אם ישמע דברים בטלים יש לחוש פן בתוך הדברים ישמע רב שאינו הגון, וכי תאמר אם יבין כי חסרבר רוצה להוציא מפיו דבר שאינו הגון חיש מהר יכוף אליה לתוך אונו ויניח עליה אצבעו, ידוע תרע כי המה נכיים בחטא לשמוע רב שאינו הגון, תחלה לאברים הם תחלה לאליה והאצבעות כי עד שיאפסם אנוני באברים האלה, יקדים המרבר להוציא מפיו דבר המנונה והוא שומע (ואשר אמרו במליצתם, נכיים" כי מכל איש מדי דברו יצא הכל מפיו וכמאמר חז"ל הכל שיש בו חטא (שבת דף ק"ט), וככל אשר ידבר בחום לב ביהר עו, הכל פיו ביהר שאה, ככתוב חם לבי כקרכי כהניגי תכעד אש וגו' על כן אמרו במליצה נכיים כי אנוני השומע נכיים מהכל פי המרבר דברים שאינם מהוגנים, וגם אם ישמע רבני האור הלא זה כאש בוער וכמאמר נורא כי עמרם (קרושין דף פא), וגם הלא נכיים באטה כי מפני החטא נרונים באש של גיהנם) ורפח"ה ז' ככתוב לב חכמים כבית אבל ולב כסילים כבית שמחה (קהלת ז'). והנה לדעת המבארים לב חכמים יחשב כבית אבל על עיניו אבל, ולב כסילים יחשב כבית שמחה על עיניו שמחה, כן המיד חכמים יחשבו בלבם עיניו אבל וכסילים יחשבו בלבם עיניו שמחה, למה לא עוב בלב חכמים בית אבל ובלב כסילים בית שמחה וראה בראב"ע, ולכן נראה לכאור, לב חכמים" מי האיש התפן לקנות לב חכמים, יקנה ככיה, אבל" שמה בראיתו

מחזה עינים

מותו, יעזוב את ביתו וכל חמדתו וישוב לאדמתו, והכל הכלים כל תקותו, ולכן יתעורר ללכת בדרך ה' לשמור ולעשות ככתוב בתורתו, כי אז בשמי שמים נחלתו, שם ביתו לרוחו נפשו ונשמתו, ככתוב טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משה באשר הוא סוף כל האדם והחי יתן אל לבו (קהלת ז ב), וילך אל בית חולים לראות מחלתם ואל בית עניים ואביונים לראות דלותם ומחסרם, כי בראותו בעיניו תחלואי בני אדם (1) ונגלגל העוני החוזר בעולם יתן אל ל' מה הוא אחרית דבר לכל אדם, וגם ברא. זו בעיניו יתעורר בלבו רחמים

גיא חיזון

כראותו בעיניו סוף כל האדם, יקנה לב חכמים כי יתן אל לבו שהקו אנוש רמה, ויהבונן מה היה מכל הענינות בני אדם כי הכל הכל, ושמה יתן אל לבו לעזוב רך חסמים ולשוב אל ה' ללכת בכל רכיו ולשמור כל מצותיו, כי אין מלון לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אכנים טובות וסרגליות אלא תורה ומעשים טובים כלבר (אבות פ"ו), "ולב כסילים" מי האיש החפץ לקנות לב כסילים יקנה, "בבית שמחה", שמה כראותו בעיניו שמחה וישין איובלים וישתים יין, ובחורים ובתולה יוצאים במחול, כלם כפיהם משורדים, ובכלי זמר מוזרים, יקנה לב כסילים, שמה יסיר מלבו אחריותו, ויפתה לכבו לבחור בכל דבר הערכ לשעתו, ויעשה כל זרן, וישכב כי יש עליו ארון. וגם נכון לכאר הכתוב, כי הנה כבא חכמים וכסילים יחד אל בית אבל להתאונן ולכנות ולספור על נבר מורם מעם כי מה, בעינינו נראה כי החכמים והכסילים, כלם מתאוננים ונאנחים, כלם בוכים וסופדים, אכן כי נתכונן אל חררי לכם אז נדע כי חכמים כבואם אל בית אבל הביאו את לבם אהם, כי מתאוננים ונאנחים ובוכים וסופדים ממעמקי לבם, אבל כסילים כבואם אל בית אבל לא הביאו את לבם אהם, כי מתאוננים ונאנחים ובוכים וסופדים כלי לב, ועושים כל אלה הדברים רק לפנים. אבל לבם לא נשבר בקרבם, וכבוא חכמים וכסילים יחד אל בית שמחה, לשמוח ולשוש, למען לשמח חתן וכלה, בעינינו נראה כי החכמים והכסילים כלם ישמחו ויתענגו, כלם ירונו ויצאו במחול, אכן כי נתכונן אל חררי לבם, אז נדע כי חכמים כבואם אל בית שמחה, לא הביאו את לבם אהם, כי ששים ושמחים משורדים ומחוללים כלי לב, ועושים כל אלה הדברים רק לפנים לשמח חתן וכלה, אבל אין לבם שמח בקרבם (ראה היתב הדק בספרי רמת שמואל מאמר עמק הבכא פ"א אות ב' ואו יחשמו הרברים), אבל כסילים כבואם אל בית שמחה הביאו את לבם אהם, כי ששים ושמחים משורדים ומחוללים ככל לבם ולבם "שכח בקרבם (הכסילים שמחים לעצמם וזו שמחה שאינה של מצוה, וחכמים כשמחים את החתן וכלה וזו שמחה של מצוה ראה שכת דף ל ור"ל), וזה דבר הכתוב, "לב חכמים כבית אבל" חכמים כהיותם כבית אבל לבם בא שמה, אבל כסילים כהיותם כבית אבל, כלי לב, כי אין לבם רואן בקרבם, "ולב כסילים כבית שמחה", כסילים כהיותם כבית שמחה לבם כא שמה, אבל חכמים כהיותם כבית שמחה כלי לב כי אין לבם שמח בקרבם, והמשכיל יתכונן כאלה הרברים כי המה ברורים: (ו) בעיר כיאליסטאק יש שתי אנדרות, אשר יסודתן ללון אצל חולה, בכל לינה הולכים שני אנשים ללון אצל כל חולה, לשרת לחולה, בכל רבר, למען ינחו וינפשו בני ביתו של החולה אשר המה יגיעם מאהו כל היום, אגודה אחת נקראת בשם "לינת הצדק" ואחת נקראת בשם "לינת הוליס" ואמרתו כי זה השם "לינת חולים" נאה לאגודה זו. אן מפני כי משמרחם ללון אצל חולים. כז מפני כי הלנים המה חולים, שכל בני אדם חולים כהחלואי הנפש, וטובה כפולה כענין הזה, כי מלכר טובה הנרולה לחולה ולכני ביתו כבואם אלה האנשים אשר המה חולים כהחלואי הנפש, ללון אצל חולה כהחלואי הגוף (אשר נם הוא חולה כהחלואי הנפש כי אין יסורים כלא עון, ולא חשד קוב"ה רעביר דינא כלא דינא, וד"ל) הלא כראותם תחלואי אדם, וכשמעם דברי החולה וצעקתו מרוב מכאוביו, ולפעמים רואים חולה נוטה למות יפרד מבני ביתו, כי שוב ישוב לארצתו, לבם נשבר בקרבם, ויהקרר רשפי תאוהם, ויתכוננו לאחריהם כי סוף אדם למות ולמה להם להונות את בני אדם ולגנוב ולגזול ולעשוק, הלא כמותם יעזבו לאחריהם, ולמה להם לצבור ולא ידעו מי אוספם, על אלה וכאלה יתכוננו ושוב אל ה' ורפא להם מתחלואי הנפש, וגם שם "לינת הצדק" נאה לאגודה זו, כי כלכד שהיא "לינת הצדק" שעושים צדקה וחסד לחולה ולכני ביתו היא "לינת הצדק" כי האנשים הלנים אצל החולה, כראותם בעיניהם מה היה לאדם, ישונו מרשעתם והיו צדיקים, אם ילמוד אדם לילה אחת ספר מספרי המוסר, ייטיב מעשיו אם הרבה ואם מעט, ומה יש כספר המוסר רברים כעלמא כי כל ימי האדם כעם ומכאובים, ואחריו למות, והלא אין רומה שמיעה לראיה אכן כן על אחת כמה וכמה ייטיב מעשיו כראותו בעיניו את עצם המוסר, איש חולה מהתפך על ערש דוי צורה מר מרוב מכאוביו, קווא לכני ביתו ובקול מר פולח כליות ולב, כדבר אליהם

מחזה עינים

ילך אל בתי עשירים אשר שמה שכיות כל חמדה, המעוררים בלב כל רואה תאווה וחמדה, כן דרך כל חכם לב, וכי ימצא איש אשר הוא משנה דרכו, סוגר עפעפי עיניו מראות בטוב, ובכל דבר אשר יעורר את לבו לטוב, ופותחם לראות ברע ובכל דבר אשר יעורר את לבו לרע, הוא נמשל לשומה חסר דעה, הסוגר דלתי חלונות ביתו לאור בוקר ופותחם באישון לילה. ועל פי אלה הדברים מכואר הכתוב עיניך לנכת יביטו ועפעפיך יישירו נגדך (משלי ד כה). בן אדם התכוונן כי ה' נתן לך עינים לראות ועפעפים לעצום העינים

וחמלה^ו לעזרם מכל צרה ומצוקה ולמלאות מחסרם ולתתפלל בעדם אל ה' כי ירפאם. ויעזרם מכל צרה ומצוקה. וגם מכיט בציצית למען יזכור לעשות את כל מצות ה' ככתוב וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה' ועשיתם אותם ולא תחורו ונו' אמרו חז"ל ראייה מביאה לידי זכירה זכירה מביאה לידי מעשה (מנחות דף יג וראה שו"ע או"ח סי' כד), ועוצם עיניו מראות בדבר אשר יעורר את לבו לחמוד רע לא יביט במספרי רשעים ולא ילך אל בית משתה ושטחה אשר שמה יתגודדו אנשים ונשים ולא יביט בפני נשים ובפני רשעים, ולא

גיא חזיון

אליהם, בני "הגני הולך בדרך כל הארץ וכל בני ביתו עוטים אותו סביב וכלם מר יבכיון בראותם כי אכיהם הולך לסות. מרנע לרנע יתם כחו עד כי הצא נשמתו, וישוב לארמתו, מה גורא ספר סוסר הלז (ראה היטב במסכת נדרים דף ט' ובכניה לעתים):

ו) תנו רבנן שלשה חיהם אינם חיים אלו הם הרחמנים והרתנים ואניני הרעת, אמר רב יוסף כולדו איתנהו בי (פסחים דף ק"ג). להבין על מה אמר רב יוסף כי כל אלה המדות נולדו בו (ראה שם בתורה"ה שלשה כ"ב דף כג ובהורה"ה לרדי סוכה דף כט ור"ל) ועל מה קבעו חז"ל מאמר זה בתלמוד לזרות, כי אינו סרה טובה או רת ורין יש לנו ללמוד ממאמר רב יוסף. ועראה כי רב זה אמר רב יוסף להודות לה' אשר עשה אותו עור, כי רב יוסף היה סימא כמבואר בכטה מקומות, ורכים ככואם ללמוד תורה מרב יוסף כי הוא היה סיני והכל צריכים למרי חמיא (ברכות דף טו), כלכס חשבו לרעת על מה עשה ה' ככה לרב יוסף, נכרא רכא כמורה הוא סוכא, והלא סוכא חשוב כמת (נגדים דף טו), ועל כן כלסרו מתניחא זו שלשה חיהם אינם תיים אמר רב יוסף כולדו איתנהו בי. ואם איש אשר הוא נולד במרה אחת מצלה השלשה, רחמן, או רתון, או אינא רעתו חיו אינם חיים, אני רכודהו איתנהו בי על אחת כטה וכמה חיי אינם תיים, ואיכה יכולתי לחיות בראותי בעיני צרות רבות ומצוקות גדולות הקרות לבני אדם ככל יוס, מפני רוב רחמי, ואיכה יכולתי לחיות בראותי בעיני אנשים רבים עושים מעשים אשר לא יעשו, ועושים למרות רצון ה', מפני רוב כעסי וחרון אפי, ואיכה יכולתי לחיות בראותי בעיני, בני אדם לשין בידיהם עסה ועושים להם, הלא היה נפשי קצה כלחם (ראה מנהרין דף לט), מפני רוב אנינות רעתי, ולכן טוב לי כי הנני עור, ולי להודות ולהלל את ה' שעשני עור, וכל מה רעבי רחמנא, לשכ הוא רעביר (ברכות דף ט), וגם לרעת השוכת הנאניה (הוכא למעלה מחוה א' אות ג) כי רב יוסף סימא את עצמו, אתי שפיר, כי הריע להלמדיו כי לו רכולהו איתנהו בו, טוב יותר שהיא סוכא, וכזה שסימא את עצמו היטיב את חיו, ורק לו לברי טוב אשר הוא סוכא, וע"כ תלילה להלמדיו ללמוד מטנו לעשות כן לעצמם. ומרי דברי זכור אזכור אשר שמעתי מפי הרב הגאון ר' יהונתן שליט"א מו"צ כביאליסטאק, כי לכן אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן רהוה אמר לי הלכה כרבי יהודה ראמר סימא פטור סן המצות, עכירנא יומא טבא לרבנן, רהא לא מפקירנא והא עכירנא, השתא רשמעינא להא ראמר רבי חנינא גדול מצווה ועישה יותר מסי שאינו מצווה ועושה אדרבה מאן ראמר לי ראין הלכה כרבי יהודה עכירנא יומא סכא לרבנן (קרושין דף לא כ"ק דף פז), כי לכן עכיר יומא טבא לרבנן מפני כי סימא את עצמו, ואם הלכה כרבי יהודה, הוא מצטום כי עשה את עצמו מצווה לשאינו מצווה וגדול המצווה כ"י רחמי"ה :

ח) כתיב והיה מעשה הצרקה שלום ועכורת הצרקה השקט ובטח עד עולם (ישעיה כב יז) אמר רבי אלעזר גדול המעשה יותר מן העושה שנאמר והיה מעשה הצרקה שלום ונו' (כ"ב דף ט במיד פי"ד סימן כב), הנה יש שני מעשי הצרקה. או המרכר על לב בני אדם כי יתנו לצרקה ולוקח מהם ונותן לעניים. בו המתפלל אל ה' בער אחרים כי ירחם עליהם, וה' עושה כהתפלתו. ככתוב רצין יראיו יעשה ונו', ואם כן כהתפללו אל ה' הוא המעשה. ועל פי אלה הדברים מכואר היטב מאמר חז"ל הגי נמי כהני שייכי (שבת דף קכז)

ופרשי

מחזה עינים

מראה, דע מה לראות בעיניך, ומן מה תעצום העינים בעפעפיך, עיניך לנכח, לכל דבר נכח ישר וטוב, ככתוב ראה דבריך טובים ונכחים (שמואל ב מז), משיב דברים נכחים (משלי כד), יביטו, כי מדי תביט במ בעיניך, תחמוד להם בלבך, ותעשה אותם באבריך, ועפעפיך אשר בהם תעצום את העינים, המה יישירו יבחרו דרך הישרה כן באר הראב"ע, ונכון לבאר יישירו את עצמם בלומר כאשר העינים פקוחות או העפעפים נכפפים ונכווצים וכאשר עוצם עיניו או העפעפים פשוטים ומיושרים, נגדך נגד תאוך וחמדתך, כי נצב דבר תאוה לעיניך, וכי תראה בעיניך תחמוד בלבך, ואז שחד חמדתך יעור עיני שכלך לאמר על רע טוב ועל מעוות ישר [כמבואר במחזה א], אבל כי תמנור

מחזה ג

כתוב בספר תהלים, נאם פשע לרשע בקרב לבי אין פחד אלקים לנגד עיניו כי החליק אליו בעיניו למצוא עונו לשנא דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להיטיב און יחשוב על

גיא חזיון

ופרשיי, עיון תפלה בכלל נמילות חסדים דכתיב גומל נפשו איש חסד" בלומר גומל טוב לכני אדם, כנפשו, כי יתפלל וישפוך נפשו לפני ה' ככתוב ואשפך את נפשי לפני ה' (שמואל א וראה שם כרלב"ג כי פירש נפשו רצוני ודיל) איש חסד כי באמת אין חסד גדול מזה, להפלה ולבקש רחמים בעד אחרים, וברבי חנינא בן רוסא שהיה מתפלל על החולים וה' שמע תפלתו, כה רב תעצום החסד שעשה רבי חנינא בן רוסא בתפלתו וראה היטב הרק תענית דף כה ושם כענף יוסף וריל). והנה תפלה נקראת עבודה כאשר אמרו חז"ל לאהבה את ה' אלקיכם ולעבודו בכל לבבכם איוו היא עבודה שהיא בלב הוי אוטר זו תפלה (תענית דף ב), וזה דבר הברכה, והיה מעשה הצדקה" מעשה כדרך כני ארס לוקח בסף מעשיר ונותן לעני "שלום", ועבודת הצדקה" מתפלל אל ה' כי יעשה צדקה לבריותיו, ויתן להם אורך ימים, ויוסף להם שנה חיים ואשר חסד הזה לא יוכל בן אדם לעשות ודיל טובים, לאיש המעשה הזה, השקם ובטת עד עולם" ואמרו חז"ל כל שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש נקרא חוטא (ברכות דף יב) וכתוב ביו"ד (פי' של"ה סעיף ד) שביקר ולא ביקש עליו רחמים לא קיים המצוה, וסברא הוא כי למה הולך לבקר את החולה, הלא לראות בעיניו מה יחסר לו ואולי יכול לעזור, ואם הלך לבקר וראה כי חסר לו מים קרים ונתעצל ולא הביא לו מים קרים, לא קיים מצות בקור חולים וגדול עונו כי ראה בעיניו מחסרו ולא נכסרו רחמיו עליו לסלואת את המחסור. בן דבר הזה, מי לא יודע כי כל חולה, אם ה' לא יתן לו שנות חיים שאו השועת כל אדם, ואם בן כל הכא אל החולה לבקרו, למען יראה בעיניו בשכבו על ערש רוי, ואז יכסרו רחמיו לבקש עליו רחמים מאת ה' ורפוא כל בשר, כי ישלח לו רפואה שלמה, ואם לא בקש עליו רחמים לא קיים מצות בקור חולים ברת וברין ודיל :

מן הגה יש אוטרים שאסור להחבל באשה כו' המתכלות יחיה, אבל ראה בעלמא שרי, ופעות כירם דאם בן מה פריך ולאסתכלי מי שרי, והא תניא וראה נכרית כו' ואף ריע ראה אשת פורנוסרופום דרשע כו', ראה בעלמא ראו, רשבי' וריע, ולא התכלו, וראה בעלמא שרי וסרפריך שמע סינה כי גם ראה בעלמא

זה יצר הרע אשר מדבר על לבו כי אין פחד מדין וחשבון על דבר ראות עיניו בכל רע ומותר לראות, כי עוד החליק אליו אמריו (ככתוב אמריה החליקה משלי ז), כי גם מצוה היא לראות ולהביט בעיניו בכל רע, בעיניו למצוא עונו לתור ולחפש בעיניו למצוא לראות עונו עון שלו אשר הוא חוסר אותו ומתאוה אליו כי כל איש תשוקתו לעון אחר, ולהתנכר על טבעו לשנא את העון, ואף אם יראה העון בעיניו לא יחמד אותו בלבו, ואז יהיה טובש את יצרו כי ראה דבר תאוה בעיניו, ובכל זאת מהור הוא ברעיוניו, ואז יקרא בשם גבור כדתנן איזהו גבור הכובש את יצרו^א (אבות פ"ד), משל למה הדבר דומה לאיש חיל העובר בצבא, אם יסתר מכל אויב ולא יצא להלחם אתו, במה יראה כי הוא איש גבור חיל ואיש מלחמה, אכן בצאתו למלחמה מול אויביו גבורי חיל חלוצי צבא, והוא נבר עליהם והכפ עד חרמה, אז יגדל בעיני מלך ושרים ואז יתנשא לשר הצבא, ומשכרתו רבה מאת המלך, כן יאמר יצר הרע אל האדם אם תעצום עיניך טראות רע כמה תראה כי גבור חיל אתה ומושל ברוחך, אכן כי תצא למלחמה, כי תשא עיניך וראה תראה בכל אשר תאוה נפשך ותמשול ברוחך ולא תתאוה ולא תחמד או תגדל בעיני ה' ומשכרתך תהי שלמה מאתו, ואולם, דברי פי"י של פשע זה יצר הרע און ומרמה, אשר דבר על לבו כי אין פחד אלקים לנגד עיניו ומותר לראות ולהביט בכל דבר תאוה וחמדה ואין כזה און, לא כן הדבר כי באמת און הוא

ניא חיוון

אסור, מפני שנאמר ונשכרת מכל רבר רע הלא על האדם להשמר גם מראה כעלמא בפני אשה כי נראותו בעיניו יחמד כלכו וזה פשום מאד :

א) איזהו גבור הכובש את יצרו, יצר שלו, זה הוא גבור, ולא הכובש את יצר של אחר, למשל אב זקן וכן צעיר, האב שכור, מרכה לשחת יין ושכר, והבן שואף עשן פאפיראסין, האב זועם על בנו ואומר, כל היום הוא מעלה עשן לא אוכל לשבת בבית מרוב העשן, ולמה לא יוכל לכבוש את יצרו, והלא הוא חולה מסוכן מרוב שאיפת העשן, ומה הנאה יש לו מזה, אין זה כי אם רוח שנעון. והבן זועם ואומר, כל היום שותה יין ושכר, ריח המסקה נורף מפיו, לא אוכל לשבת אצלו, ולמה לא יוכל לכבוש את יצרו, והלא הוא דל-בכ וחלש-מוח, חולה מסוכן מרוב השכרות, ומה הנאה יש לו מזה, אין זה כי אם רוח רעה, כן דרך אנשי דור הזה, כל אב תפץ לכבוש את יצר בנו אבל לא את יצר עצמו, ועל כן אין הבן שומע לאביו, ואומר בלבו

מחזה עינים

המה, ואף אם אינם דברים רעים, ככל זאת הלא כל רגע מימי חי האדם, יקר מכל הון, ותנן רבי טרפון אומר היום קצור והמלאכה מרובה בו (אבות פ"ב וראה בספר שם עולם להג"מ ר' ישראל מאיר הכהן שליט"א פ"כ), ואחרי כן יעשה דברים רעים, כי כן דרכו של יצר הרע להסית את האדם מראש לחטא קל ואחרי כן אל החמור מראש לסור מן טוב ואחרי כן לעשות רע כאשר אחז"ל כך אומנתו של יצ"ה היום אומר לו עשה כך ומה עשה כך עד שאומר לו לך עבוד ע"ז והולך ועובד (שבת דף קה), וכתוב בספר משלי אל תהי חכם בעיניך ירא את ה' וסור מרע (משלי ג ז), אל תתחכם לאמר כי תוכל להביט ולראות כל רע בעיניך, ולא תחמוד אותם בלבך, כי אם ירא את ה' אשר הוא צוה בתורתו ונשמרת מכל דבר רע, וסור מרע סור ואל תביט ברע, ואז לא ישלש כן יצר הרע, כי כן אמרו חז"ל נמירי אין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות (סוטה דף ח), ואמרו חז"ל אל תכשל בעיניך שאין מכשול אלא בעינים שכן אתה מוצא עווא ועוואל לא נכשלו אלא בעיניהם שנאמר ויראו בני האלקים את בנות האדם (ברייתא כלה רבתי), ונתבונן כי אם יבכה האדם מרוב מכאוביו ומרוב צרותיו אז יזלו מים מעיניו, על מה עשה ה' ככה כי ירדו מים מעינים ולא מאכרים אחרים, אם יד או רגל או אבר אחר נלקה, העינים מורידים רמעות, מפני מה העינים יבכו בעד כל אברי הגוף, כי הוא זה מפני כי עיני האדם המה

ואסור לראות, ואשר עוד הוסיף לדבר על לבו כי מצוה לראות למען לכבוש את היצר ולהתגבר על הטבע, דברי מרמה המה כי ירמה את האדם לחשוב על עברה כי היא מצוה, וישמור כל אדם את נפשו מאד מאד מיצר הרע לכל ילבדנו בפח יקוש בהכיואו לו ראייה מהא דרבי חנינא ורכי יונתן הוו קאזלי באורחא ממו להגוהו תרי שבילי חד פצי אפיתחא דעכו"ם וחד פצי אפיתחא דבי זונות, אמר ליה חד לחבריה ניזיל אפיתחא דעכו"ם דנכים יצריה, אמר ליה אידך ניזיל אפיתחא דבי זונות ונכפייה ליצרין ונקבל אנרא בו (ע"ז דף יז), כי באמת באמרו ונכפייה ליצרין, כונתו נכפייה ליצרין ולא נכים בהן כי ראות עינים באשה זרה, זאת עברה היא בעצם, והתורה הזהירה על זאת שנאמר ונשמרת מכל דבר רע ואמרו חז"ל שלא יסתכל אדם באשה בו (שם דף כ). (ב) חדל להשכיל להיטיב אם חדל האדם להשכיל להתבונן בשום שכל על תרמית יצר הרע כי הוא צודה את נפשו במרמה, ונפתה לבו לראות בעיניו כל דבר תאוה, וחדל להיטיב דרכו לשוב מעון הזה ולהשמר מראות עוד ברע, אז אחריתו אחרי כי רואה בעיניו און יחשוב על משכבו כי לבו יחמוד, ואחרי כן יתיצב על דרך לא טוב וגו' כלי המעשה שלו יסורו מעשות טוב ויעשו רע, ואשר שנה הדבר פעמים יתיצב על דרך לא טוב רע לא ימאס, כי מראש יסור מן הטוב, לא יעשה דברים טובים, ויבלה עתו על דברים אשר לא טובים

גיא חיוון

בלבו למה אכבוש את יצרי בראתי כי אכי איננו כובש את יצרו, הנה אנכי זעיר לימים ואלך אחר יצר הנעורים, ואכי זקן והולך אחר יצר הזקנים, כי אכוא כשנים כשני חיי אכי, או גם אנכי אמאם ביצר הנעורים ואלך אחר יצר הזקנים, ועל זה יש להמליץ הכתוב והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם (מלאכי ג) והמשכיל יבין וישכיל:

(ג) ובאמת חייב אדם להרחיק את עצמו מכל עבירה ככתוב מכל אורח רע כלאתי רגלי למען אשמור דבריך (ההלים קיט), ואמרו חז"ל לעולם אל יביא אדם את עצמו לידי נסיון ונסהדרין רף קו, ורכ הוא דאמר לעולם אל יביא אדם את עצמו לידי נסיון ורכ לטעמיה אויל שדא היה מכיש לצרדין ואפילו לפניו כמבואר למעלה בפתח עינים אות ח ד"ל, ואמרו חז"ל רכ ורכ יהודה הוו קאזלי באורחא היה קאולא ההיא ארתא קמיהו אמר ליה רב לרב יהודה דל כרעך מקמי גיהנם בו קרושין רף פא ע"ש, ולכן אי הוו מסו להרי שבילי, חד לא הוה המן לא עכ"ם ולא בי זונות, וחד פצי אפיתחא דבי זונות או לא הוו אזלי רבי חנינא ורכי יונתן

אפיתחא

אשר תאווה המה לעינים, יש לו מקומות רבים המה כל אכרי גוף האדם, להטמין את סחורותיו המה חמאים עונות ופשעים, פעמים מכשילו לעשות חמא ועון בידו, פעמים כרנלו, ופעמים בפיו ושפתיו בו וכבד מאד לאדם להנצל ממנו, ולפשפש ולמשמש במעשיו (ראה ערוכין דף יג) ולמצוא סחורות היצר, זה הכלל כל איש הרואה ומכיר על כל דבר האווה וחמדה בעיניו, רבו ועצמו שגיוניו וודוניו, כי פתח את הגבול לפני סוחר חרוץ מלא מרמה, ולכן כל בעל נפש יעצום עיניו מראות רע ולא יתן ליצר לבוא כנכולו^א. ואם רואה אדם כי יסורים באים עליו יקיים את מאמר חז"ל אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו ונחקרה, פשפש ומצא יעשה תשובה שנאמר ונשובה עד ה' (ברכות דף ה), וכי ישוב מעונותיו יתפלל אל ה' לסלוח לו וירצו כאשר לא חמא מעודו, ויעזרוהו לשוב ככל לבכו ואל ישוב לכסלה עוד כמכואר כספר שערי השובה לר"י (שער א עיקר טז), וכי יתפלל יויד דמעות, שכן אמרו חז"ל מיום שחרב בית המקדש ננעלו שערי תפלה שנאמר גם כי אועק ואשוע שתם תפלתי ואע"פ ששערי תפלה ננעלו שערי דמעה לא ננעלו שנאמר אל דמעתי אל תחרש (ברכות דף לג). ומדי הרדנה עיניו דמעה, יתן אל לבו, לאמר, מי הסב לי את כל אלה, הלא העינים

ראשית לכל חמאת, ובעבור חמאותיו כא האדם כמצוקתיו, ולכן בעת כי יצר לאדם ורע וטר לו העינים מורידים דמעות, כי הם המה הביאו על האדם את כל הרעות וכל הצרות, וזה דבר הכתוב לפני מים ירדו עיני על לא שמרו תורתך (תהלים קיט), על לא שמרתי תורתך לא נאמר אלא על לא שמרו תורתך על לא שמרו העינים תורתך (ראה רמת שמואל מאמר בית אבל פ"ו), ולכן המה יורידו לפני מים, משל למה הדבר דומה, למדינה אשר נצבים שומרים אצל הנכול, לשמור לכל יביאו סחורות שונות מחוץ למדינה בלי מבס, אם השומרים עומדים אצל הנכול על משמרתם, אז המה לא ייגעו ולא ייעפו, והרבה יועילו בשמירתם, אבל כאשר יעזבו את הנכול, ורק יסובכו בהוך המדינה מעיר לעיר ומכפר לכפר לחפש ולחקור אחר הסחורות המובאות מחוץ למדינה, אז מלאכתם מרובה ועבודתם קשה, ייגעו וייעפו ומעמ יועילו, אחרי כי העבירו הסוחרים את סחורתם דרך הנכול, יש ויש להם מקומות רבים להטמין את סחורתם, אשר השומרים לא ימצאו גם אם יחפשו הפש מחופש. כן הדבר הזה, אם האדם עוצם עיניו מראות רע, הוא שומר אצל הנכול ולא יתן ליצר לבוא כנכולו, אבל אם ראה בעיניו וחמד כלבו, ככר היצר עכר את הנכול והעכיר דרך הנכול את סחורותיו את הדברים

גיא חזון

אפיהחא דכי זונות אפילו כרחוק ארבע אמות (ראה ע"ז רף יו ואכן העור סי' כא וד"ל), ורק מפני כי שכייל חר פצי אפיהחא דעכויס וחר פצי אפיהחא רכי זונות ועצם עון עכויס חסור יהר הרכה סעצם עון זנות, ולכן ראוי ללכת אפיהחא דכי זונות סללכת אפיהחא דעכויס, ועל כן כאשר אמר ליה חר לחבריה גיזיל אפיהחא דעכויס, אע"פ שעון עכויס חסור סגנות שמוס דנכיס יצריה, אמר ליה אידך גיזיל אפיהחא רכי זונות משום דעכויס חסור ספי, ואע"פ דחקיף יצריה דונות נכפייה ליצרון ונקבל אנרא, וראה היסב הרק שם כהור"ה גיזיל :
 ג) ועל פי אלה הרברים יש לדרוש סמוכים אל הסג נכול עולם אשר עשו אבותיך חזית איש וגי' (משלי כב), אל הסג נכול עולם, כל נכול אשר עשו וחקטו אבותיך, גדולי דור ודור, ואמרו עד מה הכוא ולא הוסף ללכת הלאה, כי אסור לך, אל הסג הלאה את הנכול אל הפרוץ כל גרר וסייג אשר הקטו, ויהר מכלם התכוון על דבר סחזה עיניך אשר חזית כל ימי חיך, וכן כתוב כספר אורחות צדיקים, כל אדם יכול לדעת כעצמו איך יגרור לפי עניניו והראש לכל הגררים שיסכור עיניו מכה שאינו שלו. ומרי דברי זכור אכזור לכאר הבהוב לתאוה יבקש נפרד ככד תושיה יהנלע (משלי יח), הגפרר סודך ה', כראשונה יבקש להאיה לקצה ונכול אשר נכלו הראשונים, ככתוב עד האות נבעוה עולם (כראשית סט כו) ופרשיי עד קצות כמו ותחזייתם לכם לנכול קרסה (כברכר לד), תתאו לכא חמה ושם ח), ונסג דרכ המדקרק בו' כז"ר כנציון ארי' ליכ ג"י צוילינג כבהבו לסשלי באר להאיה לקצה ונכול רק על אופן אחר) וידצה לפרוץ כל גרר וסייג לתורה, באמרו הרכה הוסיפו רבנן

מחזה עינים

על כן עיני עיני יורדה מים וגו' (איכה א מז), ה' משמים עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי עיני תבכה על עיני (מדרש איכה שם), עיני תבכה ותוריד דמעות כי היא הביאה לי את כל עונותי ואת כל צרותי בהביטה על כל דבר תאוה וחמדה וכל דבר טומאה, וזה דבר המקונן פלגי מים תרד עיני על שבר בת עמי ד) עיני נגרה ולא תדמה מאין הפגות עד ישקף וירא

ה' משמים עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי (איכה ג טח, נא) על מה פלגי מים תרד עיני וגו' עיני נגרה וגו' מפני כי עיני היא עוללה ולכלכה (ראה פרש"י), לנפשי יתר מכל בנות עירי יתר מכל אברי גופי ה) כאשר דרשו חז"ל עיר קמנה ואנשים בה מעט עיר קמנה זה הגוף ואנשים בה מעט אלו האברים (נדרים דף לב):

מחזה ד

כתוב בספר משלי רום עינים ורחב לב נר רשעים חמאת (משלי כא ד), מקרא זה מכואר על פי דברי חז"ל כתיב תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה (משלי כג כה) מה ראה

הקב"ה לשאול מישראל הלב והעינים שיהיו אחריו שהעבירה תלויה בהם הה"ד ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם וגו' א) עינא ולבא תרי מרסורי דחמא אינון כו' העינים הזאות והלב

גיא חזיון

רכנן, ועל כן בכד לכל איש ישראל לנשוא עול כל התורה, וטוב ויפה לפרוץ הנדרים, ואו ישמרו תורת ה', ובאחריתו בכל תשיה, ככל דברי תורת ה', יתגלע, יתערב (ראה באבן עזרא) לכקש עלילות ויעבור על כל התורה ויתגלה ויראה לעיני כל ישראל כאחריתו כי הוא נפרד מכל תורת ה' ומצותיו :

ד) פלגי מים תרד עיני על שבר בת עמי, הנה כתוב בספר חסידים כי ה' ברא עפעפים לעינים, כי בהם יסוד האדם בעד עיניו מראות רע, ואם פותח את עפעפיו למען לראות בעיניו דבר רע עליו הכתוב אימר ופורץ נדר ישכנו נחש (במכואר במחזה ה). ורד"ק כתב כי "בת" הוא שם עצם לנגלל העין שממנו האדם (הוכח למעלה מחזה ב אות ג), וזה דבר הכתוב פלגי מים תרד עיני על שבר בת זו בת עין של עמי, כי שברו ופרצו את הנדר המה העפעפים והביטו בבת עינם על כל דבר תאוה וחמדה, כל איש ראה והביט בבת עינו על בת אדם יפת תואר ויפת מראה, ואחרי כי ראה בעיניו, התאוה תאוה ברעיוניו, ובגלל זה הרבה דונוני, כאשר אמרו חז"ל אמר רב יהודה אמר רב יודעים היו בעכו"ם שאין בה ממש ולא עברו ע"ז אלא להתיר להם עריות בפרהסיא (מנהדרין דף מג ע"ש היטב), הלא מכואר כי זה אשר עברו ע"ז קודם חורבן בית ראשון נסתבכ מזה אשר חטאו בעריות, וגלוי עריות נסתבכ מזה אשר פרצו נדר והביטו בבת עינם כבנות הארץ. (במכואר היטב למעלה מחזה א' ואמרו חז"ל גלוי עריות דכתיב ויאמר ה' יען כי נבדו בנות ציון ותלכנה נסויות גרון וגו' וימא דף ט ראה שם הרק היטב רד"ל). והנה כעל המאמר הזה יודעים היו בעכו"ם כו' ולא עברו ע"ז אלא להתיר להם עריות בפרהסיא, הוא רב, ולמעמיה אויל שלא היה מביט בעיניו לצדדין ואפילו לפניו, ולמעמיה אויל דכי סקלע לדרשיש מכריו פאן הויא ליומא (יומא דף יח, יבמות דף לו), ואמרו חז"ל רב כהנא היה פסיק סדרא קמיה דרב כי מסא להאי קרא (וחפר האכיונה זו חמדה), נניד ואתנח, אמר שמע מינה במל ליה חסדיה דרב (שבת דף קנב), על מה ולמה נניד ואתנח, על דבר הזה, מפני כי האדם נברא בעולם הזה, להתנבר ולכבוש את היצר, ורב למעמיה דאמר יודעים היו בעכו"ם שאין בה ממש ולא עברו ע"ז אלא להתיר להם עריות בפרהסיא, מקור כל עכירות טבע מיצרא דעריות, וביון דבמל ליה חסדיה, עבר זמן הגמיון מכבישת היצר, על זה נניד ואתנח, כאשר אמרו חז"ל עק פלמיאל בן ליש וילך אתה אישה הלך ובכה ארדיה עד כחורים (שמואל ב ג), הלך ובכה על מצוה ראויל מיניה (מנהדרין דף יט ע"ש), לעתיד לבוא מביא הקב"ה ליצהיר ושחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים כו' צדיקים בוכים ואומרים היאך יכולנו לכבוש את הודר הנטה הזה כו' (סוכה דף נב) וכתוב במדרש שאי לי לכן יבכו צדיקים, כי יגמל מהם הגמיון מכבישת היצר, ור"ל :

ה) **ובן מצאתי כתוב בספר לחם דמעה על איכה, ועוד הוסיף לכאר עיני עוללה ולכלכה לנפשי מכל בנות עירי ככתוב ויאמר ה' יען כי נבדו בנות ציון ותלכנה נסויות גרון ומשקרות עינים הלך ושפוף תלכנה וברגליהם תעכמנה (ישעיה ג), ועיני הביטה בהן, וראה שם דברים ארוכים כו' :**

א) **ונכון לכאר הכתיב תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה, על פי מאמר חז"ל ולא תתורו אחרי לבבכם זו סינות וכן הוא אמר אמר נבל כלבו אין אלקים אחרי עיניכם זה הדרה עבדיה שנאמר ויאמר שמשון אל אביו**

דף כ). תלכד במצורתה אל תם אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר, כי בתואר אשה יפה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה (סנהדרין דף קא), ואל יאמר איש זקן בא בימים הנה זקנתי ותפר האביונה (קהלת יב וראה שבת דף קיב), ולמה אירא מהביט בפני אשה, והלא יצר התאוה כבר הלך נסע ממני, אל יאמר כן מפני שני טעמים, מעם אחד הלא תנן אל תאמין בעצמך עד יום מותך (אבות פ"ב), ואמרו חז"ל מעשה בחסיד אחד שהיה יושב ושונה אל תאמין בעצמך עד יום זקנתך כגון אני, אתת חדא רוחא ונסיתיה, ושרי תדי ביה, אמרה לו לא תצוק רוח אנא אזיל ואשתוי לחברך (ירושלמי שבת פ"א הלכה ג), ואמרו חז"ל לקדושים אשר בארץ שאין הקב"ה קורא לצדיקים קדושים עד שינתנו בארץ עד יום מיתה, למה שיצר הרע מיצר את האדם בעולם הזה, ואינו מאמין בהם עד יום מיתה, וכן שלמה אומר כי אדם אין צדיק

מרהרר (כמדבר רכה פ"י), ואמרו חז"ל כתיב תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצורנה אמר הקב"ה אי יהבת לי לבך ועיניך אנא ידע דאת לי (ירושלמי ברכות פ"א), וזה דבר הכתוב, רום עינים אשר האדם ירים וישא את עיניו לראות ככל חמודות תבל, ורחב לב אשר לבו מרהרר בכל הדברים אשר ראה בעיניו, וחומד אותם ומתאוה להם, הם המה נר רשעים לכל חמאת, כי על פי זה אשר הלב חורש מחשבות און אשר ראו העינים, יצמח בל חמאת, העיין רואה והלב חומד וכלי המעשה גומרים ^ב ואשר אבר, נר והוא ענין חרישה, כי אמרו חז"ל יצר הרע כמין חמה הוא חומה שנאמר לפתח חמאת רובץ (ברכות דף סא) 'זה הכלל כל הרואה בעיניו וחומד ברעיוניו, באחריתו יחמא בכלי המעשה ולא יוכל להתאפק לבלי עשות המזמחה, וכן אמרו חז"ל הצופה בנשים סוף בא לידי עבירה (נדרים וכתוב בספר בן סירא העלם עיניך מאשת חן פן

ניא חזיון

אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני (ברכות דף יב), לעומת מחשבת הלב בדברי סינות וכפירה, אמר תנה בני לבך לי, לא תרחק בלבך מיום ליום, מאקים, עד כי תאמר אין אלקים, כי אם תנה בני כל הגיון לבך הלוך וקרוב די, לרעת את ה' ולדבקה בו, ולעומת תאות האדם וחכרתו לקחת לו, כל אשר בעיניו יחזה, אמר ועיניך דרכי תצורנה, לא תתור אחרי עיניך להתאוות ולחמוד כל אשר לאחרים ולקחת לך, כי אם עיניך דרכי תצורנה לראות את אשר יחסר לאחרים ולמלאות די מחסורם בדרכי ה', שנאמר והלכת בדרכיו ואמרו חז"ל מה הוא רחום אף אתה רחום מה הוא חנון אף אתה חנון מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים, ולא תקנא בראותך בעיניך כל טוב אשר לאחרים, כי אם תצמער בראותך בעיניך כל רע אשר לאחרים. וזה דבר נעים וסרוח ישראל עיני דאבה מני עוני (תהלים פח), רוב בני אדם עינם דאבה מני עושר, בראותם עושר אחרים, עינם דאבה מדוב קנאתם כם, אבל אין עינם דאבה מני עוני בראותם עוני אחרים, אבל אני עיני דאבה מני עוני, בראותי עוני אחרים, ונכסרו רחמי בראותי עוני אחרים, כן מדה כנגד מדה רחם ה' עלי ור"ל.

ב) וכן כאור הכתוב נבה עינים ורחב לבב אותו לא אוכל (תהלים קא) נבה עינים לראות ככל רע וכמאמר ההוא נכרא, אבא נבה עינים הוה (פרש"י הלך אחר עיניו), נתן עיניו כנרושה וחללו (סנהדרין דף ה), ורחב לבב לחמוד כל דבר רע אותו לא אוכל למכול כן פשטא רקרא, אכן חז"ל אמרו כל אדם שיש בו נסות הרוח, אמר הקב"ה אין אני והוא יכולים לרור בעולם שנאמר נבה עינים ורחב לבב את לא אוכל אל תקרא אותו אלא אתו (בסמה דף ה) חז"ל רשו על המתנאה נבה עינים נכוה בעיניו אף אם הוא באבה רחב לבב, לבו רחב בחכמה בתבונה וברעות בחכמה גדולה משלמות הנבונה והעושר, ככל זאת אם מתנאה בשלמות החכמה אמר הקב"ה אין אני והוא כו ועל אחת כמה וכמה אם מתנאה בנכוה ובעושר, ועל אחת כמה וכמה דל נאה (ראה פסחים דף קיג), ואמנם רכנו יונה כתב כי מן העבירות ההלויות כחוש הראות רום עינים, כי הוא מעולל נפי' לשון עילה וסיבה כלומר שנכתב מן הנראה שנאמר נבה עינים וגו' ונשנית שער ג' את ס"ה וראה בספר חרדים ובפרש"י ישע"י ב' יא ור"ל, וכתוב בספר חסידים (סי' גג), ולא ילך בעינים רמות מפני סורא השכינה אשר הוא נבה מפניו, וקח משל משומרי סלך כשר ודם או אחד ממלצריו איט מגביה עיניו מפני מודא המלך או המלצר שהוא כנגדו, אנחנו העומרים לפני השכינה

והוא

מחזה עינים

פקודי החיל אמר ר"ג אמר רבה בר אבנה אמר להן משה לישראל שמא חזרתם לקלקולכם הראשון אמרו לו לא נפקד ממנו איש אמר להם אם כן כפרה למה, אמרו לו אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור עבירה לא יצאנו מיד ונקרב את קרבן ה' תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה מפני שזנו עיניהם מן הערזה אמר רב ששת מפני מה מנה הכתוב תכשימין שבחויץ עם תכשימין שבפנים לומר לך כל המסתכל באצבע קמנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורפה (שבת דף סד), ואם כן כמו במקום התורפה אמור לכל אדם להסתכל אף אם הוא לעת זקנה ושיבה, כן הוא באצבע קמנה של אשה, ואמרו חז"ל המרצה מעות לאשה מידו לידה כדי להסתכל בה אפילו יש בידו תורה ומעשים טובים כמשה רבנו לא ינקא מדינה של גיהנם שנאמר יד ליד לא ינקא

בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז), לפיכך אינו נקרא קדוש עד שינתן בארץ ואפילו אבות לא נקראו קדושים עד שינתנו בארץ שנאמר הן בקדושו לא יאמין (סדרש תהלים מזמור מז), ואם כן קל וחומר הדברים אם קדושים הגדורים מעריות כל ימי חייהם אין אמון בהם עד יום מותם, אנשים החושבים און כל ימי חייהם (ראה ב"ב דף קסד) על אחת כמה וכמה, לכן כתוב בספר איוב הן בקדושו לא יאמין וגו' אף כי נתעב ונאלח איש שותה כמים עולה (איוב מז), ואף אם הוא לעת זקנה ומשים שלום בבית במל (ראה שבת דף קנב), ואין בו נבורת אנשים, בכל זאת לדבר עברה ימצא בקרבו רוח נבורה [וכמעשה שהיה כרבי הייא בר אשי קדושין דף פא]. מעם שני אף אם לעת זקנה מידי עבירה יצא, מידי הרהור עבירה לא יצא, באשר אמרו חז"ל ויקצף משה על

גיא חזיון

והוא תמיד לנכח עיניו לא כשי"כ שלא נגביה עיניו אלא כך יהיה המנהג להשפיל כמי עיניו עד שלא יראה הבא כנגדו נלגלי עיניו עכ"ל :

ג) הגה ממאמר חז"ל וכן שלמה אומר כי אדם אין צדיק בארץ וגו' מוכח כי באור הכתוב כי אדם אין צדיק כעודנו בארץ, בעת הוא תי עלי ארץ, אשר יהיה אמון בו כי עד יום מותו יעשה טוב ולא יחטא, רק כאשר הוא מת, או נודע כי עשה טוב ולא חטא כל ימי חייו. אבל בעודנו חי, אין לומר עליו צדיק כמותו בלי ספק יעשה טוב ולא יחטא מהיום והלאה, כי הקב"ה אין סאמין בו עד יום סיתתו שנאמר הן בקדושו לא יאמין. ועל פי אלה הדברים מפורץ היטב קושית התוספות על מאמר חז"ל ארבעה מהו בעצמו של נחש (שבת דף נה) וכתבו התוספות, והא דכתיב כי אדם אין צדיק בארץ וגו' כרוב בני אדם קאמר" וכבר העיד בעל "אהבת איתן" כי אלה הרברים דק על פי הרחק נאמרים, אכן כי נודע לנו באור הכתוב כאשר מוכח ממדרש תהלים, לא קשיא ולא מידי, גם מתורץ קושית התוספות במדרש קהלת, כי אדם אין צדיק וגו' אמר דבי יודן וכי יש אדם צדיק וחוטא (ושאלה זו לא ידעתי מה היא, ונראה כי מעות סופר יש כאן וצ"ל וכי כל אדם צדיק וחוטא והיא קושית התוספות), אלא אלו נכאי צדקה וסחלקי צדקה שראוי שלא כראוי ושלא כראוי כראוי (פי' לאיש שראוי נהנין לו שלא כראוי ולשלא כראוי נהנין לו כראוי), ולא יחטא היך כמד"א קולע באבן אל השערה ולא יחטא, כלומר לא יחטא אינו לשון חטא ועון שהרי אין להם לדעת נסתרות של כל אחד ואחד מי ראוי ומי אינו ראוי, ומבואר היטב על פי מאמר חז"ל אמרו צדיק כי טוב וגו' וכי יש צדיק טוב וצדיק שאינו טוב אלא טוב לשמים ולכריות וזו צדיק טוב, טוב לשמים ורע לכריות וזו צדיק שאינו טוב (קדושין דף ס), וזה דבר הכתוב כי אדם אין צדיק בארץ בעיני ארץ כלומר לכריות, אשר יעשה טוב לכריות לנבזה צדקה ולחלק צדקה, ולא יחטא מקלוע אל המטרה, כי מי יכול לדעת נסתרות של כל אחד, וראה שבת דף קיח כ"כ דף ח וראה הענין דף כה כמעשה דרבי חנינא בן דוסא ושם בענף יוסף צשם יערת הרבש, כי המהפלל אל ה' בעד אחרים, הוא גרול מנותן כעצמו צדקה, וכן המעשה, כי ה' הוא יודע למי לתן וראה מחזה ב' אות ח ור"ל :

ד) וכתוב בהשוכת הגאונים כי רב ששת כעצמו סימא את עיניו והובא למעלה במחזה א אות ג ואויל למעשה דאמר כל המסתכל באצבע קמנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורפה והלכה כזה כדבריו דליכא סאן דפליג עליה, וכן מוכח מסתמא דנבא א"י יצחק ספח באשה ערוה לסאי אילימא לאסתכלי בה והא אמר רב ששת למה מנה הכתוב כ"י לומר לך כל המסתכל באצבע קמנה של אשה כאילו מסתכל במקום התורפה

אלא

מצוירת בסמנין [ראה יור"ד סימן קמא סעיף ד], כי צורה המצוירת בסמנין (פאטרעם) מעוררת לתאווה יותר מצורה הבולטת, וכתוב בראשית חכמה (שער הקדושה פ"ח), סברייטא זו אתה למד שכיון שאסרו להסתכל בבגדי אשה השמוחין על גבי כותל במכיר האשה בל שכן שאסרו להסתכל במטה שאיש ואשתו ישנים בה אם מכירן בי זה יעורר תאות היצר יותר ויותר, עכ"ל ואם כן על אחת כמה וכמה שאסרו להסתכל בצורות נשים המצוירות, ובפרט המצוירים כמעד איש וליות, איש ואשה שלובי יד ואחוזים יחד כי זה מעורר תאות היצר יותר ויותר, וזה פשוט מאד, בי אף על פי שכבנדי צבעונין השמוחין על גבי כותל אין אסור להסתכל רק במכיר האשה, אבל בצורות נשים השמוחין על גבי כותל אסור להסתכל אף אם אינו מכירן, כי תואר אשה נאה מצוירת מעורר לתאווה, והוא בכלל ונשמרת מכל דבר רע, ואם כן מה מכווער הדבר אשר תלואים בכתיים רבים, ציורים (פאטרעמין), של נשים, אשר מלפנים עשתה איובל במרכבת אחאב, בעת עושות בנות ישראל בבתיהן, תולות עלי קירות הבית צורות נשים ממעפחתן ומנשים יפיפיות שבעולם ואין מוחה בידן, והלא לענין התעוררות לתאווה אין הבדל בין צורה בולטת בין צורה המצוירת בסמנין שתיהן מעוררות לתאווה, ¹ ולכן כל ירא ה' צא יאמר לציורי

רע לא ינקה מדינה של גיהנם (ברכות דף סא), ואמרו חז"ל שלא תאמר שכל מי שהוא בנופו נקרא נואף, נואף בעיניו נקרא נואף שנאמר ועין נועף וגו' (ויקרא פ. כג), הנה מה גדול ומה עצום עון מראה עינים באשה, כי אף אם לא יבא הרואה ומביט בה, על פי ראות עיניו, לחטוא בכלי המעשה ולא יבוא לידי מומאה כלילה, בכל זאת נקרא נואף שחוטא בכלי הראיה וזן עיניו מן הערוה, כי הנאת ראות עינים באשה, רבה היא מהנאת אותה מעשה כאשר אמרו חז"ל טוב מראה עינים מהלך נפש (קהלת ו), טוב מראה עינים באשה יותר מנופו של מעשה (יומא דף עד), ואמרו חז"ל כל המסתכל באשה בכונה כאלו בא עליה (מסכת כלה וראה בהנהגת הגר"א), ולכן כל איש גם זקן בא בימים לא ישא את עיניו להביט באשה אמילו באצבע קמנה שלה, ואסור להביט בצורות נשים המצוירות (בילדער ופאטרעמין), כי זה מביא להרהורי עבירה ומעורר מאד לתאווה. וחז"ל אמרו והזנות רחצו (מלכים א כב), זונות טמש אחאב איש מצונן היה ועשתה לו איובל שתי צורות זונות במרכבתו כדי שיראה אותן ויתחמם (מנהדרין דף לט), והלא אמרו חז"ל שלא יסתכל אדם בבגדי צבעונין של אשה השמוחין על גבי כותל (ע"ז דף ב), על אחת כמה וכמה שלא יסתכל אדם בתואר אשה מצוירת, בין שהיא צורה בולטת, בין שהיא

גיא חזיון

אלא באשתו ולק"ש (ברכות דף כד). וכן מבואר במוש"ע אה"ע סימן כ"א, ונראה פשוט כי אמילו אינו מכיר את האשה, ורא ראה מעולם את פניה, בכל זאת אסור לו להסתכל באצבעה כמו בנזקם התורפה, ועל פי אלה הרברים נראה לבאר הא רתנו רננן המרצה מעות לאשה טירו לידה כדי להסתכל בה כ"י כלומר כדי להסתכל בידה, ומפני כי הוא ירא לעבור עבירה ולהסתכל בפניה או בידה, לכן מרצה המעות אשר צריך ליתן לה, לתוך ידה, והוא מוכרח להסתכל כמה מעות הוא נוטן לה ומסילא מסתכל בידה. בכל זאת לא ינקה מדינה של גיהנם, כי באמת זה אסור כי הגאה הבאה לו לאדם בעל כרחו, היכא ראפשר וקא מיכוון כ"ע לא פליגי ראסור כסבואר בפסחים (דף כה ע"ש), ואפשר לו לרצות את המעות על שולחן ולא לידה:

ה) לכאורה יש להקשות על דבריו, מהא ראמר רב קמינא העומר באמצע המטה (פרש"י שאיש ואשתו רגילין בה לישן), כאלו עומר (פרש"י רסהדרר), בכריסה של אשה ולא מילתא היא (שכת דף קס) הלא חז"ל פסקו ואסרו ולא מילתא היא. ויש לומר הטיירי באינו מכירה, ומצאתי בספר עבודת אהרן להג"מ אהרן יוסף שלימ"א אב"ד ריאלאווקא, בכרכות דף ח, כי גם הוא העיר בזה. אכן נעלם ממנו דברי ראשית חכמה:

ו) זכ"ר זה כתבת לדעת הטברים כי בדיוקנא העשויה לני מוהר להסתכל ואין בה שום אל תפנו אל האילים, בכל זאת בדיוקנא של אשה אסור לאיש להסתכל בה שמום ונשמרת מכל דבר רע, אבל לדעת רש"י

מחזה עינים

אם אביט אליך ואם אראך, רבי אלעזר אמר עיניו כהות שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות משום דאסתכל ביה בעשו הרשע כו' רבא אמר מהכא שאת פני רשע לא טוב להטות צדיק במשפט (מגילה דף כח). ונראה כי רבא מפרש "שאת פני רשע" שאת עינים להביט בפני רשע, "לא טוב" להביט, כי זה מביא לעוררן שעניו כהות, ולבו נחלש דשוריני דעינא באוכנתא דליבא תליא (עבודה זרה דף כח ע"ש), וכונע מכנו אריכות ימים, וגם "להטות צדיק במשפט" פני רשע הוא ימשוך את איש צדיק הכביט בו, להטות אותו מדרך ה', לא לבד במילי חסידות ובדברים שהמה לפנים משורת הדין, כי אם גם במשפט בכל דבר דת ודין התורה.¹⁰ מפני כי הרשע הוא נוף ממא, כלי מלא בלושה וכלמה (ברכות דף יז), כלי מלא טומאה מחמאים עונות ופשעים, ובפניו מצויר המומאה ככתוב הכרת פניהם ענתה כם (ישעיה ג ט). וכמבאר במהרש"א (מגילה דף כח), לכן בראות האדם את פני רשע ומביט בטומאתו נהפך לבו לרוע לבחור בדרכי הרשע וללכת באורחותיו, כאשר ספרו חז"ל רבי יונתן הוה פרח (רין וברח מהמינים), ואינון פרחין בתריה עד דמטא לתרע, וטרק באפיהון, אמרין רבי יונתן אזיל גלוג לאמך [לך] וספר והשתבח לפני אמך], דלא הפכת ולא איסתכלית בן, דאילו הפכת ואיסתכלית בן, יותר מן מה דהוינן פרחין בתרך הוית פריח בתרן (מדרש

נשים ובל יעזוב לאשתו ובנותיו לתלות אותן עלי קירות הבית, ואם אינו מוחה בידן, הוא נתפס כעונן כמו שהוא בעצמו היה תולה אלה דברים הנתעבים בעיני ה', בביתו, כאשר אמרו חז"ל פרתו של רבי אליעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים, תנא לא שלו היתה אלא של שכנתו היתה ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו (שבת דף גז), ואמרו חז"ל כל שאפשר למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על אנשי ביתו באנשי עירו נתפס על אנשי עירו ככל העולם נתפס על כל העולם כלו (שם), ולכן אם רב העיר אינו מוחה באשתו ובנותיו מלתלות צורות נשים בביתו, וממנו יראו וכן יעשו בכל בתי העיר, הוא נתפס בעון העיר, כמו שהוא בעצמו היה הולך ותולה אלה דברים הנתעבים בכל בית ובית, ואוי לו מאותה בושה ואותה כלמה ליום הדין, וכן מכווע הדבר אשר נפרץ בימינו להעמיד המטות בבית אשר שם יוצאים ובאים אנשים זרים, ולא כחדר מיוחד כאשר היה מלפנים וכל זה מעשי יצר הרע לעורר תאוה באנשים, ואסור להסתכל בפני רשע שכן אמרו חז"ל שאל רבי את רבי יהושע בן קרחה כמה הארכת ימים, אמר לו קצת בחיי, אמר לו רבי תורה היא וללמוד אני צריך. אמר לו מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע דאמר רבי יוחנן אמור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע שנאמר לולא פני יהושפט מלך יהודה אני נושא

גיא חזיון

(שבת דף קמט), אף כדיוקנא העשויה לנוי אסור להסתכל ביה אל הפנו אל האלילים, ואסור לאיש ולאשה להביט בכל דיוקנאות בין כדיוקנא של אישה בין כדיוקנא של איש. והנה ההוספות שם פליגי על פרשיי וכתבו ודיוקנא עצמה אף כחול אסור נראה רבשויה לשם עכורים אמר, אבל לנוי מותר ברמסמע מכנן של קרושים דלא הוי מסתכל אצורהא דחוזא מכלל דאחריני הוו מסתכלי, ואלם ההוספות בע"ז (דף ג) סבירא להו כפרשיי וכתבו שם כצורהא דחוזא שרגיל לראות בה הדיר לא שייכא בה הפגאה, ואני העני ברעת לא זכיתי להבין קושייהם מכנן של קרושים, כי בצורתא דחוזא מוכרח כל איש להסתכל אינו מטבע היא. וכלא אפשר ולא קא סביון כו"ע לא פליגי דרשי (פסחים דף כה וראה כירד' סימן קכב סעיף טו ובש"כ שם) וכל בני אדם מסתכלי ואפ"ה כנן של קרושים לא הוה מסתכל וצ"ג :

10 גם יש לכאר הכתוב על פי דברי ספר חסידים, הבר פנים כמשפטם כלא טוב (משלי כד), פשימא אלא שנים שהם עומרים לפניך כו' אל תביט בהם שכל זמן שלא נפסק הדין אסור לראותם שהם כרשעים כשעומרים לפניך (סי' תהש"ד והובא בש"כ חיים סימן יז סעיף יג), וזה דבר הכתוב שאת פני רשע לא טוב, לא מיב לשופטים

נראה כו' דכתיב כהו ברכנן ויחי עוד לנצח לא יראה השחת כי יראה חכמים ימותו מה הרואה חכמים במיתתן כך כחיהם עאכ"כ (תנינה דף ה), ובי יביט תלמיד בעיניו, בפני רבו חכם, בלמדם יחד, יתחדד שכלו שבן אמר רבנו הקדוש האי דמחדדנא מפי מחבראי דחיותיה לרבי מאיר מאחוריה ואלמלי חיותיה מקמיה הואי מחדדנא מפי דכתיב והיו עיניך רואות את מוריך (עירובין דף יג) וגם יתחוק זכרונו שבן אמרו חז"ל והוא טוב רואי אמר רבי יצחק טוב רואי בהלכה כל הרואהו נוכר לתלמודו [ויקרא פ"כ וראה בעץ יוסף], וזה דבר הכתוב את פני מבין חכמה ועיני כסיל בקצה ארץ (משלי יזכד), את פני מבין ככתוב ישבו ישרים את פניך (תהלים קט) אשר ישבו את פני מבין ויביטו בפניו בעת למדם, להם נוסף חכמה ביתר שאת, כאשר אמר רבנו הקדוש ואלמלי חיותיה מקמיה הואי מחדדנא מפי, לכן כל איש ישא עיניו להביט בפני חכמים ונבונים, דעת מבינים, חכמים מחוכמים וצדיקים תמימים, ועיני כסיל יביטו בקצה ארץ ככתוב ותאכל בקצה המחנה (במדבר יא א) ופרשי' במוקצים שבהם לשפלות, עיניו לא יביטו בפני אנשי המעלה, כי אם בפני המוקצים לשפלות בארץ, בפני אנשי ארץ העושים כל תועבת ה', לכן הוא כסיל בלי

קהלת פ"א), מה נורא המאמר הזה למתבונן בו, וכל אדם יכתוב דבר זה על לוח לבבו, ולא ישא עיניו לראות ולהביט בפני אדם רשע, ויפחד מאד פן על פי ראות עינים בפניו, יפתה לבבו לזדונו, וישא כל אדם את עיניו לראות ולהביט בפני אדם צדיק אשר יהנה בתורת ה' יומם ולילה ושוטר כל מצותיו, מפני כי הצדיק הוא גוף טהור, בלי מלא קדושה מתורה ומצות, ובפניו מצויר הקדושה, לכן בראות האדם את פני צדיק ומביט בקדושתו, ייטב לבו לבחור בדרכי הצדיק וללכת בארעותיו ועל כן אמרו חז"ל חייב אדם להקביל פני רבו ברנל [ר"ה] דף מז סוכה דף כז, וכתב שם מהרש"א נקט ברנל דלא מפורש בקרא, ובעיניו יעקב הביא גירסא בשבת וברנל ודל], לראות בעיניו בפני איש קדוש, כיום קדוש, ואז תבוא בקרב רוח קדושה, חוכה לקבל פני השכינה שאמרו חז"ל רבי ורבי חייא הוו שקלי ואולי באורחא כי ממו להאי מתא אמרו אי איכא צורבא מרבנן הכא נזייל ונקבל אפיה אמרו להו איכא צורבא מרבנן הכא ומאור עינים הוא א"ל ר"ה לרבי תיב את הכא ולא תזלזל בנשיאותך איזיל אנא ואקבל אפיה תקפיה ואזיל בהדיה כי הו סמטרי מקמיה אמר להם אתם הקבלתם פנים הנראים ואינם רואים תזכו ותקבלו פני השכינה הרואה ואי ננ

ניא חזיון

לשוממים ודיינים להביט בפני רשע וכי אחד הוא רשע ולא נודע מי הוא, כי ראות עינים ברשע, יעור עיני השכל ויגרום להמת צדיק כמשפט להמת הרין ולהרשע את הצדיק :

וזו כאלה דברי אמת וצדק נכון לכאר הבתוב חיות איש מהיר כמלאכתו לפני מלכים יתיצב כל יתיצב לפני חשכים, על פי דברי המדרש, חיות איש מהיר כמלאכתו אלו הצדיקים שהם עוסקים כמלאכתו של הקביה, לפיכך לפני מלכים יתיצב, שמהיציבים בתורה שנאמר בי מלכים ימלכו, כל יתיצב לפני חשכים אלו הרשעים שנאמר והיה כמחשך מעשיהם וכתוב יהי רובם חשך וחלקקות (מדרש שה"ש פ' א) חיות כן אדם והתבוננת, כי איש מהיר כמלאכתו, כמלאכת ה', תורה ומצות, אשר זה מלאכת כל איש, זה כירו ורשותו כאשר אמרו חז"ל הכל כירי שמים חוץ מראה שמים שנאמר וענה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם לדאור וגו' ללכת ככל דרכיו וגו' לשמור את מצות ה' וגו' (ברכות דף לג), והוא מהיר כמלאכה זו, בדרך הצדיקים שכל מעשי הנדיקים כמהירות (במדבר רבה פ"ה) אם לפני מלכים חכמי התורה דרבנן איקרו מלכי (גיטין דף סב), כי המה מולכים ככל אשר תאור נפשם וראה מלכיים מלכים א, יא, לו וד"ל, ומושלים כיצדם (בי"ב דף עח), יתיצב להביט בפניהם, כי קדושה על פניהם, כל יתיצב לפני חשכים אלו רשעים להביט בפניהם כי מומאה על פניהם, מפני כי הוא מביט בפני צדיקים ואינו מביט בפני רשעים. לכן הוא צדיק, מהיר למלאות רצון ה', על כן אתה כן אדם התבונן את מי ומה חיות כענין כל ומי חייך כי כמחזה העינים תלוי כל מעשי בני אדם :

מחזה עינים

הכמה ותכונה ודעת, כי כמו הרואה את פני מכין, נוסף בו חכמה, כן הרואה בקצה ארץ, בעם הארץ המוקצים לשפלות, נוסף בו כסילות. ¹⁰ סוף דבר כל אדם כל יביט בפני אשה זרה, ובפני אדם רשע ורע, ובפני עבודה זרה, וכן כתוב בספר חסידים שלשה פנים אמורים לראות פני ע"ז פני אשה ופני רשע כו' [סימן קעח ראה שם בארוכה]:

מחזה ה

רע שנאמר כי יצר לב האדם רע מנעוריו [קרושין דף ל וראה שם בעיון יעקב וד"ל]. וכי נתכונן הנה עיני העדה חכמי התורה הם המה מחויבים לשמור את עיניהם מהביט בכל רע, ביתר עז מכל האדם, מפני כי יצר הרע צופה לצוד אותם יתר מכלם, שכן אמרו חז"ל כל הגדול מחכרו יצרו גדול הימנו [סוכה דף נב], כי עיני העדה המה כעיני האדם, כמו אם שולט יצר הרע על עיני האדם, על פי העינים ישלש על לב האדם וכל אבריו, כן אם שולט יצר הרע על עיני העדה, על פי עיני העדה ישלש על כל אנשי העדה [ראה מדרש שה"ש בכתוב עיניך יונים], ועל כן כל עמל יצר הרע לצוד את עיני העדה כי המה ישאו עיניהם לראות ברע, משל למה הרבר דומה למלחמה, כמו במלחמה אנשי כל מחנה ישימו עיניהם על שר הצבא ממחנה השניה להרוג אותו או לתפשו, כי אז יכנעו תחתיהם כל אנשי המחנה, כן דרך יצר הרע להלחם נגד שרי צבאות העולם אשר באור התורה והמצוה יהלכון, כי אם יחפוש את אחד אשר הוא שר התורה ונדול בישראל, אז יכרעו ויכנעו תחתיו רבים. ועל כן אל יאמר האדם גדול בתורה אנכי, עושה חיל במצות

כתוב בספר משלי בוטח בלבו הוא כסיל והולך בחכמה הוא ימלט (כח כו) הנה נודע, כי כן דרך חטאים עין רואה, ולב חומד, ואכרי הנוף עושים, ואם יאמר האדם כי הוא בוטח בלבו, כי לכו מלא חכמה תכונה ודעת, לכו מלא תורה ותושיה, תורה שככתב ושבעל פה, לכו מלא יראת ה' ואהבתו, לכו מהור מכל תאוה וחמדה, ועל כן, בוטח בלבו" גם כי עיניו תחוינה כל רע, לכו לא יבחר ברע ולא יחמוד לזה, "הוא כסיל" ולא יבין אחרית דבר בראשיתו. ¹¹ והולך בחכמה איש אשר הולך בכל דרכיו בחכמה להתכונן בראשית דבר לאחריתו כי זאת היא חכמה שכן אמרו חז"ל החכם עיניו בראשו והכסיל עיניו ברגליו אלא עד שהחכם בראשו של ענין הוא יודע מה יש בסופו [קה"ר פ"ב] ואמרו חז"ל איהו חכם הרואה את הגולד (תמיד דף לא), הוא ימלט ממלחמת יצר הרע, כי יעצום עיניו מראות רע, ואמרו חז"ל גמירי אין יצר הרע שולט אלא במה שעניו רואות, ולא יבטח על לבו, אף אם לכו מלא יראת ה' ואהבתו, ולכו יהנה בתורת ה' יומם ולילה, כי יצר הרע קשה מאד כאשר אמרו חז"ל קשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו

ניא חזיון

ט) חז"ל אמרו סקרא אחד יוצא לכמה מעטים ומנהררין דף לד), ונכון לכאר את פני מכין חכמה, הסכין כי כל טוב הארץ הכל הכל, ורק חכמה זו תורת ה' היא חיי עולם, אח פניו חכמה, לפניו מונחה כאשר אמרו חז"ל כל הרוצה לטול יבוא ויטול (יוסא דף עב ע"ש), ועל כן אשרי לסכין בעולם הזה, כי הוא שמח בחלקו ולא יהאיה לכל טוב הארץ, וטוב לו לעולם הבא כי סכין חיי עולם לנפשו, והכסיל אשר לא יחפוץ בחכמה רע לו לעולם הבא כי לא הבין לנפשו, וסר לו בעולם הזה כי עיניו בקצה ארץ נקצה המעלה כעניני ארציות ועיניו לא השכענה, ואין בידו להשיג לכל אשר יתאוה וראה למעלה סחיה א אה ח :

א) ויש לבאר הכתוב פתי יאמין לכל רבר וערום יבין לאשורו (משלי יר טו), כי הנה חז"ל אמרו אל האמין כעניןך עד יום מוהך (אבות פ"ב), שהרי יוחנן רהן גרוך שמש בכחונה גדולה שמונים שנה ולכסוף נעשה צדוקי (ברכות דף כט), ודרך פחי אשר דעתו קלה להתפחות, להאמין כעצמו לכל רבר, ואמר אם אני אהיה בארץ אמעריקא לא אעשה מלאכה כשכת קדש, אם אני אטר בין העמים לא אוכל דבר האסור, אם אני אהרועע עם בני

ממרקין שנאמר ופקדתי בשכמ פשעם ובנגעים עונם, אבל מי שיש בידו חלול השם אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביום הכפורים לכפר ולא ביסורים למרק אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר ונגלה באזני וגו' אם יכפר העון הזה לכבד עד תמותו. (ג) היכי דמי חלול השם אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר כו'. (ד) רבי יוחנן אמר כגון אנא דמסנינא ארבע אמות בלא תורה ובלא תפילין כו' (יומא דף פו ע"ש). כי הנה יש להעריך כל חמא לפי הפעולה ולפי הפועל, לפי הפעולה אם החמא בשגגה או בודון או במרד, אם הוא עשה או לא תעשה, לאו שאין

אנכי, ולא אירא רע, גם כי אלך בניא צלמות אתרווע עם רשעים ואביט בפני נשים לא יסיר יצר הרע את לבי ולא יפתני מאומה, אל יאמר כן וישמור מאד מאד את נפשו כי יצר הרע אורב עליו לתפשו (ו) ושואף בכל מצמת חפצו לתפוש אותו בעון אחד קל מלתפוש אחרים בעונות רבים וחמורים, כי על ידו יתחלל השם, ואמרו חז"ל עבר על עשה ושכח אינו זו משם עד שמתחילין לו שנאמר שוכו בנים שוכבים ארפא משובתיכם. עבר על לא תעשה ועשה תשובה תשובה תולה ויהי"כ מכפר שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם וגו'. עבר על כריתות ומיתות כ"ד ועשה תשובה תשובה ויהי"כ תולין ויסורין

גיא חזיון

בני בליעל לא אעשה כמעשיהם, אני הגני כעמך כרול, ועל כן לכה אירא לגמוע לאמעריקא ולגור בין העמים ולהתרווע עם בני בליעל, כן אומר כל פתי ואיננו סכיר את עצמו כי דעתו קלה להתפתות, וזה דבר הכהוב פתי הקד להתפתות יאמין כעצמו כי לא יתפתה לכל דבר, ויכול לעמוד בכל נסיון, אכל ערום הוא יכין, מתכוונן היטב לאשורו [מלשון אשור חסון ישעי' א וראה פרש"י שם] כי אין לאל יד להתנכר על יצרו, ועל כן לא יביא את עצמו לירי נסיון, וכן כתוב ערום ראה רעה ונסתר ופתיים עברו ונענשו (משלי כב ג, כו יב).

(ב) אמרו חז"ל אם כאת אשה לפניך לכית המרדש לשאול קך שאלה על כתמה ועל גרתה תהא רואה אותה כאלו שיצאה מירכך ואל תהן עיניך בה ותפחד מרינה של גיהנם וכמ"ר פרשה יא שהיש רבה פרשה ג, ואשר אמרו לפניך לבית המדרש כלומר אפילו לבית המדרש שאתה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה, והגא דכי רבי ישמעאל אם פגע בך מנוול זה משכחו לבית המדרש אם אבן הוא נמוח כו' (סוכה דף נב) ואמרו חז"ל מומה תשמור עליך מרבר ומה תשמור עליך תורה (ע"ז דף יז), ככל זאת אל תהן עיניך בה ותפחד מרינה של גיהנם, ועל אחת כמה וכמה כהיותו יושב בביתו אוכל ושויה ואינו עוסק בתורה אל יתן עיניו כאשה הבאה אליו לשאול על כתמה ועל גרתה, ויהי רואה את הכתם והגרה כאילו שיצאה מירכיו, וישמר מאד להביט בפניה כי בנפשו הוא, וטוב מאד כי כל אשה בכואה לשאול, תכסור כתמה וגרתה לאשת דרב, והיא תשאל מרבי, ודבר לא ירע מי היא זאת הבאה לשאול, ודי לסבין כהערה זו :

(ג) ונסניין טובה כי מקרא זה, על עון חלול השם נאמר, ראה פרש"י ומרדש"א, ונראה לכאר על פי מאמר חז"ל רב לכם בני לוי אמר הקב"ה למשה את סחיה בחיטרא, וכמה רמזית את לקיאת, אמרת רב לכם לסחר את שמע רב לך (במדבר רבה פ' יח), ומבואר בספר אהל יעקב פ' ואתחנן, כי הנה חמא קטן אשר עושה ארס גרול, אם גרול לפי הפעולה, העונש קטן, ואם גרול לפי הפועל, העונש גרול, ומשה רבנו הכריע את הרין לרין לפי הפועל, באמרו רב לכם בני לוי, כלומר, "לכם" לפי ערככם אשר אהם בני לוי. העומרים לשרת לפני ה', רב ועצום החמא, ולכן כפרה זו סדר ה' לו ואמר רב לך אל הוסף דבר אלי עוד ברבר הזה (דברים נב), כלומר, "לך" לפי ערכך, רב ועצום ענין מי מריבה, ואל תוסף דבר אלי עוד, "ברבר הזה", להצטרף ברבר מי מריבה, כי אמנם, "הרבר הזה" חמא קטן אבל לפי ערכך רב, וזה דבר הכתוב, אם יכופר העין הזה לכם וגו', "לכם" לפי ערככם :

(ד) ונראה הא דאמר רב כגון אנא אי שקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר למה אמר כגון אנא לענין זה וגם למה רייק ואמר בישרא מטבחא ולא אמר אי שקילנא מידי מחנוני ולא יהיבנא דמי לאלתר, רתנו רבנן כי ירחיב ה' אלקיך את גבולך למדה תורה ררך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון יכול יקח אדם סן השוק ויאכל ת"ל וזכרת סכקרך ומצאנך כו' מכאן אמר רבי אלעזר בן עזריה מי שיש לו מנה יקח לפטו לישראל דק, עשרה מנה יקח לפטו לישראל דגים, חמשים מנה יקח לפטו לישראל בשר, מאה מנה ישפתו לו קררה בכל יום, ואינך אימת מערב שבת לערב שבת אמר רב צריכין אנו לחוש לרברי זקן א"ר יוחנן אבא מסשפתת

מחזה עינים

בו מעשה או לאו שיש בו מעשה, אם הוא דבר שיש בו כרת אם הוא דבר מארבע מיתות ב"ד כו, ולפי הפועל מי הוא זה איש החוטא טיפש או חכם, עם הארץ או תלמיד חכם, רשע מכבד או צדיק וחסיד, איש סוחר או רב ומורה בישראל כו' [ראה בבבלי"ע הרוש מ"ט ובאהל יעקב פ' ואתחנן], ועל זה אמרו חז"ל כי כל חטא גם אם הוא קטן לפי הפעולה, אם הוא גדול לפי הפועל עוננו גדול מנשוא מעונות ופשעים רבים וחמורים לפי הפעולה. (ה) כי על ידו יתחלל השם וכלם ילמדו ממנו לעשות כן, מאות ואלפים בני אדם יעשו חטא הזה, וכלם יאמרו אם הוא צדיק וחסיד, אם הוא רב ומורה הוראה בישראל עושה ככה, אנחנו בני אדם הדיוטים על אחת כמה וכמה, ממנו נראה וכן נעשה, וכי יחטאו אשמתם בראשו, וקל וחומר הדברים כי הגה חז"ל אמרו כל שאפשר למחות

גיא חיוין

בריאם היה אבל כגון אנו מי שיש לו פרוסה בתוך כיסו ירצנה לחטוני א"ד נחמן כגון אנו לויין ואובלין (חולין דף פ"ג), ומי לא יבין כי כאתריה רב, הטבחים התרעמו בכם מאר עליו, אשר אמר צריבין אנו לחוש לרברי וכן. כי מי שאין לו חמשים מנה לא יקנה בשר, ואפילו מי שיש לו חמשים מנה לא יקנה רק ליטרא בשר מערב שבת לערב שבת, וכתוב שנאה העורר מרנים ועל כל פשעים תבסה אהבה (משלי י"ב), וטבחים כשנאתם את רב עוררו עליו מרנים וחפשו עליו עלילות רברים, והלא נגלה לעינינו מעשה שהיה, אשר ספרו חז"ל רב היה ליה מילתא בהדי הווא טבחא (פרש"י הטבח חטא לו), לא אתא לקמיה במעלי יומא דבפורי, אמר איהו איניל אנא לפיוסיה ליה, פנע ביה רב הונא, אמר ליה להיבא קא אויל מר, אמר ליה לפיוסיה לפלניא, אמר אויל אבא למיקטל נפשיה, אול וקם עילויה, הוה יתיב וקא פלי רישא רלי עיניה וחזויה, אמר ליה אבא את זיל לית לי מילתא בהדך, בהדי קא פלי רישא אשתמיט גרמא ומחיה בקועיה וקמליה (יומא דף פ"ג), ואיבה טבח יעיו פניו נגר רב, הוא חטא נגר רב, וכאשר רב בא אליו לעשות שלום אהו הוא יענה לרב קשות, אין זאת כי אם הטבחים התרעמו עליו אשר אמר צריבין אנו לחוש לרברי וכן, וכל הטבחים כלכם התרעמו אבל כפיהם לא דברו מאומה, וההוא טבחא העיו לרבר קשות בפיו, ועל כן בלקתו בשר על שבת או בעת שהוא חלש נראה במרדש"א חולין דף פ"ג, אי לא יהיב דמי לאלתר, הטבח מפני שנאתו יוציא עליו רבה כי לוקח אינו משלם, גם כל הלוקח רבר מאכל ולא יהיב דמי לאלתר, כל איש ירין אותו רכף זכות, כי אין לו דמים בעת, ואם לא יקח מה יאכל, אבל רב אי שקיל בישרא ולא יהיב דמי לאלתר הלא יאמר הטבח אם אין לו דמים לשלם לאלתר למה יקח בשר, איש בריא כמותו הוא יכול לחיות בלא בשר, ואף גם זאת כי רב בלקתו בשר חשב ומנה את כל הון ביתו וראה כי שוים חמשים מנה, ואם לא ישלם לאלתר, רבים יאמרו הוא אמר כל שאין לו חמשים מנה לא יקח בשר והוא לעצמו לוקח בשר ואין לו חמשים מנה כי אם יש לו למה אינו משלם לאלתר, ורבים יאמרו הוא אמר כל שאין לו חמשים מנה לא יקח בשר והוא לקח בשר הלא יש לו חמשים מנה ולמה אינו משלם לאלתר, מפני כל אלה, אמר רב כגון אנא אי שקילנא בישרא מטבחא ולא יהיבנא דמי לאלתר הוא חלול השם :

(ה) תני רב דימי אחיה רב ספרא לעולם אל יספר ארם כמותו של חברו שמתוך כמותו כא לירי רעתו ושכחו, דף מז וראה בפרש"י, ונראה לומר מפני שספספר כמותו ובשכחו יותר סכאי, מתוך טיבות ושכחו, מעצם זה השבת, כא לירי רעתו ונגותו, כראות מי עושה אותו רבר שאינו הגון, יעריך את הדבר לפי הפועל ויאמר איש רם המעלה כמותו הוא יעשה רבר הזה :

נברא דקאמר לההיא אתתא נקדים וניזיל כאורחא, אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא, אזל בתרייהו תלתא פריס באנמא, כי הוו פרשי מהדדי, שמעינהו דקא אמרי אורחין רחיקא וצוותין בסימא, אמר אביי אי מאן דסני לי הוה [פרשי] אם היה שונאי מתיחד עם האשה לא הוה מצי לאוקומי אנפשיה מלחמוא, ועל עצמו היה אומר] לא הוה מצי לאוקומי נפשיה, אזל תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצמער [פרשי] נשען על בריח הדלת כאדם שמתשכ ומצמער], אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מתברו יצרו נדול הימנו [סוכה דף נב], רבים אומרים אנה נולך את חרפתנו, אביי איש אלקים, קדוש עליון טחכמי התלמוד, הוא מעיד על עצמו אם היה מתיחד פעם אחת עם אשה לא היה מתנכר על יצרו וכדי ביוון, והלא תאחו רעדה לכל איש השומע כדברים האלה, וגם נכון לדעת על מה יסופר לדור מעשה שהיה

בו (יזמא דף פז), ואם כן מי שיש כידו חלול השם ורכים חמואו על ידו, קשה לו לעשות תשובה, ואף גם כשעושה תשובה, לא נטהר מעון הזה בתשובה וכיוהכ"פ וכיסורים עד מותו, ואם כן כל ימיו הוא עלול לחמוא כי לא נטהר מעבירה של חלול השם ותנן עבירה גוררת עבירה. ¹ ועל כן עיני העדה, הם המה יתחזקו ויתאמצו מאד לשמור את עיניהם מהכיס ברע, לכל יתפוש אותם יצר הרע, וכבר בארתי בעזוה"ת מאמר חז"ל ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם, והרחתיו אל ארץ ציה ושממה, למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות בהן, את פניו אל הים הקדמוני שנתן עיניו כמקדש ראשון וההריכו והרב תלמידי חכמים שבו, ועלה באשו ותעל צחנתו שמניח אומות העולם ומתגרה בישראל, כי הגדיל לעשות אמר אביי ובתלמידי חכמים יותר מכלם, כי הא דאביי שמעיה לחהוא

גיא חזיון

1) תנן בן עזאי אמר חי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה (אבות פ"ד) ונתבונן אם אדם עושה עבירה אחת, היא גוררת לאדם עבירה שניה, ואחרי כן הלא כל אחת מהנה יש בכחה לגרוד עבירה, זו לכדה בכחה לגרוד עבירה אחת, חו לכדה בכחה לגרוד עבירה אחת, ועל אחת כמה וכמה בהתברן שתי העבירות יחד, לגרוד עבירות, הלא נטרות כיתר עו, וכן אמרו חז"ל יצר הרע בתחלה רומס לחוט של טוביא (של עכביש), ולכסוף רומס כעבות העגלה שנאמר הוי מושכי העין כתבלי השוא וכעבות העגלה חטאה (סוכה דף נב), ואם כן אשר יש כידו אלף עבירות וכל אחת מהנה יש בכחה לגרוד עבירה אחת אל יחשוב האדם כי אין בכח אלף העבירות לגרוד רק עוד אלף עבירות, לא כן הדבר כי אם יש בכחן לגרוד עוד אלף אלפים עבירות ויותר, כמו אלף חוטים רקים, אשר אין בכח כל חוט למשוך רק משא ליטרא אחת, הכי כשהם שזורים יחד לא ימשכו רק משא אלף ליטרות, הלא אז ימשכו יותר מאלף אלפים ליטרות. והנה חז"ל אמרו כי עבירה אחת של חלול השם, גרולה מנשוא סבל עבירות של בריתות ומיתות ביד, ואם כן גרול ועצום מאד מאד עון חלול השם, ויש בכח עון חלול השם אחר לגרוד בכח אחת עבירות רבות וגדולות, כיתר עו, מאשר יש בכח עבירות של בריתות ומיתות ביד. ועל פי אלה הדברים בעזוה"ת נשכילה להבין מאמר חז"ל וירח ירבעם את ישראל מאחרי ה' והחמיאם חטאה גרולה (מלכים ב, יז בא), א"ד תנין כשתי מקלות המתיות זו את זו (סנהדרין דף קב) ופרשיי כארם שיש כידו מקל אחר ומכה בו מקל אחר ומתיו ומשליכו ברחוק כן הדיח ירבעם את ישראל מאחרי ה' כעל כרחם. והנה מאין למד רבי תנין את זה ממקרא זה, נראה מפני כי הקרי וידח והבתיב וירא שם כרד"ק ורלב"ג, ולכן דרש וירא מענין יריה והשלכה ככתוב וירא אכן כי (איכה ג נג) כל דורכי קשת ירו אליה אל החטלו אל חץ (ירמיה נ יד) ודרש הקרי והבתיב יחד, וירח במקל אשר אחו ביד ימינו אח מקל השני אשר אחו ביד שמאלו, וירא את מקל השני והשליכו למרחוק, אבל עצם המאמר, כשתי מקלות המתיות זו את זו, כי עשה ירבעם, הוא דבר נעים, ולא נגלה באורו, איכה עשה ירבעם ומה עשה, לישראל דבר, הדיוס בשתי מקלות המתיות זו את זו, אשר כרבר היה רחה את ישראל מאחרי ה' והחמיאם חטאה גרולה. אכן הלא פליאה גרולה ועצומת מאד כאשר עשה ירבעם שני עגלי זהב, ויאמר הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים (מלכים א יב בת), איכה התרישו קהל ערת ישראל, ולא סרו כירו, הכי לא היו בתוך כל עשרת השבטים, ראשי העדה, אנשים צדיקים

מחזה עינים

משחית לשכר דלתי נחשת לפתוח חלונות מסונרים ולחתור מחרתת, בעד הון רב יקבץ לו כלי חסם אלה וכאלה, כלים מכלים שונים, אנה פני הננכ טועדות, איה איפוא מנמט חפצו לננוב, בבית עשירים אשר הון ועושר למו, וכל כלי יקר ספונים שמה, או בבית עניים מרודים אשר ריש ועוני שורר בביתם, ולא נמצא שם כי אם פת קיבר דלי עין וכלי חרם, מי הוא זה כסיל ולא יבין כי כל ננב בכל מנמט חפצו שואף לחדור בבית עשירים וכל מעיניו בכל הון יקר אשר שמה, אם כן נשוכה ונחקורה לדעת מדוע ינונב מבית עניים, פעמים רבות, ולעתים רחוקות יקרה כי ינונב מבית עשירים, ולמה ככה הלא כל מנמט לב ננב לננוב מבית עשירים. אכן נודע הדבר כי מי העיר לב הננב להתאות לחדור בחדרי בית עשירים, הלא הון ועושר אשר שמה, ההון והעושר ישמרו את עצמם לכל יוכל הננב לחדור אחריהם ולננוע בם, כי בעליהם יעשו במחיר הון רב, יסודי הבית מצורי החלמיש, דלתי נחשת לפתח

בי אזל תלא נפשיה בעיבורא דרשא ומצמער, הלא דברי מותר המה, מה לנו לדעת איה היה פעת הצמער ומה עשה אז, אם ישב או הלך או נשען בשולחן אחד הוא לנו, וחלילה לחכמי התלמוד להרבות דברים בעלמא לבלי הועיל, וכבר אמרו חז"ל אפילו שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה למוד [מוכה דף כא], וגם אשר ההוא סבא בא וינחמחו לאמר, כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו" על כן אל ידאג מאומה, רבים משתאים הלא נהפוך הוא, כך אמר הקב"ה לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין, ואם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלא אם תיטיב שאת, ואם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרים בידו שנאמר לפתח חמאת רובץ ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו כך שנאמר ואלו תשוקתו, ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר ואתה תמשל בו [קדושין דף ל], ופרש"י ואם אתה רוצה עמוק בתורה ואתה מושל בו, ואולם משל למו: הדבר דומה לננב אשר ינע ויעטול להכין כלי

ניא חזיון

צדיקים, ואשר יש כירם למחות, ולמה לא מיהו. ופליאה גדולה הפלא ופלא איכה בני ישראל עשרת השבטים, כלם שמעו לירבעם ויעברו את הענגלים [וראה ככאור מלכיים מלכים א יב]. והנה חז"ל אמרו ויועץ המלך ויעש שני ענלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל וגו' מאי ויועץ אמר רב יהודה שהשיב רשע אצל צדיק אמר להו חתמיתו על כל רעבידנא אמרו לו הן אמר להו סלכא בעינא למיהוי אמרו לו הן כל ראבינא לכו עבדיהו אמרו לו הן אפילו למפלח לעכו"ם אמר לו צדיק ח"ו אמר לו רשע לצדיק סלקא רעהך הנכרא כירבעם פלח לעכו"ם אלא לסינסינהו הוא רקא בעי אי קבילתו למיטריה ואף אחיה השילוני טעה וחתם כו' [מנהדרין דף קמו], ועריין יש לשאול, הגא הצדיקים כאשר חסמו, אמרו מפורש בי למפלח לעכו"ם לא ישמעו לו, והרשעים אמרו להם הלינסינהו הוא רקא בעי, ואם כן מיד כאשר ראו הצדיקים שמעמיד ענלי זהב אחד בבית אל ואחר ברן, היה להם למחות, ולומר הגא מפורש אמרנו כי למפלח לעכו"ם לא נשמע לו, וכל הצדיקים יחד היה כירם למחות, ולמה לא הודיעו לכל בני ישראל כי לא ישמעו לירבעם לעבוד את הענגלים, ולמה לא ספרו להם מעשה שהיה כי ירבעם הטעה אותם, ואשר פרש"י כי לא יכלו הצדיקים לחזור בהם, ולמה לא יכלו? אכן נראה כי מעשה שהיה כך היה, כאשר חסמו בלם על הכתב, כי קבלו את ירבעם למלך עליהם וקבלו לשמור ולעשות את כל אשר יצוה אותם המלך ירבעם, אף לעבוד אלהים אחרים, אחרי כן חיש מהר, שלח ירבעם לכל עיר ועיר פתשנן הכתב, להנהיג דת גלוי לכל אנשי העיר למגדול ועד קמן, כי ראשי ישראל מעשרת השבטים, המה כלם יחד המליכו את ירבעם למלך, ובאו על החתום לשמוע לכל דבריו, ולעשות כל אשר יצוה, אף לעבוד אלהים אחרים, וכל אנשי עיר ועיר קראו את הכתב ואת שמות ראשי ישראל הבאים על החתום, ויהי כראות כל איש ואשה את שמות הבאים על החתום, אנשי שם, צדיקים חסידים קרושי עליון, אמרו אם אלה צדיקים הנודעים חתמו על הכתב אשר כתבו בו אף לעבוד אלהים אחרים, אנו מה נעני אכתריהו, ויהי חלול השם עד מאד על פי חתימת הצדיקים כיהר שאת מעל פי חתימת הרשעים, מה רב ונודל היה אז חלול השם בכל עיר ועיר, כי צדיקים חתמו על הכתב אשר כתבו בו אף לעבוד אלהים אחרים ואין מי יודע נסתרות כי ירבעם הושיב בביתו רשע אצל צדיק והטעו לצדיקים, וכאמרת גם לו יהי דלמינסינהו הוא

מחזה עינים

הבית, כריהי ברזל להבריה דלתים, ואת החלונות ירתקו במשילי ברזל, הגנב יינע יעטול לכוא הביתה דרך הפתח ולהתור כיסודי הבית ולעלות בעד החלונות, וכל עמלו יעלה בתו ולא יוכל להפיק רצונו, כי הבית סגור ומסוגר מכל עברים, ומי הרחיק לב הגנב לכל יתאוה לחדור בחדרי בית עניים הלא ריש ועוני אשר שמה, הריש והעוני המה בעצמם יביאו את הגנב בתוך הבית, כי מרוב ריש ועוני אשר שמה, יסודי הבית רעועות, דלתי הפתח שבורות, והחלונות פתוחים. הגנב מדי עברו אצל הבית ההוא, יכוא פנימה דרך הפתח או יעלה בעד החלון או יקוב חוד כיסודי הבית ויכוא במהרת כמאמר חז"ל פרצה קוראה לגנב [סוכה דף כו.], ואולם אם עשיר אשר הון רב לו, יפתח דלתי ביתו וחלונותיו, וערה יסודי הבית כמו בבית העניים, הלא כלילה ההוא הגנב יסתר יחיש מעשהו ויחדור פנימה ויקח כל הנמצא שמה, אם הדלת פתוחה בבית עני פעמים יכוא הגנב שמה פעמים לא יכוא, כי אין מאומה בבית לקחת כי אם פת קיבר או דלי עין וכאלה בלי עני, אבל אם הדלת פתוחה בבית עשיר חיש קל ירוץ הגנב שמה, כי שם ימצא את הברכה הון יקר ורכ. באלה הדברים גשכילה להבין דברי אמת וצדק, יצר הרע נגב הוא,

גיא חיון

דקא בעי, הכי נכון דבר כזה, לכתוב ככתב אפילו למפלח לעבדים ויראי ה' יתחמו על דברים כאלה, הלא זה הרבר בעצמו חלול השם גרול סארן, ואחרי כי נחלל השם על פי הצדיקים ואמרו חז"ל אחר שנגזר ואחר מיד כחלול השם (אבות פ"ד). עכירה הזאת של חלול השם גררה עבירות רבות ועצומות, וכל אלה הצדיקים נהפכו לרשעים, והמה החיוק ביד ירבעם אחרי כן. כי נודע להם אשר ירבעם מצוה כאמת לעבוד עבודה זרה, ואלה הצדיקים נהפכו לרשעים גרולים יותר מאלה אשר היו רשעים מכבר, וזה הוא אשר אמר רבי חנין בשתי מקלות המתינות זו את זו. הרשע והצדיק אשר ישבו זה אצל זה הם המה כשתי מקלות, הרשע אשר הוא המה לצדיק לחתום אפילו למפלח העבדים, הוא התיו לצדיק והשליכו למרחק, כי על פי תמיסת הצדיק נתחלל השם, ועבירה זו של הצדיק גררה לו עבירות רבות ועצומות מאד, כיהר עז סכל עבירות הרשע, כי הלא עבירה של חלול השם, נחילה מנשוא סכל עבירות, והצדיק נהו למרחוק על פי הרשע, כי נהפך לרשע גרול יותר מן הרשע. והנה אמרו חז"ל יצרו של אדם מהגבר עליו בכל יום ומבקש להסיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להסיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר ה' לא יעזבנו כידו (סוכה דף נב), ואמרו חז"ל כל המחמיא את הרבים אין מספקין כידו לעשות השיבה שלא יתא הוא בנן ערן ותלפיריו כניהנם (יומא דף פז) ואם כן אלה הצדיקים אשר חתמו אפילו למפלח לעבדים הללו את השם והרמיאו את הרבים לא הספיק ה' כידם לעשות תשובה, והם עצמם לא יכלו לעשות התשובה ולכבוש את יצרם כי אלמלא הקב"ה עוזר לאדם אין יכול לו ונאמנו מאד דברי פרש"י כי לא יכלו הצדיקים לחזור בהם ונאחיה השילוני כראותו כי כבר כלם חתמו, והם הוא למען לא

מחזה עינים

יקרה כי יגנוח התורה והמצות מחדרי לב עשירי הדעת, ולמה ככה הלא כל מגמת יצר הרע וכל תחבולותיו לגנוב מחדרי לב עשירי הדעת, אכן נודע הדבר לכל יודע דעת כי מי העיר את יצר הרע כי יתאוה לחדור בחדרי לב עשירי התורה החכמה והדעת, הלא הוון ועושר, תורה חכמה יראת ה' ואהבתו אשר שמה, והם המה ישמרו את עצמם לכל יוכל יצר הרע לחדור אחריהם ולגנוע בהם, כי בעליהם יעשו ברוב תורתם וחכמתם יסודי קירות לבכם מצורי החלמיש מאמנה סהורה יראת ה' ואהבתו, ויסגרו פתחי פיהם מדבר דבר רע ושיחה במלה במאמר הכתוב נוצר פיו שומר נפשו (משלי יג), ויעצמו עיניהם מראות רע כל דבר תאוה לעינים, יצר הרע ייגע יעמל לבוא בחדרי הלב דרך הפתח פה לשון ושפתים, לחדור ביסודי קירות הלב בהרהורים רעים, ולעלות בעד החלונות כי יראו עיניהם ברע, אכן כל עמלו יעלה בתו ולא יוכל. כי קירות הלב סגור ומסוגר מכל עברים, ומי הרחיק את יצר הרע לכל יתאוה לחדור בחדרי לב עניי הדעת, הלא ריש ועוני סתורה וחכמה מיראת ה' ואהבתו אשר שם, הריש והעוני הם עצמם יביאו את יצר הרע בתוך חדרי לבכם, כי מרוב ריש ועוני סתורה מחכמה ומדעת, יסודי קירות לבכם

גיא חזיון

לא יוכל ירבעם להעזו פניו להגלות לרשע (אם כלבו חוך ומרמה), בראותו כי אחיה השילוני מחזיק אותו לצדיק [כעין זה כתוב באלשיך וישלח, על הכתוב הילדים אשר חנן וגו' ודילו, ולמען כי יראו כל ישראל כי גם אחיה השילוני חתם על הכתב אשר כתוב בו אפילו למסלח לעכוים, מזה יבינו כי יש דברים בנו, וכמעשה שהיה דאמרי דלמינסנרו הוא דקא בעי, כי אי אפשר להיות כי אחיה השילוני נביא ה'. המוכיח את ישראל על כל דבר פשע עון וחטא, הוא יאמר לשמוע למלך לעבוד אלהים אחרים, אכן אמרו חז"ל אחיה השילוני פעה וחתם, כי פעה אשר חשב כי לא יוכל ירבעם להעזו פניו, כי כאמת העזו, ופעה אשר חשב כי מתהיטח ירו, יבינו כל ישראל כי יש דברים בנו, כי ירבעם הוא היה רשע ערום, ולא העתיק בפתשגן הכתב אשר שלח בכל עזר ועזר, את תחיבת אחיה השילוני, ולא הועיל אחיה השילוני מאימה בחתימתו, וגם נתבונן נא הגה סקרא כתוב כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, וכי חטא חטא אחד, הלא עבירה נוררת עבירה ואיכה הוא קם בצדקתו, אכן אין זו שאלה מאומה, כי לעומת זה מצוה נוררת מצוה, ומצותיו רבות מאד, וכולן יחד נוררות מצות רבות מאד מאד, ולא תעובנה את הצדיק לעשות עבירות, כן מי שיש בידו הלול השם, לא יתהפך מפני זה לרשע, אם לעומת זה יש בידו מצוה של קרשית השם, מי שהיה מחפוי את הרבים כרבר עבירה, וכל המחפוי את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא בנן ערן ותלמידיו בניהם, מספיקין בידו לעשות תשובה אם לעומת זה היה מוכה את הרבים כרבר מצוה, ואמרו חז"ל כל המוכה את הרבים אין חטא בא על ידו שלא יהא הוא בניהם ותלמידיו בנן ערן (יומא דף פו), ואחיה השילוני הלא הוא היה נביא, הוא היה

הוא צדיק סמך. לא כן הדבר כי אם איש
הוא עני הדעת על כן יצר הרע הגנב לא רץ
לגנוב שמה, אכן אתה עשיר הדעת וכל טוב
ספון טמון בחדרי לבבך, על כן אם תפתח
הדלת ירוץ יצר הרע לגנוב את כל אשר לך,
כי יצר הרע הוא בנב, וכל גנב שואף בכל
מנמת חפצו לחדור בבית עשיר, וכל אשר הוא
עשיר ביתר שאת. הגנב יינע לבוא בחדרו
ביתר עז, כן כל הגדול מחברו, הלא הוא
עשיר מחברו, ועל כן יצרו הגנב גדול הימנו (ז'
[כבר כתוב זה בספרי דבר תורה פ"ה ע"ש]).
וכתוב בספר חסידים (סימן קטח) שלשה דברים
ברא הקב"ה באדם אונים, עינים, לשון, אונים
לשמע, עינים לראות, לשון לדבר, והם
הדברים שמעשה האדם נעשה על ידיהם. אלו
לא היה לו אונים לא היה שומע דברי הבאי,
וכמה עבירות אשר נעשה על ידי שמיעתם.
שמע שיש שם אשה או טמון אשר יובל לגנוב
והוא הולך ועובר. אלו לא היה לו עינים לא
היה צופה בערוה וסתאוה לה וכמה דברים
אלו לא היה לו לשון לא היה מדבר לשון הרע
וכמה חטאים של הבאי [אולי צ"ל הבאים] על
ידי הלשון, מה עשה הקב"ה שם לכל אחד
ואחד נדר וחומה להבדיל האדם ולהרחיק מן
עבירה. שם לאונים האצבעות המשופות כיתדות
ואלית האוזן רחבה הרבה להיות מוהמו ונדר
נגד השומע אם שומע דבר חטא (כמבואר
בכתובות דף ה), שם נבינים לכסות ולסתום
ולעצום עיניו מראות ברע. וללשון שתי חומות

מאד, מדבר דברים כמלים, וישמור את עיניו
מאד מאד, מראות חסודות תבל, וישמור את
אזניו מאד מאד, משמיע דברים שאינם מהוננים
ודברים כמלים. אחרי אלה הדברים, נבינה
בעזרת דברי חכמים ויחידותם, אמר אב"י אי
מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאוקומי נפשיה"
אם אנכי אפתח דלתי הפתח והייתי מתיחד עם
אשה, ידעתי כי יצר הרע הגנב חיש מהר יבוא
בחדרי לבבי, לגנוב את לבבי להעבירני על
דעתי ועל דעת קוני, והיה מפתה אותי לחטוא,
כי לפתח חטאת דבך [ראה יומא דף כ ובמהרש"א
ד"ה הקב"ה אומר], יצר הרע מצפה ומחכה
מתי תפתח הדלת, אול תלי נפשיה בעיבורא
דדשא' לאמר דאו בני ישראל והתבוננו כי
עיבורא דדשא ברית הדלת הוא ישמור את
כל טוב הנמצא בבית, כן כל נדרי התורה המה
ישמרו את כל טוב אשר נמצא בחדרי לב
האדם, מעודי לא חטאתי בדבר זסה, ואקוה
לה' יתברך כי לא אחטא, מפני כי אנכי שומר
את נפשי, והנני סוגר הדלת בכריח ארמון ואינני
מתיחד עם אשה, ומצמער" מדוע לאיש הוא
לא בא יצר הרע לגנוב את לבבו בעת כי פתח
הדלת והתיחד עם אשה, ולא פתה אותו לחטוא,
ואנכי אם אפתח הדלת ידעתי כי חיש מהר יבוא
יצר הרע בחדרי לבבי פנימה לגנוב אותי, הלא
אם כן איש שהוא צדיק סמני כי יצר הרע לא
יכול לגשת אליו. אתא הוא סבא תנא ליה
בל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו' לאמר אל
תדאג מאומה אב"י אל תדמה בנפשך כי איש

גיא חיוון

היה מקדש את השם, הוא היה מוכה את הרבים, ותוא היה רבו של אליהו הנביא, אבל כל אלה הצדיקים אשר
חתמו, לעומת הלול השם הזה, לא היה כירם מצוה של קדושת השם, לעומת חטא הרבים הזה דהלוי במ, לא
היה כירם זכות הרבים הלוי במ, על כן נהפכו לרשעים. כן עינינו רואות, כדור הזה, ככל עיר אשר יראי ה',
תפורק עול הרח, מתאחדים יחד לתן את בניהם לבית הספר ללמדוי חול, אשר שמה הולכים בניהם גם כשבת
קדש באתרית הימים, יראי ה' אלה, הם המה נהפכים לרשעים, ופורקים מעל עצמם עול הרח, ועושים כל
תועבת ה', מפני כי על ידם מתחלל השם, רבים מנתקים את בניהם מתורת ה', בהביטם כי אנשי יראי ה' המה
מנתקים את בניהם מתורת ה', חטא הרבים הלוי במ, ואין מספיקין בידם לעשות תשובה, והמשכיל יתבונן עוד
דברים רבים בהנה ובהנה :

ז אמר אב"י האי צורכא מרבנן דאוויל לקדושי איתהא נדבר עם הארץ כהדיה דילמא מחלפו ליה מיניה (כ"ב
דף קטז), ומסאמר זה של אב"י, הביא דראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם הלכות איסורי ביאה (מכ"א ה"ג),

מחזה עינים

חומת עצם וחומת בשר מלדבר לשון הרע ושום דבר עבירה (כמבואר בערכין) ואדם הנבזה כשהוא שם אזניו לשמוע עבירה ועיניו לראות עבירה לשונו להצמיד מרטה. מה עשה פרץ נדר מלכו של עולם וכמה החמאים נעשו. קח משל אדם הפורץ נדר מלך בשר ודם, הוא חייב מיתה, הפורץ נדר מלכו של עולם אשר מסר לידו לשמור, על אהת כסה וכמה שבן מות הוא, ועל זה נאמר ופורץ נדר ישכנו נחש עכ"ל. ואם כן יתכונן כל אדם ויאמר בלבו, איכה אשא לשוא נפשי לאמר כי הנני יוצא מן הכלל, אנכי גם כן אראה בעיני ואשמע באזני כל רע, יצר הרע לא יוכל להשיאני לרע, והלא ה' ברא בגופי עפעפים לעיני למען לעצום כס את העינים, ואליה רכה באזני ואצבעות ידי משופות כיתדות, למען לאמום כס את האזנים, הלא מאלה אשר המה נבראו בגופי כאשר נבראו בכל האדם, נוכחתי לדעת כי גם אנכי ככל האדם ועלי לגדור בעדי כאלה הגדרים ככל האדם. ואמרו חז"ל הלל אומר

אל הפרוש מן הצבור ואל האמין בעצמך עד יום מותך (אבות פ"ב), אל תפרוש מן הצבור אל תאמר אנכי נפרש ונכדל מכל האדם, אנכי גם כן אראה בעיני ואשמע באזני כל רע, לא ישיאני יצר הרע, אל תאמר כן, שכבר אמר אחד כן, והוא היה הכס מכל אדם, ונכשל, הוא שלמה המלך, שכתוב בתורה ולא ירבה לו נשים ולא יסור לכבו והוא אמר אני ארכה ולא אסור (מנהדרין דף כא). ואל תאמר אננס כן בעודני צעיר לימים לא נפרש אנכי מכל האדם, אבל כאשר כבשתי את יצרי כל ימי חיי, לעת זקנה לא אירא רע, אל תאמר כן ואל תאמין בעצמך עד יום מותך כי על שלמה כתוב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו המו את לבבו ונז' (מלכים א יא), ולכן יתחוק ויהאמין כל איש ואיש לעצום עיניו מראות חמודות הכל כי זה ראשית כל הגדרים, וכן כתוב בספר אורחות צדיקים כל אדם יכול לרעת בעצמו איך יגדור לפי עניניו והראש לכל הגדרים שישמור עיניו ממה שאינו שלו.

מחזה ו

כתוב בספר תהלים לכו שמעו ואספרה כל יראי אלקים אשר עשה לנפשי אליו פי קראתי ורומם תחת לשוני און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' (תהלים סו מז יח), הנה אמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה ונז' (ברכות דף לג), ואולם זאת לדעת כי גם יראת שמים בידי שמים, כמאמר חז"ל כשענה שאמר הקב"ה לישראל מי יתן והיה לבכם זה להם ליראה אותי ונז' היה להם לישראל לומר תן לנו אתה (ע"ז דף ה'), ודוד המלך ע"ה התפלל אל ה' ואמר הורני ה' דרכך אהלך באמתך יחד לבכי ליראה שמך

(תהלים פו יא). ואשר אמרו חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כלומר כל הדברים בידי שמים הטהרה והעד כלה, חוץ מיראת שמים, תחלת זה הדבר בידי אדם, אבל אחרית ונמר הדבר בידי שמים, ככתוב אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי (תהלים נז ג), אקרא ואתפלל לה' על כל דבר כי הוא עליון ראשית כל הסבות בכל דבר (ראה במלבי"ם) ואקרא אליו גם על דבר יראת שמים כי הוא גומר ומשלים דבר אשר הוא מוטל עלי, הוא יראת שמים אף כי הוא מוטל עלי, אני רק המתחיל בדבר וה' הוא הגומר, וזה דבר הכתוב ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם

גיא חיוון

כי אין הדך הלמרי חכמים להסתכל בפני פנויה, ולראות אם היא נאה ישאנה. וכתב שם המגיד משנה חז"ל, ואלו היה איסור בהסתכלות כרי לברקה, לא היו אוסרים לעם הארץ עמוד וחטוא בשביל שיזכה חברך, ואולי נכון לומר, לדעת הראב"ד, כי בעיני זה אין דומה פחד עם הארץ להלמיד חכם מיצר הרע, כמו שאין דומה

מוטמה, הלא הוא בא להטמא ולא להטהר. ועל כן אין הקב"ה עוזרו מיצר הרע, וכאשר אין הקב"ה עוזרו, אין יכול בעצמו לכבוש את יצרו ויפול שרוד תחתיו, ולכן המסתכל בעריות הוא אחד מעשרים וארבעה דברים המעכבים את התשובה (רב אלפס יומא, רמב"ם הלכות תשובה פ"ד), כי לא יוכל לשוב מכל חטאותיו בלי עזר ה' וה' לא יעורנו לשוב בעודנו מביט בעיניו בדבר תאוה כי הלא בהכינו הוא בא להטמא ולא להטהר, וזה הביא אותו מראש לחטוא ולעשות רע. וזה דבר נעים ומירות ישראל, לכו שמעו כל יראי אלקים ואספרה לפניכם על דבר ענין יראת שמים אשר עשה אלקים לנפשי בעניני נפשי, כי אנכי לבדי לא יכולתי לעשות, לא יכולתי לכבוש את יצרי מבלעדי ה', כי אנכי רק המסתכל והוא גומר עלי, אנכי החיליתי כזאת, אליו פי קראתי אליו הקדשתי פי לקרות בתורה ככתוב לא ימוש ספר התורה הזה מפך והנית בו יומם ולילה למען תשמור לעשות ככל הכתוב בו כי אי תצליח את דרכיך ואז תשכיל (יהושע א ח), כי תלמוד תורה מביא ליראת שמים ככתוב והיתה עמו וקרא בו כל מי חיו למען ילמד ליראה את ה' אלקיו לשמור את כל דברי התורה הזאת והתחזקו האלה לעשותם (דברים יז יט) ואמרו חז"ל למען ילמד ליראה וגו' מלמד שהתלמוד מביא לידי יראה, יראה מביא לידי שמירה, שמירה מביא לידי מעשה (ספרי שש), ואמרו חז"ל אם אין חכמה אין יראה (אבות פ"ג), וכן כתוב בספר משלי כי אם לבינה תקרא ^א לתבונה התן קולך אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תהפישנה אז תכין יראת ה' וגו' (ב נ ה), ורק בתלמוד תורה כוכש האדם את יצרו כמאמר חז"ל הקב"ה אמר להם

ניא חזיון

פחד עני לעשיר מננב. כי כל הגדול מחברו יצרו גדול היכנו, ואכ"י ראבר האי צירבא סרבגן דאויך לקרשי אהתא כו' אויל לשעמיה דאמר, כי הגדיל לעשות בהלמידי חכמים יותר מכולם, ואמר אי מאן דסני לי הוה לא הוה מצי לאקמי נפשיה ודי למבין:

א) כי אם לבינה תקרא וגו' בתרנום משלי ואמא לבינונתא תקרא, מביא את כמו אם, לכן אמרו חז"ל הכא על אמו בחלום יצפה לבינה שנאמר בי אם לבינה תקרא (ברכות דף נז), וכתב שם המהרש"א כי חז"ל

דרשו

ליראה ונ' במך לא נאמר אלא מעטך כי ה' עם האדם בדבר יראת שמים, האדם מתחיל וה' גומר, כי אם ה' לא יעורנו, הוא לכדו לא ימלא רצון ה', וכן אמרו חז"ל יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו. ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר ה' לא יעוכבו בידו (סוכה דף נב), אפילו צדיק המתגבר להלחם נגד יצרו אין יכול לו בלי עזר ה'. וה' אין עוזר לאדם. רק אם הוא צדיק ומתגבר לכבוש את יצרו. וכן אמרו חז"ל מאי דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן בא להטמא פותחין לו בא להטהר מסייעין אותו (יומא דף לח) ואמר הגאון מו"ר יהושע העליר זצ"ל כי הקב"ה אומר ועושה, הוא אומר בתורה ועושה כן בעצמו, והוא אמר בתורה כי תראה חסוד שונאך רובץ תחת משאו ונ' עווב תעווב עמו (שמות כג ה), ואמרו חז"ל הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה אם רצונך לפרוק פרוק פמור שנאמר עמו, היה זקן או חולה חייב (ב"מ דף לב), ועל כן כאשר האדם רובץ תחת משא יצר הרע, הקב"ה עוזר לפרוק את משא היצר מעליו, אבל דק עמו, אם האדם בא להטהר, והרמ"ח לוצאמו צוק"ל כתב אם האדם מפקח על עצמו אז הקב"ה עוזרו ונצל מן יצר הרע. אבל אם אינו מפקח הוא על עצמו, ודאי שהקב"ה לא יפקח עליו כי אם הוא אינו חס מי יחוס עליו. והוא כעין מה שאמרו ז"ל כל מי שאין בו דעה אמור לרחם עליו, והוא מה שאמר הלל אם אדם אני לי מי לי (מס"י פ"ב), ולכן אם האדם עוצם עיניו מראות ברע, הלא הוא בא להטהר, ועל כן הקב"ה יעזור לו להתגבר ולכבוש את יצרו, אבל אם פוקח עיניו לראות ולהביט בכל תאוה וחמדה ובכל

מחזה עינים

לישראל בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תכלין אם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר הלוא אם תיטיב שאת ואם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרים בידו שנאמר לפתח חטאת רובץ (קדושין דף ל), וכן וכאשר החילותי בזאת שנתתי אליו פי לדבר יומם ולילה בתורה [ומבואר אשר כתוב פי ולא כפי ראה ראב"ע], אחרי כן אליו קראתי והתפללתי

גיא חזיון

דרשו אם כמו אם לפני שכתוב בני אם תקח אמרי וגו' כי אם לכינה תקרא וגו' אם בתקשנה ככסף וגו' או הבין וגו', תיבת "בני" לסותר בכתוב, ע"ש היטב, ונראה להוסיף כאור על פי מאמר חז"ל קטן הצריך לאמו כל שניעור משנתו וקרא אבא אבא (ערובין דף פ"ב ע"ש), ופרש"י כי קרא וצווח אבא אבא עד שהיא תבוא אליו, כן בי אם לכינה תקרא, רק לכינה תקרא לתבונה תתן קולך ולא תחשה, כקטן שצועק אבא אבא, ולא יחשה בבוא אליו איש אחר או אשה אחרת, כן רק לכינה תקרא וגו', ולא לדבר זולתה ודי למכין.

(ב) וכתוב בספר משלי, שמעו בנים מוסר אב והקשיבו לדעת כינה כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל העזבו (משלי ד א ב) כי הנה אמרו חז"ל אין החלת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוסר מים ראשית מרון (סנהדרין דף ז), ובכר שאלו רבותינו בעלי התוספות הלא אמרו חז"ל בשעה שמכניסין אדם לדין אמרים לו נשאת ונתת באמונה, קבעת עתים לתורה בוי (שבת דף לא), הלא אין החלת דינו של אדם נידון אלא על דבר משא וכהן באמונה. אכן מבואר היטב על פי מאמר חז"ל ושמתם סם תם, נמשלה תורה כסם חיים, משל לאדם שהבה את בנו סכה גדולה והניח לו רטיה על סכתו, ואמר לו בני כל זמן שרטיה זו על סכתך אכול מה שהנאתך ושהיה מה שהנאתך ורחוץ בין כחמין בין כצונן ואין אתה מתיירא, ואם אתה מעבירה הרי היא מעלה נופי, כך הקב"ה אמר להם לישראל, בני בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תכלין, אם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו בוי ואמרו חז"ל בקש איוב לפטור את כל העולם בלוי מן הרין, אמר לפניו רבש"ע בראת צדיקים (פרש"י על ידי יצר טוב), בראת רשעים ועל ידי יצר הרע לפיכך אין נצול מידך כי מי יעכב האנוסים הם החוטאים, מי מעכב על ירך, ומאי אהדרו ליה חבריו לאיוב אף אתה חפר יראה ותגרע שיתה לפני ה' ברא הקב"ה יצר הרע ברא לו תורה תכלין (ב"ב דף מז), ופרש"י ברא לו תורה הן תכלין שהיא מכפלת את הרחוקי עבירה כראמרינו אם פגע כך מנוול זה משכחו לביהמ"ד אם אבן הוא נמוח כו' הילכך לא אטסים ניגוד שהרי יכולים להציל את עצמם, ומבואר היטב המאמר אין תחלה דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה, כי בבוא האדם למשפט שואלים לו למה נזלת, נגבת, ודצחת... ועל כל השאלות כבקש לפטור את עצמו מן הרין והעונש, באמרו מה יכולתי לעשות, הקב"ה ברא בי יצר הרע, וקשה יצר הרע שאפילו יוצרו קראו רע שנאמר בי יצר לב האדם רע מנעוריו (קדושין דף ל). אכן לעומת זה משיבים לו הן אכנס ברא הקב"ה יצר הרע אבל הלא ברא לו תורה תכלין, ואם למדת תורה הלא אז יכולה להנצל ממנו, לכן עונש הענש על כל עונותיך כי אתה הסיבות לעצמך לחטוא ולפשוט בזה אשר בטלת מן התורה, וזה דבר חז"ל אין תחלת דינו של אדם על כל דבר חטא עון ופשע להיות נידון, אלא על דבר אשר בטל מן התורה, על כן לא יכול לפטור עצמו מי הרין באמרו כי ברא הקב"ה יצר הרע, כי היה יכול לכבוש אותו בדברי תורה. וכל אלה הדברים, הם מבוארים בקרא שמעו בני ישראל מוסר אב אשר מיסר אבינו מלכנו אב דרמנים, בעד כל פשע עון וחטאה, והקשיבו לדעת כינה, להבונן מה נורא הרין, אם אב דרמנים המרחם כרחם אב על בנים ומשתף רחמים בדין [ראה פרש"י בכתוב בראשית ברא אלקים]. אין מי יזכה ואין מי יצטרק על חטאיו, אם כן מי יצדק בדין, ואין האדם יכול לפטור את עצמו מן הרין, כזה שברא בו הקב"ה את יצה"ר, כי כה יאמר ה' ,בי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעובי התבוננו על מה ולמה הנני מיסר אבינו על עונותיכם, אף שבראתי יצר הרע המכית אתכם לרוע, כי ,לקח טוב" דרך החיים והטוב נתתי ומסרתו לכם, ברשונכם ובחזרהכם בכתוב ראה נתתי לפניך היום את דתיים ואת הטוב, ואת המות ואת הרע וגו' (דברים ל פו יט). ויש לאל דבם לבחור בטוב ולקחת אותו, אף אם יצר הרע מכה אתכם לבחור ברע, אם תורתי אל העזבו ולא ימוש ספר התורה מפניכם, כי בזאת התורה הוכלו להתגבר ולכבוש את יצר הרע. ויש להוסיף כאור אשר בתוב נתתי לכם ולא

כי ה' אלקיך מתהלך בקרב סתנך להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מתניף קדוש ולא יראה כך ערות דבר ושם מאחריך (דברים כג), ואמרו חז"ל מלמד שערויות מסלקת את השכינה (ספרי שם), כמו בכל מלחמה אם רואה ה' ערות דבר הוא שב מן האדם ולא יעזרנו כן במלחמת היצר אם יראה באדם ערות דבר לא יעזרנו מיצרו, ואם הקב"ה לא יעזרנו יפול שרוד תחת היצר כי אלמלא הקב"ה עזרו אין יכול לו, ועל כן כל אדם יעצום עיניו מראות ברע ואז יעזרנו ה' לכבוש את יצר הרע. וזה דבר נעים ומירות ישראל עיני תמיד אל ה' כי הוא יוציא מרשת רגלי (תהלים כה טו), עיני תמיד נתונים אל ה' ככתוב תנה בני לכך לי ועיניך ונו' (ראה מחזה ד') ואינם רואים כל רע, כחפצי כי הוא יוציא מרשת רגלי, יוציאני מרשת יצר הרע, כי הוא פורש רשת לרגלי האדם ללכדהו בחטאים עונות ופשעים [ראה בראב"ע] והאדם לא ימלט מיצרו הרע אם ה' לא יעזרנו, וה' לא יעזרנו להמלט על נפשו מרשת יצר הרע, אם לא התחיל הוא עצמו לצאת מרשת, ותחילת היציאה מרשת יצר הרע לעצום עינים מראות רע, ועל כן כל אדם הבא להמרה, ולשוב אל ה' מכל חטאותיו, בראשונה יטהר עיניו מראות רע. ואמרו חז"ל לא יכעים אדם יוצרו ולא ילאנו במעשיו הרעים ואל יתן רעתו באשה אחרת ואל יסתכל בנשים שאם בא למרה מסייעין אותו מן השמים, הקב"ה בעצמו מתחבר לו לקדשו ולא יתן ליצר הרע לשלוט בו, מעשה

(יומא דף פז), ורומם רוממות ה' ותהלתו בעד זה, אשר הושיעני מיצרי הרע, הוכן תחת לשוני, בעת קראתי והתפללתי אליו כי יושיעני מיצרי, כי במחתי בה' כי יושיעני מיצרי ואהמננו בעבור זה, ואולם און אם ראיתי גלבי, אם הייתי נושא עיני לראות און, להביט בכל תאוה ותמדה וככל מזמאה, ברצון לבי [כי פעמים יראה אדם בלי רצונו כמאמר חז"ל ולאסתכולי מי שרי כו' קרן זוית הואי (ע"ז דף כ). ופעמים אדם רואה ברצונו לתועלת ולא לראות און כמבואר במוש"ע אה"ע סימן ב"א סעיף ג], אז לא ישמע ה' לחפתי אשר אתפלל אליו כי יושיעני מיצרי, ולא יושיעני מאומה בעודני מחזיק בעבירה זו לראות און, בי האדם מנה יצר הרע על נפשו, כזאת אשר פוקח עיניו לראות בכל רע. משל למה הדבר דומה, לאיש המבעיר אש בביתו ועומד ומלבה כאש כי תבער ביתו שאת, וצועק כי יחמו עליו למרה לכבות, הוא מבעיר את הבערה ומלבה כאש, וחפץ כי אחרים יבואו ויעמלו לכבות, האין זה שומה חסר דעה. כן הרכר הזה, האיש מבעיר את אש התאוה והתמדה בקרב לבבו, בראות עיניו אשר רואה ומביט ברע, ומנה יצר הרע בנפשו, כי אין יצר הרע שולט אלא כמה שעניו רואות, וחפץ כי ה' יכבה את האש ויצילו מיצרו, ועל אחת כמה וכמה אם מביט בנשים דרך זנות (ראה מחזה א' אות א' וד"ל), כי מתכוין להנות מיפין, לא יעזרנו ה' לשוב מכל חטאותיו, כי מקרא מפורש בתורה

ניא חזיון

ולא לפניכם ככתוב ראה נתתי לפניך וגי' על פי מאמר חז"ל, אמר ריש לקיש מאי רכתיב אם ללצים הוא יליין ודעניס יתן חן בא להטא פותחין לו בא להמרה מסייעין אותו תנא רבי רבי ישמעאל משל לאדם שהיה סוכר נפט ואפרסמון, בא למרוד נפש אוסר לו מרוד אתה לעצמך, בא למרוד אפרסמון, אוסר לו המתין לי עד שאמרוד עמך כדי שנתכסם אני ואתה (יומא דף לח). וזה דבר הכתוב כי לקח טוב אם תבחרו לקחת טוב, או נתתי לכם יידיכם, כמו הבא למרוד אפרסמון, המוכר סודר עמו, אבל לקח רע אם כוחרים לקחת רע, או לא יתן ה' להם לירם כמו הבא למרוד נפש, המוכר אמר לו הנה הגפס לפניך מרוד אתה לעצמך, וכמה היטיבו את לככם לבחור בלקח טוב לקחת את החיים ואת הטוב, וטרתי אל העובו כי התורה מכשרתו לאדם להיות צדיק חסיד ישר ונאמן (אבות פ"ז):

(ג) ראה שם במהרש"א, ואולי חז"ל דרשו כי לא תעוב אתה ה' את נפשי לשאול, אם לא תתן נפשי את חסידך לראות שאת, כי כלל גורל במרה שארם מרוד סודרין לו וד"ל:

מחזה עינים

גדולים ועצומים, וגם עור את עיניו לכלי לראות, ואמרו חז"ל סומא חשוב כמת, שנאמר במחשבים הושיבני כמתי עולם (נדרים דף סד), והלא אמר מן התורה לצער ולחבל בעצמו (ראה ב"ק דף צא) והוא צייער וחבל את עצמו למען להפריש את עצמו מאיסורא ולהרחיק את עצמו מן העבירה, [ראה גיטין דף נו ושם בתורה קפצו ע"ז דף יח ושם בתורה ואל וד"ל], כי היה ירא פן יתגבר עליו יצר הרע. ויסיתנו לשאת את עיניו להביט בה, ופן בראותה בעיניו יחמדנה ברעיוניו, ואיכה יעו אנוש שותה כמים עולה לשאת עיניו להביט באשה ולאמר שלום יהיה לי מיצר הרע ולא יקרני עון. ונתכוונן כי הנה ראייה בעלמא בפני אשה עון פלילי הוא, כי זה למרות מצותה' אשר צונו בתורה ונשמרת מכל דבר רע (ראה מחזה ב) ועל בן מלכד כי טבע כל אדם לחמוד ברעיוניו אם ראה אשה נאה בעיניו, מלכד זה, עון הזה אשר עבר על מצות ה' וראה בעיניו, הוא ימשכנו לעון לחמוד ברעיוניו כדחנן בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה, שמצוה נוררת מצוה ועבירה נוררת עבירה ששכר מצוה ופסול עבירה שם בתולדות יהושע להגים יהושע העליר זצ"ל) וזה דבר הכתוב עונותיו ילכדנו את הרשע ובחבלי הטאתו יתמך (משלי ה כב), עונותיו של האיש [כי כתוב זה אחר הכתוב כי נכח עיני ה' דרכי איש וגו'] ועל כן לא נאמר עונותיו ילכדו את הרשע או עונות הרשע ילכדנו וראה ברלב"ג] הם המה ילכדנו כי יוסיף עונות, את הרשע עם הרשע הנודע זה יצר הרע שנקרא רשע ככתוב צופה רשע לצדיק וגו', העונות אשר עשה, המה יחד עם יצר הרע, ילכדוהו להוסיף עונות, ולא לכד עונות אשר עשה בודון ילכדוהו, כי גם בחבלי חטאתו אשר חטא בשגגה, יתמך, ולא לכד עונות וחטאים רבים ילכדוהו כי גם בחבלי חטאתו חטא אחד בשגגה יתמך, ולא לכד כי חטא אחד ילכדוהו להוסיף לחטוא, כי גם בחבלי חטאתו יתמך ויתלה (ראה פרש"י), כלומר כי חטא אחד בשגגה, יש בכחו להסית

כרכי מתיא בן חרש שהיה יושב ודורש בתורה והיו פניו דומות לחמה, וקלסתר פניו דומה למלאכי השרת ביראת שמים, שמימיו לא נשא עיניו לאשה בעולם, פעם אחת היה יושב ודורש ועוסק בתורה בבית המדרש, עבר שצן לפניו וראהו ונתקנא בו, אמר אפשר לאדם כזה שלא יהמא, מה עשה השמן, עלה לרקיע ועמד לפני הקב"ה ואמר רבש"ע תן לי רשות ואנסנו, אמר לו לך, הלך ומצאו שהיה יושב ועוסק בתורה, מה עשה נדמה לאשה, שלא היה כמוה מימות נעמה אחות תוכל קין, שבה מעו מלאכי השרת שנאמר ויראו בני האלקים את בנות האדם כי מוכות הנה וגו' באתה ועמדה לפניו, כיון שראה אותה חזר לשמאל, ישבה לצד שמאל, הפך פניו לצד ימין, כיון שראה אותה מתהפכת לצד, אמר כתיירא אני שמא יתגבר עלי יצר הרע ויחטיאני, מה עשה אותו צדיק, אמר לתלמידים היושבים לפניו לכו והביאו אש ומסמרים, ונתנם בתוך האש עד שהיו אדומים כאש, ונתנם על עיניו, כיון שראה השטן כך, נודעוץ ונפל על פניו ורעד ועלה למרום, וחזר לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע כך וכך היה מעשה, אמר לו הקב"ה וכי לא אמרתי לך שאין אתה יוכל לו, באוהה שעה קרא הקב"ה לרפאל אמר לו לך ורפא עיניו של רבי מתיא בן חרש, בא רפאל ועמד לפניו, אמר לו הקב"ה שלחני אליך לרפאות את עיניך, אמר לו תניחני טה שהיה היה, חזר לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע כך וכך אמר לי, אמר לו לך אמור לו שלא ישלוח בו יצר הרע לעולם, מיד הלך ורפא אותו, מכאן אמרו חכמים כל מי שאינו נוהג עיניו באשה אחרת אין יצר הרע שולט בו, לכך יזהר אדם שלא ישא עיניו באשה אחרת לכד מאשתו [מדרש עשרת הדברות ילקוט שמעוני ויהי], והלא חיל ורעדה תאחו לכל איש בנשאו עיניו להביט בפני אשה, כי יתן אל לבו מעשה רבי מתיא בן חרש אשר עשה לעצמו, תחב מסמרים בוערים אדומים כאש, בעפעפי עיניו, הלא שמים רעות עשה לעצמו, ענה את נפשו במכאובים

מחזה עינים

את האיש גם כי צדיק הוא, להתהפך לרשע גמור שנקרא מן, כמאמר חז"ל רשעים בחיהם קרואים מתיים (ברכות דף יח). וזה דבר ה' אל קין הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חמאת רובין וגו' (בראשית ד), הלא אם תיטיב אם תחזיל לעשות טוב מצוה אחת, שאת, תנשא למעלה, כמאמר חז"ל העושה מצוה אחת לשמה אל ישמח על אותה מצוה בלבד אלא שלבסוף גוררת הרבה (ספרי שלח),

גיא חיוון

ה) מדי דברי כהנוב הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חמאת רובין, זכור אוכור לבאר היטב הרק בעזרי"ת, מה הוא ענין, שאת" ומה הוא ענין, "לפתח". הנה כתוב בספר תהלים צדקתך כהרדי אל משפטיך הרום רבה ארם וכהמה תושיע ה' (לו ז). למה המשיל צדקת ה' כהרים, ומשפטי ה' כהרום, ולמה המסך ארם וכהמה תושיע ה' אל צדקתך וגו' משפטיך וגו' מה ענין זה לזה. והנה חז"ל אמרו ארם וכהמה תושיע ה' אמר רב יהודה אמר רב אלו בני ארם שהם ערומים ברעת ומשימים עצמם ככהמה (חולין דף ה' ע"ש), הלא זה תנאי אם אדם משים עצמו ככהמה, או יושיע ה' לארם, ואם אין משים עצמו ככהמה, ה' לא יושיעהו, אם כן כל ישועת ה' לארם, תלוי בענין זה, אם האדם עצמו ככהמה ואו נושעה. והנה רש"י פירש ומשימים עצמם ככהמה רכאי רוח, הוה, למען נרע כמה משים עצמנו ככהמה ואו נושעה. והנה רש"י פירש ומשימים עצמם ככהמה רכאי רוח, וכן פרש"י בהללים ומשימים עצמם ככהמה בענוה, הלא לפרש"י כל ישועת ה' לארם, הלוי כמרת הענוה. ועל פי זה מכואר הרנום יונתן בן עוזיאל על הכתוב ויקרא משה להושע בן נון יהושע (שלה יג טו), וכוז חכא משה ענותותיה קרא משה להושע בר נון, יהושע", כי למה קראו יהושע, אמרו חז"ל משה בקש עליו רחמים יה יושעך מעצת סרגלים (מטות דף לר), והלא פליאה גדולה למה לא התפלל משה בער כלב ובעד כל הסרגלים, על כן נראה כי באמת התפלל בער כלם, כי ה' יושיעם לבל יכשלו במוקש היצר, אבל לא ידע אם נהקבדה הפלתו או לא, ורק את הושע קרא אותו בשם יהושע, לפני כל קהל ערת ישראל, לומר כי כמות הוא כי ה' יושיעהו. והוא נושע, ומפני מה כמח משה, או חו יושיעהו, אכן אשר אמר נעים ומרות ישראל ארם וכהמה תושיע ה' ולא ומשים עצמו ככהמה בענוה, אותו יושיעהו, ומה טובה כי יש ויש עור דכרים אשר ישים אדם את עצמו בהם ככהמה, ואו יושיעהו ה'. ואולם נהבונן הנה אמרו חז"ל בא להטמא פיהוין לו בא להטמא סביעיין אותו, (יוטא דף לח), הכי יש רלת סגודה שפורחים למי שבא להטמא, ולמה לא אמרו בא להטמא מניחים אותו וגם אה זה לעובת זה עשה האלקים ברא יצד המוב וברא יצד הרע ולטה להבא להטמא פיהוים לו ולהבא להטמא סביעיים אותו, אמנם מכואר על פי דברי החכם מכל ארם ארם חיים למעלה למשביל למען סור משאל ממה (מסעי טו כר), וכיאר המלבי"ם ז"ל המשביל יצייר לעצמו שדרך החיים הוא למעלה ודרך המות הוא למטה, והגם שקשה לעלות למעלה וקל מאד לדרת מטה, כאשר כח הכוכב הטבוע בגופו, ומייעהו ויורידהו מטה, אבל העליה למעלה הוא נגד כח הכוכב, ככל זאת בשירוע שאם ירד כמה ירד לשאל בודאי האמץ בכל כחו לעליה. ולא לדרת, וכן המשביל יכין כשכלו שלמעלה הוא אורח חיים ר"ל שהעליה שילך בדרך הנפש וברוך השכלו שישרשו למעלה, שם ישוין חיים הנצחים, ויתאמץ לעלות על סולם השכל כדי שיסור סדרה לדרך הגוף והאוויר ששרשם לטה ששם הוא השאל והאברון נצח, הלא נגלה לעינינו כי להטמא ככד לארם, כי זה נגד טבע גופו והשקוהו, כמו לעלות על הר גבוה מאד, וכן כהוב מי יעלה בהר ה' וגו' (תהלים כר), ולהטמא נקל לארם כמו לדרת לשאל, ועל כן הבא להטמא סביעיים אותו למעלה, אבל הבא להטמא, למה לסייע אותו, רי כי פוהחים מהחיות את כסוי הכור, ומעצמו נופל למטה, ונתכונן אם כראש הר גבוה מאד. שם יש כל טוב, פו ופנינים, וכל כלי יקר, ובהחית הרד שם אין מאימה מטיב ועד רע, ככל זאה כל אדם יגיע לעלות ער ראש ההר לקחת כל טוב אשר שמה, ואם בהחית הרד שם יש כל רע, שם דבר ודבר ורעב, חיות רעות ורדחני נפשות, וכראש ההר אין מאימה מרע וער טוב, ככל זאה כל אדם יגיע לעלות ער ראש ההר, למען למר ולהטלטל מכל רע אשר בתחתית ההר, ואם כן על אחה כמה וכמה אם בראש ההר שם כל טוב ובהחית ההר כל רע, כל ארם השוכן בהר

בוחזה עינים

כו' תנינא בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה התם ברצון הכא אפילו באונס דקתני נרתע (כלה רבתי פ"ד). ועל פי אלה הדברים כאר בספר לחם דמעה את הכתוב חטא חטאה ירושלים על כן לנדה היתה וגו' (איכה א), הכי מפני חטא אחד בשונג לנדה

ניא חזיון

בדר. ייגע יעמול ככל כחו לעלות בראש הרר, א) למען לקחה כל טוב אשר בראש הרר. ב) ולמען לסוד ולברוח מכל דע אשר כחתית הרר, כן אם אדם עושה רצון ה' יש לו שכר טוב כגן ערן, ואם אין עושה רצונו אין מאומה לו לא שכר כגן ערן ולא עונש כגיהנם, ככל זאת ראוי לכל אדם לעשות רצון ה', למען לקבל את הטוב, לקחת כל טוב אשר כגן ערן, ואם אדם עובר על רצון ה' יש לו עונש רע כגיהנם, ואם עושה רצונו אין מאומה לו לא עונש כגיהנם ולא שכר כגן ערן, ככל זאת ראוי לכל אדם לעשות רצון ה', למען לא לקבל את הרע, להמלט מכל רע אשר כגיהנם, ואם כן על אחת כמה וכמה, אם אדם עושה רצון ה' יש לו שכר טוב כגן ערן, ואם עובר על רצונו יש לו עונש רע כגיהנם ראוי לכל אדם למלאות רצון ה', א) למען לקבל את הטוב, השכר אשר כגן ערן. ב) ולמען לא לקבל את הרע, העונש אשר כגיהנם, וישמר מאד מעברו על רצון ה' כי אז א) לא יקבל את הטוב ב) ויקבל את הרע. וזה דבר הכתוב אורח חיים למעלה למשכיל למען סוד משאול ממה, המשכיל יעלה למעלה. א) כי למעלה החיים והטוב. ב) כי למטה שאול המות והרע, והם המה דברי חז"ל אמר רבי ועירא הנה טוב מאד זו. גן ערן, והנה טוב מאד זו גיהנם, וכי ניהגם טוב מאד, אתמא, משל למלך שהיה לו פדרם והכנים להוכיח פועלים, וכנה על פתחו אוצר וכית האמורים, אמר כל מי שהוא מתכשר במלאכת הפרדם יכנס לאוצר וכל מי שאינו מתכשר במלאכת הפרדם יכנס לכית האמורים, כך כל מי שהוא מסגל מצות ומעשים טובים רוי גן ערן, וכל מי שאינו מסגל מצות ומעשים טובים הרי ניהגם וכ"ד פ"ט שמיד פ"ב ע"ש, כלומר כמו שבעל הפרדם אמר כל מי שהוא מתכשר במלאכת הפרדם, מלכר א) כי לא יכנס לכית האמורים, עוד ב) יכנס לאוצר, וכל מי שאינו מתכשר במלאכת הפרדם, מלכר א) כי לא יכנס לאוצר עוד ב) יכנס לכית האמורים. כן הקביה אמר כל מי שהוא מסגל מצות ומעשים טובים מלכר א) כי אין לו גיהנם. עוד ב) הרי גן ערן וכל מי שאינו מסגל מצות ומעשים טובים מלכר א) כי אין לו גן ערן. עוד ב) הרי גיהנם. ומפני כי כפלים לתושיה גן ערן וגיהנם, לכן כל איש יסלא רצון ה'. א) למען יכנס לגן ערן ב) ולמען לא יכנס לגיהנם. והם המה דברי רבי יוחנן בן זכאי שאמר, ולא עוד אלא שיש לפני שתי דרכים אחת של גן ערן ואחת של גיהנם ואינו יודע באיזו מוליכים אותי ולא אבכה" (ברכות דף כח ע"ש), אם לא היתה לפני רק דרך אחת של גן ערן, אם לא היה נברא רק גן ערן לאדם העושה רצון ה', ואדם שאין עושה רצונו אין לו מאומה לא גן ערן ולא גיהנם. לא שכר ולא עונש, הייתי כוכה פן לא עשיתי רצונו ואין מוליכים אותי לגן ערן, ואם לא היתה לפני רק דרך אחת של גיהנם, אם לא היה נברא, רק גיהנם לאדם העובר על רצון ה', ואדם העושה רצונו אין לו מאומה לא גיהנם ולא גן ערן לא עונש ולא שכר, הייתי כוכה פן לא עשיתי רצונו ומוליכים אותי לגיהנם, ולא עוד אלא שיש לפני שתי דרכים אחת של גן ערן ואחת של גיהנם, כי נברא גן ערן לאדם העושה רצון ה', ונברא גיהנם לאדם שאין עושה רצונו, ואינו יודע באיזו מוליכים אותי, פן לא עשיתי רצונו, ורעה שתיים לי א) כי אין מוליכים אותי לגן ערן ב) כי מוליכים אותי לגיהנם, ולא אבכה, וכן ראיתי מכויר מרגאון מירד יצחק בלאוער שליט"א. וזה דבר נעים ומירוח ישראל חשכתי דרכי ואשיכה רגלי אל ערוחך (חלהים קים נט) חשכתי דרכי כי יש לפני שתי דרכים אחת של גן ערן ואחת של גיהנם, מפני כן ואשיכה רגלי אל ערוחך. וזה הוא אשר אמרו חז"ל חשכתי מהן שכתן של מצות והפסוקן של עבירות ואשיכה רגלי אל ערוחך (ויקרא רבה פ' לה ע"ש היטב). וזה דבר רחם מכל אדם, חיות איש מהיד במלאכתו לפני מלכים יתיצב כל יתיצב לפני חשכים (משלי כב כט) ופרש"י לפני מלכים יתיצב כגן ערן כל יתיצב לפני חשכים כגיהנם (כן פרש"י בסנהדרין דף קד ע"ש), חיות וההבוננת, כי כל איש מוטל עליו להיות מהיר במלאכתו, בתורי: מצות, אשר זה מלאכה כל איש זה כידו ורשותו (ראה למעלה כחזה ד אות ח), למען א) מפני מלכים יתיצב כגן ערן. ב) כל יתיצב לפני חשכים כגיהנם, וואולי אשר אמרו חז"ל חטא ככפלים דכתיב חטא חטאה ירושלים, ולקו בכפלים דכתיב כי לקחה מיד ה' כפלים ככל חטאתיה, וכמהחמים ככפלים דכתיב נחמו נחמו עמי

כן עבירה נוררת עבירה משונג למיזד וממזיד פשעי ירושלים הרבים והעצומים ומי הוא למזרד, מעבירה קלה לעבירה חמורה, והלוך המסבב לכל עונשיה על רוב פשעיה, הלא חמא ורב חמאים עונות ופשעים, ומי הסב לכל הראשון אשר חמאה ירושלים, על כן לנדת

גיא חזיון

עמי יאמר אלקיכם (איכה רבה פ"א), כלומר חמא ברבר שיש בו כפלים, ככהוב כי כפלים לתושיה (איוב יא). גן ערן וניהגם, שכר ועונש, והלא היה להם לעשות רצון ה', מפני שני הרברים השכר והעונש, וככל זאה חמא, ואם כן רבה חמאתם, ולקו ככפלים, כי מלכד כי נערר מהם הטוב, עור הגיע אליהם הרע, ומתנחמים ככפלים כי מלכד כי יסוד מהם כל רע, עור יכוא להם כל טוב וד"ל). ואמנם עלינו להתבונן הלא גן ערן וניהגם, השכר והעונש, המה תרתי רמתרי אהרדי, אם מניע לאדם עונש, בעברו על רצון ה', אם כן יש חיוב על האדם למלאות רצון ה', ולמה מניע לו שכר כעשותו רצון ה', ואם מניע לאדם שכר, כעשותו רצון ה', אם כן אין חיוב על האדם למלאות רצונו, ולמה מניע לו עונש בעברו על רצונו, שאלה גדולה היא, אין זאת כי אם יש ויש באמת חיוב על האדם למלאות רצון ה' כי הוא כראו, יצדו, ועשרו, והוא מחיהו. ועל כן מניע לאדם עונש בעברו על רצון ה', ברין ומשפט, אבל כעשותו רצון ה' אין מניע לו שכר ברין ומשפט. כי אם כחסד, כמו העבר העושה רצון ארנוי, ומוצא חן בעיניו, נתון לו מתנה, בער עבודתו כאמנה, מהנה זו אינה מתנת חנם, כי הלא הארון נתון לו בער עבודתו כאמנה, בכל זאת מתנה היא, כי אין מניע זאת להעבר ברין ומשפט, ועל כן רקרקו חז"ל בלשונם ואמרו "מתן שכרן של מצות" (אבות פ"ב ס"א). "מתן שכרן של צריקים" (שם ס"ט). כי שכר המצות לא כרין ומשפט, כי אם "מהן שכר" כלומר הוא שכר ברין מתנה. [ראה ר"שב בתו"מ אבות פ"ב ס"א, ובספר כתב סופר כתחלת פרשת ואתחנן ואו יתבשמו לך הדברים]. וזה רבר נעים ומירות ישראל אחת דבר אלקים שתיים וז שמעתי כי עז לאלקים ולך ה' חסד כי אהה תשלם לאיש כמעשהו (ההלים סב יב-ג), כל אחת ממצות אשר רבר אלקים, שתיים וז שמעתי, שתי דרכים אחת של גן ערן ואחת של ניהגם, שכר ועונש שכר טוב לאדם כעשותו מצות ה' ועונש רע בעברו על מצות ה', והלא שתיים הן הנה תרתי רמתרי אהרדי, ואתכונן כי עז לאלקים, אחת מהנה על פי סרח הרין, ולך ה' חסד, ואחת מהנה על פי סדת חסד, כי אחת תשלם לאיש כמעשהו, אשר אחת תשלם לכל איש כמעשהו, שכר טוב כעשותו רצונך ועונש רע בעברו על רצונך, השכר על פי החסד והעונש על פי הרין, כי יש חיוב על האדם למלאות רצון ה'. ועל פי אלה הרברים מבואר מאמר אנטיגנוס איש טוב, הוא היה אומר אל תהיו כעברים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הו כעברים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם (אבות פ"א). כי הגה יש שני עברים. א) יליר בית או מקנה כסף מכבר, הוא עובר שלא על מנת לקבל פרס אחר עבודתו, והוא לא יכול לומר אל הארון כמה תתן לי כעד מלאכה זו אשר צויתני לעשות, כי יש עליו חיוב לעשות, והוא ירא לעבור על מצות הארון, פן יכה אותו וייסרהו. ב) הבא כעת לעבור, הוא עובר על מנת לקבל פרס אחר עבודתו. והוא שואל לארון כמה תתן לי כעד מלאכה זו, אשר אעשה, כי אין עליו חיוב לעשות, והוא לא ירא סמנו פן יכרו. וזה הוא אשר אמר אנטיגנוס, "אל תהיו" אל תרמו בנפשכם להיות כעברים אשר אין עליהם חיוב מכבר, המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אחר עבודתם, "אלא הו" רעו נא להיות כעברים אשר יש עליהם חיוב מכבר המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס אחר עבודתם, ויהי מורא שמים עליכם, אם לא תעשו רצונו ייטר אתכם ויעניש וואלם אנטיגנוס היה לו להזהר ברבוי ולאמר בכל זאת, האדם מקבל פרס על פי החסד, ראה ארדינ פ"ה, וכרע"ב אבות פ"א משנה יא. כי יש חיוב על האדם לעשות רצון ה', וכמאמר רבי מרפון ולא אחת כן חרין להבטל ממנה (אבות פ"ב וראה שם במדרש שמואל וד"ל). סוף דבר, הגיהגם וכל עונש, הוא ברין ומשפט, והגן ערן וכך שכר הוא כחסד וצדקה, וכן כתוב בתורה וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר צונו (דברים ו כה), וצדקה זה מתן שכרן של מצוה תהיה לנו לעולם הבא כי נשמר וגו' (ראה שם כראבי"ע ובספרנו). וזה רבר נעים ומירות ישראל, "צדקה" להגיע אל הגן ערן אשר שמה מהן שכרן של מצות, ברין צדקה, "כהרדי אל" כמו לעלות על דרים הגבוהים, ארח חיים למעלה, "ומשפטיך" להגיע אל הגיהגם אשר שמה עונשן של עבירות, ברין משפט. תהום רבה" כמו לרדת אל תהום, שואל מטה, ולכן על האדם להתפלל ולבקש מאת פניך ה' כי אהה תושיע לו לעלות אל מרום הררי אל, ולכלי לפול בתהום רבה אשר בתחתית הוד, אכן לא לכל אדם תושיע, כי אם אדם ובהמה תושיע ה', רק אם האדם כא לרמוד, כאשר הרין מפורש "באדם ובהמה" שכתוב בתורה כי הראה חסד שונאך רובץ תחת משאו וגו' עוזב תעוזב עמו, ואמרו חז"ל הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מצוה אם רצונך

מחזה עינים

היתה, כי חטא אחד אשר חטאה בראשונה, הוא הסב כל הרעות וכל הצרות, ולכן יפחד כל אדם להביט בפני אשה פן בראותו בעיניו יהמוד ברעיוניו, וילכדוהו אלה עונוי להרכות זדונו, וילך מדחי אל דחי מעבירה לעבירה, אבל כי יעצום עיניו מראות באשה, הוא שומר כדבר ה' ועושה מצוה כאשר אמר חז"ל

גיא חיון

רצונך לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו (כ"ט דף לב), כן כאשר הארם רוכץ הנה משא יצר הרע. הקב"ה עורר לפרוק את משא היצר מעליו, אבל רק עמו אם האדם בא להטריד, וכאשר הרין כפורש, "באדם ובהמה" שכתוב בתורה כי הראה חמור שונאך רוכץ וגו' ואמרו חז"ל רוכץ ולא רכצן (כ"ט דף לז וראה שם בתורה"ה מה ודיל), ופרש"י רוכץ מקרה הוא לו שרוכץ חתם משאו כפעם הזאת ולא רכצן הרגיל בכך, כן כאשר הארם רוכץ הנה משא יצר הרע, הקב"ה עורר לפרוק את משא היצר מעליו, אבל רק רוכץ אם אדם חטא כמקרה, ולא רכצן כדהנן האוסר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין כירו לעשות תשובה (יומא דף פה), ואמרו חז"ל אמרו ישראל רכש"ע כארם אנתנו ככהמה תושבענו לפי שאנו נמשכים אחריו ככהמה הה"ד משכני אחריו נרועה להיכן אנו נמשכים אחריו לכן ערן הה"ד ירויון מרשן כיהן וגו' (ויקרא רבה פרשה כז), רבים עבלו לבאר המאמר "לפי שאנו נמשכים אחריו ככהמה", ומה זה שאמרו "הה"ד משכני אחריו נרועה", הלא ככהוב זה אין סכואר כי נמשכים ככהמה, אכן מכואר היטב על פי דברי חז"ל אמר שמואל עבר כנעני נקבה כמשיכה כיצד הקפו ובא אצלו קנאו קראו ובא אצלו לא קנאו, וקראו לא והתניא כיצד כמשיכה קורא לה והיא כאה כו' אמרי בהמה ארעהא רמרה אילא עבר ארעהיה הנפשיה קאזיל (קרושין דף כב), ופרש"י כהמה ארעהא רמרה אילא על רעת הקורא אותה לפי שאין לה רעת, עבר ארעהיה הנפשיה קאזיל מרעת עצמו, ולכן כשקורא לכהמה והיא כאה, הוא הוא המושך אותה, כי מה נ"מ אם מושך אותה על פי חבל, או מושך אותה על פי קול הקריאה, כי טבע הכרמה ללכת אחר הקורא לה, אבל כשקורא לארם והוא כא, הקורא לא משך אותו, על פי קול הקריאה. כי כרצונו הלוי לכוא או לא, ונתכונן בהמה שאין לה דעה, היא הכוא אל הקורא לה, כין שקורא לה לחן לה לאכול, כין שקורא לה לטהוט אותה, היא ארעהא רמרה אילא, היא אולא למרה, ואשר כרעהו לעשות לה יעשה, אבל ארם שיש לו רעת, הוא יכוא אל הקורא לו, אם קורא לו לחן לו רבו טוב, ולא יכוא אל הקורא לו, אם קורא לו להכותו, הוא ארעהא הנפשיה קאזיל, הוא אזיל על רבר הטוב לנפשו, ולא אזיל על רבר הרע לנפשו, הבהמה הולכה אחר הקורא לה ולא אחר הרבר, והארם הולך אחר הרבר ולא אחר הקורא. ומה האמר כנסה ישראל, משכני אחריו נרועה" כי נרועה, אין אנתנו רעים אחר הרבר אשר הוא טוב בעינינו, כי אם אחריו נרועה, לקולך אנהנו הולכים, ואתה הוא המושך אותנו כקול רכרך, כמו כהמה שהיא ארעהא רמרה אילא, לכן כשקורא לה והיא כאה הוא המושך אותה [ראה כספר "יוסף כאור" על שיר השירים כי הוא כבר העיר כזה], כלומר בני ישראל אינם הולכים לרעהם, לאמר מצוה הזוהא טובה, ואתה נשמור לעשות, ומצוה הזוהא רעה לנו ואתה לא נשמור. למשל לאמר את המצוה וקשרהם לאות על ירך וגו' אותה נשמור לעשות, אבל אה המצוה ושנתה לבניך, אותה לא נשמור, כי לדעת הארם כרור הזה, הלמוד תורה בית משכנים לארם ואיכה ישחתו האכות את כניהם, בני ישראל שומרי דת י"ה' חלילה להם ללכת לרעהם, כי אם שובעים לקול ה', ואחרי ה' הולכים ככהמה שהיא ארעהא רמרה אילא, והנה כל איש אם הולך לרעהו, ואומר מצוה זו איננה רעה לו וישמרנה, ומצוה זו רעה לו ולא ישמרנה, איש ההוא לא בא להטריד, ואין מסייעין אותו אף כמצוה זו שכחר לשוכרה, ועל כן, אמרו ישראל רכש"ע כארם אנתנו ככהמה תושבענו לפי שאנו נמשכים אחריו ככהמה הה"ד משכני אחריו נרועה" אנתנו נמשכים אחריו, לשמוע לקולך, לשמור ולעשות כל אשר הצוה, ככהמה שהיא ארעהא רמרה אולה בין שקורא לה להאכילה ובין שקורא לה לשוחמה, כן אנתנו נמשכים אחריו אף למצוה שהיא כשחיתה לרעת הארם ונרק לרעת הארם נרמה כן, אבל כאמת ה' צוה כל המצוה לטובת האדם. וזה הוא אשר סימו חז"ל ואמרו להיכן אנו נמשכים אחריו לכן ערן ודילן, ולכן תושבענו, והם הבה דברי חז"ל, אלו בני ארם שחם ערומים ברעה" ובכל זאת זאת אינם הולכים לרעהם כמו עבר שהוה ארעהא הנפשיה קאזיל, ובשיכים עצמם ככהמה" נמשכים אחרי ה' ככהמה שהיא ארעהא רמרה אילא.

לאלה

קדושים אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו לעולם הבא (יומא אותו הרבה, מלמטה מקדשין אותו מלמעלה, דף לט):

מחזה ז

ישעיהו הנביא אמר ברוח קדשו, הולך צדקות, ודובר מישרים, מואס בבצע מעשקות נער כפיו מתמוך בשחד אוטם אזנו משמע דמים ועוצם עיניו מראות ברע הוא מרומים ישכון כצדות מלעים משנכו לחמו נתן מיטיו נאמנים מלך ביפיו תחזינה עיניך תראינה ארץ מרחקים (ישעיה לג טו ז), ואמרו חז"ל ועוצם עיניו מראות ברע אמר רבי חייה בר אבא זה שאינו מסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה. היכי דמי אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא, אף אם הוא עוצם עיניו, מפני שמעמיד את עצמו בסכנה, ללכת בעינים עצומות על שפת הנהר ואיננו שומר את נפשו פן יקראנו אסון, ולמה לא הלך בדרכא אחרינא כעניים פקוחות, ואי דליכא דרכא אחרינא אנוס הוא כי עליו לשמור את נפשו, לפקוח עיניו ולראות איכה ללכת על שפת הנהר, ובמקום חשש סכנה אנוס הא לפקוח עיניו, ואם הוא עוצם עיניו הלא הוא חסיד שומה שחז"ל אמרו היכי דמי חסיד שומה כגון דקא מבעה איתתא בנהרא ואמר לאו אורח ארעא לאסתכלי בה ולאצולה (מטות דף כא), לעולם דליכא דרכא אחרינא ואפילו הכי מיבעי ליה למינע נפשיה על פי דרך חסידות כי מתי הוא חסיד שומה אם מתהלך בדרך חסידות זו נגד אחרים, אינו מציל את אשה מן הסכנה, מפני רוב חסידותו. אז הוא חסיד שומה, אבל על נפשו רשאי להחמיר והוא חסיד פקח בדבר זה (א). נתבונן במעשה רבי מתיא בן חרש שנתן מסמרים בעיניו כי הוא היה ירא פן יביט בפני האשה, ורב יוסף ורב ששת סיכו את עיניהם כמבואר

ביא חזיון

לאלה הבאים להטיר, לעשות כל מצות ה', אותם תושיע ה' בי הבא להטיר מסייעין אותו. ואותם תושיע בכמה כרין המפורש בכמה עיוב תעוב עמו, ועתה נגלה דבר ה' אל קין הלא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח וט', אם תיטיב את מעשיך, ותשוב מחמתך, אף כי לעלות להררי אל, ככר מאר לארס, שאת, תנשא למעלה, כי הבא להטיר מסייעין אותו, ואם לא תיטיב ולא תשוב מחמתך, לפתח השאל, חמאת רובך, כי הבא להטמא פותחין לו שאל מתחתיו והוא יפול למטה מטה. וה' יושיענו לעלות למעלה למעלה:

(א) וכתוב ברמב"ם הלכות איסורי ביאה (פכ"א הלכה כא), „וכן אמר להסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה, אפילו להסתכל בכגדי צבעונין (ואשר כרוכ בכגדי צמר הוא מ"ס) של אשה שהוא מכירה אמר שלא יבוא לירי ורהורי. וכן הוא בטוש"ע אה"ע סימן כא, ע"ש. ות"ס גרולה כי לא הזכירו זה שאמרו חז"ל דליכא דרכא אחרינא ואפילו הכי מיבעי ליה למינע נפשיה. ומה קמ"ל הרמב"ם וטוש"ע שאמר להסתכל בנשים שהן עומדות על הכביסה. ונראה לומר כי הא קמ"ל אפילו בשעה שהן עומדות על הכביסה ככגדים צואים, והן מטהרות ומלוכלכות, אמר להסתכל בהן. מה אמר מן הדין לכל בני אדם, כדמכח מהא דפריך

בחוזה עינים

חול ואמרו ואם אתה עושה כך אתה לעצמך או אשריך וטוב לך, אבל לא אם תעשה כן לאחרים כי אז אוי לך ואוי לנפשך, וכן נתבונן על ענין הבטחון, מה גדולה מדת הבטחון, כי אף רשע אם בוטח בה', ה' יעורנו ובל יעונו כמאמר חז"ל רבים מכאובים לרשע והבוטח בה' חסד יסובכנו אפילו רשע ובוטח בה' חסד יסובכנו (ילקוט שמעוני תהלים לב), ומה רעה מדת הדאגה, זה הכלל המרבה בבטחון וממעיט בדאגה הרי זה משוכח, אכן רק בדברים הנוגעים לכל איש לעצמו, אבל לא בדברים הנוגעים לאחרים, וכי יבוא איש אליו וישיח לפניו דאגתו צרתו ומצוקתו, ויבקשנו לעזור לו ולהושיענו מן המצר, והוא יאמר בלבו מה לי לדאוג בעדו מאומה, ומה לי להשתדל לטובתו, הנני בוטח בה' בכל לבבי, והנני מאמין באמונה שלמה כי ה' יעורנו ובל יעונו, הרי הוא שוטה ובליעל. וזה דבר נעים ומירות ישראל בפח בה' ועשה טוב ונז' (תהלים לו ג), כפח כה' בכל דבר הנוגע לעצמך ועשה טוב לאחרים ככל אשר תמצא ירך לעשות ואל תהי בעל בטחון בכל דבר הנוגע לאחרים, וכן נתבונן על ענין הענוה, מה גדולה מדת הענוה, כל המרבה להכיר שפלות האדם כי הוא אפס ומאומה, להכל דמה, ראשיתו טיפה מרוחה ואחריתו רמה, הרי זה משוכח, אכן בכל אלה יתבונן על עצמו, יהיה נבזה ונטאם בעיני עצמו

כתשובת הנאונים, למען לא יראו רע כל ימי חייהם. הלא המה נזכרים לשבח בעד אלה חזכרים אשר עשו. זה הכלל כל שלא חס על חיי אחרים וכבודם והונם מפני חסידותו, הוא חסיד שוטה, והוא מבלה עולם כרשע ערום (ראה סוטה דף כ). וכל שלא חס על חיי עצמו וכבודו והונם מפני חסידותו, [אם דבר החסידות, באמת חסידות הוא, על פי התורה והמצוה] הוא חסיד פקח, ועל פי כלל הזה מבואר היטב מאמר חז"ל כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כך אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא (אבות פ"ו), וכבר דקדקו רבים כי אלה הדברים, ואם אתה עושה כך" דברי מותר המה, ואולם חז"ל אמרו אלה הדברים להוציא מלב רבים אשר בשמעם את מאמר כך היא דרכה של תורה בו, יתחסדו לשמור את המאמר הזה, לעשות כן לאחרים, ולא יתנו לעמלים בתורה, כי אם פת במלח ומים במשורה, ולא בשר ויין ולא כל מאכל ומשקה, כאמרם הלא כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה, ולא יתנו להם מטה כר וכסת באמרם הלא כך היא דרכה של תורה על הארץ תישן, ולא יתנו להם בנד ללבוש באמרם הלא כך היא דרכה של תורה חיי צער תחיה, על כן דקדקו

גיא חזיון

אי דאיכא דרכא אחרינא רשע הוא, וראה שם כרשכים וואפשר כי הרמב"ם מפרש, רשע הוא, אם אינו עוצם עיניו ומה רבותיה ועוצם עיניו מראות ברע), וגם לפי פירושי אחרי כי על פי מדת חסידות, בעי לסכוני נפשיה לכלי להביט בנשים שעומרות על הכביסה, נוכח כי גם בשעה שהן עומרות על הכביסה ומלוכלכות, יש חשש פן יבוא לירי דהורו, ואם בן היכא רלא בעי לסכוני נפשיה כלל וכלל, אסור לכל בני אדם להסתכל בנשים שעומרות על הכביסה בן הרין, אבל היכא רליכא דרכא אחרינא סכעי ליה למיננס נפשיה, זה רק להולך בדרבי ההסירות, אבל לא רין הוא לכל בני אדם, ועל כן הרמב"ם ומושיע לא הזכירו זה. ור"ל:

(ב) ואולי לכן אמר רבי שמעון בן לקיש אם עם הארץ הוא חסיד אל תרוד בשכונתו (שבת דף ס"ג), ולא אמר אם חסיד הוא עם הארץ ונז', כי אם עם הארץ אינו חסיד, יש לרוד בשכונתו, רק אם הוא חסיד, אז אין לרוד בשכונתו, כי הוא שכן רע, ואינו חס על חיי אחרים וכבודם והונם מפני חסידותו אשר לפי רעהו, ולכן אמר רבי עקיבא כשהייתי עם הארץ אמרתי מי יתן לי הלמיד חכם ואנשכנו כחמור בו (פסחים דף סט) מפני כי הוא היה צנוע ומעלי (כתובות דף סב וראה שם בתורה דהורו), חסיד לפי דעתו, ועל כן כראונו להלמיד חכם כי אינו חסיד כמותו, למשל ראה כי הלמיד חכם מושך אשה ששבעה בנהר, או מציל הנקן מן הנדר ולא הלץ התפילין בתחלה (ראה סוטה דף כא בתורה היכי) תרה אפו על הית, עד כי בתרין

בצלם חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר בצלם אלקים עשה את האדם, חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר בנים אתם לה' אלקיכם (אבות פ"ג), ואמרו חז"ל הסוטר לועז של ישראל כאילו סוטר לועז של שכינה שנאמר מוקש אדם ילע קדש (מנהדרין דף נח), ואמרו חז"ל המלכין פני חברו ברבים אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא (אבות פ"ג ב"מ דף נח), כי גדול מאד כבוד כל ישראל, כי המה בני אלקים, בני מלך מלכי המלכים הקב"ה, וגדול כבוד כל אדם כי נברא בצלם אלקים, וכן נתבונן בענין לדון לכף זכות, מה גדולה מדה זו, הדן לכף זכות דנין אותו מן השמים לכף זכות (שבת דף קכז), והוא אוכל פירות בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא (שם). אכן רק הדן את

(לשון תדא"ר פ' טז ע"ש), כעפר ואפר [כאשר אמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר], ובתולעת [כאשר אמר דוד ואנכי תולעת ולא איש], ואין נחשב למאומה [כאשר אמרו משה ואהרן ונחנו מה], ועל כן יהיה מוחל על עלבוננו (אבות פ"ו), ובורח מן הכבוד, אבל חלילה לחשוב כן על אחרים, כי כל בני אדם כעפר ואפר, ובתולעים, ואינם מאומה, ועל כן כי יבזה את בני אדם, אין עון, כאשר יבזה את עפר ואפר, וכי יכה את איש, כאשר הוא דורס על תולעת, וכי ילכין את פניו, אין עון, כי את מי בזה, נוש עפר, את אד"ם אשר הוא אפר דם מרה (סוטה דף ה') את ב'ש"ד אשר הוא 'בושה 'סרוחה' רמה ג' (שם), חלילה לחשוב כן על אחרים, וכל החושב כן הרי הוא רשע ובליעל, איש נתעב בעיני אלקים ואדם, ויזכור כל אדם וכל ישבח אשר אמרו חז"ל חביב אדם שנברא

גיא חיון

אפו רצה לנשכו, ואולי הא דתניא שמעון העמסוני ואמרי לה נחמיה העמסוני היה רורש כל את שבתורה בין שהגיע לאת ה' אלהיך תירא פירש ב"ש עד שבא רבי עקיבא וררש את ה' אלקיך תירא לרבות הלמירי חכמים (פסחים דף כב), מפני כי הוא היה בהחלה עם הארץ חסר, ואחרי כן: תלמיד חכם, והוא יודע כי רב מאר המרחק בין עם הארץ אף אם הוא חסר, לבין התלמיד חכם, והוא יודע כי כל איש בעודנו עם הארץ איננו עם ה' אלקים, ולכן דרש את ה' אלקיך את כמו עם, מי שהוא עם ה' אלקיך זה התמיד חכם תירא ממנו, ודע כי גם לפרשיי אל הרור בשכתתו שאינו יודע בדקדוקי מצות ואין חסירותו שלם וסופך ללמוד ממנו, אתי שפיר אשר לא אמר אם חסיר הוא עם הארץ וגו' לאמר רק אם עם הארץ הוא חסיר אל ירור בשכונתו פן ילמוד ממנו. אבל אם איננו חסיר, הלא בעיניו רואה כי כל מעשיו רעים ולא ילמד ממנו מאומה, ולא יהחבר אתו ור"ל: ג) אמרו חז"ל בשר 'בושה' סרוחה רמה ואיכא דאמרי 'בושה' שאול רמה (סוטה דף ה) ונראה לכאן 'בושה' סרוחה רמה, על פי הא דתנן עקיבא בן מהללאל אומר המהכל בשלשה רבירים ואין אתה בא ליר עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון, מאין באת מספה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה והתולעה. ולפני מי אתה עתיד לתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא (אבות פ"ג), ריב"ל רסבנין אמר שלשהן דרש עקיבא מהוך תיבה אחת וזכור את בוראך (קהלת יב) בארך זו ליחה סרוחה בורך זו רמה ותולעה בוראך זה מלך מלכי המלכים הקב"ה שאתה עתיד לתן לפניו דין וחשבון (ויקרא רבה פ"ח קה"ר פ"יב), בושה בעמרו ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שאמרו חז"ל שאין בשתו של עולם הזה כ"ס אלא בושת עבדתו של עולם הבא (שמות רבה פ' ל), אמר ריב"ל אין הקבי"ה מקלל את הרשעים אלא בבושה ולא עור אלא שכופל להם קללהם שנאמר יבושו ויבהלו מאד, וכשהוא מברך את הצדיקים כופל להן בריבתן לא הבושו ולא תכלמו (מדרש ההלים סוטר ו) אמר ריב"ל ראה במה היא כח הבושה, ששני פעמים הוא מזכירה, וכו בלשון הוא מבייש לעכו"ם וכו מברך את הצדיקים שנאמר לא תבושו ולא תכלמו אמר ריב"ל אלמלי לא נכתב ספר יחזקאל אלא שכתוב בו למען הזכירי ובושת ולא יהיה לך פתחון פה וגו' די כיון שראה רור שכך היא הבושה קשה התחיל סתפלל עליה ואומר כך ה' חסיתי אל אבושה (שם מאמר לא), 'סרוחה, מאין הוא בא מסיפה סרוחה, רמה לאן הוא הולך למקום רמה, ואיכא דאמרי בושה שאול רמה, בושה בעמרו לדין אם הוא רשע, שאול נשמתו הולכת לשואל זה ניהם שנקרא שאול (ראה ערוכין דף יט), רמה גופו הולך למקום רמה ור"ל:

מחזה עינים

אחרים לכף זכות, ולא אם דן את עצמו לכף זכות (ז) כי כל הדן את עצמו לכף זכות עליו נאמר הנני נשפט אותך על אמריך לא חמאתי (ירמיה ב לה), סוף דבר אם לעצמו יעשה כדרכה של תורה יאכל פת כמלח וישתה מים כמשורה ולאחרים יתן מעדנים, ישר פעלו, ואם לעצמו יפנק במעדנים או לאחרים יעשה כדרכה של תורה, הוא עושה עול, אם בעד עצמו בוטח בה' ולא ידאג מאומה ולא ירבה בהשתדלות, ובעד אחרים ידאג וירבה בהשתדלות, ישר פעלו, ואם בעד עצמו ידאג וירבה בהשתדלות ואיננו בוטח בה', או בעד אחרים בוטח בה' ולא ידאג ולא ישתדל מאומה, הוא עושה עול (ה), אם משפיל את עצמו ומגביה את אחרים ישר פעלו, ואם מגביה את עצמו או משפיל את אחרים הוא עושה עול, אם דן את אחרים לכף זכות ולא את עצמו, ישר פעלו, ואם דן את עצמו לכף זכות או לא דן את אחרים לכף זכות הוא עושה עול, וזה דבר תחכם מכל אדם הפכפך דרך איש וזר וזך ישר פעלו (משלי כא ח), הפכפך כל איש עליו להתהפך בדרכיו ומדותיו. ״דרך איש״ דרכו ומדתו אשר לעצמו ״זר״ דרך זר, דרכו ומדתו

ניא חזיון

(ד) תנן יהושע בן פרחיה ונתאי הארכלי קבלו מהם. יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר והיי דן את כל האדם לכף זכות, נתאי הארכלי אומר הרחק משכן רע ואל תהחבר לרשע ואל תהיאש מן הפורענות (אבות פ"א), הגה נראה בעליל כי מאמרי שניהם מהאחרים יחר זה לעומת זה, זה מצווה לעשות את הטוב, וזה מצווה לסור מן הרע, יהושע בן פרחיה מצווה לעשות את הטוב, ואומר א) עשה לך רב, לעומת זה נתאי הארכלי מצווה לסור מן הרע, ואומר א), הרחק משכן רע הרחק כל בני ביתך משכן רע פן ילמרו המה ממנו והוא יהיה רכס לרע, יהושע בן פרחיה אימרו ב) וקנה לך חבר, לעומת זה נתאי הארכלי אומר ב) ואל תהחבר לרשע, ובן יהושע בן פרחיה אימרו ג) והיי דן את כל האדם לכף זכות, לעומת זה נתאי הארכלי אומר ג) ואל תהיאש מן הפורענות, בלוטר שלא ירין האדם את עצמו לכף זכות, וכמו שאמרנו חז"ל אל תהיאש מן הפורענות כיצד בזמן שאדם רואה מה שכירו מצליח אל יאמר כשכילי שוכיני נתן לי המקום מאכל ומשהה בעולם הזה והקין קיבת לי לעולם הבא אלא יאמר אי לי שמאל לא נמצא לי לפניו אלא זכות אחר כלכר, נתן לי מאכל ומשחה בעולם הזה כדי שיאכרני לעולם הבא (ארר"ג פ"ט) ונכון במיד:

(ה) אחד מן המהחכמים, שאל על הבהוב עת לכבוה ועת לשחוק ונ' (קהלת ג ד). והלא הנן חייב אדם לכרך על הרעה כשם שמכרך על הטובה (ברכות דף נר), אמר רבא לא נצרכה אלא לקבלינהו בשמחה (שם דף ס). ואם בן אין עת לכבוה, כי בכל עת, עת טובה ועת רעה, חייב אדם לכרך את ה' ולשמוח, ואמרתיו לו כי חייב אדם לקבל כל רעה הבאה על עצמו בשמחה, אבל לא רעה הבאה על איש אחר, ואם שמח על רעה הבאה לאיש אחר, מפני אמונתו כי כל מה רעביר רחמנא לטב עכיר (ברכות דף ס), ורעה הבאה על איש הוויא לטוב לו, הוא שומה וכליעל, המקבל בשמחה ובאהבה יסורים הנאים עליו אלו הם יסורים של אהבה

לאלה החולכים לבית הועד אשר שמה יתאספו יחד אנשים ונשים בחורות ובתולות, וקוראים זה בשם „נשף חשק“¹ כלם באים שמה מלובשים בבגדי פאר ומקושמים בעדי עדיים, וכל מנמת חפצם לזון עיניהם מן העריות [כי כמו פיהם יאמרו ולא יתבוששו כי אם יקבעו עת להועד אנשים לבדם ונשים לבדן, בחורים לבדם ובתולות לבדן או לא יבואו]. המה נקראים רשעים, והמה נקראים „נואפים“ כי כן אמרו חז"ל שלא תאמר שכל מי שהוא בגופו נקרא נואף, נואף בעיניו נקרא נואף שנאמר ועין נואף שמרה נשף וגו' (איוב כד מו), והנואף הזה יושב ומשמר אימתו נשף בא אימתו ערב² בא שנאמר בנשף בערב יום (ויקרא פ' כג), כלומר הנואף הזה מלכד כי הוא הוטא בעת המעשה, כל היום יושב תפוס במזימות, וכל יצר מחשבות לבו רק, מתי נשף בא, מתי... מתי... וכלתה נפשו מרוב תאוותו, שכן אמרו חז"ל אבר קמן יש באדם משיבועו רעב מרעיבו שבע (מנהדרין דף קו, סוכה

ניא חיוון

אהבה (ברכות דף ה), אבל המקבל כשמתה וכאהבה יסורים הבאים על איש אחר, אין אלו יסורים של אהבה, וכל מי שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא (שם דף יב), ועת לכבות על רעה הבאה על איש אחר, (ראה בספר רמת שמואל סאמר בית אכל פ"ה אות יא), ועוד אמרתי לו ספני מה חייב אדם לקבל כל רעה כשמתה ספני שכל מה רעבדו רחמנא לטב עבדו, והלא רק כל רעבדו רחמנא, אבל לא כל מה רעבדו אדם עצמו, ויבכה האדם על סעשי עצמו כי רעים המה, ובסעשיו הרעים גרם רעה לעצמו, והמשיכיל יתבונן: (ו) „נשף חשק“ ספני מה נקרא עת הועד בשם „נשף חשק“ ולא ליל חשק. (א) על שם הכתוב ועין נואף שמרה נשף וגו' (איוב כד מו). (ב) כי נועדים יחד אנשים ונשים, נשף ונשכב כם רוח וזנוגים, ונשף כמו נשכב ככתוב נשפת כרותך וגו' (שמות טו וראה שם בפרש"י ובכרמ"ן). (ג) „נשף חשק“ כמו „נפש חשק“ כי האותיות שוות וכמו ככש כשכ שמלה שלמה, כלומר לא הרכוש והכסף אשר יקבצו בערבך הווא לצדקה מנמת חפצם, כי אם נפשם חשקה לנפשות יפות תואר ויפות מראה לראות ולהביש בהן ולדבר על לבן כשכב בן חסור, שנאמר בו שכב בני חשקה נפשו בכחכם וגו', ואתם בני ישראל אל תהללו את הרשעים האלה ולאסר, ככל זאת הלא צדקה המה נותנים בערבך הווא, וצדקה מצלת סרינה של נידום (כ"כ דף י), כי שכב בן חסור גם הוא נרב וצדקה ככתוב ויאמר שכב אל אביה ואל אחיה אמצא חן בעיניכם ואשר האמרו אלי אתן, הרבו עלי סאר סרד וסתן, ואתנה כאשר האמרו אלי ותנו לי את הגערה לאשה (בראשית לד יא יב) למה זה כפל ואמר „ואשר האמרו אלי אתן“ ואתנה כאשר האמרו אלי אין זה כי אם אמר ואשר האמרו אלי לתן לצדקה אתן, ועוד דבר גדול מזה עשה כי מל את ערלת כשרו, וכלי ספק כי גם הבטיח לשמור את כל התרי"ג מצות [כי האבות קיימו כל התורה ראה יוסף דף כח ויעקב אבינו אמר עם לכן נתיי ותריו"ג מצות שמרתיו]. להניח הפליון, ולהתעקף בצצית, ולא להשתית פאת זקן. ולא כבעלי „נשף חשק“ בדורנו, ובכל זאת הדנו אותו לפי חכ ספני כי הכל עשה מרוב תאוותו לנערה יפה ורדיל:

(ז) לכן הוסיפו חז"ל ואמרו איכר: ערב בא. ספני שאמרו חז"ל תרי נשפי הו נשף ליליא ואתי ימסא נשף ימסא ואתי ליליא (ברכות דף ג) ועל בן הוסיפו לכאר כי האי נשף אורתא רוא ולא צפרא ורדיל:

בעת

מחזה עינים

זנונים כאלה. הם הטה ישאו עון כל קהל עדת ישראל], הוא מחלל את השם, והוא מחטיא את הרבים, וחטא הרבים תלוי בו (ראה מחזה ה), כי רבים ילכו לנשף חשק, ויוסיפו לחטוא שמה. כתאות נפשם, ויצמדקו לעיני רבים, באמרם הלא גם בן הרב הולך שמה, ועון פלילי ללכת אל בית החתונה אשר שם מרקדים אנשים ונשים כתורים ובתולות יחדו, וכן כתוב כס"ח כל מצוה הבאה עבירה על ידה מוטב שלא יעשה המצוה, כמו מצוה לשמח החתן, ואם יש פריצים ויודע שבלא פריצות לא יהיה, או אינו יכול להיות בלא ההרור או אינו יכול להיות מלראות בנשים אל יהיה שם (סימן שצ"ג וראה בספר אה"ח ח"ג פ"ו), ונתבונן נא הנה אמרו חז"ל, דרש רבי עקיבא איש ואשה שזכו שכינה ביניהם לא זכו אש אוכלתם (סוטה דף יז ע"ש בפרש"י), רבי יהושע בן קרחא אומר על שם בשר ודם נקרא אדם ומשכנה לו עור נקרא שמו איש והיא אשה מה עשה הקב"ה נתן שמו ביניהם אם הולכים הם בדרך דרי שמי נתון ביניהם ומציל אותם מכל צרה, ואם לאו הריני נוטל את שמי והם נעשים אש ואש והאש אוכלת אש כי אש היא עד אברון תאכל (פדר"א), ט בעת כי יקח האיש את האשה, וירצו כי ה' יתן שמו ביניהם, או בעת ההיא מגרשים כביכול את ה' כי יוצאים כמחול אנשים עם נשים, כתורים עם בתולות, אלה רודפי תאות זנונים מגרשים כביכול את ה' ככתוב והיה מתניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחרייך (דברים כג), ומה יועיל ברכות משפחת החתן והכלה, אשר כלם יברכו

וסתר פנים ישים^ח עין נואף שכרה נשף לאמר לא תשורני עין אדם בחרדי לבני פנימה, לדעת מה מנסת הפצי, בכואי לנשף חשק, וסתר פנים למען להסתיר אשר בקרב לבנו פנימה, ישים דבר כי יתן כסף לצדקה, למען הסתר מכני אדם, אל מה הוא פונה בקרב לבנו פנימה, ובאמת הצדקה מנשף חשק היא מצער בכמות ואיכות, בכמות כי הוצאה, מנשף חשק" מרובה, ונשאר כסף לצדקה מעט מועיר. ובאיכות, כי גם כסף המעט הנשאר לא יהיה לצדקה נכונה ככתוב כי מאתנן זונה קבצה ועד אתנן זונה ישוכו (מיכה א ז), ויכשלו לתן את הכסף לבני אדם שאינם מהוננים בדי שלא יקבלו עליהם שכר (ראה ב"ק דף מז), ועון פלילי ללכת לנשף חשק, מפני כי אם מביט בפני אשה עובר על מה שכתוב בתורה ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם (ראה מחזה א), וגם אם לא יביט דרך זנות, כי אם ראה בעלמא עובר על מה שכתוב בתורה ונשמרת מכל דבר רע (ראה מחזה ב), וגם אם לא יראה שם פני אשה כי אם פני בעלי, נשף חשק" הלא אמרו חז"ל אמור להסתכל בפני רשע (ראה מחזה ד), וגם אם הוא עוצם עיניו ולא מביט לא בפני הנשים ולא בפני האנשים אשר שם, בכל זאת רשע הוא, שלא היה לו לקרב אלא להרחיק מן העבירה דק"ל הרחק מן הכעור" כמבואר ברשב"ם, ואם הוא איש נכבד, יודע תורה, או בן הרב, [רבנים האלה אשר בנייהם ובנותיהם הולכים לנשף חשק", אי להם ואי לנפשם כי הם המה שאינם מוחים באנשי ביתם, מלכת אל בתי

גיא חזיון

ח) בעת נפרץ בי בני עשירים בכואם לנשף חשק ישימו צורה פני איש (מאסקע) על פניהם למען לא יכירום מי הם, ויוכלו לצאת כמחול עם בנות עניים ושפחות בלי בושת פנים וזה דבר הכתוב וסתר פנים ישים, הוא ישים סתר, מסוה על הפנים לבל יכירוהו. אהה! מה נהיה ברודנו, ונאמנו דברי חז"ל בעקבות משיחא בית ועד יהיה לזנות (סוטה דף סט), "לזנות" רק למען זאת, "יהיה בית ועד" אשר שמה יוערו לנשף חשק. וז"ל: כ) כי אש היא עד אברון תאכל סקרא מפורש הוא (איוב לא ט יב) אם נפתה לבי על אשה ועל פתח רעי ארכתי וגו' כי אש היא וגו', והאש אוכלת אש, אמרו חז"ל שש אשות הן כו' אש אוכלת אש דשכינה ראמר מי השיט אצבעו ביניהם ושרפן (יוטא דף כא), כלומר כביכול הקביה בעצמו ישרוף אותם (וראה בריה דף יז וז"ל):

אלה, וישמעו אלה לקול אלה, ואמרו חז"ל קול כאשה ערה שנאמר כי קולך ערב וגו' (ברכות דף כד), ואמרו חז"ל, תנו רבנן בראשונה היו נשים מכפנים ואנשים מכחוץ והיו באים לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות מכחוץ ואנשים מכפנים, ועדיין היו באים לידי קלות ראש, התקינו שיהיו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה, היכי עביד הכי, והכתיב הכל בכתב סיד ה' עלי השכיל, אמר רב קרא אשכח ודרשו וספדה הארץ משפחות משפחות לבד, משפחת בית דוד לכד ונשיהם לבד, אמרו והלא דברים קל ודומר ומה לעתיד לבוא, שעוסקין בהספד [על יצה"ר שנהרג], ואין יצר הרע שולט בהם, אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, עכשיו שעוסקים בשמחה ויצר הרע שולט בהם על אחת כמה וכמה (סוכה דף נב):

את החתן והכלה קודם החופה, אם ה' לא יברכם, ולכן אחר חתונתם יחלו החתן והכלה, וכנים אין להם ואם יש להם סתים בקטנותם, הכל מפני עון פלילי הלו. והנה נודע כי כל הבחורים המרקדים עם הבתולות, כלכס תבעד תאות זוננים כמוקד אש, והמה משחיתים את דרכם על הארץ, שופכים דם, [כלומר זרעם] כמים, למרבה מאד, כאנשי דור המבול שהיו שופכים את זרעם על העצים ועל האבנים (ב"ר פ' נו), ואמרו חז"ל ככל מקום שאתם מוצא זנות אנדרלמסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים (ב"ר שם ויקרא פ' כ"ג), ועל אחת כמה וכמה שהורגת את החתן והכלה ואכותיהם, גם כי טובים המה, מפני כי המה נותנים יד לפושעים, ואינם מוחים בהם, ואמרו לאנשים ונשים להיות כבית אחד, גם כי ישמחו אנשים לבדם ונשים לבדן, כי יביטו אלה על

מחזה ח

וירא בסבלותם, וירא פנחס, וירא יעקב, וירא והנה איל, וישא את עיניו וירא (ילקוט שמעוני תהלים סט כד), והלא הכל יודעים כי עינים לראות ואזנים לשמוע, ולמה יאמר דבר מותר, יאמר תחשכנה עיניהם ומי לא יבין כי תחשכנה מראות ולא תחשכנה משמוע, אין זה, כי אם באור הכתוב תחשכנה עיניהם מפני ראות, אשר יתורו אחרי עיניהם, כי זאת ראשית כל חסא עון ופשע, בראשונה עין רואה, ואחרי כן הלב חומד, ואחרי כן הנוף עושה, וכן אמרו חז"ל תחשכנה עיניהם מראות אלו הרשעים שהם רואים וחוטאים שנאמר ותרא האשה, ויראו בני אלקים, וירא חם אבי כנען, וירא אותה שכס בן חמור, וירא בלק, וירא הסן, וירא עשו, אבל הצדיקים יראו ויטמחו (א) משה

גיא חזיון

(א) תפס לשון הכתוב (איוב כב יט) כלומר הצדיקים רואים ועושים מצות. משה וירא בסבלותם כאשר ראה בסבלותם ככה והצטער מאד, אבל אחרי כן שמח כי זכה לנבואה מפני זה. שכן אמרו חז"ל וירא ה' כי סר לראות ויקרא אליו אלקים מותר המנה וגו' ראה הקב"ה במשה שסר מעסקיו לראות בסבלותם לפיכך ויקרא אליו אלקים וגו' (שמי"א), וזכה להיות רועה ישראל מפני זה, שכן אמרו חז"ל, מהי סר לראות סר ויקף

מחזה עינים

(ברכות דף ה) כי לא חשיד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא, על כן נחפשה דרכינו ונחקורה על מה עשה ה' ככה, כי אנשי דור הזה רובם ככלם תחשכנה עיניהם, בעודם נערים, צעירי ימים, וישאו כלי זכוכית על עיניהם, ועל מה עשה ה' ככה, כי אהדים בעודם בילדותם, יצאו כלי זכוכית אשר המה יקמינו את ראות עיניהם¹ אין זה כי אם מפני חטא מחזה העינים, כי יתורו אחרי עיניהם ויחוו פני נשים ופני רשעים וכל דבר תאוה לעינים. אהה! שמה ושערורה נהיתה בארץ, חוץ העינים נפרץ מאד, ואין דורש ואין מוכיח על דבר ראות עינים, בחורים ובתולות ילכשו בנדי פאר ושוטטים בחוצות וברחובות כל הימים, וביתר שאת כימי שבת ויום טוב² למען יראו ויראו נשים מחליפות שמלות כאשת פוטיפר שכן אמרו חז"ל בנדים שלבשה שחרית, לא לבשה ערבית, ערבית לא לבשה שחרית (יומא דף לה),

לדבר אשר רואה בעיניו, ולכן הרשעים כראותם דברי און יתרגשו לפעול און, והצדיקים כראותם דברים נכחים יתרגשו לפעול טוב, ומפני כי ראשית חטאת הרשעים, בראות עיניהם, לכן תחשכנה עיניהם, כמאמר חז"ל במדה שאדם מודד מודדין לו כו' שמשון הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו (סוטה דף ט), ועל כן אמרו חז"ל המסתכל בדמות אדם רשע עינו כהות שנאמר ויהי כי זקן יצחק ותכהין עינו מראות משום דאסתכל ביה בעשו הרשע (מגלה דף כח), דרשו הכתוב ותכהין עיניו מפני ראות דאסתכל בעשו הרשע, ובמדה שאדם מודד מודדין לו. אחרי אלה דברי אמת וצדק, נשא עיניו ונראה עין בעין, כי רבים מאד בדור הזה, המוכים בסגורים, ועיניהם כהות, ורבים מאד הנושאים כלי זכוכית על חוטמם (שפאקולין, בריליעין)³, והנה חז"ל אמרו אם רואה אדם שימורים באים עליו יפשפש במעשיו

ניא חזיון

ועף הוא זה לראות בצערן של ישראל לפיכך ראוי הוא להיות רועה עליהן מיר ויקרא אליו אלקים וגו' שם פ"ב: (ב) כתיב בעד החלון נשקפה ותיכב אם סימרא בעד האשנב (שופטים ה כח), וכתיב כי בחלון ביתו בעד אשנבו נשקפתי (משלי ז ו), נראה כי אשנב הוא כלי זכוכית המגדיל ראות אישון בה עין, ורמו לדבר אשנב נוטריקון אישון בה, ואם סימרא נשקפה בעד האשנב כלי המגדיל את ראות עין, אולי תרא אותו מרחוק, כי הנה הוא בא, ושלמה ראה פתי עובר בשוק וגו' רחוק מבית המלך וראה אותו מרחוק בעד האשנב ור"ל: (ג) כי נמצאים בני כלי הרבות, הנושאים כלי זכוכית, אשר על פיהם הבהין עיניהם מראות, למען יהיו בני חורין מעבודת הצבא, וזה עון פלילי למרות רצון ה' ומלך יר"ה, ואם עמלו להבהות עיניהם ויא עלהה בידם, או לכס דוי מאד מזה, ודבר זה מרוסן בהורה והיית משגע סמרא ענין אשר תראה (דברים כח לד), והיית משגע מפני אשר תראה, כי תחפוץ שלא תראה, והנה בעבודת הצבא כל עמל האדם בעיניו, לקלוע אל הסמרה, ולהביט לכל עבר ופנה, פן הולך אחר מסרי הצבא, למדד לתת לו בכורו, להרים ידו אל ראשו בין אגזו לעינו, ואת כל מעשה, האלקים יביא במשפט, זה עינו תכהין, וזה יעור עיניו כורון, וזה עמל בעיניו, מפני כי חוטאים בראות עיניהם:

(ד) אמרו חז"ל סקבא רשתא ריגלא (קרושין דף פא), וכתבו שם ההוס' פ"י ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה ימות הרגל שיש קבוצות אנשים ונשים לשמוע הדרשה ונהנים עין זה על זה ויא לכך נהגו להתענות לאחר פסח ולאחר סוכות עכ"ל, ומרש"א הוסיף בשם הערוך מפני שאוכלים ושותים וכמלים סמלאלתם מתיחרים ובאים לידי עבירה, ועין יעקב הוסיף מפני כי הנשים חלבשנה כרגל בנדי פאר, בכבל כבנדי צבעונין בארץ ישראל כבנדי פשתן מנוהצין (פסחים קט ע"ש), ועל ידי זה באים לידי הסתכלות ועבירה, ולכן כתב הרמב"ם חייבים ביד להעמיד שוטרים כרגלים שיהיו מסככים ומחפשים כגטת ופרוסים ועל הגדרות כדי שלא יקבצו לאכול ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו לידי עבירה וכן יזהירו ברבר זה לכל העם שלא יתערבו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה ולא ימשכו ביין שמא יבואו לידי עבירה (הלכות יו"ט פ"ו ה' כא, וכן בסושיע או"ח סימן תקכט) ועל פי זה דרש בספר באר מים חיים סמוכים פרשת שופטים ושוטרים חתן לך ככל שעריך וגו' אל פרשת רגלים, לאמר כי כרגלים חייבים השופטים ושוטרים להשגיח על העם כי יהיו כלם קרושים. ונראה להוסיף באר כמאמר סקבא רשתא ריגלא, כי זה אשר מהקבצים יחר אנשים ונשים כרגל ונהנים עין זה על זה. זה

סקבא

אהבה קרע כרבלתא בשוקא ולא תלבשנח
 הנה שמלות כאלה בצאתן החוצה, כן אנחנו
 בני ישראל כעת נתבונן במעשה רב אדא בר
 אהבה ולא נתן רשות לנשינו ובנותינו להתקשט
 בבגדי פאר בצאתן החוצה. כי הן הנה מבעירות
 אש התאווה כאש פלדות, יורות ויקים חצים
 ומות בלב בני אדם, הנשים שכחו כי עליהן
 להתקשט בפני בעליהן, ויושבות מזוהמות
 בכלויי סחכות בבתיהן, וכאשר יוצאות החוצה
 אז רוחצות את פניהן ולובשות בגדי פאר, הלא
 לעיני מי מתיפות, לעיני זרים, מה רע ומר
 מנהג דור הזה. והלא כל איש בצאתו החוצה
 ורואה פני נשים מלובשות שני עם עדנים, אז
 כבואו הביתה, בהביטו על אשתו תעב יתעכבה,
 [וראה תענית דף כג מאי מעמא כי מטא מר
 למתא נפקא דביתהו דמר כי מקשטא אמר
 להו כדי שלא אתן עיני באשה אחרת]. ועל
 אחת כמה וכמה כי יתגודדו אנשים ונשים,
 בחורים ובתולות בבית משתה [חתונה ונשף
 חשק], וכלם מלובשים בבגדים יקרים, ומקושטים
 בעדי עדדים, כתכשיטי כסף זהב, ויצהלו אלה
 נגד אלה, ויוצאים במחול מחולת מחנים בחורים
 ובתולות יחדו אהה! איום מאד חזיון הלז, כי
 למחזה עינים בפני יפיפיות, רמס [כלומר
 זרעם] נשפך מהם כל מיס, אש התאווה בוער
 בקרב לבכם כשלהבת אש הכבשן, וידיהם
 דמים מלאו (כמאמר חכמינו ז"ל גדה דף יג),
 ולכם די בי לא יוכלו למלא תאוותם,

למען לקחת לב נכרים להביט על פניהן ועל
 בגדיהן ה', וכאמת אמרו חז"ל שאמרו לאשה
 לצאת כתכשיטייה אף בחול לרשות הרבים,
 לפי שהעם מסתכלין בה, לפי שלא נתן הקב"ה
 הכשימין לאשה אלא שתהא מתקשמת בהן
 בתוך ביתה שאין נותנין פרצה לפני הכשר וכל
 שכן לפני הגבגב [ילקוט שמעוני איוב ל"א מדרש
 תנחומא וישלח], ועל כן רב אדא בר אהבה
 חזייה לההיא כותית דהוות לבישא כרבלתא
 [פ"ש"י שם לבוש חשוב וראה במהרש"ל]
 בשוקא, סבר דבת ישראל היא, קם קרעיה
 מינה, אנלאי מילתא דכותית היא שיימה
 כארבע מאה זוזי, ואמר לה מה שפך אמרה
 ליה מתון אמר לה מתון מתון ארבע מאה זוזי
 שויה [ברכות דף כ]. נתבונן כי רב אדא בר
 אהבה סבר דבת ישראל היא, התיר לעצמו
 לקרוע בגדי יקר [אע"פ כי בקדיעת בגד יש לאו
 דבל תשחית], ולכייש אותה בפני רבים [אע"פ
 שהמלכין פני חברו ברכים אין לו חלק לעוה"ב,
 אם מלכין בחנם], וחז"ל הזכירוהו לשבח ואמרו
 קסאי הוו מסרי נפשייהו אקדששת השם כי הא
 דרב אדא בר אהבה כו' כי לא חס על כבוד
 עצמו וממונו, ואמר לה מתון מתון ארבע מאה
 זוזי שווי. כלומר אף דאנלאי מילתא דכותית
 היא, ועליו מוטל לשלם ארבע מאה זוזי, הון
 רב, בכל זאת שמח הוא בזה, ואמר כי שמה
 מתון לרמוז כי מאתן מאתן שווי דבר הזה,
 למען תראינה בנות ישראל כי רב אדא בר

ניא חזיון

סקבא דשתיא, כל השנה יהגה האישי באשה שראה אותה מקושמת כרגל. וחומרה כלכו כל הימים, ועל כן כל
 רב זמורה בעירו, יתן אל לבו לשמור אנשי עירו מכל פרץ כימי הרגל, כיתר שאת ויהר עו מכל הימים, כי
 בימי הרגל עלול לחטוא יתר מכל הימים, וחמא אשר בימי הרגל הוא סיבה לחמאים ככל ימות השנה. ועל פי
 אלה הדברים, מטואר מאמר חז"ל אלו זכיתם הייתם קוראים בתורה אלה מועדי ה' ועבשיתו שלא זכיתם הרי אתם
 קוראים על אלה אני כוכיה ופתיחתא דאיכה], אלו זכיתם לשמור מועדי ה' כחורה וכמצוה, הייתם קוראים
 בתורה אלה מועדי ה' מקראי קרש, במועדים יתקדשו בני ישראל, ויהיו קרושים כל הימים, ועכשיתו שלא זכיתם
 הרי אתם קוראים על אלה אני כוכיה עיני עיני יודרה מיס, על דבר אלה מועדי ה' אשר בהם חמאתי, ועל פי
 אלה הימים חמאתי כל ימי השנה כמאמר חז"ל סקבא דשתיא ריגלא, אני כוכיה, עיני עיני אמרו חז"ל עיני הככה
 על עיני (איכה רבה), כלומר על אשר חמאתי כמועדי ה' בעיני כמבואר בתוס' ונוהגים עין זה על זה וד"ל:
 (ה) יצר דרע ערום מאר, ללכוד בני אדם כי יתאוו האוה. כי יצא מנהג להקיף את הצואר כדבר קשה והוא
 נקרא בלשון שז"רנאן, קראנ"ן שויה נצב וחותרך תהה הכמטר, וכל איש הקישר זה על צוארו הוא מוכרח
 להרים

מחזה עינים

ויוכיחך ויעריך לעיניך כל אשר הרעות בעיניך כל ימי חיך, וזה דבר הכתוב כי הוא ידע מתי שוא וירא און ולא יתבונן (איוב יא יא), כי הוא ה' ידע מתי שוא, ולא את ה', וגם ה' הוא יודע כל איש אשר רואה און עושה און בראות עיניו ולא יתבונן לדעת מה עשה, אכן ה' הוא יודע וישפוט אותו על הכל. והנה אנחנו מתודים בכל שנה ושנה ואומרים, על חמא שחמאנו לפניך בשקור עין אבל מה ויעילו אלה הדברים אם לא נשוב ולא נשים לב להשמר מעון הלז, שכן אמרו חז"ל אדם שיש בידו עבירה ומתודה ואינו חוזר בה, למה הוא דומה לאדם שתופס בידו שרץ שאפילו מוכל בכל מימית שבביתים לא עלתה לו מבילה זרקו מידו מיד עלתה לו מבילה שנאמר ומודה ועוזב ירוחם, ואומר נשא לבבנו אל כפים אל אל בשמים (תענית דף טז), והנה אנחנו רואים כי רבים מאד מוכים במגורים ותחשכנה עיניהם, על כן עלינו לקיים מאמר חז"ל אם רואה אדם שיסורים באים עליו יפשפש במעשיו, פשפש ומצא יעשה תשובה, ואמרו חז"ל חמאו בעין ומסקדות עינים ולקו בעין עיני עיני יורדה מים, ומתנחמים בעין כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון (ילקוט שמעוני ישעיה מ'):

להכשל טנא לן מדינה שנאמר ותצא דינה ולבסוף נבשלה הה"ד וירא אותה שכב וגו' (ב"ר פ"ח). סוף דבר הזות עינים נפרץ מאד בדור הזה ועל כן החשכנה עיניהם, וגם כלם מבימים בעינים רעות על כל חמדות בני אדם, והמה מוזיקים לבני אדם בעיניהם, מכיאים ריש ועוני ומכאובים וכל רע על בני אדם בהביטם עליהם ועל הונם ורכושים בעין רעה, וממיתים את בני אדם בלי חמלה שכן אמרו חז"ל תשעים ותשעה מתים בעין רעה ואחד בדרך ארץ, אהה! מה איום המזיק בעין רעה, הוא מזיק הרואה ואינו נראה, רואה בעיניו הרעות ומזיק, ואינו נראה, לא ניכר ולא נודע לאיש כי הוא זה אשר הויק, כל גנב וכל רוצח הוא יתפש ויענש בפלילים, אבל זה הוא רואה ואינו נראה, הוא ירצח נפשות, רבים חללים יפול ועצומים כל הרגויו, ולא יתפש כל ימי חייו, כל רוצח נפש בידו, תפעם רוחו בקרבנו, ולבו דופק והומה לו, אבל הרוצח נפשות בעיניו, לבו בריא אולם ולא ידע כי רוצח הוא. כן אדם התבונן נא, והכר נא את עצמך, פן רוצח נפשות אתה, פן רצחת והרגת נפשות רבות בעיניך הרעות, פן הרגת יונק שדים לעיני אמו, פן הרגת איש והיתה אשתו אלמנה ובניו יתומים, אהה אויה מה תענה ליום פקודה כי יביאך אלקים במשפט,

מחזה ט

כתוב בספר קהלת החכם עיניו בראשו והכמיל בחשך הולך (ב יד), הנה אמרו חז"ל לא יהלך אדם אחורי אשה בדרך ואפילו היא אשתו, נזדמנה לו על הגשר יסלקנה לצדדין,

ניא חיוון

(ט) אמר רבי יוסי מימי לא קריתו לאשתי ולשורי שורי אלא לאשתי בתי ולשורי שדי (שבת דף קט גיטין דף נב), ראה פרש"י ומהרש"א, וכי נתבונן האשה והשור שניהם שוים, משניהם רב טוב, מאשה כל טוב הכיה, ומשור כל טוב השרה, ואולם זה רק אם שומרים את מקומם, האשה כבית והשור כשרה, האשה עושה כל כלאכת בית, והשור חורש כשרה, אבל אם יעזבו את מקומם ויסוככו בעיר כשוקים וברחובות, או שניהם מוזיקים, האשה מזקת, חורה זיקים חצים ומת רשפי תארה כלב אנשים הטובכים בעיר, והשור מזיק יגח ויגוף, ועל כן על האיש לשמור את אשתו שלא תצא לשוק, כי אם לשבת בבית. ולשמור את שורו שלא יצא לשוק כי אם לחרוש כשרה, ולכן קרא רבי יוסי לאשתו, "בתי" לאמר כי מקומה בבית ולא בחוץ ולשורי "שדי" לאמר כי מקומו כשרה ולא כרחוב ור"ל:

ואתה

עוה"ז כצל עובר כענן כלה כו', ושנים האחדות אשר אנחנו חיים בעולם הזה, לא למען להתענג בעצם חיי עוה"ז ותענוגיו החומרים, כי אם למען להכין מחיה לנפש לחיי עולם הבא, כמאמר חז"ל העוה"ז דומה לערב שבת והעוה"ב דומה לשבת מי שמרח בערב שבת אוכל בשבת ומי שלא טרח בערב שבת מהיכן אוכל בשבת, ועתה נתבונן הנה בעולם הזה מחית הנוף אכילה ושתייה, וזה נכנס בתוך הנוף דרך הוושט, ובעולם הבא מחית הנפש זיו השכינה, וזה נכנס בתוך הנפש דרך העינים [כי כמו שיש רמ"ח אברים ושס"ה גידים גשמיים בגוף. כן יש רמ"ח אברים ושס"ה גידים רוחניים בגוף כמבואר בספר שער הקדושה לר"ח וויטאל], ואם כן כאשר אם עלתה מכה גדולה בתוך חלל הוושט ואי אפשר למאכל ומשקה לעבור דרך שם, הלא אז תחסר מחיה לכל הנוף, כי בלי מזון לא יחיה האדם, כן הדבר הזה אם יחסר האדם בעיניו תכהין עיניו מראות ביו השכינה ככתוב תחשכנה עיניהם מראות מפני ראות שרואים ומכביטים בעיניהם ברע, תחשכנה עיניהם ולא תחזינה ביו השכינה כי והלא אז תחסר מחיה לכל הנפש, ועל כן חיל ורעדה יאחו לכל איש אם בעל נפש הוא לשאת עיניו

אשה בנהר אין לו חלק לעולם הבא פירושו אם רגיל בכך לפי שיבוא לידי נאוף וסופו יורד לניהנם, ודבריהם צריכים תלמוד על מה אין לו חלק לעוה"ב, והלא גם הבא על אשת איש מיתתו כחנק ויש לו חלק לעוה"ב (ב"מ דף נט), א' ואולם מבואר היטב על פי מאמר חז"ל מרגלא בפומיה דרב לא כהעוה"ז העוה"ב, העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתייה כו' אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם כראשיהם ונהנים מזיו השכינה שנאמר ויחוו את האלקים ויאכלו וישתו (ברכות דף יז), וזאת לדעת כי גם המה אשר חוו את ה' ונהנו מזיו השכינה, בכל זאת לא חוו בנועם ה' ולא נהנו מזיו השכינה כחיהם בעולם הזה, כמו שיחזו באור פני ה' ויהנו מזיו שכינתו בעולם הבא כאשר אמרו חז"ל כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לחיי העוה"ב עין לא ראתה וגו' (שם דף לד), ועל זה אמרו חז"ל יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז (אבות פ"ד), מכל חיי העוה"ז אף מחיי הנביאים אשר חוו בנועם ה', כי גם נביא וחווה בעודנו מסוה החומר על פני נפשו, לא יכול לחוות באור פני ה', כמו אחר שיסור מסוה החומר מעל פני הנפש, וכל תקותנו רק לחיי העוה"ב, כי חיי

ניא חזיון

א' ואתה קורא נכון, חן עיניך כמאמר חז"ל פושעי ישראל בגופן כו' (ר"ה דף יז), וכמאמר חז"ל כל הידרין לניהנם עורין חוץ משלשה כו' (ב"מ דף נח), ובהוס' שם ר"ה חוץ, ושם כספר תורת חיים ר"ה נוח, וחמצא להרץ את דברי התוספות, ואולם מלבד זה קשה מאד לאבר כי כונת חז"ל כאמרו כל העובר אחורי אשה בנהר אין לו חלק לעוה"ב בלומר כסופו לא יהיה לו חלק לעוה"ב כי מפני ראות עיניו, כאשר העוברת בנהר, יבוא לידי נאוף, להיות עם א"א, ואז יאבר חלק העוה"ב, ופי' היא זה אשר לא יורה כי קשה מאד לאמר אשר אמרו אין לו חלק לעוה"ב, רצונם לאמר לא יהיה לו חלק לעוה"ב. והנה מראש בבואי לפאר זה לא נתקרה דעתי ער שראיתי כר"ף וראיש הגירסא וכל העובר אחורי אשה בנהר לא ינקה מדינה של ניהנם, אבל מה נעשה לגירסא אשר כנסתא, וכן הוא הגירסא בעירובין (דף יח), אכן עתה אברך את ה' כי האיר עיני להבין דברי חכמים וחירותם, כי הרואה ומביט המיר כעניו על נשים וארוק דברכי כי עובר בנהר למען להביט בשוקיה ורגליה, תחשכנה עיניו מראות פני ה' ולא יוכה לראות ביו השכינה אשר זה עצם הענוג העי"ב וראה למעלה כפתח עינים את ח':

ב' ועל כן קוראים חז"ל לעור „מני נהר“ או „מאור עינים“ וראה למעלה מחוה א' אות ז', ואינם קוראים להגר ופסח „מני רהיט“ ולאדם „מני רבורי ולחדש“ „מני שובעי“, כי מפני שלא רואה בעולם הזה, כל דבר תאוה וטומאה, ולא מסיה ומי'ק בעין רעה, תחזינה עיניו ביו השכינה בעולם הבא, והוא „מני נהר“, מאור עינים“ לעוה"ב, ואף כי לא ראה רעה מפני כי לא יכול לראות, הלא אמרו חז"ל קטן פאיהי בא לעוה"ב חר אבר משעה שטלד כו' רכינא אבר משעה שנודע כו' (פנהרין דף ק'), וטמבאר היטב בספר אבות דרבי אלעזר על

מחזה עינים

אחליף תענוג רוחני ונצחי כתענוג נשמי ועובר, ועל כן אמרו חז"ל כל העובר אחורי אשה כנהר אין לו חלק לעוה"ב, כי מה הוא עצם חלק לעוה"ב לחזות באור פני ה' וליהנות מזיו שכינתו וזה בא לנפש דרך העינים, ולכן אם רגיל לחטוא בעיניו תחשבה עיניו מראות כזו השכינה ואין לו חלק לעוה"ב (ו) ולכן כל איש יפחד מאד להביט ברע, ויעצום עיניו מראות ברע, ובגלל דבר הזה יחזה בנועם ה' ויהנה מזיו השכינה וכן אמרו חז"ל מצינו שכל מי שרואה דבר ערוה ואינו זן עיניו ממנה זוכה להקביל פני השכינה מאי טעמא ועוצם עיניו מראות ברע מה כתיב בתריה מלך כיפיו תחזינה עיניך (ויקרא פ' אחרי), וזה דבר הכתוב החכם עיניו בראשו, כראשית הכל ישמור את עיניו כי על פי עיניו תחיה נפש לעולם הבא, והכסיל כי הולך אל בית עולמו, הולך שמה בחושך כי יחשבו עיניו מראות כפני ה' ולהתענג מזיו שכינתו, ובאלה דברי אמת וצדק נשבילה להבין דברי נעים ומירות ישראל ואומר אך חשך ישופני ולילה אור בעדני (תהלים קל"ט יא), ואמרו חז"ל הכי קאמר דוד אני אמרתי אך חושך ישופני לעולם הבא שהוא דומה ליום ועבשיו אפילו העולם הזה שהוא

להביט בפני אשה וכפני אדם רשע וככל דבר תאוה לעינים, כי בנפשו הוא, מאבד את נפשו מחיי עולם הבא, אשר רק לזה תקות נפש אדם, ואיבה לא יתבונן האדם, מה מאד נבעד מדעת הוא בנשוא עיניו לראות כאשת חן, כי מחליף תענוג מחזה בנועם ה' בזיו השכינה, תענוג גדול אשר אין ערוך לו, תענוג עדי עד, לנצח נצחים, כתענוג מחזה בפני אשה אשר היא באה מטיפה סרוחה (ע"ז דף ב), חמת מלא צואה ופיה מלא דם (שבת דף קנב), תענוג הכל לרנעים אחרים, וזה דבר המתוב ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה ומה חלק אלוך ממעל ונחלת שדי ממרומים (איוב לא א ב), ברית כרתי לעיני לבלי חבט בפני אשה, בפני ע"ז, וכפני רשע וככל דבר טומאה, ומה התענוג [כמו ונחננו מה, מה אנוש וגו'], אתבונן, אתן אל לבי להבין מה הוא התענוג גם בהביטיו על בתולה, אשר זה תענוג היותר גדול בעולם הזה, כאשר אמרו חז"ל טוב מראת עינים מהלך נפש טוב מראה עינים באשה יותר מנופה של מעשה ובכל זאת מה הוא נחשב לעומת תענוג אשר בעולם הבא, ומה התענוג [כמו מה אדיר שמך וגו'], חלק אלוך ממעל וגו' בהתענג על ה' מזיו שכינתו (ו) ואיבה

ביא חזיון

רקי אכוח כשנה כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב ע"ש], ואם ראה כל דבר רע ואחרי כן חשבו עיניו מראות, גם הוא נקרא סני נהור. כפני כי מקבל ענישו כעוה"ז, ויראה כזיו השכינה לעוה"ב, וכראר רב יוסף בריך רחמנא דשקליה ליששכר איש כפר כרקאי למטרפסיה כניה כהאי עלמא (פסחים דף גז). ועל פי אלה הדברים סבואר הא דהגן מי שאינו מניח את העניים ללקוט או שהוא מניח את אחר ואחר לא כו' הרי זה גזול את העניים על זה נאמר אל תגזול עולמו (פאה פ"ה), המניח את הכלכלה תחת הגפן בשעה שהוא נוצר הרי זה גזול את העניים על זה נאמר אל תגזול עולמו (שם פ"ז), ואמרו חז"ל עולם עולמים אלו שיררו מנכסיהן לסמיהן צווחין סני נהורא (ירושלמי פאה פ"ה הלכה ה) כלומר אלה היורדים בעולם הזה, הם המה עולמים בעולם הבא כי שם עליונים למטה והתהוונים למעלה (כ"ב דף י), יורדים המה לשעה, כעוה"ז שהוא חיי שעה, ועולם המה לעולם, כעוה"ב שהוא חיי עולם ועל כן הדרש עולמים והכתיב עולם ודיל, להיורדים מנכסיהן קורים עולמים מפני שעולמים המה כעוה"ב, כמו לעור קורים סני נהור מפני כי יאירו עיניו לראות כזיו השכינה כעוה"ב:

(ג) ועל פי אלה הדברים נכון לבאר הבחובים הן אתם כלכם חיותם ולמה זה הכל תהכלו זה חלק אדם רשע עם ה' ונחלת עריצים משרי יקרו (איוב כו יב ג), לפי דברי חז"ל חרו של איוב שטוף כומה היה שנאמר הן אתם כלכם חיותם ולמה זה הכל תהכלו וכתוב שובי שובי ונחזה כך (ב"ב דף טו), ישמע חכם ויוסף לקח לבאר הבחובים כי קצתתי:

(ד) וזכר נא את אשר אמרו חז"ל ועשן כחופה למה איר חנינא כל מי שעניו צרות כהלמדי חכמים כעוה"ז מתמלאות עיניו עשן לעוה"ב (כ"ב דף ע"ה), ואמרו חז"ל כל הרואה בקניגין אין רואה בקניגין של לויתן

מחזה עינים

מלכד כי אחזה באור פני ה' ואתענג מזיו השכינה לעולם הבא, לא כהו עיני מראות אפילו בעוה"ז, (ה) והגני רואה בעיני ככל בני אדם, ואחזה מחזה שדי ככל הנביאים, כי דוד נביא היה כמאמר חז"ל מאן נביאים הראשונים שמואל ודוד ושלמה (סוטה דף מח), כי הקב"ה מתל לו על אותו עון (מנהדרין דף קז):

דומה ללילה אור בעדני (פסחים דף ב' וראה בפרש"י), ואומר אך חושך ישופני לעוה"ב, תחשכנה עיני מראות כאור פני ה' מפני כי בעיני ראיתי את כת שבע ככתוב ויתהלך על נג בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הנג והאשה טובת מראה מאד וישלח דוד וידרוש לאשה ונז' (שמואל ב יא), והנה ולילה אפילו כעלם הזה שהוא דומה ללילה, אור בעדני,

מחזה י

אל משה אהיה אשר אהיה ונז' מהו אהיה אשר אהיה כשם שאתה הווה עמי כך אני הווה עמך וכן אמר דוד ה' צלך ונז' מהו ה' צלך כצלך מה צלך אם אתה מצחק לו הוא מצחק לך, ואם אתה בוכה לו הוא בוכה כנגדך ואם אתה מראה לו פנים ועומות או מסוברות אף הוא נותן לך כך, אף הקב"ה ה' צלך כשם שאתה הווה עמו הוא הווה עמך [מדרש הובא בספר מקדש מעט על תהלים], ולכן אם האדם שמח כחלקו אשר נתן לו ה' אם הרכה ואם מעט, אם טוב ואם רע, ואומר ברוך אתה כו' שעשה לי כל צרכי, כשמחה, כי מאמין באמונה שלמה כי כל מה דעביד רחמנא למב (ברכות דף ט),

החכם מכל אדם אמר שאול ואכדון לא תשכענה ועיני האדם לא תשכענה (משלי כז כ). כנגדא זה בא ללמד כי שאול ואכדון לא תשכענה מכלוע את בני אדם, אם עיני האדם לא תשכענה מכל טוב אשר בידם, אם האדם מתאוה וחומד את כל אשר תחזינה עיניו אף אם לא יננוב ולא ינוול, ולא יביט בעין רעה, ולא יבקש דבר מכני אדם, כי אם ידרוש מה' ויתפלל אליו, כי ירכה לו כסף וזהב ובתים מלאים כל טוב וכל חמדות תבל, הוא ירד שאולה וילך לאכדון וישפט בניהנם, מפני כי בלל גדול אצרו חז"ל כמדה שאדם מודד מודדין לו (סוטה דף ח), ואמרו חז"ל ויאמר אלקים

גיא חזיון

ליתן (ויקרא שמיני וד"ל, ואורי נם מפני זה אמרו חז"ל הקורא בספרים החיצונים אין לו חלק לעוה"ב (מנהדרין דף צ), כי בעיניו מביט בספרים החיצונים וקורא במ דברי און, מרות רצון ה' יחברך: (ה) כי צדיקים רבים נענשים בעונם, בעולם הזה, כאשר אמרו חז"ל ויהי כי זקן יצחק והכרין עיניו מראות משום ראסתכל בעשו הרשע (מגילה דף כח), ואחירו לא יכול לראות כי קבו עיניו משיבו, שהעמיד את ירכעם הלמיד רשע (ב"ר פ' סח), וכמעשה שהיה כיששכר איש כפר ברקאי, ששכבר את עצמו ומחלל קדשי שמים, דנהו כרוך ודיה בשריא ועביר עבודה, סאי סלקא ביה כיששכר איש כפר ברקאי אמרי מלכא ומלכתא הוו יתבי, מלכא אמר גריא יאי ומלכתא אמרה אימרא יאי, אמרו סאן סוכת כהן גדול רקא כסיק קרנות כל יומא, אתא איהו אחי בריה, אי גריא יאי יסק להמידא, אמר מלכא הואיל וגא דוי ליה אימחא דמלכותא ניפסקו לימיניה, יהב שחר ופסקיה לשמאליה, שמע מלכא ופסקיה לימיניה, אמר רב יוסף ברוך רחמנא רשקליה ליששכר איש כפר ברקאי למטרפסיה מיניה כהאי עלמא (פסחים דף נז), וזה דבר הכתוב תועבה ה' כל נכה לכ יד ליר לא ינקה (משלי מז ה), תועבת ה', בעבודה זרה, שכתוב כה ולא תביא תועבה אל כיהך (ראה סוטה דף ד), כל נכה לב, כל דהו נבה לב, כראיך נחמן בר יצחק לא מינה ולא מקצתה, מי זומר דתיכ כיה תועבת ה' כל נכה לב, (שם דף ה), כיששכר איש כפר ברקאי שמכבר את עצמו ומחלל קדשי שמים (ראה היטב טובה דף לו, תוד"ה רבעינא), יד ליר, יד שמאל בעבוד יד ימין, (ככתוב וישאלו אנשי המקום לאשהו, כראשית כו ז, מי בעבור אשתו, כפרש"י וראכ"ע), לא ינקה, כי שמע מלכא ופסקיה לימיניה, וכמשיב סהרש"א כיון שעיקר עבודה בימין, והוא כרוך ויריה בשריא בשעת עבודה, נגזר עליו סן השמים למשקליה למטרפסיה כראי עלמא, ליפסקיה אותה יד ימין ולא היה יכול להציל עצמו ביד שמאל עכ"ל. ואשר אמר רב יוסף ברוך רחמנא

מחזה עינים

וכל אשר עשה ה' לו מטוב ועד רע, כן נצרך לו, לעומת זה ישמח ה' במצות אשר עשה האדם אם הרכה ואם מעט וידין אותו לכף זכות על כל מעשיו (א) ואם האדם מתאונן על חלקו אשר נתן לו ה' ואומר כי מעט נתן לו את הטוב, והרבה נתן לו את הרע, לעומת זה יאמר ה' על המצות אשר עשה כי מעט המה, ועבירות אשר עשה רבים המה, וירד לניהנם, וזה דבר הכת קול היוצאת מהר חורב ואומרת כל העולם כלו ניוון בשביל חנינא בני וחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת (כרכות דף יז), כלומר לכן כל העולם כלו ניוון בשביל חנינא בני מפני שחנינא בני די לו בקב חרובין מערב שבת לערב שבת, די לו מעט מועד אשר נתן לו ה', די לו קב חרובין על שבעה ימים ולא מבקש יותר, כן ה' אומר, די המה מעשי רבי חנינא בן דוסא, די המה זכותיו להחיות בהם כל יושבי תבל. ועל פי אלה הדברים בעזרה"ת נשכילה להבין מאמר חז"ל מעשה ברבי חנינא בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל רבי יוחנן בן זכאי והלה בנו של ריב"ז, אמר לו חנינא בני בקש עליו רחמים ויחיה, הניח ראשו בין ברכיו ובקש עליו רחמים ויחיה, א"ר יוחנן בן זכאי אלמלא הטיח בן זכאי את ראשו בין ברכיו כל היום כלו לא השניחו עליו, אמרה לו אישהו וכי חנינא גדול מסך אמר לה לאו אלא הוא דומה כעבד לפני המלך ואני דומה כשר לפני המלך (שם דף לב), על מה ענה ואמר לה, "לאוי" ומה נפקא ליה מינה אם ר"ח ב"ד גדול ממנו, וכי רוצה להתהדר לפני אשתו, לבל יעלה על לכה כי ר"ח ב"ד צדיק ממנו, וגם הלא כל צדיק, נחשב כעיניו איש אחר, לצדיק גדול ממנו ואיכה

ניא חזיון

רחמנא כו', כי לעומת חלול השם שהיה משישכר איש כבר ברקאי, נהקדש השם מן העונש שנענש כעולם הזה, וככהו נרע ה' משפט עשה כפועל כפיו נוקש רשע הניון סלה (והאלים ט יז), ויהי שם ה' כבודך, מפני זה: (א) כי הגה אמרו חז"ל הרן את חברו לכף זכות, רנין אורה לזכות (שבת דף קנז ע"ש היטב), מפני כי כמרה שארם טורד מדרין לו, ולכן אם האדם שחם כחלקו אשר נתן לו ה' מטוב ועד רע, מפני כי מאכין דלא השיד קוב"ה דעביד רינא כלא רינא (ברכות דף ה), וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד (שם דף ס), כאשר הוא כהבונן בלבו כי ה' זכאי כמשפטו ככהו הגור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט וגי' צדיק יישר הוא דברים

השמים כי נתמעט שכרו אשר לעוה"ב, ודבר זה תיכחה מוסר לכל בני האדם אשר עיניהם לא תשבענה מכל טוב העוה"ז ככתוב אוהב כסף לא ישבע כסף וגו' ואמרו חז"ל אין אדם יוצא מן העולם וחצי תאותו כידו אלא אם אית ליה מאה, בעי דיעכרון תרתי מאה ואם אית ליה תרתי מאה בעי למעכד יתהון ארבע מאה כו' (קה"ר פ"א). (ג) ויש בני אדם אשר כל ימי חייהם מתאוננים לאמר, רע לי ולמה לי היים כאלה? כי מרוב תאותם חמדתם וקנאתם כל אשר להם מעט ורע בעיניהם, יתנו אל לבם ויתבוננו כי במדה שהם מודדים כן ימדוד ה' להם ויאמר לעומתם, רעים מעשיו, ולמה אתן לו חי עולם הבא? וזה דבר הכתוב נכהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו (משלי כח כב), איש רע עין בהביטו אל כל טוב אשר לבני אדם, נכהל הוא להרבות לו הון, ולא יתבונן לדעת כי חסר יבואנו, כי כמו הוא יאמר כי חסר לו הון ועושר כן יאמר ה' כי יש מחסור במעשיו המזכים, ויתן כל איש ירא ה' אל לבו בכואו לדרוש מאת ה' כי יתן לו מטוב הארץ, כל יבקש הרבה, כי כן יבקש ה' מאתו שיעשה בתורה ובמצוה הרבה ובל יאמר כי ה' נתן לו מעט ולא כל צרכו כי אז לעומתו יאמר ה' כי הוא עשה מעט מצות, ולא כל המוטל עליו, והם הכה דברי חז"ל מברכותיו של אדם נכר אם תלמיד הכס הוא אם לאו כיצד רבי אומר ובטובו דרי זה תלמיד חכם ומטובו דרי זה

דליתבו לך מידי בעא רחמי, יצתה כמין פיסת יד, ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא, חזי כחלמיה דכולהו צדיקי אכלי אפתורא דדהבא דתלת כרעי ואיתו דהרתין כרעי אמר לה נחא לך דכולהו צדיקי אכלי אפתורא דתלתא כרעי ואנן אכלינן אפתורא דשקיל חד מינייהו אמרה ליה ומאי נעביד בעי רחמי נשקליה בעא רחמי ושקלוה תנא גדול נס האחרון יותר מן הראשון דנמירי מן שמיא מיהיב יהבי מישקל לא שקלי (תענית דף כה), על מה כי נתנו לו כרעא דדהבא מטוב העולם הזה הראו לו מן השמים כי מנכים לו כרעא דדהבא מטוב העוה"ב, והלא אין נחשב מאומה כל טוב העוה"ז אוצרות זהב ופז רב ומגולות כל מלכי ארץ נגד מעט מועד מטוב העוה"ב כדתנן יפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חי עוה"ז, ואיכה מנכים מטוב עוה"ב חיי נצח, חיי עד, חיים אמיתיים, מפני טוב העוה"ז דיי שעה חיים מדומים, איכה מנכים זה לעומת זה כרעא דדהבא מחיי נצח לעומת כרעא דדהבא מחיי שעה, אכן הוא הדבר אשר דברנו, כי בעוד רבי חנינא בן דוסא אמר די לו בקב חרוכין מערב שבת לערב שבת כן אמר ה' מעשי רבי חנינא בתורה ובמצוה די הבה, ועל כן שכרו הרבה מאד בעולם הבא, אבל כי החל לבקש מאת ה' כי יתן לו מטוב העוה"ז שקב חרוכין מעט לו אז אמר ה' כי גם מעשי רבי חנינא בתורה ובמצוה מעט הבה, ועל כן הראו לו מן

ניא חזיון

(דברים לז), וכתוב כי פשעי אני ארע וגו' למען תצדק כרברך הוכה כשפטך (ההלים נא ה-ו), וכתוב להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו (שם צב טו), כן ירין ה' אורו לזכות, ויש כענין זה דברים ארוכים והמשכיל יתבונן: (ב) גם זה נכלל כלשון המשנה מרבה נכסים מרבה דאגה (אבות פ"ב), כי בעוד לא היו לו רק נכסים השוים טאה כסף, דאג מתי יהיו לו נכסים שוים שתי טאות כסף, ואם מרבה נכסים אשר שוים שהי טאות כסף, מרבה דאגה כי דואג מתי יהיו לו נכסים שוים ארבע טאות כסף, וככל אשר ירבה הונם כן ירבה כסף, וזה דבר הכתוב נכהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו, איש רע עין בהביטו על הון ועושר אשר עלי ארץ רבה, הוא נכהל להרבות לו הון, ולא יתבונן לדעת כי חסר יבואנו כי כאשר ירבה הונם כן ירבה רצונו, ויחסר לו יותר, ועל כן העשירים רלי כח הטה, כי רצונם כיום נגרש השקפ לא יוכלו, לבם מתחדד ונפשם עלירה האכל בי דכ מאד מחסורם לפי רצונם, אבל עניים גבורי כח הטה, כי מעט מועד הונם כן מעט מועד רצונם, ועל פי זה מבואר הכתוב ראש ועושר אל התן לי וגו' פן אשבע וכחשתי ואמרת מי ה' ופן אירש וגנבתי וגו' (משלי ל), ולא אמר פן אהעשר וכחשתי וגו' כאשר אמר ופן אורש, מפני כי גם אם ירבה עשרו לא

יאמר

מחזה עינים

כן לעומתו ה' אומר, ומטובו וכביכול מתאונן על חלקו אשר נתן לו האדם, ואומר כי האדם נתן לו מעט מן הטוב זו התורה והרי זה בור, ובשאלה שאני, לא ידרוש מה' רק מעט מן הטוב בי או לא ידרוש ה' מאתו רק מעט מן הטוב זו תורה ומעשים טובים, אבל בדברי תורה, אשר אלה הדברים מוטלים על האדם, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, בכל אלה לא יאמר האדם די, לא יאמר הרבה למדתי ולימדתי ושמרתי ועשיתי, כי אם יתאונן בלבו כי מעט מוער למד ולימד ושמר ועשה, וידרוש מה' כי יעורנו להתחזק בתורה ולהתאמץ במעשים טובים, וככל אשר יתאונן האדם לאמר מעט עשיתי את הטוב, מעט למדתי ועשיתי מעשים טובים, כן לעומתו ה' יאמר מעט עשיתי טוב אל איש חזה, ויוסיף לו, כי זה כלל גדול במדה שאדם מודד מודדין לו:

בור אל אביי לרב דימי והכתיב ומברכתך יבורך בית עבדך לעולם בשאלה שאני בשאלה נמי הכתיב הרחב פיך ואמלאהו ההוא בדברי תורה כתיב (ברכות דף נ), ולמה לנו להכיר את האדם מברכותיו, נתיי ספר ונחוי אם תלמיד חכם הוא או בור, אם יודע להשיב בדברי תורה, הרי זה תלמיד חכם אף אם אמר ומטובו, ואם אין יודע בדברי תורה מאומה הרי זה בור אף אם אמר וכטובו. אכן חז"ל הגידו לנו להכיר את האדם איכה נחשב הוא לפני ה' יתברך בורא כל העולמים, אם אומר, וכטובו שטח בחלקו אשר נתן לו ה', ואומר כי ה' נתן לו כל הטוב, כן לעומתו ה' אומר, ומטובו וכביכול שטח בחלקו אשר נתן לו האדם ואומר כי האדם נתן לו כל הטוב זו התורה, והרי זה ת"ח, ואם אומר, ומטובו מתאונן על חלקו אשר נתן לו ה', ואומר כי ת' נתן לו מעט מן הטוב

מחזה יא

אמרו חז"ל הרוצה ליהנות יתנה כאלישע ושאינו חצה ליהנות אל יהנה כשמואל הרמתי (ברכות דף י), אכן על פי האמור למעלה (מחזה י), מבואר היטב, ונתבונן נא בעוה"ת כי יש ארבע מדות בדעות בני אדם, א] שטח ממעשי ה' ועצב ממעשי עצמו, שטח ממעשי ה', שטח בחלקו אשר נתן לו ה' אם הרבה ואם מעט אם טוב ואם רע (ראה ברכות דף נד ודף ס תענית דף כא יומא דף כג), ועצב ממעשי עצמו, בעיני יראת שמים, שזה מעשי עצמו כמאמר חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעבדך כי

כתוב בספר תהלים יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך (מזמור קכח ב), ואמר רבי חייא בר אמי משימה דעולא גדול הנהנה מיניעו יותר מירא שמים דאלו נבי ירא שמים כתיב אשרי איש ירא את ה' א' ואלו נבי נהנה מיניעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא ולנבי ירא שמים וטוב לך לא כתיב ביה (ברכות דף ח). והנה כבר עמלו חכמים ונבונים לבאר מאמר הזה, כי פליאה גדולה היא, לאמר כן שנהנה מיניעו ואיננו ירא שמים הוא גדול יותר מירא שמים ונהנה משל אחרים, והלא

ניא חזיון

יאמר מי ה' מרוב טוב, בעודנו לא שבע עושר ולבו דוי בחפצו כפלים מאשר יש לו, אכן ירא לנפשו מן ישבע כסף או מרוב טוב ומרוב שמחה לכו, יכחש ויאמר מי ה', ועהה נגלה חסר ה' כי לטובת האדם השביע ברוחו כן כי ככל אשר ירבה עשורו ירבה חסרתו ולא יאמר די, כי אם היה במכע לומר די, או מפני עשורו היה מכעט בה', והמשכיל יתבונן כי רב סאר ההכל בין אם היה במכעו של אדם לומר די, לכין הכובש את יצר חסדתו ומהגבר על מכעו ואומר די וד"ל:

א] כבר העירו למה הביא הכתיב אשרי איש ירא את ה' (מסור קיג) ולא הביא הכתיב אשרי כל ירא ה' הכתיב מסך לכתוב יגיע כפיך וגי', וגראה כי הנה אמרו חז"ל אשרי איש ירא את ה' אשרי איש

לא

מצות ומעשים טובים ביתר עז, כן יחשבו בני אדם רבים, על כן בא רבי חייא בר אבא משמיה דעולא ללמדנו כי לא כן הדבר, כי אם גדול הנהגה מיגיעו השמח בחלקו אשר נתן לו ה', גם כי רע ומר חלקו יגיע יעמוד בועת אפים על פת לחם אשר הוא אוכל, אע"פ שהוא שמח ממעשי עצמו בעניני יראת שמים, הוא גדול יותר מירא שמים העצב ממעשי עצמו בעניני יראת שמים, ואינו נהנה מיגיעו אינו שמח בחלקו אשר נתן לו ה', מפני כי, בסדה שאדם מרד מודרין לו". ה' צלך בשם שאתה הווה עמו הוא הווה עמך" ולכן אם האדם שמח בחלקו אשר נתן לו ה', ואומר בי די לו, כן לעומתו ישמח ה' במעשי האדם ויאמר די אשר עשה, אבל אם האדם עצב בחלקו אשר נתן לו ה' ואומר כי מעט לו חלקו, ורע לו, כן לעומתו יתעצב ה' במעשי האדם ויאמר כי מעשיו הטובים מעט ורעים, והיינו דתנן איהו עשיר השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך ושוב לך אשריך בעולם הזה ושוב לך לעולם הבא. (ב) (אבות פ"ג), אשרי לו בעולם הזה כי שמח בחלקו ולא רוצה יותר מאשר יש לו, ושוב לו לעולם הבא מפני כי הוא שמח בחלקו אשר נתן לו ה' ואמר די, כן יאמר ה' די המצות אשר עשה ומשכורתו רבה לעולם הבא ואין עושר כעושר עולם הבא, ועל כן אין עשיר כאיש השמח בחלקו, הוא עשיר בעולם הזה, ועשיר בעולם הבא, ואין עני כאיש העצב בחלקו, עני בעולם הזה כי אין לו כרצונו, כל ימיו כעם וככאובים כי מתאוה ואין

אם ליראה וגו' (ברכות דף לנ), לכו דואג בקרבנו (תנינה דף יג). ואומר מה רבו רחמי ה' עליו, אבל הוא מה מעטו מעשיו הטובים, כל מה דעביד רחמנא למב עביד, אבל אשר הוא עושה לא טוב. כ] שמח ממעשי עצמו ועצב ממעשי ה' שמח ממעשי עצמו בעניני יראת שמים ואומר כי רבים מאוד מעשיו הטובים, ועצב ממעשי ה', עצב בחלקו אשר נתן לו ה' ואומר כי ה' נתן לו חלק רע. ג] שמח ממעשי ה' וממעשי עצמו, ואומר כי כל אשר נתן לו ה', טוב, ודי, ואשר הוא עושה לפני ה' טוב ודי. ד] עצב ממעשי ה' וממעשי עצמו, ואומר כי מעט ורעים מעשיו לפני ה', וגם ה' נתן לו חלק רע, ונשוכה נא ונתכוון השמח ממעשי ה' ועצב ממעשי עצמו צדיק, העצב ממעשי ה' ושמח ממעשי עצמו רשע, השמח ממעשי ה' וממעשי עצמו צדיק בדבר אחד אשר הוא שמח בחלקו אשר נתן לו ה' ורשע בדבר אחד אשר הוא שמח ממעשי עצמו, ואומר כי הרבה ומטובים מעשיו לפני ה'. העצב ממעשי ה' וממעשי עצמו רשע בדבר אחד אשר הוא שמח בחלקו אשר נתן לו ה' וצדיק בדבר אחד אשר הוא עצב ממעשי עצמו ואומר כי מעט ורעים מעשיו הטובים לפני ה', ועלינו לחקור ולדעת מאלה השניים מי עדיף טמי. והנה רבים יחשבו לאמר כי העצב ממעשי ה' וממעשי עצמו הוא עדיף משמח ממעשי ה' וממעשי עצמו, כי למה נגרע ערכו אם מבקש מאת ה' כי יתן לו וכי יוסיף לו כל טוב ביתר שאת, והוא רב המעלה כי עצב ממעשי עצמו ועל כן מוסיף לעשות

ניא חזיון

ולא אשרי אשה אמר ריע איר אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש רב"ל אמר אשרי מי שמתגבר על יצרו כאיש (ע"ז דף יט), ועל כן הביא הכתוב הזה. לרבותא יתירא, כי גם ירא שמים העושה תשובה כשהוא איש, ומתגבר על יצרו כאיש. לא כתיב ביה ושוב לך, וגדול הנהגה מיגיעו יותר אף מירא שמים העושה תשובה כשהוא איש ומתגבר על יצרו כאיש ור"ל:

ב) כבר העירו כי אין זכר כהרוב יגיע כפיך כי תאכלי שהוא שמח בחלקו, ואולם דקדוקים רבים יש בכתוב (א) למה לא כתוב, כי יגיע כפיך תאכלי לאמר ולא יגיע של אחרים, אבל כי כתוב, יגיע כפיך כי תאכלי משמע שכא לאמר ולא שלא תאכל. ועיקר הרבה תלוי בזה כי תאכל. (ג) למה לא כתוב, מיגיע כפיך כי תאכלי כי איננו אוכל את עצם היגיעה, כי אם אוכל כל מאכל אשר יאכל. על פי היגיעה. (ד) למה כתוב, כי תאכלי האם איננו צריך רק לאכול, הלא צריך גם בנר ללבוש וכו' ומסת ליטון וכית' לדור ואמר חז"ל

מחזה עינים

לו כתאותו, ורע לו לעולם הבא מפני כי הוא עצב בחלקו אשר נתן לו ה' ואמר כי מעט לו ורע לו, כן יאמר ה' מעט המצות אשר עשה ורעים, ומשכורתו מעט לעולם הבא ואין עוני כעוני עולם הבא, כי זה כלל גדול כמדה שאדם מודד מודדין לו, וכן אמר נעים זמרות ישראל עם חסיד תתחסד עם גבר תמים תתמם עם גבר תתברר ועם עקש תתפתל (יח כו כז). ועל פי כל אלה דברי אמת וצדק נגלה תעלומות חכמה במאמר חז"ל דרש רב עוירא זמנין אמר לה משמיה דרבי אמי וזמנין אמר לה משמיה דרבי אסי, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד, והלא אתה נושא פנים לישראל שנאמר ישא ה' פניו אליך, אמר להם וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה ואכלת ושבעת וברכת וגו' והם מדקדקים על עצמם עד כוית ועד כביצה (ברכות דף כ), מאמר זה אין מבואר, כי כל ונושא פני איש, הוא נושא פניו מפני דבר מה, ועל ה' כתוב אשר לא ישא פנים, ואם כן מה זה שענה למלאכי השרת ואמר להם וכי לא אשא פנים

גיא חיוון

פחות ממיכלך וממשתך ותיסיף על דירתך (פסחים דף קיד), על כן פירשו חז"ל כי תאכל, כי תהנה, כי גם הנאה נקראת אכילה וראה היטב פסחים דף כא ב"ק דף סא, ושם בתורה כל מקום, ויש לישב בי כל אוכל חסן וזכרה יש לפרש כי אוכל בפיו ממש ואם כן מניין לנו לרבות את הנהנה מחסן, אכל במקרא זה שכתוב כי אוכל את עצם יגיע בפיו, ואיכה אפשר לאכול בפיו ממש את יגיעו ועמלו ע"כ פירושו שנהנה ור"ל, שנהנה מיגיעו ועמלו, ושם בחלקו מסוב ועד רע אשר נתן לו ה' יתברך :

ג) כי שלשה פסוקים בכרבת כהנים, יברכך ה' וישמרך: יאר ה' פניו אליך ויחנך: ישא ה' פניו אליך וישם לך שלום: (במדבר כד-כה), ולבה שלשה פסוקים לא פחות ולא יותר, ולמה נזכר שם ה' שלשה פעמים, ולמה לא נאמר יברכך ה' וישמרך ויאר וגו' וישא וגו' בואיו החכור. אכן נודע כי שלשה עולמים יש, עולם הזה, ימות המשיח, ועולם הבא, ואשר שר שלמה המלך ע"ה שלשה שירים ככתוב שיר השירים אשר לשלמה ואמרו חז"ל שיר חד השירים תרין הא הלהא (מרדש שה"ש), נגד מי שר שלשה שירים לא פחות ולא יותר, אמרו חז"ל שלשה שירים כנגד שלשה עולמות עולם הזה, ימות המשיח, ועולם הבא [ילקוט שמעוני שה"ש ומבואר היטב בעוה"ז כרמט שמואל פרק עשירי ע"ש], ולעומתם הם המה הפסוקים מברכת כהנים, פסוק ראשון כנגד עולם הזה, פסוק שני כנגד ימות המשיח, ופסוק שלישי כנגד עולם הבא, ועל כן הפסוקים אינם מתייבשים זה לזה בואיו החכור, כי כל פסוק נגד עולם אחר והברכות אשר בעולם זה אינן בעולם זה ואינן אלה הכרכות יחד, ובכל פסוק יש שתי ברכות והנה מחוברות בואיו החכור כי שתיקנה הנה ביהוד בעולם אחר, ועל כן כתוב בכל פסוק שם ה' נגד כל עולם, והנה נגד עולם הזה, הכהנים מברכים את ישראל "יברכך ה' וישמרך" כי אמרו חז"ל כראשית ברא אלקים למה בכו' שהוא לשון ברכה ולמה לא בא' שהוא לשון אריה (בי"ד) והראב"ע הקדמתו לתורה משתאה מאד על מאמר חז"ל הוה, הלא יש ויש ב' המורה לרע בוקק הארץ ובלקח, ואשיתו

בתה

כי ככל אשר ה' כביכול יקרב אל האזים סמוך וכי ישא ה' פניו סמוך אליו הלא אז תתענוג לו יותר התענוג מאור פניו מזו השכינה יותר, עד קצתו כביכול, ועל דבר זה שאלו מלאכי

גיא היוני

כתה, בזיון כו' וכן יש ויש א' המורה לטוב אור אהבה כו'. ואמנם הגאון סוהרר ישראל מסלאנא וצוקיל, אמר כי דברי חז"ל בנחום סאר. כי הנה כל דבר אשר בעולם הזה, אין להביט על ראשיתו רק על אחריתו, יש דבר אשר בראשיתו טוב ומהפך לרע באחריתו, כמו ששוב לרשע בעולם הזה להאכירו בעולם הבא, ויש בראשיתו רע ומהפך לטוב באחריתו, כמו שרע לצדיק בעולם הזה להנחילו טוב עולם הבא, ועל כן אנחנו בני אדם לא נדע מה טוב לנו ומה רע לנו כי פעמים כל הטובה לאחרית דע, ופעמים כל הרעות לאחרית טוב, וכי יגוד ה' כי כל הטובות יבואו על האדם, וכן יכתב בריה ויחתם ביוה"ש, אכן כסף דבר יתנוב א' ארור או אהה כל הטובות אחריתן לרע וארור אדם הזה, וכי יגוד ה' כי כל הרעות יבואו על האדם וכן יכתב בריה ויחתם ביוה"ש, אכן כסף דבר יתנוב כ' ברכה או האח כל הרעות אחריתן לטוב וברוך זה האדם, ואם כן גם בוקק הארץ ובולקה, כהה, בזיון כו' וכל רעות אשר בעולם, אם יש להן כ' ברכה, כל הרעות טובות הנה, פי אחריתן לטוב, וכן איר אהבה כו' וכל טובות אשר בעולם אם יש להן א' ארירה, כל הטובות רעות הנה כי אחריתן לרע, והכל הלך אחר גמר הדבר, וזה דבר בקשהנו "חיים שתמלא לנו את כל משאלות לבנו לטובה" את משאלות לבנו אשר בעינינו בני אדם טובות הנה, ואתה ה' רואה כי אחריתן טובות את משאלות אלה תמלא לנו, אבל משאלות לבנו אשר לפי עיני האדם טובות הנה, ואתה ה' הצופה מראשית אחרית. הראה כי אחריתן לרעה, את המשנה וכתמלה לא המלא לנו. ועל פי אלה הדברים באר הגאון סו"ד ראשכים בספרו, כתב ורחום הוא וגו' (אבות פ"ב), כלומר אל הקבע בעצמך את הדברים שיהן לך ה', לאמר תן לי עושר תן לי כבוד, וכאלה אשר בעיני האדם רברים טובים הטה, כי אולי ה' הוא יודע כי העושר והכבוד רעים לך, והעוני והחרפה טובים לך, כי חנון ורחום רק הוא, כי הוא יודע איכה לרדם, הוא יודע מה טוב לאדם אם עושר או עוני אם כבוד או חרפה, ועל כן בקש רחמים ותחנונים לפני המקום שיתן לך את הדברים שהוא יודע כי טובים הטה לך נראה היטב ככתב סופר פ' נשא בענין ברכה כהנים, ובאמת בעולם הזה רעות רבות וצרות עוברות על קהל עדת ישראל, אכן אנחנו סמינים באמונה שלטה כי כל מה דעביר רחסנא למב עביד, כל הרעות אחריתן לטובה, ועל כן נגד עולם הזה, הכהנים אוברים, "יברכך ה'" ואינם סבארים פרמי דברים, חיים עושר, וכאלה, לאמר כל אשר יתן לך ה' עושר או עוני, כח או חלישות כו' ככל אלה יברכך יתן לברכה ולא לארירה, ובעולם הזה רבים האורכים לפש איש ישראל, ולנפול, ולכל אשר לו. יצר הרע ובג העומרים עלינו ככל דוד ודוד, ורק הקביה מצילנו מידם ועל כן נגד עולם הזה הכהנים אוברים, וישמרך, ונגד ימות המשיח הכהנים מברכים את ישראל "יאר ה' פניו אליך ויחנק" כי הנה נעים וסודות ישראל אמר ברוח קרשו שיר המעלות אליך נשאתי את עיני היושבי בשמים, הנה בעיני עכרים אל יד ארוניהם בעיני שפחה אל יד נכרתה כן עינינו אל ה' אלקינו עד שחנונו, חננו ה' חננו כי רב שבענו כוז רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבו לגאי יונים (כזנור קבנ), ורבות יש לדרקק באלה הכתובים, (א) למה קרא את ה' בשם "היושבי בשמים" ולא בשם ה' או בשם אלקים, (ב) הלא כן ראוי לאמר אליך היושבי בשמים נשאתי את עיני, (ג) למה הוא זה המשל הנה בעיני עכרים וגו' כן עינינו אל ה' וגו', הכי הוא דבר עמוק אשר אין להבין בלי משל, גם למה אמר אל "יד" ארוניהם ולא אל ארוניהם - (ד) כן עינינו אל ה' אלקינו הזכיר שם ה' ושם אלקים, ואחרי כן כאמרו חננו לא הזכיר רק שם ה', (ה) פליאה סאר שאמר "עד שחנונו" הכי כאשר יחנונו או אין עוד עינינו אל ה'. (ו) הכתוב אליך נשאתי וגו' והכתוב חננו וגו' כלשון נכח והכתוב הנה בעיני וגו' עד שחנונו כלשון נסתר, הלא דבר הוא. (ז) לשון הכפול חננו חננו, רב שבענו רבת שבעה וגו', כוז הלעג הבו. (ח) באור "לנאי יונים". ואלם נכוד אשר אמרו חז"ל ואביהם הותר אסתיר פני ביום ההוא אמר רבה אמר הקב"ה אע"פ שהסתרתני פני מהם בחלום אדבר בו, רב יוסף אמר ירו נטויה עלינו שנאמר ובצל ידי כסיתך, רבי יהושע כן חנניא היה קאי כי קיסר אחוי ליה ההוא אפיקרוסא עמא דאהרדינהו מריה לאפיה מיניה אחוי ליה ירו נטויה עלינו, אמר ליה קיסר לרבי יהושע מאי אחוי לך עמא דאהרדינהו מריה לאפיה מיניה, ואנא מחוינא ליה ירו נטויה עלינו, א"ל להנא מינא מאי אחוית ליה עמא דאהרדינהו מריה לאפיה מיניה, וכאי אחוי לך לא ידענא, אמרו נברא דלא ידע מאי מחוי ליה בכחונג יהוי קמי סלכא אפקרוה וקטלוהו (חגיגה דף הו). והנה רש"י פרש ירו נטויה עלינו להנן, ולא זכיתי להבין אשר רבה אמר, אמר הקב"ה אע"פ שהסתרתני פני מהם, ולא ארבר אליהם, ואין נביא, ככל

מחזה עינים

השרת, הלא אין אחד, מבני ישראל אשר עשה כרצון ה' כלי נרעון סאומה ככתוב כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחמא, ואם כן למח יתן משכורתם לעולם הבא כלי נרעון סאומה, אין זאת כי אם נושא פניהם. וזה דבר מלאכי השרת כתוב בתורתך אשר לא ישא פנים וגו' והלא אתה נושא פנים לישראל

גיא חזיון

זאת בחלום אדבר בו, על זה כא רב יוסף ואמר אע"פ שהקב"ה מסתיר פנים ואין נביא, בכל זאת ירו נשויה עלינו. והנה לפרש"י ירו נשויה עלינו להגן מה ענין הגנה אצל הסתרת פנים מנבואה. ולמה ספרו חז"ל מעשה שהיה כי רבי יהושע בן חנניא והתוא מינאה רכרו זה לזה על פי אצבעות ירדום, ודבי יהושע בן חנניא הבין אשר רסו לו ההוא מינא והבין לא הבין. הלא אין לנו חרשות מהספור, רק כי עוד ירו נשויה עלינו, והן חן רבני רב יוסף, ומה לנו לרעת כל המעשה שהיה. אכן נודע כי ה' מורה לישראל הדרך אשר ילכו בה, והמעשה אשר יעשו, לפני ה' הוכיחם על פי הגביאים, כדהניא הרכה נביאים עמרו להם לישראל כפלים כיוצא מצרים אלא נבואה שהוצרכה לרורות נכתבה ושלא הוצרכה לא נכתבה (מגילה דף יד), ואחרי כן כי נסוים כל חזון, מוכיחם על פי היסורים כראמר רבא ואיתמא רב חסרא אם רואה ארם שימורין כאין עליו ישפוש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה ער ה' כו' (ברכות דף ה), ויפושש כמעשיו וימצא דבר חמא אשר היסורים הבאים עליו חסה כנגד מרה לעוסה החמא כדתנן במרה שארם מורד מודרין לו (סוטה דף ח), שנושן הלך אחר עיניו לפיכך נקרו פלשתים את עיניו כו'. אבשלום נהגה כשערו לפיכך נתלה בשערו כו' ולפי שבא על עשר פלנשי אביו לפיכך נתנו בו עשר לגבייתו כו' ולפי שנגב ג' לככות לב אביו ולב בידו ולב ישראל לפיכך נתקעו בו ג' שבטים כו' (שם דף ט), וכמו אם ה' מוכיח לארם על פי נביא, והארם אין שומע תוכחתו, יגרל עון חמאתו אם שונה באולתו לעשות החמא אשר עשה, כן אם ה' מוכיח לארם על פי יסורים והארם אין שפוש כמעשיו, יגרל עון חמאתו אם שונה באולתו, לעשות כאשר עשה, ועל זה נאמר יען קראתי וחמאנו נשיתי ירו ואין מקשיב (משלי א כד), יען קראתי על פי נביא וחמאנו לשמוע, נשיתי ירו להכות ככתוב ואם את ידי עליך ואשחיתך (ירמיה יט), ואין מקשיב, ועל דבר שתי הוכחות אלה, כתוב ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתוך (ישעיה נא), ואשים דברי בפיך, זה אשר הוכיח על פי הנביאים כי שם דבריו כפי נביאי ישראל, להגיד לכל קהל עדת ישראל חמאתם, ובצל ידי כסיתוך אשר הוכיח על פי נשית ירו, וביה כסה עון חמאתם כי יסורין מסרקין כל עונותיו של אדם (ברכות דף ה). והנה אשר הוכיח על פי הנביאים זה כאשר ידבר איש בפיו אל רעהו, הוא מרבר ודערו שומע, ואשר מוכיח על פי היסורים זה כאשר מחוי איש בחמאנו אל רעהו, הוא מודה באצבעותיו ורעהו רואה, ועל רעהו לשום לב לרעת מה ירכזו באצבעותיו, כן אשר יוכיח ה' את הארם ביסורים, הוא יורה את הארם, ועל הארם לשום לב לרעת מה ידמו לו ה' באצבעותיו, על מה ולמה יכנו, כמאמר חז"ל אם רואה אדם שימורים באים עליו יפושש בנישיו, ועתה נזכור נא עוד מאמר חז"ל אחר, אמר ליה ריש גלותא לרב ששת אע"ג דרבנן קשישי אתון פרסאי כצדכי סעודה בקיאי מיניכו, בנסן שהן שתי סמות גדול מסב בראש ושני לו למעלה הימנו ובוסן שהן שלש גדול מסב כאמצע שני לו למעלה הימנו שלישי לו למטה הימנו א"ל ובי בעי אשתעווי כהרי מרתין תרוצי ויתבי ופשתי בהדי א"ל שאני פרסאי רסחוי ליה במחוג (ברכות דף טו), ופרש"י ובי בעי אשתעווי מרתין תרוצי ויתבי ופשתי בהדי א"ל שאני פרסאי רסחוי ליה הוא לוקף עצמו כמסכתו לישוב וקוף רכל זמן שהוא מוסה אינו יכול לדבר עמו לפי שהשני לו אחורי ראשו של גדול הוא לפני הגדול כסוכין לצד אחר וטוב לו שישב שני לו למטה הימנו וישמע דבריו כשהוא מוסה, א"ל שאני פרסאי רסחוי ליה במחוג סראים בירדום ובאצבעותיהם כרסויה, אחר הרברים האלה מכוואר היטב, כי כבה אמר אע"פ שהסתיר הקב"ה פניו מישראל, ולא ידבר אליהם על פי נביא, בכל זאת בחלום ידבר אליהם, ורב יוסף אמר אע"פ שהסתיר פניו מישראל, מורה באצבעותיו. ועכרו היושב מאחוריו רואה בעיניו את פרסאי במסכו, אין פניו אל עברו, וכל אשר ירצה, מורה באצבעותיו. ויד. כארון פרסאי כי יושב כסתר פנים מעברו, יד אודונו ומכיס היטב בשום לב לכל אשר ירמו באצבעות הוד. כארון פרסאי כי יושב כסתר פנים מעברו, ולא ידבר אל עברו בפיו, ירו נשויה מחוי ליה במחוג, כן אע"פ שהסתיר מלך מנבי המלכים הקב"ה את פניו

מחזה עינים

ושבעת וברכת וגו', ואם מותר לברך בלי ואין אכילה פחותה מכזית, וכל המברך ברכה שביעה, אם כן מדוע לא יברכו גם על פחות מכזית, ולמה אסור לברך על פחות מכזית דף לג), ואם כן איכה מותר לברך על כזית מפני כי בקרא כתוב שפורש ואכלת וגו' וברכת והלא בקרא כתוב ואכלת ושבעת וברכת וגו'.

ניא חזיון

מכני ישראל ולא ירכז אליהם על פי נביא, ירו נטויה על ישראל, סחוי לרו כמחוג, סרמו להם על פי נטית ירו, כלומר על פי היסודים שבניא עליהם, ועל פי כל פעולותיו בעולמו (ראה היטב כפתח עינים אות ט), ועל ישראל שומל לשום לב ולהכין כמחוג וברמו, על פי הכלל במרה שארם סורר סורדין לו, אם נלקה בעיניו, הקב"ה סחוי ליה כמחוג כי חמא בעיניו, אם נלקה באוניו הקב"ה סחוי ליה כמחוג כי חמא באוניו, אם נלקה בעין ימין סחוי ליה כמחוג כי חמא בעין שמאל וראה היטב פסחים דף נו ובמדרשיא ר"ה נפסקיה ור"ל), אם נלקה בעין על פי אכן חמא בעין על פי אכן, אם נלקה בעין על פי יד ארם חמא בעין על פי יד ארם, כן ככל רבר אם רואה ארם שיסורים כאים עליו ישפש כמעשו ער כי יצמא חמא אשר הוא סרה כנגד סרה לעוסת היסורים, והנה כאשר אחוי ההוא מינא לרבי יהושע בן חנניא כמחוג, כי הקב"ה הסריו פניו מישראל ולא ירכז אליהם פנים אל פנים על פי נביאים, אחוי ליה רבי יהושע בן חנניא כמחוג, כי הקב"ה סחוי לישראל כמחוג, סרה אורם סאוסה, ואין ירו נטויה עליהם להכותם, ואין סחוי לרו כמחוג, להכיר עון חמאתם, סרה כנגד סרה, כי היסורים לעומת החמא, ולכן ההוא מינא שלא האמין כי הקב"ה סביא יסורים על ישראל, להרודים עון חמאתם, לא האמין כי ירו נטויה על ישראל, לא האמין כי הקב"ה סחוי לישראל כמחוג, ועל כן לא הכין אשר אחוי ליה רבי יהושע בן חנניא כמחוג, זה הרבר, כי הקב"ה סחוי לישראל כמחוג, ונהרג בעון חמאתו, כי כלל גדול הוא במרה שארם סורר סורדין לו וראה היטב סנהדרין דף צ ור"ל), וזה רבר נעים ומידות ישראל, אליך נשאתי את עיניי להכיף היטב בעיני, ולא כאלה אשר פועל ה' לא יביטו בעיניהם, סמו כי אתה יהושבי כשמים" כי הנה כתוב ה' בהיכר קרשו ה' בשמים כסאו (ההלים יא), ואמרו חז"ל בסון שישראל עושין רצונו של סקום ה' בהיכל קרשו, וכדבר אל ישראל פנים (סדרש ההלים), כסון שישראל עושין רצונו של סקום, השכינה למטה ה' בהיכל קרשו, וכדבר אל ישראל פנים אל פנים, על ידי עבריו הנביאים, וכסון שאין ישראל עושין רצונו של סקום ה' בשמים כסאו, השכינה למעלה בשמים, והוא ססתר פניו סהם, אכן בכל זאת ירו נטויה סחוי כמחוג, וכי אתה ה' יושב בשמים, ולא תרבר כפך, ואוני לא השמענה את רבר קרשך, אליך נשאתי את עיני להביט הרק היטב, אשר אתה סורה כאצבעותיך, כה יאמר ישראל, ומסב פניו אל כל בני ארם אשר עלי ארץ וילסרם כינה לאמר הנה בעיני עברים אל יד ארזניהם, בעיני עברים יביטו היטב אל יד ארזנים לראות מה סחרים כמחוג, עיניה חיוו אל יד נבררה לראות שפחה אל יד נבררה, בעיני שפחה אשר איננה סלומרה להכין כמחוג כעבר, עיניה חיוו אל יד נבררה לראות מה תורה היא כמחוג, והנכידה הבאר כיתר שאת כמחוג, סן הארון, שאמרו חז"ל עשרה קבין שיחה ידרו לעולם חשעה נטלו נשים ואחר כל העולם כולו (קרושין דף סט), וכן במבהכים נשים כותבות ברוב רברים הרכה, יותר סן אנשים, כן כמחוג הנשים מכארות יותר, בעיני עברים וגו' בעיני שפחה וגו', כן עינינו אל ה', יביטו, שהוא, אלקינו" השופט אותנו כרין ומשפט, וכזה סחוי לנו כמחוג, כסה חמאנו, לאיש נכון רבר סחוי כמחוג בארון אל עברו, ולאיש חסר הבונות סחוי כמחוג כנכידה אל שפחה, כלומר כוסף לים, ער סחוי כן הוא, ער שיחננו לימות המשיח, כי אז יאיר פניו אלינו, ידבר אלינו פנים אל פנים כאשר רבר לפנים אל הנביאים ככתוב והיה אחרי כן אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו נביים וכנתיבם (יואל ג), חננו ה' את נפשו חננו את נפשנו, ונמצא חן בעיניך ובעיני כל רואינו, כי רב שבענו כח, ערכנו רב ונרול סאר, לפנים, ועתה שבענו כח, רבת שבעה לה נפשנו הלענ ערך נפשנו רבה ונרולה סאר לפנים, ועתה שבעה לה נפשנו הלענ, וכן כתוב וכד ה' מה היה לנו הכישה וראה את חרפתנו (איכה ה), וכד ה' מה היה לנו לפנים הביטה וראת את חרפתנו עתה, הכו והלענ של עמים השאננים, הכו שלטו ישוב לנאי יונים לעמים המתנאים עלינו ואוננים אוהנו כדברי כוז ולענ, ואחרי כי בעולם הזה הסריו ה' פניו מישראל והסה לכוז ולענ, ולמות המשיח יאר ה' פניו אל ישראל וירבר אליהם פנים אל פנים ואז ישאו חן בעיני כל רואיהם, ועל כן נגד ימות המשיח הברגים אמרים, יאר ה' פניו אליך" ולא יסתיו פניו סתך, ויחגך" בפרשיי יתן לך חן, וחז"ל אמרו ויתגך יחנה ה' אצלך (ילקוט שמעוני גשא), וכל זה יתקיים לימות המשיח, ונגד עולם הבא הבהגים סברכים את ישראל, ישא

מחזה עינים

והמה לא שבעו, אין זאת כי אם מפני שמוזכרים את חומרים ומשנים את מבעם, לאמר על כוית וכביצה, די. ושבע רצונם (כמבואר בזה"ק פ' תרומת פתח רבי חייה ואמר ואכלת ושבעת

וברכת את ה' אלהיך וגו' וכי עד לא אכיל בר

גש לשבעה ויתמלי כריסיה לא יברך ליה לקב"ה,

אי הכי במאי נוקים ואכלת ושבעת, ובתר

וברכת. אלא אפילו לא ייכול בר נש אלא כוית

גיא חיוין

ה' פניו אליך וישם לך שלום" כי הנה אמרו חז"ל לא כעולם הזה עולם הבא, העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתייה אלא צדיקים וישבים ועמדותיהם בראשיהם ונהנים סויו השכינה (ברכות דף י"ו), ואמרו חז"ל עתיד הקב"ה להיות עמרה בראש כל צדיק וצדיק (מנהרין דף קיא) כלומר השכינה תקרב אלם והשרה על ראשם ככתר ועמרה על הראש, למעלה, והמה נהנים סויו השכינה, כי תענוג סויו השכינה, גדול מכל התענוגים, ערוך גדול מכל העדוים, ועין לא ראתה, וככל אשר תקרב השכינה אלם קרוב קרוב יותר, הלך וגדול התענוג והערון סויו השכינה יותר, ועל כן נגר עולם הבא הנהנים סויו השכינה אוטרים ישא ה' פניו אליך, סמוך אליך. פני ה' נגר פניך וחתנה סויו השכינה. והנה אמרו חז"ל הקב"ה על גופן של צדיקים אוטר יבוא שלום יגורו על משכבותם ועל נשמתן הוא אוטר והיתה נפש ארוני צדורה כצדור החיים (שבת דף קנב), ועל כן לעינת נשמת ישראל הנהנים אוטרים, ישא ה' פניו אליך ולעומת נופם הנהנים אוטרים, וישם לך שלום, וכן כתב הספרנו, כי פסוק שלישי נגר די עולם הבא. ומדי רברי וכור אוטר עור לכאר כענין כרכת כהנים, א למה פסר הקב"ה את ברכות ישראל, כי הנהנים, והלא הכל כידי ה'. כ) למה לכהנים לברך כקול רם שיהיה כל הקהל שומע (ספרי, סופה דף לח). ולא די שברכו כלחש. ג) ולמה פנים כנגד פנים ולא פנים כנגד עורף, ד) למה להם לברך כנשיאת כפים דוקא. ה) למה סכרבים כלשון נוכח לישראל, ולא כלשון נוכח פני ה' כרך אה ישראל וגר תאר וגו' חשא וגו', אכן נודע כי הברלי ה' את הנהנים ככל שכמי ישראל לעבור לשרת לפני ה' בבית המקדש, וחלק ונחלה אין להם כארץ ככל ישראל רק אשי ה' ונחלתו יאכלון, והמה ישמרו דעת ותורה יבקשו ישראל משהם, וכל ישראל חייבים כבכורם כי המה עוסקים בעבודה וכל סוב וכרכה כאה לעולם כזכות עבודת בית המקדש, והמה יודו משפטי ה' לישראל, ואולם פן רבים אשר עיני כרכת כהנים, למראה עיניהם ישפמו, לאמר אנחנו סחויקים את הנהנים, וכל אשר להם טירינו, אנחנו נוהנים להם את התיבות וכל סתנה כהונה, אנחנו עמלים ככל סלאכה, ולהם אנו נוהנים ככל סוב, על כן על הנהנים לכבד אותנו, ולהכנע לפנינו, אנחנו ארונים והמה משרהים לנו, כאשר כן עינינו הרואות, כדורנו, עשירי עם סתנשאים על הליטרי הכמים כאמרם אנחנו סחויקים אותם, אנחנו עמלים ולהם אנחנו נוהנים להם לאכיל וכנר ללבוש, וכל מחסורם עלינו, ועל כן חייבים תלמידי חכמים לכבד אותנו ולדיא מפנינו, אהה אוי להם לכריות סעלכונה של הורה, כאמרם כי המה סחויקים את לומדי התורה, וכאמה לומדי התורה הם סחויקים אותם ואת כל העולם, ככתוב אם לא כריתי יוסם ולילה חוקות שמים וארץ לא שפתי (ראה מנהרין דף צט), ואמרו חז"ל כל שאינו טהנה תלמידי חכמים אינו רואה סימן כרכה לעולם (מנהרין דף צב), כגורל, "עמוד התורה" כדורנו. הלא כן יכול היה להיות, לעמוד עבודה" לפניו, ולכן למען רעה כי כל סוב וכל כרכה ספני עבודה הנהנים, צוה ה' כי הנהנים יכרכו [כזה סיושב שאלה אי], כקול רם וכזה סיושב שאלה כ', פנים כנגד פנים [כזה סיושב שאלה ג'], נוכח העם וכזה סיושב שאלה ה', וכל העם ישמעו, למען ידעו כי מקבלים כל כרכהם על פי הנהנים העומדים בבית ה', כי שם צוה ה' את הכרכה. ספני עבודת הנהנים, וכי יקבלו כרכה ה' על פי הנהנים יהיו נוהרים כככורם, סשל למה הדבר דומה לעשיר נדיב לב אשר ככל ראש חודש נקבצים וכאים עניים רבים לביתו, והוא נתון לכל איש ואיש כסתנה ירו ושם היה עוסר עבדו להשגיח על כל הבאים כי לא ילחצו ולא ירחקו איש את רעהו, אבל העניים לא שמעו לקול עבדו, וילחצו איש את רעהו כבואם פתח הכיה, ולהנם שקד עבד השומר, מה עשה העשיר, הכריו כי סערה עבדו הוא יהיה הסחלק, הוא כירו יתן לכל איש ואיש, ואז נכנעו כלם לפני העבד, ושמעו לכל רבריו, וחז"ל אמרו סמרא לסריה וטיכוחה לשקייה (ב"ק דף צב), ועל כן סכרבים כנשיאת כפים להראות גלוי לכל, כי המה אינם מקבלים סבני ישראל, והם המה הנהנים יום סלסעלה לתן ליד ישראל לסמה לקבל וראה כתב סופר וסיושב שאלה ד):

ד) והעיר הרה"ג מו"צ של הספרים בעיר הווינסק כי לפי כאיר זה, סכור הוטכ הלשון והם סרקרקים על עצמם עד כוית ועד כביצה, ולא כלשון חז"ל ככל סקים והם סחכררים על עצמם כי לאמר והם סרקרקים סוככים את עצמם דק דק, סוככים את החומר, לאמר די על כוית ועל כביצה ור"ל:

כהוב

אומר די, כי אף כדבר אשר בתוך הנוף אומר די, אוכל בשעור אכילה זה כזית, לשובע נפשו לשובע רצונו ככתוב ואכלת ענבים כנפשך שבעך (דברים כג כה), ופרש"י כנפשך כמה שתמצה, כי שבע רצון מכזית. ורשעים העוברים על רצון ה', הם אינם שבעי רצון מה' ואומרים כי אין ה' נתן להם די מחסורם, לא לבד בכל דבר אשר מחוץ לנוף, כי אף כדבר אשר בתוך הנוף אומרים כי אין להם די מחסורם, במנם תחסר מאכל (ראה ראב"ע) תמיד, ולעולם אין במנם שבע. והנה במן יש לה שעור בכמה תמלא, בפחות מן השעור עודנה לא תמלא, ויתר מן השעור לא תוכל לקבל פנימה, ועל דעת האדם כי במן צדיק ובמון רשע אחת היא, במן צדיק לא תאמר די בפחות ובמון רשע לא תאמר הב הב ביתר, ולמד החכם מכל אדם, את כל האדם דעת, כי גם בבטן, צדיק אומר די, מעט מזער, ורשע אומר אין די הרבה מאד, ואם כן צדיק משוכח בשתים, ב'יראת שמים" מרבה לשמור ולעשות, ובהכל בידי שמים" ממעט לקבל מאת ה' ואומר די, ורשע מגונה בשתים, ב'יראת שמים" ממעט ובהכל בידי שמים" מרבה לקבל מאת ה' ואומר הב הב. ועל פי אלה הדברים מבואר

ורעותיה איהו עליה וישוי ליה לההוא מיכלא עקרא דמיכליה, שביעה אקרי דכתיב פותח את ירך ומשביע לכל חי רצון לכל חי אכילה לא כתיב אלא רצון, ההוא רעותא דשוי על ההוא מיכלא, שבעא אקרי, ואפילו דלית קמיה דבר נש אלא ההוא זעיר כזית ולא יתיר, הא רעותא דשבעא שוי עליה ובגין כך ומשביע לכל חי רצון, רצון כתיב ולא אכילה, ועל דא וברכת ודאי ואתחייב בר נש לברכא ליה לקודשא בריך הוא בגין למיהב חדוה לעילא, ולכן כאשר הם שבעי רצון ואומרים די אשר נתן להם ה', כזית להם די, כן לעומתם ה' יאמר כל מעשיהם הטובים אשר עשו די המה ומניע להם משכורתם שלמה לעולם הבא, והם המה דברי זוהר הקדוש, ואתחייב בר נש לברכא ליה לקודשא בריך הוא בגין למיהב חדוה לעילא" כלומר האדם יברך על כזית ועל כביצה ויאמר די. "בגין למיהב חדוה לעילא" כי לעומתו ישמח ה' במעשי האדם ויאמר די, מדה כנגד מדה. ועל פי אלה הדברים מבואר הכתוב צדיק אוכל לשובע נפשו ובמון רשעים תחסר (משלי יג כה), ה' צדיק ירא ה' ועושה רצונו, הוא שבע רצון מה', ואומר כי ה' נתן לו די, לא לבד בכל דבר אשר מחוץ לנוף, כסף וזהב וכל חמודות תבל

גיא חזון

ה) כתוב במדרש משלי אמר רבי מאיר שאלנו רבי דוסתאי מני ישכך מרו ובמון רשעים תחסר אמר לנו גוי אחר היה כעירנו ועשה סעודה לכל בני העיר וחמני עמרה והביא לפנינו מכל מה שברא הקב"ה בעולמו בששת ימי בראשית ולא היה שלחנו חסר אלא אנווי פרך בלבד, מה עשה נטל את המכלא סלפנינו שהיתה שוה ששה בכרי זהב ושברה, אמרהי לו ספני מה עשית כן, אמר לי רבי אהה אוטר העולם הוה שלנו והעולם הבא שלכם אם אין אנו אוכלים עכשו איכתי אנו אוכלים וקריתי עליו ובמון רשעים תחסר, נראה כי רבי מאיר שאל לרבי דוסתאי מרו, "ובמון רשעים תחסר", וכי אפשר להיות, כי ימלא רשע את בטנו עד מאד, וככל זאת הכמון התי ריקה, ויהי מקום פנוי להניח עור מאכל שמה, ולא יוכל להמלאות לעולם. והשיב לו רבי דוסתאי כי כמון רשעים, אף אם היא מלאה מאכל מפה לפה ואין כחובה מקום להניח עור מאכל משהו, ככל זאת תחסר, כי איננה שובעת רצון מאלה המאכלים אשר בקרבה, וסהארה למאכלים סמינים אחרים, מינים כמינים שונים, אשר ישנם כארץ, ואין אדם כארץ אשר יוכל להשיג כל מיני מאכלים אשר בעולם, ובמנם תחסר לעולם, כי בהיות לרשעים מאכלים אלה, או רוצים מאכלים אחרים, וכפר לו טעשה שהיה בכרי אחד, אף כי מלא את בטנו ממאכלים טובים, ככל זאת הצמער מאד שאין לו סין אחר אנווי פרך, רבי מאיר סבר כי מאד הנהוג ובמון רשעים תחסר, כי המלא כמון רשעים בלחם, ככל זאת עיד תחסר במנם לחם, כי המלא כמנס כשר ככל זאת עור תחסר כשר, וכי המלא במנם דגים ככל זאת עור תחסר דגים, ועל כן שאל מרו ובמון רשעים תחסר, הכי במנס לא המלא? והשיב לו רבי דוסתאי כי באור הנהוג כי המלא כמון רשעים בלחם, תחסר במנס כשר, כי המלא במנס כשר תחסר במנס דגים, וכי המלא כמאכלים אלה תחסר מאכלים אחרים

אשר

מחזה עינים

הכתוב שמעו בנים מוסר אב והקשיבו לדעת בינה כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו (משלי יד א.ב). כי כה אמר ה' לבני ישראל [א] לקח טוב נתתי לכם, כל אשר נתתי לכם מטוב ועד רע קחו וקבלו בשמחה, ואמרו כי

הוא טוב כי גם הרע לאחרית הטוב, כי לקח טוב, דבר טוב יוקח מכל אשר נתתי לכם. [ב] תורת אל תעזבו התחזקו והתאמצו ותאמרו כי מעט כל אשר אתם עושים:

מחזה יב

ויעשה לאיש הבא אליו (סוכה דף נב), ולמה שלשה שמות יש ליצר הרע, הלך, אורח, איש, ומתי נקרא בשם הלך ומתי נשחנה שם הזה והוא נקרא בשם אורח, ומתי נשחנה שם הזה והוא נקרא בשם איש, נכון הדבר מאד לאמר, כי הנה אטרו חז"ל גמירי אין יצר הרע שולט אלא במה שעניו רואות (סוטה דף ח), ועל כן יצר הרע בתחלה מסית את האדם לדאות בעיניו ואחרי כן לחמוד בלבו ואחרי כן לעשות בגופו, וכן סבואר בפרש"י העין רואה והלב חומד והנוף עושה את העבירות (במדבר טו לט ד"ה ולא), ובעת שמסית יצר הרע את האדם לדאות בעיניו, הוא נקרא בשם "הלך". עובר דרך עליו כי דבר התאוה יוליך לפני עיני האדם, ואחרי כן כי מסית את האדם לחמוד

יְרֵי שם ה' מבורך, אשר האיר עינים לראות נכוחות, בענין ראות עינים, ולבאר את הענין, ובענין לענין באותו ענין, עתה נשובה לבאר את הכתוב חיות איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב כל יתיצב לפני חשכים. ונראה נפלאות כי כל הדברים מבוארים בכהוב זה, והנה בראשונה עלינו לדעת מי זה האיש המהיר במלאכתו. והנה יגענו ובעזרה"ת מצאנו את האיש, מי הוא זה ואי זה הוא, הוא יצר הרע כי הנה אמרו חז"ל בתחלה קראו "הלך" [פרש"י עובר דרך עליו ואינו מתאכסן עמו]. ולבסוף קראו "אורח" [אכסנאי] ולבסוף קראו איש [בעל הבית], שנאמר ויבא הלך לאיש העשיר ויחמול לקחת מצאנו ומבקריו לעשות לאורח וכתוב ויקח את כבשת האיש הרש

ניא חזיון

אשר ישנם בעולם, ועל כן בטנם תחסר למאכלים לעולם, כי לא יוכל האדם להשיג כל מאכלים אשר ישנם בעולם, ועוד נראה לאמר כי רבי מאיר שאל מהו "ובטן רשעים תחסר" כי פשטא דקרא משמע כי הבטן בעצמה תחסר לרשעים, הכי בטן אין לרשעים? והשיב לו רבי דוסתאי כי הבין כאור הכתוב על פי מעשה שהיה בכברי שלא חסר לו אלא אגוזי פרך בלבד, והצטער מאד, עד כי בחרון אפו שכר טבלא שלו שהיתה שוה ששה בכרי זהב, ואו קרא עליו את המקרא ובטן רשעים תחסר כי הנה כתוב בתורה קחו סימרת הארץ ככליכם והורידו לאיש מנחה, מעט צרי ומעט רבש נבאת ולט כמנים ושקרים (בראשית מג יא), ומהו כמנים רש"י כתב לא ידעתי מה הם, וראב"ע כתב כמנים אין לו ריע במקרא ויש אומרים אגוזים, ויש לשאל לדעת המכארים כמנים, אגוזים, שתי שאלות. א) למה לא כתוב מפורש אגוזים, בכתוב אל ננת אגוז ונו'. ב) הכי אגוזים ישלח מנחה למשנה המלך, ונראה כי שלח אגוזי פרך והוא מין חשוב מאד, כדתנן שהיה רבי מאיר אומר את שרדכו למנות מקדש וחכמים אומרים אינו מקדש אלא ששה דברים בלבד כי ואלו הן אגוזי פרך רמוני כאדן כו' (ערלה פ"ג משנה ז, ביצה דף ג), וזה המין נקרא בכהוב בשם "כמנים", ועל כן כשראה רבי דוסתאי, כי הגברי התקצף מאד, ורגז, ושכר טבלא יקרה מאד מאד שהיתה שוה ששה בכרי זהב, מפני כי אין לו אגוזי פרך, אע"פ שהיה לו כל מעדני עולם ככל מה שכרא הקב"ה בעולמו בששית ימי בראשית, קרא עליו את המקרא, ובטן רשעים תחסר. "כטן" מין אגוזי פרך שנקרא "כמנים", אם אין לרשעים, נחשב בעיניהם למחסור וכאמת אין זה נחשב למחסור למי שאין לו, כי אם למורר למי שיש לו, ושלמה המלך עיה נביא היה מכניאים הראשונים (סוטה דף טח), וראה ברוח קדשו מעשה זו, ואמר "צדיק" מלכר כי יש לו עולם הבא, יש לו נחת רוח גם בעולם הזה כי הוא, אוכל לשוכע נפשו ולא יבקש מותרות, ורשעים מלכר, כי אין להם עולם הבא, רע וטר להם גם בעולם הזה, כי "כמנים" נחשב להם, למחסור" ויבקשו מותרות חסיד:

איזהו נכור הכובש את יצרו שנאמר טוב אך אפים מגבור ומשול ברוחו מלוכד עיר (אבות פ"ד א'). וכתוב בספרים תוכחת מסוד מסחיד אחד מסחידים הראשונים, בפגנו צבא רב, רבבות עם, אנשי חיל, ושר צבא כראשם, הולכים ברננה וקול זמרה, וישאל להם מה שמחתכם ועל מה כלכם יחד תרונו בקול צהלה, ויענו לו לאמר אנחנו שבים היום חיים ושלמים ממלחמה גדולה ועצומה אשר צוררינו ואויבינו בנפש, הקיפו עלינו מכל עברים, ובכל זאת נברה ידנו עליהם ונכם עד חרמה, וכל שלם בזנו לנו, ועל כן נשירה ונזמרה בקול רננה. ויען החסיד ויאמר האמנם שבתם היום ממלחמה קטנה, אבל הלא אתם נכונים כלכם להתיצב במלחמה גדולה ועצומה מאד, ומי יודע אם תוכלו לנצח, ואם כן איכה תרימו ראש ואיכה תרימו קול לשורר ולזמר, ולא תפחדו ולא תגורו ממלחמה זו אשר נגד פניכם, וישחקו כל אנשי החיל וילעגו לו ויאמרו חסיד שומה מה תדבר דברי הבל הלא ידעת אם לא שמעת, כי מלחמה הוואת אשר נלחמנו ונצחנו, היא מלחמה הגדולה בארץ, המלך קשה והעם קשה וחמדינה קשה, ואין מלחמה גדולה מזו, ומה החלום הזה אשר חלמת, בי נכונים אנחנו כלנו

בלבו, הוא נקרא בשם, אורח' אכמנאי כי בא בחדרי לכו פנימה ויתאכמן שם, ואהרי כן כי מסית את האדם לעשות הוא נקרא בשם, איש' בעל הבית. הוא מצוה על האדם לעשות באבדי הנוף, והאדם שומע לו ועושה. [וכבר מבואר כן במלבי"ם שמואל ב יב ד]. והנה סוף מעשה במחשבה תחלה, בעת שמסית יצר הרע את האדם לראות בעיניו, מחשבהו הרעה, למען להסיתו לחמוד בלבו, ולהסיתו אחרי בן לעשות בנופו, ולמשול עליו כאיש על עבדו, ועל כן יצר הרע נקרא, איש' כלומר אדון. כדתנן ואמרו לו אישי כהן גדול [יומא דף יח ופרשי' אישי אדונין], כי מנמת חפצו להשתרר על האדם, ולהיות לאדון לו, והוא, מהיר במלאכתו, להסית את כל בני אדם לחטוא, ואינו מטרפה במלאכתו זו, אף רנע, יומם ולילה ילחם עם כל בני אדם, מעת נחם מבטן עד יום מותם, והוא נלחם בערמה, כי יתראה לעיני כל בני אדם לאוהב נאמן דורש מוכתם, ומדבר על לבם תמיד ולא יחשה עדי רנע. והוא איש נכור חיל מאד, ומתאבק עם כל אדם וחפץ להפילם ולהורידם לבאר שחת, ותוא איש מלחמה, ובונה מצודים גדולים (ראה נדרים דף לב). ואין מלחמה כמלחמת היצר, כדתנן

גיא חייון

א טוב אך אפים מגבור ומשול ברוחו מלוכד עיר (משלי מו לב), מקרא זה באר הגר"א זצ"ל, כי הנה יצר האדם יפרד לשני ראשים. (א) תאוה. (ב) כעס. ויש המכנים אותם, (א) אהבה (ב) שנאה. יצר התאוני הוא המסית את האדם למלאות מנמת חפצו, בכל דבר אשר יאהב ויחמד, למשל לחמוד ולהתאוה את אשר לרעהו [וזה לאו מפורש בתורה לא החמד בית רעך וגו' שמוה כ יד, ולא התאוה בית רעך וגו', רברים ה יח, וראה היטב במכילתא, ובאבן עזרא, וראה בספר המצות לרמב"ם מצוה רס"ז], לאכול בשר בחלב, בשר החזיר וחמץ בפסח. ליפוח את גופו בהקפת פאת הראש ובהשתתת פאת הזקן. ולדרוף נוגים אלה וכאלה יצר התאוני היא המסיתו למלאות חפצו בכל אשר יאהב, ויצר הכעסני הוא המסית את האדם למלאות מנמת חפצו בכל דבר אשר ישנא, למשל להכות את האיש אשר הוא שונא לו, לחרפו ולקללו, ולאבד את הונו, אלה וכאלה יצר הכעסני הוא המסיתו למלאות חפצו בכל אשר ישנא, והנה יצר הכעסני, טוב לנכר, כי יתנבר עליו, ובל יבעם מאומה כל ימי חייו, וואו לא יחטא, באשר אמר אליהו לרב יהודה אחיה רב סלא חסידא לא תרתח ולא תחטא (ברכות דף כט), ובעבור זה הקב"ה אוהבו כמאמר חז"ל שלשה הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס בו' (פסחים דף ק"ג), וכאשר ירצה להמיל אימה ופחד על בנו, עברו, והלטידו, יראה לעיניהם פנים של זעם, אבל בלבו לא ירגו מאומה, ככהוב טוב כעם משחוק כי ברוע פנים ייטב לב (קהלת ז ג), כי יכה איש את בנו בפנים שחוקות, לא יועיל, ועל כן כי יכהו יראה פנים של זעם, טוב כעם פנים של זעם משחוק מפנים שחוקות, אבל בתנאי כי ברוע פנים בעת מראה רוע פנים או ייטב לב ויהי הבעם רק לפנים ולא בקרב לבבו, ויצר התאוני על האדם לרעת, איכה להתהיך עמו במישרים אבל לא לרחות אותו בשתי ידיו, באשר אמרו חז"ל יצר הניק ואשה תהא שמאל רוחה ויטין מקרבת (מנהרין דף קו). ופרשי' אם יצר האחו מרחיק ממנו לגמרי, מטעם ישיבת העולם, ואם מקרבו לגמרי בא לידי אסור שאינו יכול לכבוש יצרו מדבר עכידה, ואמרו חז"ל הנה

מחזה עינים

להתיצב במלחמה גדולה ועצומה מאד, איה אפוא היא, הלא אין מלחמה גדולה או קטנה נגד פנינו, רק שלום ושלות השקט בכל ארצנו. ויען להם ויאבר, הוי סבלים הולכי שובב, נבערים מדעת, הלא נכונים אתם להתיצב במלחמה בכל יום בכל עת ובכל שעה, להלחם במלחמה רבה ועצומה נגד יצר הרע אשר שוכן הוא בתוכם, ויושב בקרב לבבכם, מורה ויקים חצים וזות עליכם, המסית ומדיח אתכם לעזוב ארצות יושר וללכת בדרכי חשך, לעזוב אורח חיים, ולרדת בשאול טמה, בניא צלמות. הלא מלחמה זו גדולה מכל המלחמות, הוי רכבות עם איכה כלכם שכחתם מלחמה זו,

ניא חזיון

טוב מאד זה יצר טוב, והנה טוב מאד זה יצר הרע, וכי יצר הרע טוב מאד אתמרא אלא שאלמלא יצהיר לא כנה ארם כית ולא נשא אשה ולא הוליד, ולא נשא ונתן, (מדרש כראשיה רכה), ואמרו חז"ל, אמרו הואיל ועת רצון הוא נכני רחמי איצרא רעבירה כעו רחמי ואמסר כירייהו, אמר להו חזו דאי קמליהו ליה להדא כליא עלמא, חכשוהו תלתא יומי וכעו כיעתא כח יוסא ככל ארץ ישראל ולא אשתבח בו' (יוסא דף סט). וזה דבר הכתוב טוב אך אפים הנוכח את יצר הכעס, והוא קשה לעינים, מנכור המתגבר במלחמה, והורג לפי חרב, ומושל ברוחו, הכובש את יצר התאוה, ומושל ברוחו ותאוותו כארון המושל כעכריו, ומצוה אותם אשר יעשו ואשר לא יעשו, כן הוא שורר על יצר התאוה והוא כוחר מה יעשה כתאוותו ומה לא יעשה, הוא טוב מלכוד עיר ומושל כאנשי העיר, יצר הכעס טוב כי ידרגנו הארם, והוא טוב מלכוד עיר ויפיל חללים במלחמה, ויצר התאוה חלילה לדרגנו, כי אם למשול בו. והוא טוב מלכוד עיר ותופש אנשים חיים ומשול כם, וזה לשון הגריא טוב אך אפים מנכור וגו' כי הרוצה להתגבר על חכירו הוא תלוי ככח והיינו שדוא יכול להפיל ולהרוג את חכירו, אבל הרוצה ללכוד את העיר ולהשארם בחיים כי אינו חפץ ללכוד עיר ושהיו כולם מתים כי מה תועלת יהיה לו כהעיר לזה צריך נכורה יותר להגבר עליהם ושישארו בחיים, וכן הוא כהמרות כי כעס צריך לכבוש עיר התכליה אבל התאוה הן נצרכין לעבורה ה' ולקיום הגוף וצריך לשכור אהם וגם שישארו אצלו, לכן טוב הארץ אפים מנכור סתם שאין צריך לזה נכורה וכלומר כמו ללכוד עיר ואנשיה כולם נשארים חיים, אך המושל ברוחו שהן התאוה הוא טוב יותר מלכוד עיר ולכן הוא נקרא מושל ברוחו שמושל כם ונוטל להדברים הנצרכים ושוכר המותרות עכ"ל [קורא יקר חן עיניך כפרק ששי, משמונה פרקים להרמב"ם, וראה הרק היטב, והתבוננת כי ככל רבר עון ופשע הכא על פי יצר הכעס, טוב חסיד אשר המית את יצר כעסו, ולא יחמוד להרוג ולהכות ולגנוב ולגזול ע"ם לטיקס, ולכות בני אדם וכאלה, מהבוכש את יצר כעסו כי חוסר להרוג ולהכות בו' ולא יעשה כחמת לבו, אבל ככל רבר עון ופשע הכא על פי יצר התאוה, טוב הבוכש את יצר תאוותו, כי חוסר כלבו לאכול כשר כחלב, וחמץ כפסח, ולכוא על ערוה, ולא יעשה כחמת לבו, מחסיד אשר המית את יצר תאוותו ולא יחמוד לאכול ולאשה וכו', כי יצר התאוה תהא שסאל דוחה וימין מקרבת, והמשכיל יתבונן, וכי נתבונן גנה אלה שני יצהיר יצר התאוה ויצר הכעס, המה הפוכים זה מזה, כי יתגבר כאדם יצר התאוה מסיתו למלאות נפשו בכל טוב מתענוגי העולם, וכי יתגבר בו יצר הכעס מסיתו לחסר נפשו מכל טוב, שלא לאכול ולהמית ראשו ככותל ולהכות כידו על לבו ולשכר כליו היקרים ולקרוע בגדיו החמודות ולפור כספו עלי ארץ, ופעמים הרג את עצמו מרוב כעס ככהוב שורף נפשו כאפו וגו' (איוב יח), ומי לא יבין כי עון הכעס גדול מאד יותר מעון התאוה, כי כיצר התאוה מסכל רצון ה' מפני טובת עצמו, אבל כיצר הכעס מסכל רצון ה' מפני רעת עצמו, כי הוא עושה רעה לעצמו, כמו העובר עבודה זרה שסכטל רצון ה', ועושה רעה לעצמו כי משעבד את עצמו לאלילים, וסכטל כל האוה נפשו מפניהם, עוברים בויעת אפו, מענה את נפשו ושוורם את כשרו, וזוכח את בניו, ועל כן אמרו חז"ל הבקיע כגרוי כחמתו, והמשכר כליו כחמתו, והמפור מעותיו

ממלחמתם, וינחו יום או יומים, אבל במלחמת היצר אין מנוחה, היצר ילחם יומם ולילה ולא ישבות ממלחמתו גם רגע, מיום הולד האדם עד יום מותו. [ג] ככל מלחמה, אלה אשר נכרו על אויביהם וכבשו אותם, והרגו כם מכת חרב, לא ייראו עוד מאויביהם, אבל במלחמת היצר, גם האיש אשר כבש את יצרו, יירא ויפחד ממנו כדתגן אל תאכין בעצמך עד יום

ניא חיזיון

מעותיו כחמתו יהיו כעיניך כעבור ע"ז שכך אומגתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך למחר אומר לו עשה כך ער שאמר לו עבור עכ"ם והולך ועובר, אמר רבי אבין מאי קראה לא יהיה כך אל ד ולא תשתחיה לאל נבר איותו אל זר שיש כנופו של אדם הוי אומר זה יצר הרע (שכה רף קה), ופרש"י כך משמע בקרבך שאם היה כך תשתחיה לאל נבר לבסוף, ונקרא יצר הכעס אל זר כי כסית את האדם להאכזר כאיש זה [ישם אכזר נטריון אן-זר], על עצמו וכשרו לקרוע כגריו לשבר כליו ולפזר מיתתו ולחכול כנופו ולטרוף את נפשו. ועל פי אלה הרברים, נלה כאור נפלא כהתוב הפכףך הרך איש זור, ויך ישר פעלו (משלי כא ח), כי אם ישלטו באדם שני יצה"ר אלה יצר התאוה, ויצר הכעס, הוא איש תהפוכות שההפך בפעולותיו, למשל בעה יגבר בו יצר התאוה ירבה להטיב לעצמו לאכול הרבה גם רברים האמורים, ובעת יגבר בו יצר הכעס ירבה להרע לעצמו, לבלי לאכול גם רברים המותרים, בעת יגבר בו יצר התאוה, סורק את שער ראשו גם כשכה קרש ובעת יגבר בו יצר הכעס יסרוט את ראשו, וכי יראה איש מעשהו חלא ישתאה יהפלא על התפוכות: מימותיו אתכול אבל הרבה גם רברים האמורים, והיום מענה כיום נפשו ואיננו אוכל גם רברים המותרים, כשכת קרש סרק את ראשו וחפף הלא אוהב את ראשו, והיום מכה את ראשו כהותל ומורם את שערו, הלא שונג את ראשו, כשכת קרש עבר על רצון ה' וחלל את השבת כרוב אהבתו לראשו והיום עבר על רצון ה' והכה את ראשו וכי אין אדם רשאי לחבל ולצער את עצמו כמכואר כביק רף צאו, כרוב שנאתו לראשו, מה זה ועל מה זה? מפני כי פעם נבר בו יצר התאוה, ופעם נבר בו יצר הכעס, אכן איש המתגבר על שני יצה"ר האלה, וסבכל רצון כל יצר מפני רצון היוצר, הוא הולך מישרים לא ירבה להטיב לעצמו כרצון יצר התאוה, ולא ירבה להרע לעצמו כרצון יצר הכעס, למשל לא יסרוק את ראשו בשכת קרש, ולא יכה את ראשו כהותל. וזה דבר הכתוב, "הפכףך" מההפך בפעולותיו, תמיד, זה אשר פעמים "דרך איש" עובד דרך ה' והולך כדרך רצון האיש, כי התגבר בו יצר התאוה לעשות כל אשר טוב וערב לאיש, ופעמים "דרך זר" עובד דרך ה' והולך כדרך רצון הזר, זה אל זר, שיש כנופו של אדם, כי התגבר בו יצר הכעס. לעשות כל אשר רע וסר לאיש, להאכזר כזר על עצמו וכשרו. אבל איש "זך" אשר יצר התאוה ויצר הכעס לא עברוהו, "ישר פעלו" כל פעולותיו ישרים, ולא יתהפך בפעולותיו מקצה אל הקצה, כיה איסר יצר התאוה ויצר הכעס שולטים בו, שפעם כהגבר בו יצר התאוה ופעם כהגבר בו יצר הכעס, וכל ימיו כההפך, כי איש זך הוא סבכל רצון יצר התאוה ורצון יצר הכעס, מפני רצון ה', והולך תמיד כדרך ה'. וזה דבר הכתוב וירא ה' וינאץ מכעס בניו וכנותיו ויאכר אסתירה פני כהם אראה מה אחריהם כי חור התפכות המה וגו' (רברים לב ים ב), כי חור התפכות המה, כההפכים כמעשיהם, פעמים עושים כיצר התאוה ופעמים עושים כיצר הכעס, אכן על מה זועם ה' יותר, על אשר עושים כיצר הכעס, וירא ה' את הכל וינאץ יותר, מכעס בניו וכנותיו מיצר הכעס שלהם. א) כי אין רופה עכירה מפני התאוה שגדהו נופו מעכירה מפני הכעס שלא נדהה ניופו. ב) כי כלל גדול כמדה שארם סורד סורדין לו, ואם האדם כועס, כן לעובתו כועס ה' ולפני זעמו פי יעמוד:

ב) אנב אורחא, נכרתו הכתוב ויאכר אם יביא עשו אל המחנה האחת והכזו והיה המחנה הגשאר לפליטה (כראשית לב ט), ראה פרש"י, הן אמנם מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה, בכל זאת נכון לתת מעט למה משנה כרכורו המחנה האחת והכזו האחת כלשון נקבה והכזו כלשון זכר או יאמר כלשון זכר המחנה האחר והכזו, או יאמר הכל כלשון נקבה. ונראה לומר על פי סאמר חז"ל אשר יעשה העם הזה לעמך עמך לעם הזה סיכעי ליה אמר רבי אבא בר כהנא בארם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים (בנהרדין רף קו), כן יעקב אבינו לא רצה להצאיו כשפתיו כי עשו יכה את המחנה ותלה קללתו בעשו כי עשו יכה את עצמו, ועל

מחזה עינים

בראמר רכי חנינא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך ישאל מעמך כי אם ליראה ונו' (ברכות דף לנ), ולכן תנן איהו נבור הכובש את יצרו. ג) רק הכובש את יצרו הוא נבור המתהלל בנבורתו, אבל הלובד עיר אל יתהלל בנבורתו בי אין זה נבורתו, רק של ה', ויפחד האדם מאד לנפשו, ממלחמת היצר, ובל ישכח אף רגע, כי הוא נצב בתוך מלחמה גדולה ועצומה כל ימי חייו, ואם יתנבר היצר עליו יסיתו מעולם הזה ומעולם הבא. סוף דבר יצר הרע הוא מהיר במלאכתו, כי בוא יבוא לכל אדם משעה שננער לצאת ממעי אמו, ולא יעובנו כרגע, ככל ימי חייו עד מותו, מדבר על לבו יומם ולילה ולא יחשה כרגע, ומפתחו בכרמה לסוד מאחרי ה', וככה הוא עושה לכל בני אדם אשר על פני כל הארץ איש לא נעדר, לא ינוח ולא ישקוט כרגע, ולא יישן, ולא ישכח אף איש

שהיו כל אנשי המחנה לעבדים, ויתנו מס, אבל לא לאבדם עד חרמה, ויצר הרע מנמט חפצו להרוג ולאבד את כל האדם, כאשר אמרו חז"ל יצרו של אדם מתנבר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ונו' (קדושין דף ל סוכה דף נב). [ו] בכל מלחמה, כל אנשי המלחמה מכירים את שונאיהם אשר נלחמים אתם, ויודעים כי שונאיהם מבקשים את נפשם, להורגם או לתופשם חיים, אבל במלחמת היצר, אין האדם מכיר את שונאו האורב לנפשו, כי יצר הרע מתהפך לעיני האדם מאויב לאוהב ומדבר על לבו כי חפץ בטובתו ודורש בשלומו כל הימים, ויפתחו לשמוע לכל דבריו, עד כי יהרגו בערמה. [ז] ככל מלחמה, הלא ת' איש מלחמה, והכל בידי שמים, ואל יתהלל הגבור בנבורתו. כי נבורת ה' היא, והוא הנותן לו נבורה, אבל במלחמת היצר, האדם הוא נלחם ביצרו,

גיא חזיון

ועל כן אמר, אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו והכהו כלשון זכר, על עשו קאי, אם יבוא עשו והכה אותו כעצמו. והנה בצדיקים כתוב ותגור אומר ויקם לך, וכן היה, כי עשו הבה את עצמו ככתוב וירץ עשו לקראתו ונו' וישקוהו ויכבו ואמרו ת"ל למה נקוד על וישקוהו, מלמד שלא בא לנשקו אלא לנשכו ונעשה צוארו של יעקב אבינו של שיש וקרו שיניו של אותו רשע ומה תלמוד לומר ויכבו אלא זה בוכה על צוארו וזה בוכה על שיניו (ב"ר פ' עח). וכן נתקיים אשר אמר מן יבוא והכני אם על בנים לא אמר והכה אם על בנים אלא, והכני כי ככה על צוארו, ונזקקה נבואה ספיו, כי עשו יכנו, ונכון כעוה"ה:

ג) תנן בן זומא אומר איהו חכם הלומד מכל אדם בו איהו נבור הכובש את יצרו בו איהו עשיר השמח בחלקו בו (אבות פ"ד) כי אמרו חז"ל אותו טלאך המסינה על הריון לילה שמו ונומל טפה ומעמידה לפני הקב"ה ואומר לפניו רבש"ע טפה זו מה תהא עליה נבור או חלש חכם או טיפיש עשיר או עני ואלו רשע או צדיק לא קאמר בררבי חנינא דאיך חנינא הכל בידי שמים בו (גדה דף טו), וזה דבר הכתוב כה אמר ה' אל יתהלל חכם כחכמתו, ואל יתהלל הגבור בנבורתו, אל יתהלל עשיר בעשרו בו (ירמיה טו), אל יתהלל חכם כחכמתו לאמר כי החכמה שלו, כי אין זה שלו, שכבר נברו טפה זו חכם, וכן אל יתהלל הגבור, בנבורתו לאמר כי הגבורה שלו כי אין זה שלו, שכבר נברו טיפה זו נבור, וכן אל יתהלל עשיר, כעשירו לאמר כי העושר שלו, כי אין זה שלו, שכבר נברו טיפה זו עשיר, ואמר בן זומא איהו חכם הראוי להתהלל כחכמתו, הלומד מכל אדם, רבירים אשר איננו יודע כעצמו, כחכמתו שנטבעה בקרבו, טרם נולד, זו חכמה שלו, כי בבחירתו מתחכם, ומקבל חכמה שנטבעה בקרב אנשים אחרים טרם נולדו המה [כי דעת כל אדם משונה סחברו ראה מנהדרין דף לח ור"ל], איהו נבור הראוי להתהלל בנבורתו הכובש את יצרו זו נבורה שלו, כי בבחירתו מתנבר, והכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, איהו עשיר הראוי להתהלל בעשרו השמח בחלקו זו עושר שלו, כי בבחירתו קנה לו מדת התפוקת והמסכיל יתכונן. עוד נראה לאמר, איהו חכם הראוי להתהלל, הלומד מכל אדם, הוא יתהלל כי אע"פ שהוא חכם גדול, ככ"ו הוא "לומד מכל אדם", איהו נבור הראוי להתהלל, הכובש את יצרו הוא יתהלל כי אע"פ שהוא נבור גדול, גופו בריא וחוק, ורמו רותח בקרבו, ככל זה הוא כובש את יצרו, תאות גופו וחסרתו, איהו עשיר הראוי להתהלל, השמח בחלקו הוא יתהלל כי אע"פ שהוא עשיר

ומרניז, ומשמין עלי [על דבר שכבר התעה אותי], אתה הכריעה והפילהו לכל יתיצב לפניך להשמיני. [נ] פלטה נפשי, בעת הוא מלאך המות, נוטל רשות למול נשמה, והוא בא להמית את נפשי [על דבר שכבר השמין עלי], אתה פלטה נפשי, מרשע זה יצה"ר שמן ומלאך המות שנקרא רשע, בכתוב צופה רשע לצדיק וגו', חרבך אשר הוא שלוח מאתך להמית כל החיים בארץ, לפי חרב, כדתניא בשעת פטירתו של אדם עומד למעלה מראשותיו וחרבו שלופה בידו וטיפה של מרה תלויה בו כיון שחולה רואה אותו מזדעזע ופותח פיו וזודקה לתוך פיו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות כו' אמר מר ממנה מת ניבא פליגא דאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אמר לי מלאך המות אי לא דחיישנא ליקרא דברייתא הוה פרענא בית השחיפה כבהמה, דילמא ההיא טיפה מתחכה להו לסימנין (ע"ז דף כ), ועל דבר זה נאמר ואחריתה מרה כלענה חדה כחרב פיות (משלי ה ד) כי טיפֵּה,

אחד בכל הארץ, אף דנע אחת, שלא יפתנו, וכי נתבונן, נתפלא מאד עד כמה הוא מהיר במלאכתו כי הנה אמר ריש לקיש הוא שמן הוא יצר הרע הוא מלאך המות (ב"כ דף מז), במתניתא תנא יורד ומתעה עולה ומרניז נוטל רשות ונוטל נשמה (שם), מלאך אחד ממנה על שלשה דברים, להתעות את כל בני אדם אשר בארץ, איש ואשה, זקן ונער וטף, אחד לא נעדר, ולהשמין עליהם, ולמול נשמתם. ולכן התפלל דוד. המלך ע"ה ואמר קומה ה' קדמה פניו הכריעהו פלטה נפשי מרשע חרבך (תהלים יז יג), כי הנה חזיל אמרו יצרו של אדם מתנכר עליו בכל יום ומבקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנאמר ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפמו (סוכה דף נב), ולכן בקש קומה ה'. [א] קדמה פניו בעת הוא יצר הרע, יורד ומתעה ונלחם בו, אתה קדמה פניו, והלחם בו ומנע אותו מבוא אלי להתעני. [ב] חבריעהו בעת הוא שמן, עולה

גיא חזיון

עשיר גדול, וחזיל אמרו מי שיש לו מנה רוצה מאתים ומי שיש לו מאתים רוצה ארבע מאות, וחכמים אמרו כי העושר במים מלוחים, שכל השותה יורד צמא יותר, ככל זאת הוא שמח בחלקו. עוד נראה לאמר, "איוה חכמ" מי הוא זה שיהיה חכם, כרבר ה' אשר הכריז עליו, "טיפה זו חכם". הלומד מכל אדם" כלומר רק כתנאי אם הוא לומד, שאם לא ילמד לא יהיה חכם כמאמר חז"ל לא ינעתי ומצאתי אל האמן (מגילה דף ו), וגם אם הוא ילמד הוא לברו בלי רב ובלי חבר לא יהיה חכם כמאמר חז"ל חרב על שונאיהם של תלמידי חכמים שיושבים בד כבר ועוסקים בתורה ולא עוד אלא שסמפשים כו' (ברכות דף סג), רק אם הוא לומד מכל אדם מרב מחבר ומתלמיד, או ימצא את החכמה שנתן לו ה' בהכריזו, "טיפה זו חכם". כדאמר רבי תיגא דרבה למרדכי מרבתי ומחברי יותר מרבתי ומתלמידי יותר מכולם (תענית דף ז). "איוה נבדו" מי הוא זה שיהיה נבדו כרבר ה' אשר הכריז עליו טיפה זו נבדו, הבוכש את יצרו כלומר רק כתנאי אם הוא כובש את יצר כעסו ויצר תאוהו, שאם לא יכבוש את יצרו, ותמיד הבער בלבו חמה עזה, ותאות זנונים, לא יהיה נבדו כי יכלה כחו מרוב כעסו ומרוב תאוהו, כדאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל הכועס כל מיני גיהנם שולמין בו ופי' דרא"ש קשה לגופו כאילו היה נדון בכל מיני פורענות בגיהנם ע"ש] שנאמר והסר כעס מלכך והעבר רעה מכשך כו' ולא עוד אלא שחתהונות שולמות בו שנאמר ונתן לך ה' שם לב רגז ובליון עינים ודאבון נפש איוה דבר שמכלה את העינים ומדאיב את הגפוש הוי אומר אלו התהונות (גרים דף ג"ב). ואמר רב נחמן דהרורי עבירה קשין מעבירה [פרש"י תאות נשים קשים להכחיש את בשרו יותר מגופו של מעשה] וסימנך ריחא דבישרא [יוסא דף כט]. רק אם הוא כובש את יצרו ארך אפים ומושל ברוחו, או תהיה לו הנבורה שנתן לו ה' בהכריזו טיפה זו נבדו, "איוה עשיר" מי הוא זה שיהיה עשיר כרבר ה' אשר הכריז עליו טיפה זו עשיר, "השמח בחלקו" כלומר רק כתנאי אם הוא שמח בעצם העושר, שאם לא ישמח בחלקו, ויראה לשמח את נפשו, ברוב הענונים, בהבורת מרעים, יוציא את כספו על כל אלה השמחות, ויאבד את הדנו, ככתוב איש סחסור אוהב שמחה ארב יין ושמן לא יעשיר (משלי כו יז) והני רב תחליפא אחיה דרבנאי דזוגא, כל מוונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יוה"כ (ביצה דף מז) ופרש"י כל מה שעתיד להשתבר בשנה שירא נזון משם קצוב לו כך וכך ישתבר

מחזה עינים

מרה היא חדה כחרב. ד' ואיש הלזה, המהיר במלאכתו להתעות להשמיין ולמול נשמה, כל מגמת חפצו להתעות את תלמידי חכמים ולהשמיין עליהם ולמול נשמתם דתנו רבנן ואת הצפוני ארחיק מעליכם זה יצר הרע שצפון ועומד בלבו של אדם, והדחתיו אל ארץ ציה ושממה למקום שאין בני אדם מצויין להתגרות

ניא חזיון

ישתכר בשנה זו ויש לו לזוהר מלעשות יציאה מרובה שלא יוסיפו לו שכר למוננות אלא מה שפסקו לו, רק אם הוא שמח בחלקו, ולא ישמח ברוב הענוגים, ולא יוציא כספו על חטורות תכל, או הוהוה לו העושר שנתן לו ה' בהכריו טיפה זו עשיר, והמשכיל ידרוש הכתובים שמהם הביא, כן וטא, ראה לרביו, לפי כל הבאורים הגיל: ד' על פי אלה הרברים, הישב סבוארים, הכתובים, ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי, רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו כאלהים מלה, ואתה ה' מן בערי כבורי ומרים ראשי (תהלים ג ב ד) למה נאמר לישנא תליתאי, א) מה רבו צרי, ב) רבים קמים עלי, ג) רבים אומרים לנפשי ונ', וכן נאמר לישנא הליהאי ואתה ה' א) מן בערי, ב) כבורי, ג) ומרים ראשי, וגראה לעין כל נכון דבר, כי זה לעומת זה נאמר, א) מן בערי לעומת מה רבו צרי, ב) כבורי לעומת רבים קמים עלי, ג) ומרים ראשי לעומת רבים אומרים לנפשי ונ', כי הנה אמרו חזיל אם רואה אדם שיסורים כאים עליו יפשפש במעשיו פשפש ומצא יעשה תשובה, ורוד המלך ע"ה כברוה מפני אכשולם בנו, ידע כי זה כעון מעשה בת שבע שכן אמר ה' הגני סקם עליך רעה סכיתך ולקחתי את נשיך לעיניך ונתתי לרעיך ונ' (שמואל ב יב יא). ואיכה בא מעשה בת שבע לירו, אמרו חזיל שהיא בעצמו, הביא את עצמו לירי נסיון, כדאמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לירי נסיון שררי רוד מלך ישראל הביא עצמו לירי נסיון ונכשל אמר לפניו רבש"ע מפני מה אומרים אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב ואין אומרים אלקי רוד אמר אינור מינפו לי את לא מינפת לי אמר לפניו רבש"ע מפני מה שנתאמר בתנאי ה' ונסי ונ' אמר מינסנא לב ועכירנא מילתא כהרף דלירידו לא הדרעתינהו ואילו א:א קא מורענא לך דמסינא לך כדבר ערוה סיר ויהי לעה הערכ ויקם רוד מעל משכבו ונ' וישלח רוד וירדוש לאשה ונ' והיינו דרביה בתת לבי צרפתי כל תמצא, ומיהו כל יעבר פי, אמר איכו ומטא נפל בפומיה דמאן דסני לי ולא אמר כי הא מילתא (סנהדרין דף קז), ועלינו להבין דבר ה' אינור מינפו לי את לא מינפת לי, הלא כל ירא ה', יש לו נסיונות רבים, ככל רגע, כי יצרו הרע יסיתו לעבור על דרכי ה', והוא כובש את יצרו, אכן כל צדיק הובוש את יצרו, לא הוא כעצמו כובש כי אם ה' עורו כאשר אמרו חזיל ככל יום יצרו של אדם מתגבר עליו ומבקש להסיתו ש:אמר צופה רשע לצדיק ומבקש להסיתו, ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנאמר ה' לא יעזבונו בידו ונ', רק אכותינו אברהם יצחק ויעקב, הם כבשו את יצורם, כעצמם כלי עור ה', כאברהם כתוב יהי אברהם בן תשעים שנה ותשע שנים וירא ה' אל אברהם ויאמר אליו אני ונ' התהלך לפני והיה תמים (בראשית י"א). הכי ער צ"ט שנה לא התהלך אברהם לפני ה' ? אכן נורע מאמר חז"ל את האלקים התהלך נח משל לאדם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן, אמר לקטן הלך עמי ואמר לגדול כא והלך לפני, כך אברהם שהיה בתו יפה התהלך לפני והיה תמים, אבל נח שהיה כחו רע את האלקים התהלך נח (ב"ר פ' ל) כלומר אברהם היה כחו יפה לכבוש את יצרו כלי עור ה', אבל נח כחו רע לכבוש את יצרו כלי עור ה' ובפרש"י כתוב את האלקים התהלך נח, נח היה צריך סער לתומכו אבל אברהם היה מתחוק ומהלך בצדקו סאליו, וער צ"ט שנה לא התהלך אברהם לפני ה', רק את ה' והיה צריך סער לתומכו, וכהיוותו בן צ"ט שנה צוה ה' אותו כי יתהלך לפניו, וכבוש את יצרו בלי עור וסער, וכן יצחק אבינו כבש את יצרו בלי עור וסער, שנאמר האלקים אשר התהלכו אבותי, לפניו אברהם ויצחק (בראשית מח טו), וכן יעקב אבינו כבש את יצרו בלי עור וסער, כשורבו בשלום מלבן, שנאמר והנה אנכי עסך ושטרתך בכל אשר תלך והשיבותיך אל הארצה הואת כי לא אעזובך ער אשר אם עשיתי את אשר דרתי לך (בראשית כה טו) ואחר כי יעשה את אשר דבר לו יעזבו, ולא יהיה עמו, כלומר יעזבוהו שהוא יצחק וכבוש את יצרו, ולא יהיה בעורתו, והיינו דתניא שלשה לא שלם בהם יצר הרע אלו הם אברהם יצחק ויעקב דרביב כרו בכל מכל כל (ב"ב דף יז) כלומר בהם כעצמם לא היה יכול יצר הרע דלשום, גם כלי עור ה', נראה שם בתורה שלשה, ולפי מה שכתבי אתי שפיר מארן. ועל בן זכו האבות שאומרים אלקי אברהם

דף נב), ומבואר היטב למעלה [מתוח ה], וזה דבר הכתוב צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו (תהלים לו), באמת בכל אדם, יצר הרע חפץ ברעתו, בכל זאת צופה רשע זה יצר הרע על הצדיק יתר מכלם להתעות אותו ולהשמין עליו, ומבקש להמיתו, מבקש מה' שיהן לו רשות למול נשמתו. ה) כי אם הצדיקים יחמאו,

כלם ילמדו מאתם לחמאו. ואם הצדיקים ימותו, אין לכל בני אדם, ממי ללמוד דרך ה', אין ממי ללמוד דרך טובים וארחות צדיקים, והוא מבקש מה' כי הרשעים יחיו, למען יחמאו המה ורבים ילמדו מאתם לחמאו, וחז"ל אמרו שמתתן של רשעים הנאה להם והגאיה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם (סנהדרין עב), אכן איכה ניא חיוון

אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, מפני שכבשו את יצרים כלי עזר ומער, ועתה מבואר היטב מאמר חז"ל לעולם אל יביא אדם עצמו לירי נסיון, אל תפלה לפני ה', שינסהו כי יכבוש בעצמו את יצר הרע, שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לירי נסיון, ונכשל, התפלל כי ינסהו, פעם אחת לעזבו, ולא לעוררו, והוא בעצמו יכבוש את יצרו, ונכשל ולא היה יכול לכבוש את יצרו כלי עזר ומער, אמר לפניו רבשע מפני מה אומרים אלקי אברהם כו' ואין אומרים אלקי דוד, אמר אינהו מינכו לי לשלוט ביצרים כלי עזר ומער, אמר אינהו מינכו לי לשלוט ביצרך כלי עזר ומער, אמר לפניו רבשע נמני לכלי לעורני, ואני בעצמי אתגבר לכבוש את יצרי, אמר מינסמא לך כו', ובאחריתו ראה דוד כי לא היה יכול לכבוש את יצרו כלי עזר ומער, גם פעם אחת, ואמר איכו וממא נפל כפומיה רמאן רמני לי ולא אמר כי הא מילתא, ולכן בכרחו מפני אבשלום בנו, שזה היה מפני מעשה בת שבע, אשר הוא הביא עצמו לירי נסיון ונכשל, אמר א) ה' מה רבו צרי, הם המה אייבי הנפש, אשר יצר הרע שר צבאם, שירידים ומתעים אותי, לחמאו, ב) רבים קמים עלי, הם המה אייבי הנפש, העולים ומשמנים עלי כי חמאתי, ג) רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו כאלקים, הם המה אייבי הנפש הנוטלים רשות ונוטלים נשמה ונבי שלוחים רבים יש למלאך המות כרמוכח כחגיגה דף רן ואמרים זה לזה כי אין ישועתה לו כאלקים על פי מרת הרין לא ישע, ויצא חייב כרין למול נפשו ונשמתו, אכן ואתה ה' בעל הרחמים, א) אתה מנן כעדי לעומת מה רבו צרי, ולא תעזוב ליצרי וחילותיו להחמיאני, ב) ואתה כבודי לעומת רבים קמים עלי להשמין ולכבתי כגלל חמאתי ואתה שוסר כבודי, כי תרין אותי לבף נכות, ג) ואתה מרים ראשי לעומת רבים אומרים לנפשי וגו' ורוצים למול נשמתו וכן אמרו חז"ל ומרים ראשי שהייתי חייב הרינת ראש ונתת לי הרמת ראש על ידי נתן הנביא שאמר גם ה' העכיר חמאתך לא תמות (מדרש תהלים):

ה) כתוב בספר תהלים, צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, ה' לא יעזובנו כירו ולא ירשיענו בהשפטו, פשטא רקא, מבואר על פי המאמר, בכל דור ודור עומרים עלינו לבלותנו והקב"ה מצילנו מירם והם עומדים עלינו לבלותנו בשני אופנים, פעמים כיד חוקה לנוול ולרצוח, להרוג ולאכד כו' ופעמים בשפטים גרולים כי מחפשים עלילות וישפטו להרוג כו', ומשני אלה הרברים הקביה מצילנו, וזה דבר הכתוב צופה רשע לצדיק, כל רשע ורשע שככל דוד, צופה ומביט על גוי צדיק שוסר אמונים, ומבקש ומחפש אופנים להמיתו, אבל ה' שוסר ישראל, לא יעזובנו כירו אם ירצה להמיתו כיד חוקה, ולא ירשיענו בהשפטו אם ירצה להמיתו בשפטים גרולים, אכן חז"ל דרשו אלה הכתובים על אדות יצר הרע, אמר רשב"ל יצרו של אדם מתגבר עליו ככל יום ומבקש להמיתו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ואלמלא הקביה עוזרו אין יכול לו שנאמר ה' לא יעזובנו כירו וגו' (קדושין דף ל סוכה דף נב). והנה כבר העירו חכמים כספריהם על מאמר חז"ל הזה, א) הלא ככל בני אדם יצרים מתגבר עליהם ולמה כתוב צופה רשע לצדיק, ב) הלא יצר הרע מבקש להמית את כל בני אדם ולמה כתוב ומבקש להמיתו את הצדיק, ג) ואיכה יבואר לפי מאמר חז"ל הזה, סוף המקרא ולא ירשיענו בהשפטו, ד) גם מה צופה ומה מבקש, ואם הוא דבר אחד למה שנה הרבר פעמים, יאמר צופה רשע להמית צדיק, או מבקש רשע להמית צדיק, ה) גם מדוע לא אמר צופה רשע ומבקש להמית צדיק, ועל מה מפריד דבר אחד לשנים, א) צופה רשע לצדיק, ב) ומבקש להמיתו, ויהי שם ה' מבורך כי האיר עיני לבאר היטב, ולהשיב על כל השאלות, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, על שאלה הראשונה הלא ככל בני אדם יצרים מתגבר עליהם ולמה כתוב צופה רשע לצדיק, התשובה כאמת ככל בני אדם אין יצר הרע מתגבר, רק מתחרש כראמר ד' יצחק יצרו של אדם מתחרש עליו ככל יום שנאמר וירא ה' כי רבה וגו' וכל יצר מחשבות לבו דק רע כל היום (קדושין דף ל סוכה דף נב ע"ש) וכבר העירו למה רבי יצחק אמר מתחרש ורשב"ל אומר מתגבר, ולמה רבי יצחק הביא ראיה מקרא וכל יצר מחשבות לבו וגו', ורשב"ל הביא ראיה מקרא צופה רשע וגו', אכן מבואר

מחזה עינים

יכול יצר הרע לשלוט על האדם, להתעות לחטוא, הלא רק על פי ראות העינים, שכן אמרו חז"ל גמירי אין יצר הרע שולט אלא במה שעינו הראות, ולכן באלה העוצמים עיניהם מראות כל רע, כל דבר תאוה וחמדה, וכל דבר טומאה, לא יכול יצר הרע לשלוט בהם. וזה דבר הכתוב חיות איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב כל יתיצב לפני חשכים איש מהיר במלאכתו זה יצר הרע, הוא לפני מלכים מאן מלכי רבנן (ראה גיטין דף סב), יתיצב ללחום, שכל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו, ואין מי יכול להגצל ממנו, רק כל יתיצב ללחום

ניא חיוון

הדק היטב על פי מאמר חז"ל לעתיד לבוא מביאו הקב"ה ליצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים וכפני הרשעים, צדיקים נרמה להם כהר גבוה, ורשעים נרמה להם כחוט השערה ב' (סוכה דף נב). והלא יצר הרע אחר הוא ואיכה הוא נרמה לעיני צדיקים כהר גבוה, ולעיני רשעים כחוט השערה, אם הוא כהר באמת, מדוע נרמה לעיני הרשעים כחוט השערה, ואם הוא כחוט השערה באמת, מדוע נרמה לעיני הצדיקים כהר גבוה, והלא אין אחיזה עינים לעתיד לבוא, ואולם מלחמת יצר הרע עם כל אדם, ככל המלחמות, ודרך כל מלחמה, אם ילך שר צבא למלחמה ועמו מאה אלף אנשים חלוצי צבא, וכבזאו למבצר ראשון גבר ויכבוש את המבצר, או יאמר כי מבצר השני יכבוש עם השעים אלף איש, וישלח עשרת אלפים איש לביתם, למען להראות נבורתו כי גם כתשעים אלף איש יכבוש, וכי יכבוש מבצר השני או הולך ילך למבצר השלישי וישב עוד עשרת אלפים איש לביתם, למען להראות נבורתו כי גם בשמונים אלף איש יכבוש, וכן הלאה, אבל אם בא למבצר הראשון וילחם ימים רבים, וירא כי לא יכול לכבוש כמאה אלף איש, או יבקש מן המלך כי ישלח לו עוד עשרת אלפים איש נבזרי כח, ועוד בלי משחית, והוא עומד על עמדו סביב מבצר הראשון, ונלחם כיתר עו, וכאשר יראה כי לא יכול לכבוש גם כמאה אלף ועשרת אלפים איש, או יבקש כי ישלח לו המלך עוד אנשי חיל חלוצי צבא וכן הלאה. כן דרך יצר הרע, כבוא להלחם באדם להשיאו לחטוא, ונכר על האדם ויובל לו כי השיאו לחטוא, הלא כן דרכו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך, כי כבש מבצר ראשון הולך לכבוש מבצר השני, כי השיאו לחטוא כראשונה עכירה קלה, אחרי כן ישיאו לעכירה חמורה, ואע"פ כי היא עכירה חמורה מראשונה ככל זאת נקל לו להחטיא את האדם בעכירה השניה מן הראשונה כי נקל לכבוש מבצר השני מן הראשון, ועל כן יבוא אל האדם לא בחיל ולא בכח, לעכירה שניה, וכן הולך וממעיט כחו מעכירה לעכירה, להראות כי גם כמעט חיל כבש את האדם, אבל אם בא להלחם באדם להשיאו לחטוא, והאדם התגבר וכבש את היצר או היצר יתגבר להרבות חילו, ועומד על עמדו סביב מבצר הראשון, בעכירה קלה הראשונה, וכי יראה כי לא יכול לו יתגבר עוד יותר, והוא אשר אמרו חז"ל שמינה אומות העולם ומתנה בשונאיהם של ישראל כי בעובדי האלילים מניח אותם מעט מעט מיום ליום למען להראות כי גם כמעט חיל כמעט תאוה וחמדה יכבוש אותם, ומתנה בשונאיהם של ישראל כי ישראל בהם מתנה כהם כיתר עו מיום ליום, ואולי יוכל לכבוש אותם, ורבי יצחק שאמר „מתהרש" יצר הרע, כבני אדם שיצר הרע כובשם אמר כן כי בהם מתהרש מעכירה לעכירה, אחרי כי הסית לעכירה אחת, הולך הלאה להסית לעכירה אחרת, כשר הצבא שכבש מבצר אחד, הולך הלאה לכבוש מבצר שני ואינו „מתנכר" כי אדרכא טיום ליום ממעט כח החמדה והתאוה, כשר הצבא ששולח אנשי חיל לביתם להראות כי יכול לכבוש כמעט חיל, והביא ראיה מקרא וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום שכתוב ברשעים, ורשב"ל שאמר מתנכר יצר הרע, כבני אדם שאין יצר הרע כובשם אמר כן כי בהם „מתנכר" כשר הצבא שלא יכול לכבוש מבצר הראשון, ושולח למלך שישלח לו עוד אנשי חיל, ואינו „מתהרש" כי לא יכול להסית לעכירה חדשה מרם יובל לו בעכירה הראשונה הקלה כשר הצבא שלא יכול ללכת לכבוש מבצר השני מרם כבש מבצר הראשון, והביא ראיה מקרא צופה רשע לצדיק שכתוב בצדיקים, שיצר הרע צופה ומכית ומתבונן

להטמא, כי מבימים בעיניהם ברע ואמרו חז"ל
 בא להטמא פותחין לו. ולכן כן אדם תן לכך
 על אדות מחזה עיניך מה חיות כל ימי חיך,

מחזה ינ

נעים ומירות ישראל התפלל אל ה' ואמר נל
 עיני ואבימה נפלאות מתורתך (מזמור
 קיט), שאלה גדולה יש בתפלה זו, למה מבקש
 ואבימה נפלאות מתורתך ולא נפלאות תורתך,
 כי מתורתך משמע ולא כל תורתך, [ראה הדק
 היטב ברכות דף נ כי בדברי תורה כתוב הרחב
 פיך ואמלאוהו וד"ל], אכן הגה נודע לכל האדם

ניא חויון

ומתבונן איכה יכול לכבוש את האדם הצדיק, על שאלה השניה הלא יצר הרע מבקש להמית את כל בני אדם
 ולמה כתוב ומבקש להמיתו את הצדיק, התשובה באמת יצר הרע מבקש רק להמית את הצדיק ולא את הרשע,
 כי אם יחיה הרשע יוסיף לחטוא ורבים ילמדו מאתו לחטוא, ואמרו חז"ל שמיתתן של רשעים הנאה להם
 והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם (מנהגין דף עב). על שאלה השלישית איכה יבואר לפי מאמר חז"ל
 סוף המקרא ולא ירשיענו בהשפטו, התשובה כי הגה בפעולות כל אדם, יש דברים אשר המה תכלית חפץ
 האדם, ויש דברים אשר המה סבות ואמצעים המביאים אל התכלית, למשל הוא חושב עצים כל היום למען
 משכורתו, משכורתו זה תכליתו, ואשר חושב העצים בועת אפו, זה סבה ואמצעי אל תכליתו, כן הוא יצר הרע
 שלשה אלה יעשה, יורד ומתעה עולה ומרגיז נוטל רשות ונוטל נשמה תכלית חפץ יצר הרע לשול נשמת האדם,
 ואשר הוא יורד ומתעה ועולה ומרגיז הם סבות ואמצעים אשר על פי שני דברים האנה ישיג דבר השלישי שהוא
 תכלית חפצו, כי הוא יצהיר ושמן. למען יהיה מלאך המות, ואם כן הלא כמו אם יבוא איש וישבית את הסבה
 והאמצעי אשר לחיוב, כי יקח ממנו את הקדרום אשר יחשוב בו את העצים, הלא אז כסור הסבה כי איננו
 חושב, יסור המסובב משכורתו שהוא תכלית חפצו, כן אם כל יעזוב ה' את הצדיק ביד יצר הרע בעת הוא
 יורד ומתעה, וכל ירשיע ה' את הצדיק בהשפטו על דבר חטאו, בעת הוא עולה ומרגיז, כי ירין ה' את הצדיק
 לזנות או כסור הסבות אשר ליצר, יסור המסובב שהוא מבקש להמיתו לשול נשמתו, על שאלה הרביעית מה
 צופה ומה מבקש, התשובה, צופה רשע לצדיק, להתענות שלא יהיה צדיק ולהשפין עליו שאינו צדיק, ואחרי
 כן יבקש מה' רשות להמיתו לשול נשמתו, ועל שאלה החמישית מרוע לא אמר צופה רשע ומבקש להמית צדיק,
 התשובה כי בעת יבקש מה' להמיתו הלא או אמר עליו כי איננו צדיק, ובעת יורד ומתעה ועולה ומשפין או לא
 יבקש מה' רשות כמאמר חז"ל נוטל רשות ונוטל נשמה רק לשול נשמה נוטל רשות, אבל להתענות ולהשפין זה
 פעולתו תמיד בלי הפוגה, ועל זה אין צורך לשול רשות, ואחי שפיר אשר נקרא יצר הרע שפן מלאך המות
 ולמה לא אמרו יצר הרע, שפן, סמית, כי יצר הרע ושפן הוא תמיד, אבל להמית רק בעת כי הוא מלאך ושליח
 מה', ונתן לו רשות:

(ו) אמרו חז"ל, אמר ומה יעביד אינש ויחיה אמרו ליה ימית עצמי מה יעביד אינש וימות ויחיה את עצמו
 (חמיר דף לב) ראה פרשי ומרשאי, ואולי הוא אמר להם ומה יעביד אינש ויחיה חיי עולם והיתה
 נפשו צדורה בצרור החיים את ה' אלקים, והם אמרו לו ימית עצמו בחיי שעה שלא יחזה ככל חמדות תבל
 כעור ואמרו חז"ל סומא חשוב כמה שנאמר במשכמים הושיבני כמתי עולם (נדרים דף סד) ואו יחזה באור פני
 ה', ובאור פני סלך חיים, כאשר אמרו חז"ל בעוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה אלא צדיקים יושבים
 ועטרותיהם כראשיהם ונהנים מזיו השכינה, מה יעביד אינש וימות לעולם הבא שלא יתנה מזיו השכינת, ויחיה
 את עצמו בעולם הזה, ויבית בעיניו ככל דבר תאוה וחמדה, וד"ל, ואולי נכלל במאמר ד"ל אין דברי תורת
 מתקיימין אלא כפי שממית עצמו עליה שנאמר זאת התורה אדם כי ימות כהאל (שבת דף מג). שמיים עצמו
 כמת, שלא יחזה ככל חמדות תכל כסומא שהוא חשוב במת וראה למעלה (מחזה א את ג):

ואע"פ

מחזה עינים

(ראה פסחים דף צד), אבל ברקיעים שחקים זכול כו' שם אין מבוא לחושי האדם, ואין מי יכול לדעת אשר יש שם כי אם מתורת ה', וזה דבר חז"ל, על ידי שינע בחכמתה של תורה למד מתוכה מה שיש בשחקים" כלומר למד מתוכה מה שיש בוילון ורקיע ואף גם מה שיש בשחקים (וראה בכ"ר פ"ב בכורות דף ח), וזה הוא אשר בן בג בנ אומר, הפך בה והפך בה דכולא בה ובה תחוי כו' (אבות פ"ה), דטולא כל החכמות והמשבלות בה, ואף גם חכמת המבע אשר חכמים ינעים ועמלים לדרוש ולתור אחרי כל דבר, לחוות אותו ולגמרו, בה תחוי כי על פי חכמת אלקי תשכיל לדעת חכמת המבע, אכן סתי ישכיל האדם לדעת מחכמת אלקי כל הדברים, אם חכמת אלקי חפצו, תורת ה' מנמתו, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ואז סוד ה' ליראיו ונו' (ראה מנהדרין דף טח סוטה דף ד), ידע מחכמת אלקי כל הדברים אשר המה נצרכים לדעת לחכמת אלקי. וזה דבר חז"ל כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה (אבות פ"ו), העוסק בתורה לשם התורה, למען לדעת אותה, ולא רק למען דעת ממנה שאר דברים, או זוכה לדעת ממנה דברים הרבה, כמאמר חז"ל שכל טוב לכל עושיהם לעושים לשמה ולא לעושים שלא לשמה [ברכות דף יז וראה סוכה דף כח וסוטה דף טז וד"ל] וזה דבר הכתוב ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה על כל אשר נעשה תחת השמים ונו' (קהלת א יג), ודרשו חז"ל מאן דקרא מבוואות ניזיל לנביה מאן דתני מבוואות ניזיל לנביה שנאמר ולתור בחכמה ולא על דברי תורה בלבד היה תייר שלמה אלא על כל אשר נעשה תחת השמים כגון היאך מטתיקין את החרדל היאך מטתיקין את התורטסין, א"ל הקב"ה אחר דברי תורה איללת חייד שאין אני מקפח שכרך כו' (שה"ש רבח פ"א), כלומר שלמה דרש ותר על כל אשר נעשה תחת השמים, לא בבחינה ונסיון על פי החושים 'שיר' מ'מ"ד, כי אם דרש ותר אותם

בחכמה

ועמלו בתורת ה' יומם ולילה, ועיניהם לא נשאו להביט חוץ מארבע אמות של הלכה, וכל ימי חייהם ישבו בבית המדרש, מאין יודעים הכה את כל חללא דעלמא, פליאה היא מאין יודעים תכונת כל דבר מדצח"ט, בלי בחינה ונסיון על פי החושים 'שיר' מ'מ"ד. ואמנם ידעו חז"ל כל חכמת המבע, לא על פי החושים, כי אם על פי חכמת אלקות, מתורת ה' יתברך אשר ברא כל ברואי עולמים והמציא כל הנמצאים, למדו את הכל כאשר אמרו חז"ל השמועה בריח בפני עצמה היא שיש לה שני גבין ושני שדראות וכי משה רבינו קניני היה או בליסטרי היה מכאן תשובה לאומר אין תורה מן השמים (חולין דף ס), ועל כן ידעו חז"ל גם הדברים אשר בשמי שמים ואשר בעמקי מצולות ימים, אשר שמה אין מבוא לחושים 'שיר' מ'מ"ד, וכן אמרו חז"ל אמר שמואל בר אבא מכיר אני חוצות הרקיע בשם שאני מכיר חוצות נהרדעא וכי שמואל עלה לרקיע אלא על ידי שינע בחכמתה של תורה למד מתוכה מה שיש בשחקים [מדרש תהלים מזמור יט וראה במדרש דברים פ"ח], וכמה גדולים דברי חכמים אשר פתחו ברקיע, ובי שמואל עלה לרקיע וסיימו בשחקים, למד מתוכה מה שיש בשחקים" כי הנה אמרו חז"ל שבעה רקיעים הם, וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון [במדרש עשרת הדברות כתוב למעלה מזבול מכון כו' למעלה ממכון מעון כו' ע"ש], ערבות, וילון אינו משמש כלום אלא נכנס שהרית ויוצא ערבית כו', רקיע שבו המה ולבנה כוכבים ומזלות קבועים כו', שחקים שבו רחים עומדות כו' (תניגה דף יב), והנה ברקיעים, וילון ורקיע, שם יש מבוא לחושים, מפני כי השמש והירח והכוכבים משמרים בארץ, להבדיל בין היום ובין הלילה והיו לאותות ולמועדים ונו' והיו למאורות ונו' (בראשית א), ועל פי המזלות, זרע וקציר קור וחום קיץ וחורף, וכל תכונות דומם צומח חי ומדבר (ראה שבת דף קנז), ועל כן יש בעמים חכמים באצטנניות

כי הנה אמרו חז"ל ואהיה אצלו אמן וגו' אומן, התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה בנוהג שבעולם מלך כו' בונה פלמין כו' דיפטראות ופנקסאות יש לו לדעת היאך הוא עושה חדרים כו' כך היה הקב"ה מביט בתורה ובורא את העולם והתורה אמרה בראשית וגו' ואין ראשית אלא תורה המד"א ה' קנני ראשית דרכו (כ"ר פ"א), ועל כן לעיני כל ישראל אשר יהנו בתורת ה', לעיניהם נגלה בראשית, בתורה שהיא ראשית דרכו, כל אשר ברא אלקים את השמים ואת הארץ ואת לרבות כל תולדות השמים והארץ, בתורה יחזו את הכל, כמו המביט בדיפטראות ומבין את הרשום כם הוא יודע כל חדרי הפלמין, ועל כן התפלל נעים וזמרת ישראל גל עיני אשר הנני עוצם אותם מראות כל אשר בארץ, ואביטה נפלאות כל יצורי עולמים מהותם ואיכותם אשר נפלאים המה מעיני, מתורתך מתוך התורה אחזה את הכל:

בחכמה בתורת ה' [כי בשם חכמה נקראה התורה כמבואר בספר גן נעול], בה חזה את הכל, ואשר דרש ותר אותם, לא למען רק דעת אותם מטמת חפצו, כי אם למען דעת חכמה להשכיל ולהבין בתורת ה', ושתי כוונות באמרו ונתתי את לבי לדרוש ולתור בחכמה וגו'. א] בתוך החכמה כי בתורה דרש ותר ומצא את הכל. ב] בעבור החכמה למען דעת היטב את התורה, וזה דבר ה' אליו אתר דברי תורה איללת חייך שאין אני מקפח שברך, וזה דבר הכתוב את פני מבין חכמה ועיני כסיל בקצה ארץ (משלי יו כד), לפני מבין בחכמת אלקי, ערוכה חכמה, ויחזה את הכל אשר בעולם, בתורת ה', אבל כסיל אשר לא יחפוז בתכונת התורה, בחפצו לדעת חכמת הטבע עיניו ישוטטו בקצה ארץ לראות כל דבר למען דעת אותו, וכל אלה הדברים, בחבור סוף התורה לראשיתה נאמרים, לעיני כל ישראל בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ

עינים

לעת מצוא

מחזה

וכמה אם צריך לצאת החוצה ואינו יכול מפני הניגשים, ועל אכ"כ אם הגשם ידלוף בתוך הבית, רע לו לצאת החוצה ורע לו לשבת בבית. כן אשת מדינים. והנה דלף מורד רק ביום סגריר רק ביום שהוא אבל אשת מדינים היא נשתוה בכל עת ובכל זמן, היא מורדת תמיד את בעלה, וזה דבר הכתוב על זאת יתפלל כל חסיד אליך, אף חסיד אשר הוא מתפלל, הפך מתפלת כל בני אדם, כלם מתפללים אל ה' שיתן להם ולבניהם עושר, והוא מתפלל ריש ועושר אל תהן לי וגו'. כלם מתפללים שיהיו בריאים והוא מתפלל שייסכול יסורים (ראה ב"ם דף פ"ד), אכן על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא זו אשה, לעת כי יקח אשה, לאמר כל רעה יתן לו ה', רק אשר נמשל לשטף מים רבים [ועל כן לא כתוב שטף כי אם לשטף

כתוב בספר תהלים, על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (מזמור לב ו), אמר רבי חנינא לעת מצוא זו אשה שנאמר מצא אשה וגו' (ברכות דף ח). והנה עלינו לבאר סוף הכתוב רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, מה ענין מים רבים לענין אשה. ונראה לבאר על פי הכתוב דלף מורד כיום סגריר ואשת מדינים נשתוה (משלי כו טו), ואמר רבא קשה אשה רעה כיום סגריר (יבמות דף סג וראה במהרש"א והרי"פ), כי הנה אמרו חז"ל קשה יומא דמטרא כיומא דדינא (תענית דף ח), אף האישי שיושב בבית, ואין צריך לצאת החוצה גם לו קשה יומא דמטרא כיומא דדינא, לבו סחרחר משאון גשמים, כמו משאון בני אדם הבאים למשפט אצו, (וראה עירובין דס"ח וד"ל), ועל אחת כמה

ימי חייד, או המר לך ממות כל ימי חייד, אם תתפלל אל ה' בכבי ובתחנונים כי הוא ממציא לך אשה מוכה, אז טוב לך בכל ימי חייד, ואם תבחר בעצמך אשה המוכה בעיניך אז מר לך כל ימי חייד. ^ב וגם נראה לומר כבאור הכתוב, רק לשמף מים רבים אליו לא יגיעו כי הנה אמרו חז"ל גמירי אין יצר הרע שולט אלא במה שענינו רואות, ועל כן כל איש ירא את ה', הוא עוצם עיניו מראות פני אשה, וגם אומם אתיו משמוע קול אשה, ואינו משיח עם אשה, אכן לעת מצוא, בהגיע העת לקחת אשה, ונועדים יחד האיש והאשה להראות פנים, הוא משיח אתה, ושומע לקול דבריה, ומכיס בפניה דאמר רב יהודה אמר רב אמר לאדם שקדש את האשה עד שיראנה שגא יראה בה דבר סגונה ותתננה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך (קדושין דף מא), ואחרי כי יראנה ומצאה חן בעיניו, הלא בלבו יחמדנה, ואמרו חז"ל כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו [כסבואר היטב למעלה מחזה ה], וכי תתעורר האהבה אליה בלבו, הלא לא ימלט מבוא לטומאה בשכבו על משכבו. כרתניא ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר אדם ביום יבוא לידי טומאה בליה (ע"ד דף כ), וגם בהתעורר תאותו, פעמים ישחית את דרכיו בהקיץ מרוב תשוקתו. אהה! מה רע ומר מנהג דור הזה, כי חתן וכלה ידרשו לשלום

גיא חיוון

א) ואע"פ שאמרו חז"ל מי שיש לו אשה רעה אין רואה פני גיהנם (עירובין דף מא) ובעי לקבולי מאהבה (שם). זה רק אם יש לו אשה רעה ואינו יכול לגרשה, אבל מראש עליו להתפלל כי ה' ישמרנו מאשה רעה כמו מי שיש לו דקרוקי עניות אין רואה פני גיהנם (שם) ובכל זאת עליו להתפלל ריש ועושר אל תתן לי וגו' ופן אודש וננכתו וגו' ודיל:

ב) ויש להוסיף דברים, כי אמר דבא בא וראה כמה טובה אשה וכמה רעה אשה רעה, כמה טובה אשה טובה רכתיב מצא אשה מצא טוב וגו' אי בנה משתעי קרא כמה אשה טובה שהכתוב משכחה או בתורה משתעי קרא כמה טובה אשה טובה שהתורה נמשלה בה, כמה רעה אשה רעה דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה אי בנה משתעי קרא כמה רעה אשה רעה שהכתוב מננה, אי בניהם משתעי קרא כמה רעה אשה רעה שניהם נמשלה בה (יבמות דף סג) ולמה נמשלה התורה לאשה טובה וניהם לאשה רעה, לאמר כי אש דת, התורה שהיא כאש (ראה חגיגה דף כז) ואש הניהם הן הנה על פי אשה, כאשר אמרו חז"ל מעשה בחסיד אחד שהיה נשוי לחסידה אחת ולא העמידו בנים זה סוה אמרו אין אנו מועלים להקביה כלום, עמרו וגרשו זה את זה, הלך זה ונשא רשעה אחת ועשתה אותו רשע וזאת ונשאת לרשע אחד ועשתה אותו צדיק הוי שהכל מן האשה (ב"ר פ"ו). ובמערבא אמרי כל שאין לו אשה שרוי בכא תורה ובלא חומה בלא תורה דכתיב האם

אין

לשמך], זו אשה רעה ישקשה כיום סגריר, שמף מים רבים האלה, אליו לא יגיעו מנשים רעות [כי מלפנים נשאו נשים שתיים ושלש], ה' ישמרנו, וכמאמר חז"ל כל רעה ולא אשה רעה א' (שבת דף יא), ועל כן כל אדם בהגיע עתו לקחת אשה, ישפוך את נפשו לפני ה' המושיב יחידים ביתה (ראה ב"ר פרשה סח), כי הוא ישלח לו עזרו [זו אשה העוזרתו] מקודש, אשה יראת ה', וטובת לב, ואל ישען על בינת עצמו למצוא אשה מוכה, ולכן במערבא כי נסיב אינש איתתא אמרי ליה הכי מצא או מוצא מצא דכתיב מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', מוצא דכתיב ומוצא אני מר ממות את האשה וגו' (ברכות דף ח), כי הגיע עת כל איש למינסב אשה, אז אמרי ליה הכי מצא או מוצא, כלומר יתפלל אל ה' כי הוא ימציא לו אשה מוכה, ובל ישען על בינת עצמו למצוא אשה המוכה בעיניו, ויזכור ולא ישכח את שני כתובים האלה מצא ומוצא, מצא דכתיב, מצא אשה". ומצא טוב" כי היא טובה לו, ויפק רצון מאתה כי הוא מצא חן בעיניה, וזאת רק, מה"אם ה' הוא הממציא, כי האיש התפלל אליו, מוצא דכתיב, ומוצא אני", אם אני בעצמי מוצא אשה ועל בינתי אשען ולא אתפלל אל ה', הנני מוצא, מר ממות את האשה וגו'. ואמרו לו ראה לפניך היום מצא או מוצא, הטוב או המר ממות, הטוב לך לכל

אשה, רק לשמך מים רבים אליו לא יגיעו אלה הדברים המביאים את האדם למקרה לילה, אליו לא יגיעו^ג, יתפלל כי ימציא ה' אליו אשה הראויה לו בפעם הראשונה, לכל יצטרך להראות עם רבות ולהביט בפניהן, עד שימצא הראויה לו, ויתפלל כי לא יתאחר המועד זמן רב מתנאים עד החתונה, וה' יעזרהו לכבוש את יצרו, שלא להרהר בה עד החתונה, [מפני שלא היה יכול לכתוב תנאים עד שראנה, ושומר מצוה לא ידע דבר רע, וראה ברמכ"ס הלכות אישות פ"ג הלכה יט. ובהלכות אמורי ביאה פכ"א הלכה נ ובהשגות הראב"ד ובמ"ע ובמ"ס שם. וד"ל], וכל איש ירא אלקים, לעת מצוא, בהגיע עתו להראות פנים עם אשה, לא יביט בפניה, עד בי ידובר מראש אדות כל פרטי דברים, והיא חפצה בו, כי למה יביט בפניה והיא לא תחפוץ בו, הלא תשאר זכרה בקרב לבבו לעולם, כאשר אמרו חז"ל הרי הוא אומר ברית כרתילעיני ומה אתבונן על בתולה (איוב לא ב), מלמד שהחמיר איוב על עצמו ולא נסתכל אפי' בבתולה והלא דברים קל וחומר ומה אם בתולה זו שאם ירצה ישאנה לעצמו לבנו לאחיו ולקרובו החמיר איוב על עצמו ולא נסתכל בה, אשת איש על אחת כמה וכמה, מפני מה החמיר איוב על עצמו ולא נסתכל אפילו בבתולה מפני שאמר איוב שמא אסתכל אני היום ולמחר יבוא איש אחר וישאנה ונמצא שאני מסתכל באשת איש [אדר"כ פ"ב ע"ש בהגהות מהר"עב"ן מדרש

במתנת ידם, ומרבים להשיח ולטייל יחד, באהבה ורעות, הלא בלי תפונה החתן יתנאל לשפוך דמו (זרעו) כמים, ומה רע ומר מאד, אשר מאחרים זמן החתונה, מיום כתיבת התנאים, עד שנה ושנתיים, כי פעמים רבות יחלה החתן ותחלה הכלה בתחלואים רעים עד לאין סרפא, מרוב אהבתם ותאותם, ואמרו חז"ל תוחלת ממשכה מחלה לב ועץ חיים תאוה באה (משלי יג יב), תוחלת ממשכה מחלה לב זה המאמר אשה ונוטלה לאחר זמן, ועץ חיים תאוה באה זה המאמר אשה ונוטלה לאלתר (ילקוט שמעוני שם), ועל אחת כמה וכמה מה רע ומר המצנוח כי ביום טוב החתן הוא בא אל בית הכלה או הכלה היא באה אל בית החתן, וכי תהיה חתונה לאחד מקרוביכם או לאחת מקרובותיהם, החתן והכלה המה קרואים אל החתונה לשוש ולשמחה יחד, אהה! שמה ושערודה נהיתה בארץ, הלא אש התאוה תוקד בקרב לב החתן והכלה, כמו תנור. בוערה מאופה. אוי לאבות השורפים את בניהם ובנותיהם באש התאוה, כי חולים המה מרוב תאותם ומתים בלא עתם. אתם אבות חוסר נא על בניכם ובנותיכם, ומהרו לקחת נשים לבניכם ובנותיכם תנו לאנשים בעודם צעירים לימים, שרם תבעד כם אש התאוה, ואל תאחרו מועד החתונה, מעת כתיבת התנאים, כי בנפשם הוא. וזה דבר הכתוב על זאת יתפלל כל חסיד אליך, לעת מצוא זו אשה, בהגיע עתו לקחת

גיא חויון

אין עורתי כי ותושיה נרחה ממני בלא חוסה רכתיב נקבה תסוכב גבר (יכמות רף סב וראה שם בכהר"ש"א). אכן זה רק אם מצא אשה טובה, או הלך ילך וגדול כהורה, וינצל ככל חטא, אבל אם מוצא אשה רעה, או שריו בלא תורה ובלא חוסה, לא יכול ללמוד תורה, ולא ינצל מכל חטא, כי לא יכול לעמוד בנסיונות ויפול בניהגם, ועל כן במערכא אמרי ליה הכי השמר לך מאד, את מי תקח לך לאשה, מצא אשה טובה, יראה ה' שתוכה על ידה לתורה, והנצל מכל חטא כאשר אמרו חז"ל כיון שנשא אדם אשה עונותיו מתפקקין שנאמר מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה' (יכמות רף סג), או מוצא אשה רעה איננה יראה ה' שהתחייב על ידה לניגם וד"ל: ג ונראה עור לומר כי כל חסיד יתפלל אל ה' לעת מצוא זו אשה, "רק לשמך מים רבים אליו לא יגיעו" נשים כאלה אשר סביאות את בעליהן "רק לשמך מים רבים" לכלי הועיל, כי הגה עקרות, ומביאות את בעליהן להן חולם לויק, אשה כזו לא הפול כנדרלו לקחה אותה, וכתבתי בקצירת האומר ע"ד הן לחכם ויחכם עור לוכן בכמה מקובות כספרי זה כתבתי בקצרה, ורבותי, ראה שם, ראה שם, וסמכתי על הקרא בספרי כי יתבונן היטב הרק ואו ימצא חרשות בעוה"ת]:

תנחומא וישלח ע"ש]. ונסיים בשבת צור מחצבתנו, אברהם אבינו, אמר רבא עפרא לפומיה דאיוב (') איהו באחרניתא אברהם אפילו בדידיה לא איסתכל דכתיב הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, מכלל דמעיקרא לא הוה ידע

לה (כ"ב דף סו), ואע"פ ששרה אמנו היא אחת מארבע נשים יפיפיות שהיו בעולם (מגילה דמ"ו), והכל בפני שרר כקוף בפני אדם (כ"ב דנ"ח), ולמה נקרא שמה יסכה שהכל סכין ביפיה (מנהדרין דף נט), בכל זאת אברהם אבינו לא הסתכל בה:

גיא חזיון

ד) ויש להבין, למה אמר רבא עפרא לפומיה דאיוב, מפני כי אברהם אבינו אפילו ברדיה לא אסתכל, מי הוא זה ואי זה הוא עוד אחר בעולם שלא הסתכל ברדיה כאברהם אבינו? אכן למה אמר עפרא לפומיה ולא אמר עפרא לעיניו מפני כי הסתכל בעיניו ברדיה, על כן נראה כי לכן אמר רבא עפרא לפומיה, מפני כי יהלל את עצמו כמו פי, ואמר כרית כרתי לעיני ומה אתכונין על כתולה, מה מחפאר כדבר הוה, והלא אברהם אבינו אפילו ברדיה לא הסתכל, ועיין במהרש"א, וכעין זה נראה לומר, בהא דאמרו חז"ל שלשה מכריו עליהן הקב"ה בכל יום על רווק הדר בכרך ואינו חוטא, ועל עני המחזיר אבירה לבעליה, ועל עשיר המעשר פירותיו בצנעה, רב ספרא רווק הדר בכרך הוה, תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא צהבו פניו דרב ספרא אמר ליה רבא לאו כגון מר אלא כגון רב חגינא ורב אושעיא, דהוה אושבפי בארעא רישאל, והוה יתבי בשוקא דצנעה, ועברי לה מסאני לצנעה, ועיילי לה, אינהו מסתכלי בהו ואינהו לא מרלן עינייהו לאיסתכלוי בהו, ומוסתיהו הכי כחיהון רבנן קרישי דבארעא רישאל (פסחים דף ק"ג). ופליאה למה מספר רבא לרב ספרא איכה מומתייהו דרב חגינא ורב אושעיא, מה ענין לשון השבועה לענין הוה, ונראה כי רבא אמר לרב ספרא שני דברים. א) כעצם הדבר, גדול נסיון רב חגינא ורב אושעיא, יותר מנסיון רב ספרא. ב) רב ספרא הוא נחשב בעיני עצמו, "שהוא" רווק הדר בכרך ואינו חוטא, כי צהבו פניו, ורב חגינא ורב אושעיא, אינם נחשבים בעיני עצמם, כי מומתייהו הכי כחיהון רבנן קרישי דבארעא רישאל, וקדוש יאמר רק על גזר מעריות, כאשר אמרו חז"ל כל מקום שאתה מוצא גזר ערוה שם אתה מוצא קדושה, א"ד יהודה בן פזי מפני מה נמסכה פרשת ערוה לפרשת קדושים אלא ללמדך שכל מקום שאתה מוצא בו גזר ערוה אתה מוצא קדושה, ואתיא בהרא רבתי יהודה בן פזי דאמר כל מי שהוא גזר עצמו מן הערוה נקרא קדוש בוי (ויק"ר פ' כד), והלא רב חגינא ורב אושעיא הם המה קדושים, והמה אמרו בשבועתם בחייהם רבנן קרישי דבארעא רישאל הלא לא החזיקו את עצמם לקדושים נדורים מעריות, וקיימו את אשר משביעים את האדם טרם שבא לאויר העולם, כאשר אמרו חז"ל ואינו יוצא משם עד שמשביעין אותו שנאמר כי לי חרבע כל ברך השבע כל לשון בוי ומה היא השבועה שמשביעין אותו הוי צדיק ואל הוי רשע ואפילו כל העולם כולו אמרים לך צדיק אתה הוי בעיניך כרשע בוי (גדה דף ל):

אפריון נמטייא לכבוד ידידינו היקר והחשוב כמר
מוה"ר יצחק אייזיק גראם נ"י

אשר השתתף בהדפסת הספר כאשר הספר הזה של
כבוד מורי ורבי זצ"ל מביא הרבה דברים והלכות
בעניני תפלה ובפרט שלא לדבר בזמן התפלה כי
יכולים לבא למכשולות בעניינת אמן. ובפרט בשעה
שהשליח חוזר התפלה עונש אם מדברים אז כמו
שכתוב בשולחן ערוך השח בשעה שהשליח ציבור
חוזר התפלה גדול עומו מנשוא. וידידינו הנ"ל עושה
הרבה פעלים לחזק שלא לדבר בשעת התפלה, ע"כ
השתתף בספר הזה לקחת חלק בהדפסתו.

ועתה הנני מברך אותו שיזכה עוד להרבות בדברים
טובים ולזכות את הרבים כאות נפשו ולבו הטוב וגם
יזכה לראות הרבה שמחה ונחת אצל בניו היקרים
שיחי עד ביאת גואל צדק.

כ"ד תלמידו של מורי ורבי

הק' יחיאל מיכל מיכלאוויטץ

זאת נדבת יצחק אייזיק גראם נ"י

לעילוי נשמות אבותיו ומשפחתו ז"ל. ה"ה :

אביו הרבני החסיד הנעלה וכו' מו"ה יוסף בן מו"ה מנחם ברוך ז"ל
נפטר ה' אייר, תש"ח

אמו החשובה הצדיקת סרת שרה בת מו"ה יוסף דוד הלוי
האראוויטץ ז"ל
כ"ה אייר, תש"ה, הי"ד

אחיו החשוב הנעלה מו"ה מנחם ברוך בן יוסף ז"ל — נהרג שנת תש"ג, הי"ד
זוגתו סרת שרה נאלדא בת צבי ע"ה, וד' ילדיהם.
נהרגו בשנת תש"ד הי"ד

אחותו החשובה סרת קריינדל בת יוסף ע"ה, ב"ו אייר, תש"ה, הי"ד